

ΑΙΘΙΟΠΙΑ

ΥΠΟ ΙΑΤΡΙΚΗΝ ΕΠΟΨΙΝ

ΥΠΟ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Π. ΠΑΡΙΣΗ

(Ἰ.Ε. Ὑδρας)

Ἰατροῦ, Ὑφηγητοῦ τῆς Γενικῆς Παθολογίας καὶ Θεραπείας
ἐν τῷ Ἑθνικῷ Πανεπιστημίῳ κλπ.

« ὅσα δὲ μὴδὲ ἐπεχείρησε
μὴδὲ τῶν πρότερον δηλῶσαι, . . . ἐπι-
δείξω καὶ ταῦτα ὁκοῦν ἐστι.»
(ΙΠΠΟΚΡ. Διαίτ. ὕγιειν. Α'.)

(Ἐκ τοῦ ἱατρικοῦ περιοδικοῦ ὁ «Γαληνός»).

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Ν. Γ. ΠΑΣΣΑΡΗ

—
1887.

A. I. O. T. I. A.

THE LITIGANT'S EVIDENCE

WILLIAM H. BATES

THE LITIGANT'S EVIDENCE
THE LITIGANT'S EVIDENCE

THE LITIGANT'S EVIDENCE

THE LITIGANT'S EVIDENCE
THE LITIGANT'S EVIDENCE

THE LITIGANT'S EVIDENCE

THE LITIGANT'S EVIDENCE

THE LITIGANT'S EVIDENCE

THE LITIGANT'S EVIDENCE

THE LITIGANT'S EVIDENCE

ΤΗ,

ΠΕΦΙΛΗΜΕΝΗ, ΣΚΙΑ,

Χ. ΤΥΠΑΛΔΟΥ ΠΡΕΤΕΝΤΕΡΗ

ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΑΓΑΘΗΣ ΜΝΗΜΗΣ ΕΝΕΚΑ

Ν. Π. Π.

ΑΙΟΝΙΟΝ

ΥΠΟ ΤΑΥΤΗΝ ΕΠΟΤΗ

III

ΠΕΦΑΙΝΕΤΑΙ ΕΚΙΝ

Χ. ΤΥΠΑΛΛΟΥ ΠΡΕΤΕΝΤΕΡΗ

ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΔΙΑΔΕΚΑΛΟΥ

ΑΓΑΘΟΥ ΜΗΝΗΝ ΕΝΕΚΑ

Ν. Η. Π.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μ. ΓΑΛΤΑΤΣΕ

Η ΑΙΘΙΟΠΙΑ ΥΠΟ ΙΑΤΡΙΚΗΝ ΕΠΟΨΙΝ

Διατρίψαντες ἐπὶ διετίαν εἰς Αἰθιοπίαν (ἀπὸ τοῦ δεκεμβρίου τοῦ 1884 μέχρι τοῦ αὐγούστου τοῦ 1886), παρὰ τῷ φιλέλληνι Βασιλεῖ τῶν βασιλείων τῆς Αἰθιοπίας Ἰωάννῃ Β', ἔσχομεν τὴν εὐκαιρίαν λεπτομερῶς νὰ ἐξετάσωμεν τὰ κατὰ τὴν οὐπω καλῶς ἐγνωσμένην ταύτην χώραν, τὴν Habessa παρὰ τῶν πολλῶν ἐκεῖ καὶ τῶν Αἰγυπτίων καλουμένην (ἐξ οὗ, πιθανῶς, τὸ Ἀθασσηνός τῶν Βυζαντινῶν, ἢ Ἀθησσινός, ἢ οὐκ οἶδαμέν πως Ἀβυσσινός, Abyssinie, τὰ ἐν χρήσει), Αἰθιοπίαν δὲ παρὰ τῶν λογιοτέρων. Νομίζοντες δ' ὅτι, ὅ,τι ἂν γραφῇ ἐπιστημονικὸν περὶ τῶν τοιούτων μερῶν, ἅτινα οὕτως εὐκόλως δὲν εἶνε δυνατόν νὰ σπουδασθῶσι παρὰ πολλῶν εὐρωπαίων διὰ λόγους μυρίους, καὶ σήμερον ἔτι, θέλει χρησιμεύσῃ ὡς συμβολὴ ἢ λιθαρίον τι εἰς ἐποικοδόμησιν τῆς μεγάλῃς καὶ πολυποικίλου Ἱστορίας τῆς ἐν γένει Παθολογίας καὶ Ἱατρικῆς, προβαίνομεν εἰς τὴν δημοσίευσιν τῆς ἐργασίας ἡμῶν ταύτης, ἣν ἄγαν ἐπιεικῶς ἐζήτησαν καὶ φίλοι τινὲς ἄλλοι συνάδελφοι ἐκ τῆς σοφῆς Ἑσπερίας.*

Ποῖα ἀγαθὰ ἀποτελέσματα ἡ τοιαύτη ὕλη ἐπέφερε κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους εἰς τὴν καθόλου ἐπιστήμην ἡμῶν, καὶ μάλιστα εἰς τὴν κατὰ τόπους Παθολογίαν, τὴν ἱατρικὴν γεωγραφίαν, τὴν στατιστικὴν κλπ., πᾶς τις γινώσκει· οὐδεὶς δ' ὁ μὴ θαυμάζων καὶ σήμερον ἔτι τὸν πατέρα τῆς Ἱατρικῆς, διδάσκοντα ἀπὸ δύο χιλιάδων ἐτῶν καὶ πανταχοῦ μὲν σχεδὸν τῶν βιβλίων αὐτοῦ, μάλιστα δὲ ἐν τῷ περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων, πάνυ δικαίως· α' Ἱατρικὴν ὅστις βούλεται ὀρθῶς ζητῆσαι, ταῦτα δὲ χρὴ ποιεῖν· πρῶτον μὲν ἐνθυμέσθαι τὰς ὥρας τοῦ ἔτεος ὅ,τι δύ-

* Ἡ σπουδὴ ἡμῶν αὕτη παρελήφθη ὥδε, ἰδιαιτέρως, ἐκ τοῦ καλλίστου παρ' ἡμῖν ἱατρικοῦ περιοδικοῦ «Ὁ Γαληνός» (ἀριθ. 45 τοῦ 1886 κ. ἐ.), ὅπερ ἐκδίδεται ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Ἀχιλλέως Γεωργαντζῆ.

ναται ἀπεργάζεσθαι ἐκάστη· οὐ γὰρ εἰκάσιν οὐδὲν, ἀλλὰ πολὺ διαφέρουσιν αὐταὶ τε ἐωυτέων καὶ ἐν τῇσι μεταβολῇ· ἔπειτα δὲ τὰ πνεύματα . . . καὶ τὰ ἐν ἐκάστη χώρῃ ἐπιχώρια ἐόντα. Δεῖ δὲ καὶ τῶν ὑδάτων ἐνθυμέεσθαι τὰς δυνάμεις· . . . καὶ πότερον εὐώδεσι χρέονται καὶ μαλακοῖσιν, ἢ σκληροῖσι καὶ ἀλυκοῖσι καὶ ἀτεράμνοισιν· καὶ τὴν γῆν . . . καὶ τὴν δίαιταν τῶν ἀνθρώπων, . . . κλπ.» (Πρόβλ. Ἱπποκρ. ἀέρ. ὑδ. τόπ. 1. *Εκδ. Kühn).

«Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, λέγει ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς Τσιβανόπουλος, μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἡ Ἀφρικὴ ὑπῆρξε καὶ ὑπάρχει ἔτι τὸ μέρος τῆς γῆς, ὅπερ διήγειρε κατ' ἐξοχὴν τὴν περιεργίαν καὶ φιλομάθειαν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὅμως οὐδέποτε κατέστη δυνατόν νὰ ἐξαχθῇ αὕτη ἐντελὴς ἐκ τοῦ μυστηριώδους σκοτούς, ὅφ' οὐ περικαλύπτεται· διότι μέχρι τοῦ πρώτου αὐτῆς οἰκισμοῦ οὐδὲν μνημεῖον, οὐδεμία ἱστορικὴ εἰδήσις ἀνέρχεται. Αἱ δὲ μεγάλαι δυσχέρειαι, ἃς ἡ φύσις τῶν τόπων αὐτῆς ἀντέταττε τοῖς ἀνιχνευταῖς τῶν ἐνδοτέρω αὐτῆς μερῶν, κατέστησαν ἀπάσας τὰς πρὸς ἀνίχνευσιν αὐτῆς ἀποπείρας τῶν Εὐρωπαίων περιηγητῶν ἐλάχιστα εὐτυχεῖς· ἀλλ' οὐδὲν ἦττον αἱ κεκρυμμέναι αὐτῆς χώραι καὶ πολλὰ αὐτῶν ἴδια προϊόντα ἐξῆπτον διηνεκῶς τὸν πρὸς ἔρευναν αὐτῶν οἷστρον τῶν φιλομαθῶν, καὶ ἐπανελαμβάνοντο αἱ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπόπειραι αὐτῶν μετὰ τὴν πλήρη ἢ ἐν μέρει ἀποτυχίαν τῶν προτέρων δοκιμῶν. Ἡ φύσις φαίνεται τῷ ὄντι ὅτι προσδιώρισε τὴν Ἀφρικὴν, ὅπως χρησιμεύῃ ὡς κεκρυμμένον αὐτῆς ἐργαστήριον, ὅπου ἴδια ἀνθρώπων φυλαὶ διαμορφοῦνται, ὅπου μεγάλα θηρία, οἱ τῆς ἐρήμου κάτοικοι, διαιτῶνται, καὶ ὅπου παράδοξα φυτὰ βλαστάνουσιν, ὧν ἡ πρώτη ὄψις δηλοῖ παρευθεῖς, ὅτι ἀνήκουσιν εἰς ξένον μέρος γῆς....» (Γενικ. ἱστορ. Τόμ. Α', γ'. Ἱστορ. Αἰγυπτ. 1886).

Θέλομεν λογισθῇ εὐτυχεῖς ἂν ἠδυνήθημεν νὰ συμβάλλωμεν καὶ ἡμεῖς κατὰ τι εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἐξέτασιν τῆς προσφιλοῦς ἐκείνης γῆς.

Ἀρχόμενοι δ' ἐνταῦθα τῆς ἐξετάσεως τῆς οὕτω δὴ καλουμένης Ἀφρικής ἢ τοι Αἰθιοπίας ὑπὸ Ἱατρικὴν ἐποφιν ἐν γένει, θέλομεν συστηματικῶς πραγματευθῇ ἀκατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν· ἡμῶν πρῶτον μὲν περὶ τῆς χώρας αὐτῆς ὡς κατοικίας θεωρουμένης, δεύτερον δὲ περὶ τῶν κατοίκων αὐτῆς ὡς ὕγιων ἢ ἀρρώστων, συμπεριλαμβάνοντες ἐν μὲν τῷ πρώτῳ μέρει ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν γεωγραφίαν μετὰ τῶν συναφῶν αὐτῇ (ἱστορία, κλιματολογία) καὶ τὴν φυσιογνωσίαν τῆς χώρας, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τῶν κατοίκων, τὴν δίαιταν, τὴν ἱατρικὴν αὐτῶν κλπ., ἀκολουθοῦντες δὲ πρὸς τοῦτο τὸ ὡς σαφέστατον καὶ μεθοδικώτατον νομισθὲν παρ' ἡμῶν σύστημα, τὸ ὅποιον οἱ πλείονες τῶν καλῶν ἐκ τῶν νεωτέρων ἐπιστημόνων ἠκολούθησαν, καὶ ἐκ τῶν ἡμε-

τέρων ὁ ἀξιότιμος καὶ φίλος συνάδελφος κ. Βάφας, παρὰ τοῦ ὁποίου ἔχομεν καλλίστην περιγραφὴν τῆς πόλεως Ἀθηνῶν.

Α'. — Ἡ χώρα.

Ἡ Ἀθησσινία ἔστι ἡ Αἰθιοπία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, γεωγράφων καὶ ἱστορικῶν καὶ περιηγητῶν, κεῖται εἰς τὰ νοτιοανατολικά παράλια τῆς Ἀφρικῆς (*Αἰθύης* τῶν ἀρχαίων, Africa τῶν Ῥωμαίων), ὑπὸ βόρειον πλάτος μεταξύ 35°—40°, ἀνατολικὸν δὲ μῆκος 16°—7° ἄνω τοῦ ἰσημερινοῦ, ἀποτελοῦσα, κυρίως εἰπεῖν, τριγωνικὸν μέγα καὶ ἐκτεταμένον ὁροπέδιον, ὑψούμενον ἄνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης περὶ τὰς 5000 γαλλ. μέτρ. σχεδὸν ἀποτόμως ἀπὸ τῶν πέριξ, οὔτινος ἡ βορειοανατολικὴ πλευρὰ εἶνε ἐστραμμένη πρὸς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, ἡ βορειοδυτικὴ πρὸς τὴν Νουβίαν καὶ τὸ σήμερον Σουδάν, καὶ ἡ νότιος πρὸς τὰς ἀγνώστους ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ παρὰ τῶν ἀγρίων καὶ πολεμικωτάτων φυλῶν Galla κατοικουμένης ἐρήμους.

Ἡ βόρειος κορυφὴ τοῦ Ἀθησσινιακοῦ τριγώνου, ἡ μᾶλλον πρὸς τὴν Ἐρυθρὰν πλησιάζουσα, ἀποτελεῖ τὸ Hamassén, δι' οὗ ἐκ τῆς παραλλίου Μασσάβας (Massaouah) εἰσέρχονται συνήθως εἰς τὴν ἀποτόμως ἀνυψουμένην Ἀθησσινίαν (τὸ Τιγρέ), ἀφοῦ ὁδοιποροῦντες διανύσωσι περὶ τὰ 25 ναυτικὰ μίλια. Τὰ παράλια τῆς χώρας αὐτῆς πρὸς τὴν Ἐρυθρὰν εἰσὶν ὀλίγον κατφυκημένα, θερμὰ καὶ ἄγονα (μέσση ὑπὸ σκιὰν θερμοκρασία κατὰ μῆνα Αὐγούστον 41° Κελσίου ἐν Μασσάβᾳ)· εἰς ταῦτα δὲ σημειωτέον τὸν Αἰθιοπικὸν λιμένα Ζούλα (Zullah) ἔστι τὴν ἀρχαίαν Δοῦλιν ἢ Ἀδουλιν, καὶ τὴν Ἀμφιλαν (Hansila) νοτιώτερον.

Τὸ Ἀθησσινιακὸν ἢ Αἰθιοπικὸν ὁροπέδιον καταλλήλως δύναται νὰ ὀνομασθῇ *Ἐλβετία* τῆς Ἀφρικῆς, διὰ τε τὰ πολυπληθῆ ἐν αὐτῷ καὶ πάγκαλα ὄρη, ὧν τινὰ ἔχουσιν ὕψος καὶ μέχρι 15000 ἀγγλικῶν ποδῶν, ἢ εἰς χιονοσκεπῇ τὴν κορυφὴν σπανιώτατα, καὶ διὰ τὰ δάση καὶ διὰ τὴν πλουσιωτάτην νομὴν καὶ κτηνοτροφίαν.

Διακρίνουσι δ' αὐτὸ σήμερον, κυρίως εἰς *Τιγρέ* τὸ πρὸς βορρὰν κεῖμενον, εἰς *Ἀμάραν*, ἥτις κατέχει τὸ μέσον τῆς Ἀθησσινίας καὶ χωρίζεται ἀπὸ τοῦ Τιγρέ διὰ τοῦ ποταμοῦ Τακαζέ, εἰς τὸ μικρὸν καὶ ὑποτελεὲς βασίλειον *Γκοτζάμ* (βασιλεὺς νῦν ἐν αὐτῷ ὁ Τακλαϊμανότ), καὶ εἰς τὴν ὑποτελεῖ ὡσαύτως *Σόαν* (βασιλεὺς Μενελίκ), ἥτις χωρίζεται ἀπὸ τοῦ Γκοτζάμ καὶ τῆς Ἀμάρας διὰ τοῦ οὕτω δὴ κυανοῦ Νεῖλου (Abaï, Ἀβάϊ) καλουμένου.

Εἰς τὸ Τιγρέ ὄρη μεγάλα εἰσὶ τὰ τῆς *Κίρτας* καὶ τοῦ *Τεμπιέν*, ἀνατολικώτερον δ' αὐτοῦ τὸ ἡφαιστειώδες ὄρος *Ἀρχο*, παρ' ὃ καὶ τὰ μόνα

ἐν Ἀθησινίᾳ ἀλατωρυχεῖα· ἐν Ἀμάρα δὲ τὰ τοῦ *Talémt* καὶ *Semien* καὶ *Begeméder* (κορυφὴ *Guna*, 14600 ἀγγλ. πόδ.)· ἐπίσης ὑψηλὰ ὄρη ἔχει τὸ *Γκοτζάμ* (κορυφὴ καλουμένη *Talba Waha*, 10000 ἀγγλ. ποδ.) καὶ ἡ *Σόα* (*Choa*).

Ἐκ τῶν ὁρέων δὲ τούτων πηγάζει πληθὺς ποταμίων, ἅτινα συνενόμενα ἀποτελοῦσιν ἐν μὲν τῷ *Τιγρέ* τὸν μεγάλον ποταμὸν *Takaḗ* (ἢ Ἀτθάρκ ἐν *Σουδάν*) καὶ τὸν *Οὐέρ* καὶ τὸν *Γενά* καὶ τὸν *Μαρέπ*, ἐν δὲ τῇ Ἀμάρα καὶ τῷ *Γκοτζάμ* τὸν *Abai* (ἢ κυανοῦν *Νεῖλον*) μετὰ τῶν μεγάλων διακλαδώσεων αὐτοῦ *Bashilo*, κλπ., ἐν δὲ τῇ *Σόᾳ* τὸν Ἀβάς (*Hawash*), πλήθοντας ἰχθύων.

Λίμναι αἱ ἀξιολογώταται εἰσὶν ἡ *Tsána* (ἢ *Τεμπέα*) εἰς τὸ κέντρον σχεδὸν τῆς Ἀθησινίας νοτιοδυτικῶς, μετὰ νησιδίων ἐντὸς καὶ δένδρων πελωρίων, ἐν Ἀμάρα, καὶ ἡ *Χασεγκιέ* καὶ ἡ *Χάϊκ*· ἐκ τούτων ἡ *Τσάνα* (καὶ *Tána*, 6269 ἀγγλ. πόδ. ἄνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης) θεωρεῖται ὡς μία τῶν κυριωτέρων πηγῶν τοῦ κυανοῦ *Νεῖλου*, ὅστις καὶ διακρίνεται ἀμυδρῶς πῶς ῥέων διὰ μέσου αὐτῆς ἔκ τε τοῦ κινουμένου ὡς ῥεῦμα ὕδατος καὶ ἐκ τοῦ θολωτέρου χρώματος αὐτοῦ· ἐν ταῖς ἐπὶ τῶν νησιδίων αὐτῆς ὑπαρχούσαις ἐκκλησίαις φυλάσσονται οἱ αὐτοκρατορικοὶ θησαυροὶ καὶ τὰ ὅσῃ πολλῶν τῆς Ἀθησινίας βασιλέων, ἐν οἷς ἡ μούμια τοῦ Ἰωάννου Α'. ὡς ἀγίου λατρευομένου σήμερον ἔκει.

Ἐκαστον τῶν κυρίων αὐτῶν μεγάλων καὶ διὰ φυσικῶν ὁρίων (τῶν ῥηθέντων ποταμῶν) διακρινομένων μερῶν ἢ τμημάτων ὑποδιαιρεῖται εἰς πολλὰ διαμερίσματα ἢ τοπαρχίας διοικουμένας ὑπὸ στρατηγῶν (*ῥας* = κεφαλὴ)· τοιαῦται εἰσιν ἐν *Τιγρέ* πρὸς βορρὰν τὸ *Χαμασέν*, πρὸς ἀνατολὰς παρὰ τὴν Ἐρυθρὰν τὸ *Ἀγάμε* (*Agameh*), πρὸς δυσμὰς τὸ *Adiabo*, νοτιώτερον τὸ *Shire*, τὸ *Τεμπιέν*, ἡ *Enderta* καὶ τὸ *Wodjerát*· ἐν Ἀμάρα δὲ τὸ *Βολκαίτ*, *Ταλέμτ*, *Σεμιέν*, *Begeméder*, *Λάστα* ἀνατολικῶς τῇ λίμνῃ *Τσάνα*, *Gissén* παρὰ τὴν λίμνην *Χάϊκ*, *Zabouíl* παρὰ τὴν λίμνην *Χασεγκιέ*, *Woggerrát* πρὸς βορρὰν αὐτῆς, *Κουάρα* ἀνατολικώτερον καὶ Ἀλάφα καὶ *Βαμπερά* νοτιοδυτικῶς. Τὸ *Γκοτζάμ* περιλαμβάνει τὸ *Damol*· ἐν δὲ τῇ *Σόᾳ* διακρίνουσι τὸ Ἐφράτα, *Gèden* καὶ *Efat*, *Κιάφα*, Ἀργούμπα, κλπ.

Πόλεις, κυρίως εἰπεῖν, ἐν Ἀθησινίᾳ δὲν ὑπάρχουσιν ὅπως ἡμεῖς ἐννοοῦμεν αὐτάς σήμερον, ἀλλὰ δυσπρόσιτοι ὡς τὰ πολλὰ συνοικισμοὶ παρὰ ποταμὸν ἢ χεῖμαρρον, ἢ ἐπὶ ἀποτόμων πάνυ ἀκρωρειῶν (πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ποιμνίων καὶ κτηνῶν τῶν κατοίκων ἀπὸ τῆς ἐπιθέσεως τῶν θηρίων κατὰ τὰς νύκτας, ἢ ἐν καιρῷ πολέμων πρὸς εὐκολωτέραν ὑπεράσπισιν ἑαυτῶν), ἀποτελούμενοι ἐξ ὁμάδων καλυβῶν ἢ οἰκιῶν ἐκ χόρτων καὶ ξύλων συνήθως κατεσκευασμένων, καθ' ἃ μάλιστα μέρη ὑπάρχει

ἄφθονος ὕλη, καὶ τῇδε κᾶκεῖσε διεσπαρμένων. Τοὺς τοιούτους συνοικισμοὺς ἀποκαλοῦσιν οἱ ἰθαγενεῖς *χωρία*, ἅτινα συγκοινωνοῦσι πρὸς ἄλληλα δι' ἀνάντων καὶ κατάντων ὁδῶν καὶ παρόδων πολλῶν, ἀνωμαλωτάτων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἔνεκα τῆς σκληρότητος τοῦ ἐδάφους. Ὅψιν δὲ πόλεως παρουσιάζει εἰς μὲν τὸ Τιγρὲ ἡ Ἀσμάρα (ἐν Χαμασέν), κυρίως στρατόπεδον τοῦ νῦν ἀρχιστρατήγου Ῥάς-Ἀλούλα, μάλιστα δὲ ἡ Ἀδοβα (ἔχουσα περὶ τὰς 7000 κατοίκων) μετ' ἐκκλησιῶν ἰδιορρύθμων, μεγάλων, καὶ *παλατίων* οἰοεῖ· τὸ Ἀξοῦμ γνωστὸν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων (Ἀξουμίται, Ὀμηρίται, κλπ.), μετὰ πολλῶν ὀβελίσκων μονολίθων, ἀναφερομένων εἰς τὴν ἐποχὴν Πτολεμαίου τοῦ Εὐεργέτου (Ζ', βασιλείως τῆς Αἰγύπτου † 117 π. Χ.) καὶ ἐλληνικῶν ἐπιγραφῶν, καθέδρα βασιλικὴ (*réa Siōr*) ἐν ἣ στέφονται οἱ βασιλεῖς, πρὸς δὲ τὸ *Μακαλέ*, κλπ. Εἰς δὲ τὴν Ἀμάραν ἡ Ἀμπακιάρα στρατόπεδον τοῦ διαδόχου (;) Ῥάς Ἀρέα Σελασιέ, τὸ *Γόνδαρ* καθέδρα καὶ αὕτη βασιλικὴ ἄλλοτε, μετ' ἐρειπίων ἀνακτόρων, καὶ τὸ *Τέβρα-Ταβούρ* (στρατόπεδον) παρὰ τὴν λίμνην Τσάναν, τὰ *Μάγδαλα* ὅπου τῷ 1867 ἡὐτοχειριάσθη ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀθησινῶν Θεόδωρος ἡττηθεὶς παρὰ τῶν 7000 Ἀγγλῶν, οἵτινες ἐπολέμησαν πρὸς 2000 ἰθαγενεῖς τοὺς μόνους μέιναντας πιστοὺς τῷ ἰδιοτρόπῳ καὶ ἄγαν τυραννικῷ ἐκείνῳ βασιλεῖ, καὶ ἡ *Βουρμέδα* (στρατόπεδα) παρὰ τὴν λίμνην Χάϊκ, τὸ *Χασεγκιέ* παρὰ τὴν ὁμώνυμον λίμνην, κλπ. Ἐν δὲ τῇ Σόα ὡς πρωτεύουσα θεωρεῖται τὸ Ankobār. Ἀπκντα τὰ λοιπὰ πολυάριθμα καὶ πολυώνυμα *χωρία*, ὧν πολλὰ ὡς ἐκ τῆς ὥραιστοῦτης καὶ γραφικωτάτης τοποθεσίας αὐτῶν εἰσὶν οἰοεῖ ἀληθεῖς ἐπίγειοι παράδεισοι, ἀποτελοῦνται ὁμοίως ὑπὸ ὁμάδων κελυβῶν τοιαυτὰ εἶπιν ἐν Τιγρὲ τὸ Ἀδεγαβά, ἐν Ἀμάρᾳ τὰ περὶ τὴν λίμνην Τσάναν, ἡ *Κουράτα*, ἡ *Μάχδερα-Μάριαμ* (Εὐαγγελισμός), καὶ πλεῖστα ὅσα ἄλλα.

Κυρίως πρωτεύουσα πόλις δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ, διότι, ὡς ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ πρὸ πάντων βίου τῶν κατοίκων, ὁ βασιλεὺς ἀναγκάζεται νὰ περιοδεύῃ συνήθως μετὰ τοῦ πολυαριθμοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, ὃν δὲν δύναται νὰ διατρέφῃ πλέον τῶν 10 ἡμερῶν ἐκάστη ἐπαρχία, ὡς ἐκεῖ εἴθισται. Μόνον κατὰ τὸν χειμῶνα διαμένει ὁ βασιλεὺς εἰς ὠρισμένῃ δύο μέρη περὶ τοὺς τρεῖς μῆνας (ἀπὸ τῆς 15 Ἰουνίου μέχρι τῆς 15 Σεπτεμβρίου), τὰ πλουσιώτερα, πρὸ πάντων εἰς τὸ Τέβρα-Ταβούρ τῆς Ἀμάρας, μετ' ὀλιγωτέρου στρατοῦ.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀθησινίας μετὰ τῶν δύο ὑποτελῶν βασιλείων ὑπολογίζονται εἰς 7000000, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς πολεμικῆς τοῖς κυρίως Αἰθίοφι φυλῆς τῶν *Γκάλλα*, καὶ τῶν *Ταλτάλ*, οἵτινες οἰκοῦσι τὰ νοτιοανατολικά μέρη τοῦ Αἰθιοπικοῦ τριγώνου.

Θρησκεία δ' ἐπικρατοῦσα εἶνε ὁ *Χριστιανισμός* (ὑπὸ μητροπολίτην

σήμερον Κόπτην — Aboûna = πατέρα, ἐξ Ἀλεξανδρείας λαμβανόμενον, ὅπου ὁ τάφος τοῦ ἀποστόλου Μάρκου), ὃν παρέλαβον ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ μάλιστα (561 μ. Χ.), καὶ πρὸ πάντων μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (ἐπὶ Μώαμεθ Β΄., Τρίτη 29 Μαΐου 1453), ὅποτε πολλοὶ Ἕλληνες ἐκεῖθεν ἦλθον εἰς τὴν ἐπαρχίαν *Ἀράμε*, ἐξ ἧς κατὰ-γεται καὶ ὁ νῦν εὐκλεῶς βασιλεύων Ἰωάννης. Μικραὶ ἐκκλησίαι δώδεκα βυζαντικοῦ ῥυθμοῦ εὐρίσκονται ἐν Ἀβησσινίᾳ, ὧν μία λαξευτὴ ἐντὸς βράχου ἐν *Λαλιβελαῖ* τῆς ὥραιας ἐπαρχίας *Λάστα* παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Τακαζέ (*äir Takazé*, ὀφθαλμός). Μητροπολίτην Ἑλληνα ἐξ Ἀλεξανδρείας ἐλάβανον οἱ Ἀβησσινοὶ καὶ μέχρι τοῦ 1800.

Προϊόντα κύρια ἔχει ἡ χώρα χρυσόν, μόσχον, ἐλεφαντόδοντον, δέρματα, καφέ, κλπ.

Ἡ *Αἰθιοπία* εἶνε γνωστὴ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων· ὑπὸ δὲ τὸ ὄνομα *Αἰθίοπες* ἠγνόουν οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοὶ πολλὰς φυλάς, αἵτινες κατόικουν εἰς τὴν σήμερον Νουβίαν καὶ Ἀβησσινίαν :

«Οὐχ ἔδος· εἶμι γὰρ αὖτις ἐπ' Ὀκεανοῖο ῥέεθρα,
Αἰθιοῶπων ἐς γαῖαν, ὅθι ῥέζουσ' ἑκατόμβας
ἀθανάτοις, ἵνα δὴ καὶ ἐγὼ μεταδαίσομαι ἱρῶν.»

λέγει ἡ Ἴρις παρ' Ὀμήρῳ Ἰλ. Ψ', 206. — *Ἑσχατοὶ ἀνδρῶν*, ἥτοι μακρὰν κείμενοι λέγονται ἐν Α τῆς Ὀδυσσεΐας, καὶ *ἀμύμονες* ἐν Ἰλιάδι, κλπ.

Ὁ Ἡρόδοτος εἰς πολλὰ μέρη τῶν *Μουσῶν* αὐτοῦ εὐφημότατον ποιεῖται λόγον περὶ τοῦ μεγάλου ἔθνους τῶν *μακροβίων* Αἰθιοῶπων. Ὁ βασιλεὺς π. χ. τῶν Περσῶν Καμβύσης θέλων νὰ συνάψῃ *φιλικὰς σχέσεις* μετὰ τῆς Αἰθιοπίας, ἐπεμψε πρέσβεις μετὰ δώρων πρὸς τὸν βασιλέα αὐτῆς. «Ὁ δὲ *Αἰθίοψ* μαθὼν, ὅτι κατόπται ἤκοιεν, λέγει πρὸς αὐτοὺς τοιαῦδε : Οὔτε ὁ Περσέων βασιλεὺς..... ἐκεῖνος ἀνὴρ ἐστὶ δίκαιος· εἰ γὰρ ἦν δίκαιος, οὔτ' ἂν ἐπεθύμησε χώρης ἄλλης ἢ τῆς ἐωυτοῦ, οὔτ' ἂν ἐς δουλοσύνην ἀνθρώπους ἤγε, ὑπ' ὧν μηδὲν ἡδίκηται. Νῦν δὲ αὐτῷ τόξον τὸδε διδόντες τάδε ἔπεα λέγετε : Βασιλεὺς ὁ Αἰθιοῶπων συμβουλευεὶ τῷ Περσῶν βασιλεῖ, ἐπεὰν οὕτω εὐπετέως ἔλκωσι τὰ τόξα Πέρσαι ἐόντα μεγάθεϊ τοσαῦτα, τότε ἐπ' Αἰθιοπας τοὺς μακροβίους πληθεῖ ὑπερβαλλόμενον στρατεύεσθαι· μέχρι δὲ τούτου θεοῖσι εἰδέναι χάριν, οἳ οὐκ ἐπὶ νόον τράπουσι Αἰθιοῶπων παισὶ γῆν ἄλλην προσκτᾶσθαι τῇ ἐωυτῶν. . . .» (Βιβλ. Γ'. 21).

Εἶνε περιέργον τῶντι, ὅτι καὶ σήμερον τοιαῦδε ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάν-

νης λέγει πρὸς τοὺς καταλαβόντας τὴν Μασσάβαν Ἰταλούς! Ἐν Βιβλ. Γ'. 101, λέγεται, ὅτι «τοιαύτην καὶ Αἰθίοπες ἀπένται θορὴν», οἷα ἐστὶ καὶ ἡ γονὴ τῶν Ἰνδῶν, «μέλαινα» τὸ χρῶμα, οὐ καθάπερ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἐστὶ, λευκὴ, «τὴν ἀπένται ἐς τὰς γυναῖκας»! Ἐν δὲ Βιβλ. Δ'. 183, λέγεται πάνυ δικαίως, ὅτι «οἱ τρωγλοδύται Αἰθίοπες πόδας τάχιστοι ἀνθρώπων πάντων εἰσί,»... ἀγλῶσαν δὲ οὐδεμιᾷ ἄλλῃ παρομοίην νενομίκασι, ἀλλὰ τετρίγασι κατὰ περ αἱ νυκτερίδες»!... ὅτι τρώγουσιν ὄφεις! κλπ., ὅτι εἰσὶν αὐτόχθονες (Δ'. 197), ὅτι εἰσὶν ἀριστοὶ πολεμισταί, κλπ. (Ζ'. 69 κ. ἐ.).

Ὁ Θουκυδίδης, περιγράφων τὸν ἐν Ἀθήναις *λοιμόν*, λέγει: «Ἡρξάτο δὲ [ὁ λοιμός] τὸ μὲν πρῶτον, ὡς λέγεται, ἐξ Αἰθιοπίας τῆς ὑπὲρ Αἰγύπτου, ἔπειτα...»

Διόδωρος δὲ ὁ Σικελιώτης, ὁ λεπτομερέστερον περὶ τῶν Αἰθιόπων λόγον ποιούμενος, ἔχων ὑπ' ὄψει καὶ τὰ πρὸ αὐτοῦ παρ' ἄλλων γεγραμμένα (Βιβλ. Γ'. 11), ἐπίσης ὡς περὶ ἔθνους μεγάλου καὶ γνωστοῦ ὁμιλεῖ, ἄρξαντος τῶν Αἰγυπτίων σχεδὸν ἐπὶ 36 ἔτη— «Αἰθίοπα; μὲν οὖν ἄρξαι τέτταρας [βασιλεῖς], οὐ κατὰ τὸ ἐξῆς, ἀλλ' ἐκ διαστήματος, ἔτη τὰ πάντα βραχὺ λείποντα τῶν ἑξ καὶ τριάκοντα» (Α'. 44). Ἀναφέρει ἐπίσης ὁ Διόδωρος, ὅτι «Αἰθίοπας ἱστοροῦσι πρῶτους ἀνθρώπων ἀπάντων γεγονέναι, καὶ τὰς ἀποδείξεις τούτων ἐμφανεῖς εἶναι φασιν. Ὅτι μὲν γὰρ οὐκ ἐπήλυδες ἐλθόντες, ἀλλ' ἐγγενεῖς ὄντες τῆς χώρας δικαίως αὐτόχθονες ὀνομάζονται, σχεδὸν παρὰ πᾶσι συμφωνεῖσθαι.» (Γ'. 2). Κατόπιν λεπτομερῶς ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ περιγράφει τὰ κατ' αὐτοὺς, θεωρῶν ὡς πιθανόν, «ὅτι τοὺς ὑπὸ τὴν μεσημβρίαν οἰκῶντες πρῶτους ὑπὸ τῆς γῆς ἐξωγονῆσθαι... τῆς γὰρ περὶ τὸν ἥλιον θερμασίας ἀναξηραίνουσης τὴν γῆν ὑγρὰν οὔσαν, ἔτι δὲ κατὰ τὴν τῶν ὄλων γένεσιν καὶ ζωογονούσης, εἰκὸς εἶναι τὸν ἐγγυτάτω τόπον ὄντα τοῦ ἡλίου πρῶτον ἐνεγκεῖν φύσεις ἐμψύχους...». Πόσον αἱ ἰδέαι αὗται πλησιάζουσι ταῖς σήμερον! «Φασὶ δὲ παρ' αὐτοῖς πρῶτοις καταδειχθῆναι θεοὺς τιμᾶν καὶ θυσίας ἐπιτελεῖν καὶ πομπὰς καὶ πανηγύρεις καὶ τᾶλλα δι' ὧν ἄνθρωποι τὸ θεῖον τιμῶσι...»

Ζεὺς γὰρ ἐς Ὁκεανὸν μετ' ἀμύμονας Αἰθιοπῆας
χθιζὸς ἔβη μετὰ δαῖτα, θεοὶ δ' ἅμα πάντες ἔπνοντο.»

(Ἰλ. Α'. 423) Μετὰ ταῦτα ἐξακολουθεῖ ὁ Διόδωρος περιγράφων τὰ κατὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν Αἰθιόπων, ὅτι δηλαδὴ «μηδέποτε δεσποτείας ἐπήλυδος πείραν ἔλαβον,» ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπελθόντα Καμβύσην καὶ τὴν Σεμίραμιν κατεπολέμησαν, διότι ἦσαν αὐτεθεῖς καὶ δυσκράτητοι κατὰ τὴν ἐπιβουλήν, ὅπως καὶ τὴν σήμερον τῶντι. Ἐτι δὲ τὰ περὶ τῶν γραμμάτων

αὐτῶν, τῶν νόμων, τῶν βασιλέων, ὡς μετεχόντων Ἑλληνικῆς ἀγωγῆς (Ἐργαμένης βασιλεὺς Αἰθιοπῶν ἐπὶ Πτολεμαίου Β'), ὡς θεωρουμένων ἱερῶν, καθ' ὧν οὐδεὶς τολμᾷ εὐκόλως ἐπιβουλήν, ὅπως καὶ τὴν σήμερον, κλπ. Ἐξῆς δὲ ἄλλα γένη Αἰθιοπῶν παμπληθῆ περιγράφει ὁ Διόδωρος, οἵτινες φαίνεται νὰ ᾔην οἱ σήμερον Σουδανοί, Γκάλλα καὶ Ταλτάλ, ὡς ἔστιν ἡμῖν εἰκάσαι ἐκ τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων αὐτῶν τῆς σήμερον. Μετὰ ταῦτα περιγράφει τὰ κατὰ τὴν χώραν αὐτῶν θηρία, τοὺς ἐλέφαντας κλπ, ὅτι οἱ Αἰθιοπεῖς ἀναγκάζονται νὰ ὄσι τομάδες καὶ σκηρῆται, ὡς ὀρίζοντες τὸ σύνολον τὰς πατρίδας τῷ συμφέροντι ὅσον ἀγορᾶ εἰς τὴν ἀφθονίαν τῶν πρὸς τὸ ζῆν καὶ εἰς τοὺς πολέμους. Κατόπιν ἀπαριθμεῖ τὰ μέταλλα τῆς Αἰθιοπίας, μέταλλα πολλὰ καὶ μεγάλα χρυσοῦ συναγομένου πολλῇ κακοπαθείᾳ τε καὶ δαπάνῃ, ὅποια καὶ τὴν σήμερον ἀπαντῶσιν ἐν Σενάαρ καὶ Σόα καὶ Γκοτζάμ. Ἐν τῷ Β' βιβλίῳ (διὰ νὰ τελειώσωμεν μετ' ἐθίμου τινὸς ὑπάρχοντος εἰς τὴν ἱατρικὴν), κεφαλαίῳ ΙΕ'. ταῦτα ἱστορεῖ ὁ Διόδωρος. «Ταφὰς δὲ τῶν τελευτησάντων ἰδίας οἱ κατὰ τὴν Αἰθιοπίαν ποιοῦνται· ταριχεύσαντες γὰρ τὰ σώματα καὶ περιχέαντες αὐτοῖς πολλὴν ὕελον ἰσθᾶσιν ἐπὶ στήλης, ὥστε τοῖς παριούσι φαίνεσθαι διὰ τῆς ὕελου τὸ τοῦ τετελευτηκότος σῶμα, καθάπερ Ἡρόδοτος εἴρηκε. Κτησίας δ' ὁ Κνίδιος ἀποφαινόμενος τοῦτον σχεδιάζειν, αὐτὸς φησι τὸ μὲν σῶμα ταριχεύεσθαι, τὴν μέντοι γε ὕελον μὴ περιχεῖσθαι γυμνοῖς τοῖς σώμασι· κατακαυθῆσεσθαι γὰρ ταῦτα καὶ λυμανθέντα τελέως τὴν ὁμοιότητα μὴ δυνήσεσθαι διατηρεῖν. Διὸ καὶ χρυσὴν εἰκόνα κατασκευάζεσθαι κοίλῃν, εἰς ἣν ἐντεθέντος τοῦ νεκροῦ περὶ τὴν εἰκόνα χεῖσθαι τὴν ὕελον· τοῦ δὲ κατασκευάσματος τεθέντος ἐπὶ τὸν τάφον διὰ τῆς ὕελου φανῆναι τὸν χρυσὸν ἀφωμοιωμένον τῷ τετελευτηκότι. Τοὺς μὲν οὖν πλουσίους αὐτῶν οὕτω θάπτεσθαι φησι, τοὺς δ' ἐλάττονας καταλιπόντας οὐσίας ἀργυρᾶς τυγχάνειν εἰκόνας, τοὺς δὲ πένητας κεραμίνης· τὴν δὲ ὕελον πᾶσιν ἐξαρκεῖν διὰ τὸ πλείστην γεννᾶσθαι κατὰ τὴν Αἰθιοπίαν καὶ τελέως παρὰ τοῖς ἐγγχωρίοις ἐπιπολάζειν.»

Περὶ τοῦ οὕτω δὴ καλουμένου Αἰθιοπικοῦ λίθου δυνάμεθα ἐνταῦθα νὰ προσθέσωμεν, ὅτι οὔτε ὁ Διόδωρος (Α'. 91, 4), οὔτε ὁ Ἡρόδοτος (Β'. 86, 134) λεπτομερῆ τινα περιγραφὴν ποιοῦνται· ἐκ τῶν ὀλίγων ὅμως παρ' αὐτῶν λεγομένων δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι ὁ λίθος αὐτὸς ἦν σκληρότατος, τίμιος, δι' ὃ καὶ δίκην μαχαίριων μετεχειρίζοντο αὐτὸν πολλαχοῦ κατὰ τὰς ταριχεύσεις, ἐν Αἰγύπτῳ ὀνομαστί, ἢ ἀντὶ ἐλεφαντόδοντος εἰς τὴν κατασκευὴν ἀγαλμάτων.

Ὁ τερπνὸς Ἡλιδωρὸς ἐν τοῖς Αἰθιοπικοῖς αὐτοῦ, τρυφερῶ μυθιστορήματι, οὔτινος τόπος εἶνε ἡ Αἴγυπτος, ἐπίσης πάνυ εὐφῆμως περὶ τῶν Αἰθιοπῶν λέγει, ὡς περὶ σοφῶν, ὀνομαστί δὲ καὶ περὶ Περσίνης βασι-

λίσης Αιθιοπών (Δ'. 12). 'Εν βιβλίῳ ὁγδόῳ ἀναφέρει περὶ βασιλέως Αἰθιοπῶν ἄλλου, ὅστις μετὰ τολμηρὸν πόλεμον πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους κατέλαβε τὰς *Φίλας καὶ τὰ σμαράγθαια μέταλλα*. . . . α' Ἡ γὰρ πόλις αἱ Φίλαι κεῖται ἐπὶ τῷ Νείλῳ, τῶν ἐλαττόνων καταρρακτῶν ἀνωτέρω μικρὸν». Περαιτέρω δὲ «ὅσα γὰρ σίδηρος παρ' ἄλλοις εἰς τὰς χρεῖας, ταῦτα παρ' Αἰθιοπῶν ὁ χρυσὸς νομίζεται», λέγει ὁ 'Ηλιοδωρος ἐν βιβλίῳ ἐννάτῳ, προκειμένου λόγου περὶ δεσμῶν τῶν αἰχμαλώτων. 'Εν γένει δὲ καὶ ὁ συγγραφεὺς οὗτος θεωρεῖ τοὺς Αἰθιοπᾶς *πολεμικωτάτους, δρμώντας καὶ ἀρίστους σκοπευτάς*.

Καὶ ὁ Στράβων καὶ ὁ Πλίνιος ἀναφέρουσι βασιλίσσας Αἰθιοπῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Καρδάκη*, ἐπίσης· καὶ ἐν ταῖς *Πράξεσι* τῶν ἀποστόλων τὸ ὄνομα ταύτης ἀπαντᾷ. Καὶ εἰς τὰ χρονικά τῆς μεταγενεστερᾶς 'Αθησινίας ἀπαντῶσιν οὐχὶ σπανίως *βασίλισσαι*· καὶ σήμερον δ' ἐτι ὑπάρχουσι γυναῖκες *στρατηγοί* (ἡ ἀδελφὴ τοῦ αὐτοκράτορος 'Ιωάννου), καὶ *βασίλισσά* τις ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κάφφα, παρὰ τὴν Σόαν.

Ὁ περιώνυμος ἄγγλος ἱστορικὸς Γίββων ἀναφέρει, παραπέμπων καὶ εἰς πλουσίαν βιβλιογραφίαν, πολλὰ περὶ τῶν Αἰθιοπῶν ὡς ἔθνους ἰσχυροῦ, λόγου προκειμένου περὶ τοῦ 'Ιουστινιανοῦ, ὅστις τῷ 561 μ. Χ. συνῆψε σχέσεις μετὰ τοῦ *negous*=μεγάλου βασιλέως αὐτῶν, ἀποστείλας μεγάλην πρεσβείαν μετὰ πολλῶν δώρων καὶ αἰτούμενος τὴν βοήθειαν αὐτοῦ κατὰ τῶν Περσῶν. Οἱ 'Αθησῖνοί, διαβάντες τὸν νότιον τῆς 'Ερυθρᾶς πορθμὸν διὰ πλοίων, ἐβοήθησαν τὸν αὐτοκράτορα τῶν Βυζαντινῶν ἀποτελεσματικῶς. Παρατηρεῖ δ' ὁ Γίββων, ὅτι ἂν οἱ 'Αθησῖνοί ἔμενον διαρκῶς ἐν 'Αρχαίᾳ, οὐδέποτε ὁ Μωάμεθ ἤθελεν ἀναφανῆ. (Πρβλ. 'Ις. Γίββ. Κεφ. XLII).

Τέλος, ὡς ἀναφέρει ἡ κατὰ παράδοσιν γραπτὴ ἐν γλώσσῃ γκιζῆ ἱστορία τῶν 'Αθησῖνῶν, βασιλεὺς τις αὐτῶν, 'Ιακώβ Β'. καλούμενος, πολεμῶν πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους, ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ παραδῶσιν τὴν ἐκ αὐτῶν χώραν τοῖς 'Αθησῖνοῖς, ἀποκόψας τὸν ροῦν τοῦ Νείλου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀρδεύεται πᾶσα ἡ Αἴγυπτος ἰδίως κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας 'Ιουνιον, 'Ιούλιον καὶ Αὐγουστον, ἔνεκα τῶν χειμερινῶν βροχῶν μάλιστα, αἵτινες πίπτουσι κατὰ τοὺς μῆνας τούτους ἐν 'Αθησῖνᾳ. (Πρβλ. 'Ηρόδοτον καὶ Διόδωρον τὸν Σικελιώτην εἰς τὰ περὶ τῶν πλημμυρῶν τοῦ Νείλου γεγραμμένα παρ' αὐτῶν).

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων ἐννοεῖ πᾶς τις εὐκόλως, ὅτι ἀνέκαθεν ἡ Αἰθιοπία, ὡς ἐκ τῆς φυσικῶς ὀχυρᾶς καὶ ἀποτόμως ἀπὸ τῆς ὅλης 'Αφρικῆς χωριζομένης θέσεως αὐτῆς, διετήρησεν ἴδιον καὶ αὐτοτελὴ χαρακτῆρα καὶ τύπον, ὃν καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἔχει. Δὲν δυνάμεθα ἐνταῦθα λεπτομερέστερον νὰ πραγματευθῶμεν τὴν τοιαύτην ὕλην.

Τὸ μέγα καὶ πάγκαλον Ἀθησινιακὸν τριγωνικὸν ὁροπέδιον, χωριζόμενον ἀπὸ τῆς ὅλης Ἀφρικῆς διὰ τῶν περίξ σειρῶν ὁρέων καὶ περὶ τοὺς 10,000 ἀγγλ. πόδας ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Ἐρυθρᾶς ὑψούμενον, τὸ κατάφυτον καὶ πανταχοῦ ὑπὸ μεγάλων ποταμῶν καὶ πολλῶν ποταμιῶν διαρρέομενον, εἰς 8 ἡ φύσις ἅπανα εἶνε περικαλλεστάτη, πλουσία δὲ τῇ χειρὶ καὶ δαψιλῶς πάνυ ὁ Δημιουργὸς ἐδωρήσατο πάντα τὰγαθὰ, ὕγεινόντατον δὲ δι' ἄλλους τε πολλοὺς λόγους, ὡς θέλομεν ἰδεῖ, καὶ διότι εἶνε ἐκτεθειμένον εἰς τὴν ἐλευθέραν πνοὴν τῶν Ζεφύρων καὶ τὴν καυορικὴν τῶν ὑετῶν πτώσιν, ὅπερ

« οὐτ' ἀνέμοισι τινάσσεται
 οὐτε χιῶν ἐπιπίλνεται, ἀλλὰ μάλ' αἶθρη
 πέπταται ἀνέφελος, λευκὴ δ' ἐπιδέδρομεν αἴγλη·
 τῷ ἔνι τέρπονται μάκαρες . . . ἤματα πάντα . . . »

(Ὅδυσ. Ζ, 43), ἡ Ἀθησινία, λέγομεν, ἔχει ἀπλήν τὴν γεωλογικὴν κατασκευήν.

Κρυστάλλινοι σχιστόλιθοι, ἐπικρατοῦντος τοῦ ὀξειδίου τοῦ μαγνησίου (MgO), ἀποτελοῦσι τὴν κυρίαν αὐτῆς μάζαν καὶ εἶνε τοποθετημένοι ἐπὶ γρανίτου, ὅστις ἐπιφαίνεται μόνον εἰς βαθείας κοιλάδας. Ἐποχὴ δραστηρίας ἡφαιστείου ἐνεργείας παρωχημένης ἀναγγέλλεται εἰς πελωρίας βασιλτικὰς πεδιάδας, αἵτινες καλύπτουσι τοὺς σχιστολίθους ὡς ἐπικάλυμμα καὶ περιλαμβάνουσι σημαντικὴν ἐπιφάνειαν τῆς χώρας (ἐν Τιγρέ, Ἀμάρα, Σόα καὶ Γκοτζάμ). Κατὰ σειρὰν εἶνε ἐπικεκαλυμμένοι οἱ σχιστόλιθοι ἐκεῖνοι ἐκ λίθου ἐπιτοπίου ὀλιγώτερον σκληροῦ, δυναμένου νὰ διατρέφῃ εὐτελεῆ μόνον φυτεῖαν (ἐν Χαμασὲν τοῦ Τιγρέ). Μᾶλλον ἐκτεταμένη ἡ ἐν ταύτῃ τῇ χώρᾳ μόρφωσις τῶν λίθων εἶνε ἡ ἀργιολιθώδης, ὀλιγωτέρας ἰσχύος, ὁ δὲ ἀργιόλιθος οὗτος εἶνε ἡφαιστεϊῶδες προϊόν καὶ ἔχει σχέσιν μετὰ τοῦ τραχύτου, ὅστις διασταυρῶνει τὴν χώραν ὡς μεγαλύτερα ὁρέων σειρά· ἀλλαχοῦ δὲ βαρεῖται καὶ παχεῖται γαῖαι, γινόμεναι τοιαῦται καὶ ἐξ ἄλλων συνθηκῶν, διατρέφουσι πλουσιωτάτην φυτεῖαν (Ἀμάρα, Σόα). Ἀξιοπαρατήρητος δ' εἶνε ἡ μεγάλη ἔλλειψις τοῦ ἀσβεστολίθου ($CaO \cdot CO_2$), ὅστις μέχρι τῆς σήμερον μόνον εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἐντέρτα τοῦ Τιγρέ καὶ εἰς τὰ ὄρη Talba-walia τοῦ Γκοτζάμ ἀποδεικνύεται καὶ ἀποτελεῖ διαμόρφωσιν ὁμοίαν πρὸς τὸ ὄρος Jura τῆς Εὐρώπης (μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἑλβετίας). Πετρώματα δ' ἐκ γύψου (θειικοῦ ἀσβεστίου $CaSO_4$) κυρίως ἀποτελούμενα δὲν εἶνε σπάνια ἐν Ἀθησινίᾳ (ἀλάβαστρον).

Ὁ πλοῦτος τῶν ὀρυκτῶν μετάλλων τῆς χώρας δὲν εἶνε ὀλιγοσήμεντος ἀν καὶ δὲν ἐγένοντο εἰσέτι διόλου σημαντικαὶ ἀνακαλύψεις. Ὁ σιδηρόλιθος

εἶνε πολὺ διαδεδομένος ἐκεῖ, εὐρισκόμενος εἰς πολλὰ μέρη χειρὸς πληθῆς ἐν γένει δ' εὐρίσκεται εἰς τὰ ἐκ σχιστολίθων ὄρη, ἐπίσης καὶ εἰς τὸν ἄνω. μνημονευθέντα ἀργιλόλιθον, ἔνθα ἀποτελεῖ ἀκανονίστους σωρούς, πολ- λάκις ὅμως καὶ μεγάλα ἐναποταμιεύματα. Ὁ χρυσὸς εὐρίσκεται ἰδίως ἐν Γκοτζάμ καὶ Σόα καὶ ἐν ταῖς παρακειμέναις χώραις τῶν ἀγρίων καὶ πολεμικῶν Γκάλλα ἢ ὡς χρυσὴ ἄμμος καὶ ψήγματα ἐν τοῖς ποταμοῖς, ἢ σπανιώτερον ὡς κρύσταλλοι· ἐπίσης εὐρίσκεται, ἠνωμένος μετ' ἱριδίου, καὶ ἐν τῷ Τιγρέ, παρὰ τὴν πόλιν Ἀδοβαν. Οἱ ἰθαγενεῖς, ἀπλούστατα, πλύνουσι τὴν ψάμμον καὶ τὰ χύματα, συνάγουσι τὸν κατακαθήμενον ὡς βαρύτερον χρυσόν, τήκουσιν αὐτὸν ἐν πηλίνοις ἀγγείοις μετὰ ἢ ἄνευ ὑ- δραργύρου, καὶ τὸν χύνουσιν εἰς ῥαβδία μικρά, κυλινδρικά ἢ εἰς παρό- μοια τεμάχια, ὧν ἕκαστον ἔλκον βάρος μιᾶς οὐγγίας φαρμακευτικῆς (βάρος τῶν ἐν χρήτει σήμερον ἐκεῖ ἀργυρῶν αὐστριακῶν ταλλήρων τῆς Μαρίας Θερεσίας), τιμᾶται 14—16 ταλλήρων ἢ 40—50 δραχμῶν. Ἐ- πίσης δ' ἀπλούστατα κατεργάζονται καὶ τὸν σιδήρον, ἐξ οὗ κατασκευά- ζουσι ξίφη, δόρατα, ἄροτρα, χαλινούς τῶν ἵππων καὶ τῶν ἡμιόνων, ἀνα- βολεῖς κλπ. Τὸν χρυσὸν μεταχειρίζονται σήμερον οἱ Ἀθησσινοὶ ἀποκλει- στικῶς εἰς κατασκευὴν κοσμημάτων ἢ εἰς ἐπιχρῶσιν τῶν ἀργυρῶν τοι- ούτων· ἰνδοὶ δ' ἔμποροι ἀγοράζουσιν αὐτὸν ἐκ Μασσάβας συνήθως, κα- θαρίζουσιν αὐτὸν μέχρις 24 καρατίων καὶ τὸν ματαπωλοῦσιν εἰς τοὺς Ἀθησσινοὺς ἀκριβώτερον ἐν εἴδει χρυσῶν ῥωμαϊκῶν νομισμάτων—ma- chekàche, οἶονεὶ *Κωροταρτιράτωρ*.

Καὶ θεῖον ἐπίσης εὐρίσκεται σχεδὸν καθαρὸν ἐν Ἀθησσινίᾳ, δι' οὗ κα- ταλλήλως κατασκευάζουσιν οἱ ἰθαγενεῖς τὴν πυρίτιδα κλπ, ἔτι δὲ καὶ *λιγνίται* ἄνθρακες, μάλιστα εἰς τὴν Dembéa παρὰ τὴν Tchélga, πρὸς βορρὰν τῆς μεγάλης λίμνης Τσάνας· εἶνε δὲ οὗτοι καλῆς ποιότητος καὶ κατάλληλοι πρὸς τῆξιν τοῦ σιδήρου· ἡ φύσις δὲ καὶ ἡ ἔκτασις τῆς λι- γνιτικῆς ταύτης διαμορφώσεως ἔχει ἀνάγκην εἰτέτι μεγάλης ἐρεῦνης. Ἐν γένει δ' εἰπεῖν καὶ ὑπὸ ὀρυκτολογικὴν ἔποψιν ἡ Ἀθησσινία εἶνε ὅλως ἄ- γωστος τοῖς Εὐρωπαίοις· μόλις δὲ σήμερον ἐργάζεται ἐκεῖ (εἰς Ἀδοβαν τοῦ Τιγρέ) πρὸς ἐρεῦνας ἀμερικανός τις εἰδικὸς ὀρυκτολόγος ὁ ἀγαθὸς φίλος κ. Camille Rooss, εἰς ὃν ὀφείλομέν τινα τῶν ῥηθέντων. Ἀρ- γυρος καὶ μόλυβδος δὲν εὐρέθη ἔτι ἐκεῖ. Σπανιώτατα καὶ μικροὶ τινες ἀδάμαντες εὐρίσκονται· που καὶ που. Ἐναποταμιεύματα καὶ πηγὰς μα- γειρικοῦ ἁλατος (NaCl) δὲν ἔχει νὰ δείξῃ ἢ καθ' αὐτὸ ὀρεινὴ χώρα· τοῦτο δὲ τὸ ἀναπόφευκτον ὀρυκτὸν φέρεται ἐκ τῆς παραλίας μακράν, ἐκ τῆς βαθείας πεδιάδος Ἀρχο πρὸς νότον τῆς παραλίου Ζούλας (Δοῦ- λης ἢ Ἀδουλῆς τῶν Ἑλλήνων), ἔνθα καλύπτει ἐν εἴδει κρυσταλλώματος τὴν ξηρανθεῖσαν λεκάνην λίμνης ἄλλοτε. — Σημειωτέον ἐνταῦθα, ὅτι ἐν

τοῖς θερμοῖς καὶ ἀμμώδεσι τόποις τῆς Ἀφρικῆς παρατηρήθη ἡ βαθμιαία ἀποξήρανσις λιμνῶν τινων.

Καθαυτὸ ἡφαίστεια δὲν ὑπάρχουσιν εἰς τὴν Ἀθησινίαν, ἀν καὶ ἐξαγγέλλεται ἡ ἡφαίστειος ἐνέργεια εἰς συχνοὺς σεισμοὺς καὶ πολυαριθμοὺς θερμὰς ἀλιπηγὰς· τοιαῦταί εἰσιν αἱ ἐν Guramba, νοτιοδυτικῶς τῆς λίμνης Τσάνας, θερμοκρασίας 42⁰ Κελσίου, αἱ ἐν Οὐάνζεγκι πρὸς δυσμὰς αὐτῆς, ὅμοιαι, θερμ. 41⁰ Κ., αἱ ἐν Ἀβούνα-Χαριέτ· ψυχραὶ δὲ θειοῦχοι πηγαὶ εὗρίσκονται ἐν Goudgadit (Ἀμάρα).

Ἀντικείμενα ὑπαγόμενα εἰς τὴν Παλαιοντολογίαν δὲν ἔτυχεν ἡμῖν ν' ἀπαντήσωμεν οὔτε ἐν Τιγρέ, οὔτε ἐν Ἀμάρα, οὐδ' ἀναστροφὴν τινὰ ἡδυνήθημένον πού νά ἐνεργήσωμεν, μυρίων ἕνεκα κωλυμάτων. Εἰς ὅρη τινὰ μόνον τοῦ Τιγρέ παρατηρήσαμεν πού καὶ πού κογχυλιολιθώδεις τινὰς μάζας.

Ἡ Φυτολογία τοῦ Ἀθησινικοῦ ὁροπεδίου εἶνε πλουσιωτάτη, μάλιστα δ' ἐν Ἀμάρα καὶ Σόα· ἀν δέ τις εἰδικὸς βοτανικὸς ἀποστελλόμενος εὐτυχῆσῃ νά περιγράψῃ ποτὲ τὴν χώραν ἐκείνην ὑπὸ φυτολογικὴν ἔποψιν, ἡ Ἀθησινικὴ ἢ Αἰθιοπικὴ χλωρίς αὐτοῦ (Flora Aethiopica) θέλει καθέξει πρωτεύουσαν, πρωτότυπον καὶ ἐπισημοτάτην θέσιν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τῆς Φυτολογίας διὰ τὴν περιγραφὴν, ὀνομασίαν καὶ κατάταξιν ὅλως ἀγνώστων ἐν τῇ Εὐρώπῃ (τοῖς μουσείοις αὐτῆς καὶ τοῖς βοτανικοῖς κήποις) φυτῶν, ἅτινα δύνανται, ἄλλως τε, νά ᾧσι καὶ χρησιμώτατα ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις ταῖς ἐπιστήμαις καὶ τέχναις καὶ τῷ βίῳ αὐτῷ, καὶ τῇ βιομηχανίᾳ ἔτι κλπ.

Ἡ βλάστησις τῆς χώρας περιλαμβάνει πλείστας ὅσας τάξεις καὶ γένη καὶ εἶδη καὶ μορφὰς ἢ ποικιλίας, ἐν οἷς ἐπικρατεῖ τὸ ἀκανθώδες (Ἀκανία, Acacia, κλπ). Τὰ ὅρη καὶ αἱ πεδιάδες αὐτῆς εἰσι κατάφυτοι· δάση ἀπέραντα κοσμοῦσιν ἰδίᾳ τὴν Ἀμάραν· δένδρα πελώρια, ὧν ὁ κορμὸς δύνανται νά ἔχῃ διάμετρον καὶ 5—7 γαλλ. μέτρων, χρησιμεύων καὶ ὡς ναὸς ἢ οἶκημα ἢ κρησφύγετον, δὲν εἶνε σπάνια ἄγαν. Ἐκ τῶν γνωρίμων ἐκεῖ καὶ χρησίμων φυτῶν, τὰ δένδρα τοῦ κούσσου (Kosso. Hagenia abyssinica ἢ Brayera anthelminthica. Rosaceae) εἰσι διεσπαρμένα καὶ πολυπληθῆ ἐπὶ τῶν ὀρέων ἀπάσης σχεδὸν τῆς Ἀθησινίας· ἡ μουσενά (Mussena. Albixia anthelminthica, Brongn. Leguminosa), χρησιμεύουσα ὡς ταινιοκτόνον παρὰ τοῖς ἰθαγενέσιν, ἐπίσης. πρὸς δὲ ἡ ἀφρικανικὴ μυρσίνη (Myrsine africana. Myrsineae) κλπ., περὶ ὧν ἔσται ἡμῖν ὁ λόγος ὕστερον. Ἡ ἀγριελιά ἀποτελεῖ πολλαχοῦ τῆς ὅλης Αἰθιοπίας δάση ὁλόκληρα, ἧς τὰ φύλλα μεταχειρίζονται οἱ κάτοικοι εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ὑδρομέλιτος, ἐπίσης καὶ τὰ καφέδενδρα,

ἐξ ὧν διενεργεῖται μέγα ἐμπόριον καφέ, ὅστις εἶνε ἄριστος καὶ τοῦ ὀποίου τὰ δένδρια λέγεται ὅτι ἐκείθεν μετεφυτεύθησαν εἰς τὴν Ἀραβίαν (Μόκκαν τῆς Ὑμενῆς παρὰ τὸν πορθμὸν Βαβ-ἐλ-Μανδέβ), ἐπὶ δὲ καὶ τὰ διάφορα εἶδη τῶν citrus. Ἡ ἄμπελος δὲ (*Vitis vinifera*, L.) ἀπαντᾷ ἐν ἀγρία καταστάσει (εἰς τὴν Ἀμέραν), μόλις δὲ πέρυσιν ἐξ Ἑλλάδος, τῇ αἰτήσει τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου δι' ἡμῶν, ἐγένετο ἀποστολὴ κλημάτων ὑπὸ τοὺς κ. κ. Γουλιμῆν καὶ Κόττον, ἅτινα λίχν εὐδοκιμοῦσιν ἐν Τηγρέ σήμερον· καὶ προγενεστέρως ἐκαλλιεργεῖτο ἐν τῇ χώρᾳ ἡ ἄμπελος μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδώρου (1867), ὅστις διέταξε καὶ κατέστρεψεν ἐντελῶς αὐτάς, διότι οἱ ἱερεῖς ἐμεθύσκοντο οἶνω. Ὁ φοῖνιξ εὕρηται ἐν ἀγρία καταστάσει, αὐτοφυής, αἱ δὲ βανανᾶι ἐν Τηγρὲ εἰσι συνήθεις καὶ οἱ καρποὶ αὐτῶν οἰοῦνται θεοβρώματα. Ὁ καπνός (*Nicotiana Tabacum*, L. *Solanaceae*), εὐδδέστατος ὅταν καίηται, καλλιεργεῖται ἐλάχιστά, ἰδίως ὑπὸ τῶν Γκάλλα, διότι τανῦν αὐστηρότατα ἀπαγορεύεται ἡ χρῆσις αὐτοῦ ἐν Ἀθῆσινίᾳ ἐπὶ ποιῇ ἀποκοπῆς τῆς γλώσσης· τὰ φύλλα αὐτοῦ εἰσι μικρά, ὑποστρόγγυλα. Ἐκ τῶν σπερμάτων τοῦ καλλιεργουμένου φυτοῦ *Guizotia oleifera*, ὅπερ εἶνε ποῶδες, ἐτήσιον, ἀνηκον εἰς τὴν μεγάλην οἰκογένειαν τῶν συνθέτων, ἐκθλίβουσιν οἱ Ἀθησῖνοί, ἀφοῦ πρότερον φρυξοῦσιν ἐπ' ὀλίγον αὐτά, τὸ εἰς τροφὴν χρήσιμον αὐτοῖς ἔλαιον· ἀντὶ σάπωνος δὲ μεταχειρίζονται τὰς κορυφὰς φυτοῦ τινος ἄλλου ἐκ τῶν *Saponariae* (Στρούθιον). Ὁ βάμβαξ καλλιεργεῖται πολλαχοῦ τῆς χώρας. Ἐκ τῶν Δημητριακῶν καλλιεργεῖται, ὁ σῖτος (ποικιλίαι *δίδυμος*, *ragoussa* ἐξ ἧς παράγουσιν οἱ ἐγγῶροι τὸ οἶνόπνευμα, ὅπερ πίνουσιν), ἡ κριθή, καὶ μάλιστα ἡ *proa abyssinica*, εἶδος σιτηροῦ σησαμοειδοῦς (λευκόν, μέλαν), ὅπερ οἱ ἰθαγενεῖς καλοῦσι *τέφ* καὶ προτιμῶσι παντός ἄλλου τὸν ἐκ τούτου ἄρτον· ἐπίσης καλλιεργοῦνται τὰ ὅσπρια, κλπ, δι' ἀρότρων Ἡσιόδου. Ἐν Ἀμέρᾳ, Σόχ καὶ Γκοτζᾶμ ἡ καλλιέργεια τῶν σιτηρῶν γίνεται δις τοῦ ἐνιαυτοῦ (κατὰ Ἰανουάριον καὶ Ἰούνιον). Τὰ κωροφόρα φυτὰ εἰσι σπάνια. Ἡ συκῇ σπανίως ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἀγρία καταστάσει. Ἐξ εἰδους δὲ τινος ἄλλου φυτοῦ ὑπαγομένου εἰς τὰ *euphorbia* καὶ λίαν διαδεδομένου καθ' ἅπασαν τὴν Αἰθιοπίαν ἐκρέει δι' ἐντομῶν ἀφθονον καὶ πυκνότατον γάλα, ὅπερ ξηραίνόμενον ἐν τῇ ἀέρι μεταβάλλεται εἰς εἶδος τι ἐλαστικοῦ, χρησίμου τοῖς ἰθαγενέσιν εἰς περιάλειψιν τῶν ἐκ χόρτου σκευῶν αὐτῶν. Κῆποι, ὡς ἡμεῖς ἐννοοῦμεν αὐτούς, δὲν καλλιεργοῦνται ποσῶς ἐκεῖ. Ἐκ τῶν ἀθῶν, ἅτινα ὑπερήρεσαν ἡμῖν, σημειοῦμεν τὸ οὕτω δὴ παρὰ τῶν ἐγγῶρων *γκουνά-γκουνά* ὀνομαζόμενον, ἄνθος δενδρίου ἐκ τῶν βανανοειδῶν, οὗτινος τὸν σπόρον μετεφέραμεν διὰ τὸν βοτανικὸν κῆπον ἐνταῦθα ἡμεῖς καὶ ἐπωνομάσαμεν τὸ ἄνθος «Ὀλγα». — *Musa Olga*.

Τὴν πληθὺν καὶ τὴν ποικιλίαν φυτῶν ἀγνώστων ἡμῖν, ὧν πλεῖστα ὅσα δηλητήρια, λυπούμεθα διότι δὲν δυνάμεθα νὰ περιγράψωμεν ἐνταῦθα, ὡς μὴ τυγχάνοντες ἐντριβεῖς περὶ τὴν ἰδίῳ φυτολογίαν.

Καὶ ἡ ζωολογία ἐπίσης τῆς χώρας εἶνε πλουσιωτάτη καὶ ἀγνώστος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοῖς εἰδικοῖς ζωολόγοις τῆς Εὐρώπης. Σημειοῦμεν ἐξῆς, κατὰ τὴν παραδεδεγμένην ζωολογικὴν ταξιόμησιν, τὰ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα.

Ἐκ τῶν πιθήκων ἀπαντῶσιν ἐν Ἀθησινίᾳ ὁ οὐραγγοῦτάγκος ἰδίᾳ, ὁ κερκοπίθηκος καὶ ὁ κυνοκέφαλος, κατὰ στίφη, ἅτινα οὐ σπανίως προξενοῦσι καταστροφὰς εἰς τὰ χωρία· ἐν Γκοτζᾶμ δ' ἀπαντᾷ καὶ ἴδιον εἶδος κυνοκεφύλου μακρότριχος, ὅστις στερεῖται τοῦ ἀντίχειρος· οἱ κερκοπίθηκοι ἰδίῳ ὅταν προσβάλλωνται, πρῶτον μὲν προσπαθοῦσι νὰ θέτῳσιν ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῶν τὰ τέκνα των (αἱ θήλειαι), ἔπειτα δὲ ἀντιτάσσονται διὰ χαλᾶζης πετρῶν, καὶ ὑποχωροῦσι βαθμυδὸν εἰς τὴν ἀνωτέραν βίαν οὐ σπανίως διατρέχει κίνδυνον ὁ ἄνθρωπος ἂν τυχὸν εὕρεθῃ μόνος μεταξὺ στίφους τινὸς πιθήκων· ἐχθρὸς αὐτῶν εἶνε ἡ λεοπάρδαλις, ἥτις ἐπιτίθεται ἰδίῳ τὴν νύκτα κατ' αὐτῶν κοιμωμένων ἐπὶ τῶν δένδρων, ἐφ' ὧν ἀνέρχεται.

Ἐκ τῶν αἰλουροειδῶν, ὁ λέων καὶ ὁ πάνθηρ εἶνε κοινότατοι ἐν Ἀθησινίᾳ· ἀρκετὸν δ' ἐμπόριον διενεργεῖται ἐκεῖ ἐκ τῶν δερμάτων αὐτῶν, ὧν ἕκαστον τιμᾶται 2—4 ταλλήρων· αἱ τοῦ λέοντος (ἄρρενος) δοραὶ δωροῦνται τῷ αὐτοκράτορι, ὅστις ἐπιτρέπει τῷ φονεύσαντι λέοντα ἢ λέαιναν νὰ πλέκῃ τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ εἰς μικροὺς βοστρύχους· ἡ θήρα δὲ τῶν λεόντων οὐ σπανίως γίνεται ἀπλούστατα διὰ μόνου τοῦ δόρατος καὶ τῆς ἀσπίδος, διότι ἐκεῖ τὸ ὄνομα τοῦ λέοντος δὲν ἐμποιεῖ ὁποῖαν παρ' ἡμῖν φρίκην· οἱ κάτοικοι εἰσὶν ἐξοικειωμένοι πρὸς τὸν βρυχηθμὸν καὶ τὴν ὄψιν αὐτοῦ, γινώσκουσι δὲ τὰς συνηθείας του· λέγουσι π. χ. ὅτι ὁ λέων δὲν σπαράσσει διὰ τοῦ στόματος, τῶν ὀδόντων, ἀλλ' ἐπιτίθεται διὰ τῶν ὀνύχων τῆς δεξιᾶς χειρὸς πρὸ πάντων, ἂν δὲ τις προφθάσῃ νὰ θέσῃ εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ τὴν χλαμύδα συνεπτυγμένην, προσπίσῃ δ' ἑαυτὸν διὰ τῆς ἀσπίδος, εὐκόλως καταβάλλει αὐτὸν διὰ τῆς σπάθης ἢ τοῦ δόρατος· ὁ λέων τῆς Ἀθησινίας σπανιώτατα εἶνε ἄνθρωποφάγος, διότι εὕρισκει ἀφθονωτάτην τὴν λείαν αὐτοῦ, καθ' ἧς ἰδίᾳ τὴν νύκτα ἐπιτίθεται. Ὁ πάνθηρ (λεοπάρδαλις ἢ τίγρις τῆς Ἀφρικῆς) εἶνε ἐπίβουλος, καὶ συνήθως ἀπὸ τῶν κλάδων τῶν δένδρων ἢ ἀφ' ὕψηλου ἄλλου μέρους ἐπιτίθεται δι' ἄλματος κατὰ τῆς λείας αὐτοῦ, ὥσπερ ἡ γαλῆ κατὰ τοῦ μύος· οὐ σπανίως προσβάλλει τὸν ἄνθρωπον· διὰ τοῦτο

κατὰ τὰς νύκτας οἱ ὁδοιπόροι θεωροῦσιν ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ τὰς πολ-
λὰς καὶ ζωηρὰς πυράς, πρὸς ἃς δὲν πλησιάζουσι τὰ θηρία ἐν γένει.

Αἱ ὕαιναί εἰσι πολυπληθέσταται πανταχοῦ τοῦ Ἀθησσιναικοῦ ὁροπε-
δίου· κατὰ τὰς νύκτας δὲ μόνον ζητοῦσι τὴν λείαν αὐτῶν περιτρέχουσα,
τῇδε κἄκεισε καὶ ὀρούμεναι· ὅσον δ' ἄλκιμα εἶνε τὰ θηρία ταῦτα, ἐπι-
τοσοῦτόν εἰσι καὶ δειλά· διὰ τοῦτο συνήθως προσβάλλουσι τὴν λείαν αὐ-
τῶν ἐκ τῶν ὀπίσω καὶ προτιμῶσι τοὺς μηρούς· ὁ ἵππος συνήθως διαφεύ-
γει τὸν ἀπ' αὐτῶν κίνδυνον, ἀμυνόμενος διὰ τῶν προσθίων αὐτοῦ πο-
δῶν κυρίως, δι' ὧν ζητεῖ νὰ καταπατήσῃ τὴν ὕαιναν, ἢ τρέχων, ἢ
ἡμίονος δὲ σπανιώτερον, ἀμυνομένη διὰ τῶν ὀπισθίων αὐτῆς ποδῶν, ὁ δὲ
ὄνος οὐδέποτε σχεδὸν σώζεται ἀπὸ τῶν ὀδόντων αὐτῆς· τὸν ἄνθρωπον
προσβάλλει ἐπίσης ἡ ὕαινα, ὅταν τύχῃ νὰ εὕρῃ αὐτὸν μόνον· τοὺς τάφους
δ' ἀνασκάπτει σπανιώτατα, ὁσάκις λίαν πεινῇ. Ἐκ τῶν κυνῶν ἰδίως ἀ-
παντᾷ ἐκεῖ ὁ ποιμενικός, μικρόσωμος συνήθως. Ὁ λύκος καὶ ὁ θῶς καὶ
ἡ ἀλώπηξ εἰσιν ἐπίσης κοινότατα. Οἱ λαγωοὶ εἶνε παμπληθεῖς ἐκεῖ, διότι,
οὐδόλως τρώγουσιν αὐτοὺς οἱ Ἀθησσινοί. Ἡ ὕστριξ εἶνε συνηθεστάτη.
Ἐν Σόᾳ ἰδίᾳ καὶ Γκοτζᾶμ (Gozjam) ἀπαντᾷ εἶδος *μοσχογαλῶν*, ἀφ' ὧν
ἰδίως προμηθεύονται τὸν μόσχον· τρέφουσιν αὐτὰς οἱ ἰθαγενεῖς, ἀφοῦ τὰς
συλλάβωσιν, ἐντὸς περιορισμένων χώρων, καθ' ἑβδομάδα δὲ ἡ καὶ βρα-
δύτερον εἰσέρχεται εἰς τις, ὅστις διὰ μαστιγίου καταδιώκει αὐτὰς ἐντὸς
τοῦ οἰκίσκου ἐκείνου· αἱ μοσχογαλαὶ ἔντρομοι τρέχουσι δεξιὰ καὶ ἀριστερά·
ὅταν παρατηρηθῇ ὅτι τὰ ζῷα ἐκεῖνα ἰδρῶσαν, ἢ καταδιώξις διὰ τοῦ μα-
στιγίου παύει, καὶ ἄρχεται ἡ δι' ἀμβλείας λεπίδος συλλογὴ τοῦ ἰδρώτος
αὐτῶν, ὅστις ἀποτελεῖ τὸν ἐν τῷ ἐμπορίῳ ἐκεῖ μόσχον, τιμώμενον ἀντὶ
ταλλήρου συνήθως ἐκάστη οὐγγία. Αἱ *καμηλοπαρδάλεις* καὶ αἱ *ἐλαγοὶ*
εἶνε ἐπίσης κοινόταται· αἱ εὗραι τῶν καμηλοπαρδάλεων χρησιμεύουσιν
ἀντὶ ῥιπιδίων παρὰ τοῖς πλουσίοις τῶν Ἀθησσινῶν. Οἱ *βόες* (ἄγελᾶς =
frida) εἰσὶ πολυπληθέστατοι, ὧν ἕκαστος τιμᾶται 4—5 ταλλήρων, τὸ
δέρμα δ' αὐτῶν ἀντὶ 1—4 δραχμῶν ἐν τῷ ἐμπορίῳ (bos Galla μετὰ
μεγάλου ὕβου)· ἐπίσης ἀπαντῶσι καὶ οἱ *βούβαλοι* (goche) ἰδίως ἐν Σόᾳ
καὶ Γκοτζῶμ καὶ ἐν ταῖς χώραις τῶν πολεμικῶν Γκάλλα, μετὰ τερα-
στίων κεράτων, ἅτινα χρησιμεύουσιν ἐκεῖ ὡς δοχεῖα ἢ ποτήρια. Ἐν *νυδρί-
δωρ* πλῆθος ἀπαντᾷ παρὰ τὴν Ἀδοαν.

Ἀγριοὶ καὶ ἀντιλόποι καὶ *δορκάδες* καὶ λοιπὰ ἐλαφοειδῆ εἰσι πολυά-
ριθμα· ἐπίσης ἀπικντᾷ καὶ ἡ ὄρνις (gazelle) τοῦ Ἡροδότου (Δ'. 192) καὶ
ἡ *Εὐχόρη*. Αἱ *αἰγες* (figel) ὁμοιάζουσι ταῖς ἡμετέραις, ἐπίσης καὶ τὰ
πρόβατα (bég), ὧν συνηθέστατά εἰσι τὰ πλατύουρα· διὰ ταλλήρου ἀγο-
ράζει τις συνήθως δύο μέχρι τεσσάρων τοιούτων. Ὁ *ἐλέφας* ἀπαντᾷ ἰδίως
ἐν Ἀμάρᾳ (Ainhara), Σόᾳ, Γκοτζᾶμ καὶ Γκάλλα συναγελαζόμενος συ-

νήθως κατὰ ἑκατοντάδας· οἱ χαυλιόδοντες αὐτῶν εἶνε τεράστιοι, ἐκ τοῦ ἑλεφαντόδοντος δέ, τιμωμένου ἀντὶ ταλλήρου ἑκάστη λίτρα, πολὺς πλούτος εἰσέρχεται ἐν τῇ Ἀθησινίᾳ· φονεύουσι δ' αὐτοὺς διὰ πυροβόλων ὅπλων συνήθως. Ὁ ἵπποπόταμος ἀπαντᾷ ἐν τῇ λίμνῃ Τσάνα, ὅπου ἐνέτυχέ μοι νὰ ἶδω τοιοῦτον νεκρὸν τὸν κολυμβῶντα ἄνθρωπον δὲν προσβάλλει ὁ ἵπποπόταμος, ἀρέσκεται μόνον νὰ παίξῃ διὰ τῶν ὑδάτων μετ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ ρινόκερος εὔρηται ἐν Σόᾳ ἰδίως καὶ Γκοτζάμ· τὸ κέρασ αὐτοῦ χρησιμεύει ἐν Ἀθησινίᾳ εἰς τὴν κατασκευὴν ξιφολαβῶν. Ὁ ἵππαγρος καὶ ὁ σθαγρος ἀπαντῶσι πρὸ πάντων ἐν Σόᾳ, ὁ δὲ σθαγρος πανταχοῦ τῆς χώρας. Χοῖρος κατοικίδιος δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ, οὐδὲ γινώσκουσιν αὐτὸν οἱ ἰθαγενεῖς ὡς τροφήν, ἐκτὸς τοῦ σνάγρου, ὃν τρώγουσιν. Οἱ ἵπποι (īerés) τῆς Αἰθιοπίας εἶνε μέτριοι τὸ ἀνάστημα καὶ ἰσχυροὶ ὥς τε καλῶς καὶ ἀφθόνως τρεφόμενοι ἕνεκα τῆς παχείας ἐκεῖ χλόης καὶ ὡς σκληραγωγούμενοι ἕνεκα τοῦ ὀρεινοῦ τῆς χώρας· τὰ πέταλα ἐκεῖ εἶνε ἄγνωστα· τιμᾶται δ' ὁ κάλλιστος τῶν ἵππων 30—35 ταλλήρων. Οἱ δὲ πολυπληθεῖς ἐπίσης ἡμίονοι χρησιμεύουσιν ὁμοίως ταῖς Ἀθησινίοις ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις, εἰσὶν ἰσχυροὶ, ὡραῖοι, μετρίου ἀναστήματος καὶ ἑκαστος αὐτῶν ἐκλεκτὸς τιμᾶται 35—40 ταλλήρων· ὁ οἰκοδεσπότης οὐδέποτε ἀφίνει ἐκτὸς τῆς οἰκίας αὐτοῦ ἢ τῆς σκηνῆς τὸν ἵππον καὶ τὴν ἡμίονόν του, ἢ ἀκάλυπτον· τρέφουσι δ' αὐτοὺς διὰ χόρτου πολλοῦ, κριθῆς, ὀσπρίων (πίσων, ἐρεβίνθων, φακῶν), ἅτινα καὶ εἰς ἄρτους παρασκευάζουσι μετ' ἀρκοῦντος ἁλατος, καὶ ἐν γένει λίαν περιποιοῦνται καὶ ἀγαπῶσι τὰ ζῶα αὐτά, μάλιστα δὲ τὰ ἐφ' ὧν ἀναβαίνουν. Ὁ ὄνος χρησιμεύει μόνον ὡς φορτηγὸν ἐκεῖ, εἶνε μᾶλλον μικρόσωμος ἢ οἱ παρ' ἡμῖν, καὶ τιμᾶται 5—6 ταλλήρων ἑκαστος. Σημειωτέον ἐνταῦθα, ὅτι καὶ οἱ βόες τῆς Ἀθησινίας εἰσὶ μᾶλλον μικρόσωμοι, ἐκτὸς τῶν τεραστίων τῆς Σόας καὶ τοῦ Γκοτζάμ τῶν μετὰ πελωρίων κεράτων καὶ ὕβων, καὶ ἐν γένει τὰ ἡμερὰ τῶν ζώων.

Πτηνῶν μεγάλη ποικιλία ὑπάρχει ἐν Ἀθησινίᾳ· κόρακες, ἀετοί, γυῖπες, ἱέρακες, καταβιβρώσκουσι πᾶν τυχὸν θνησιμαῖον καὶ ἀποκαθαίρουσιν οὕτω τὴν χώραν· διάφορα δὲ ὠδικὰ ἢ παραδείσια καὶ ποικιλόχροα πτηνὰ (ἀηδῶν, ψιττακὸς κλπ.) τέρπουσιν ἐντὸς τῶν δασῶν τὴν τε ἀκοὴν καὶ τὴν ὄρασιν τοῦ ὁδοιπόρου. Νησῶν χιλιάδες ὑπάρχουσιν ἐν τῇ λίμνῃ Χασεγκιέ, ἀνὰ τὰς πεδιάδας δὲ πληθὺς περδίκων καὶ τριγῶνων καὶ περιστερῶν ἀγρίων καὶ μελεαγρίδων (ἢ Νουμιδική, ἀγρία ὄρνις), κλπ.

Ἐρπετῶν ἐπίσης μεγάλη πληθὺς καὶ ποικιλία ὑπάρχει. Κροκόδειλοι ὑπάρχουσιν ἐν ὅλοις σχεδὸν τοῖς μεγάλοις ποταμοῖς τῆς Αἰθιοπίας, μάλιστα δὲ ἐν τῷ Τακαζέ τοῦ Τιγρέ (Tigré), οὐ σπανίως ἀνθρώπους καταβροχθίζοντες. Ἐκ τῶν ὄφεων ἰδίως ἀπαντᾷ ἡ ἔχιδνα (ιοβόλος)· βόας δ'

ὁ συσφιγκτήρ (ἀνιοδόλος) ἀπαντᾷ ἰδίᾳ ἐν Ἀμάρα· ἔτυχεν ἡμῖν νὰ ἴδωμεν τοιοῦτον παρὰ τὰς θερμὰς ἀλιπηγὰς τοῦ Οὐανζεγκιέ, μῆκους 11 γαλλ. μέτρων καὶ διαμέτρου εἰς τὸ παχύτατον μέρος 0, 45 ἐν νάρκῃ δικτελοῦντα, φονευθέντα δὲ παρὰ τοῦ ἰδίου αὐτοκράτορος Ἰωάννου μετ' ἐπανειλημμένους πυροβολισμούς· οἱ ἐγγύωροι λέγουσιν, ὅτι συνηθέστατα ὁ βόας τρέφεται διὰ τῶν ἀγελάδων, καὶ οὐ σπανίως δι' ἀνθρώπων.

Ἰχθύων εἶδη πολλὰ ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς ποταμοῖς τῆς Ἀθησινίας καὶ ἐν ταῖς λίμναις Τσάνα καὶ Χάϊκ· ἀξιοπαρατήρητον, ὅτι ἐν τῇ λίμνῃ Χασεγκιέ δὲν ὑπάρχουσι ἰχθύς, ἴσως διότι ἐκεῖ ὑπάρχουσιν ἀναρίθμητοι νησσαι Ἀλιεύουσι δ' αὐτοὺς ἢ διὰ δικτύου, ἢ ναρκοῦσιν αὐτοὺς πρότερον διὰ φυτοῦ τινος δηλητηριώδους παραπλησίον τῷ ἡμετέρῳ *φλόμφ*, καὶ κατόπιν τοὺς συλλαμβάνουσιν.

Ἐκ τῶν ὑμενοπτέρων ἐντόμων αἱ μέλισσαι ἄγαν διαδεδομέναι εἰσὶν ἀπανταχοῦ τῆς Ἀθησινίας· τὸ μέλι αὐτῶν εἶνε πυκνότετον καὶ γλυκύτατον, ἂν καὶ στερεῖται τῆς εὐοσμίας τοῦ Ὑμηττείου. Ἐκ τοῦ μέλιτος κατασκευάζουσιν οἱ ἰθαγενεῖς τὸν *οἶνον* των (οἱ χωρικοὶ δὲν ἐπιτρέπεται, νὰ κατασκευάζωσι καὶ πίνωσι οἶνον τοιοῦτον, ἀλλ' εἰδός τι ζύθου παρασκευαζομένου ἐκ τῆς κριθῆς φρυχθείσης προηγουμένως μετὰ τὴν ἐν τῷ ὕδατι διαμονὴν αὐτῆς μέχρι φυτρώσεως καὶ μεταβληθείτης εἰς ἄλευρον ἀναμιγνύμενον κατόπιν μετὰ τοῦ ἀναγκαιοῦντος ὕδατος καὶ κατατιθέμενον ἐν ὑδρίαις εἰς ζύμωσιν τὴν ἀναγκαίαν εἰς παραγωγὴν ποσοῦ τινος οἶνοπνεύματος), τὸν οὕτω δὴ *τέκι* παρ' αὐτῶν καλούμενον=ὕδρὸμελι. ἂνὰ ἐν μέρος μέλιτος κοινοῦ καὶ φύλλων ἀγριελαιῆς ἢ φυτοῦ τινος καλουμένου *γκέσσο* μετὰ 5 μερῶν ὕδατος συναναμιγνύεται καὶ συνταράσσεται ἐν ὑδρίᾳ οὕτως ὥστε ἐντελῶς νὰ διαλυθῇ τὸ μέλι, καὶ ὁ κυκεὼν οὗτος ἀποτίθεται εἰς ζύμωσιν μετὰ 5—7 ἡμέρας τὸ *τέκι* εἶνε ἔτοιμον· ἀπαιτεῖται δὲ θερμοκρασία μέχρις 270 K. ὅπως ἀποτελεσθῇ ταχύτερον ἢ ζύμωσις, ἣν προκαλοῦσιν ἐκθέτοντες τὰς ὑδρίας αὐτάς εἰς τὸν ἥλιον ἢ παρὰ τὴν πυρὰν τὸν χειμῶνα· ὁ οἶνος οὗτος εἶνε διουρητικὸς, ὑπακτικὸς καὶ μεθυστικώτατος ἢ ὅσον προὔποθέτει τις. Ὁ κηρὸς εἶνε δευτερευούσης ποιότητος.

Σχορπίοι εὗρηνται πολυπληθεῖς καὶ δηλητηριώδεις εἰς μέρη τινὰ μόνον. Ἐκ τῶν ἐλμίνθων ἡ *ταιρία* κατοικεῖ εἰς τὸ παχὺ ἔντερον ἀπάντων τῶν Ἀθησινῶν, ἔνεκα τῆς συνηθείας, ἣν ἔχουσιν οὗτοι, νὰ τρώωσι ἀπλῆστως τὸ ὠμὸν τῶν ἀγελάδων ἰδίως κρέας, τὸ *μπροῦντο* (*brundo*, ὠμοδόειον)· ἐπίσης συνήθης εἶνε ἡ *ἀσκαρίς*, καὶ παρὰ τοῖς βουσί καὶ προβάτοις καὶ ταῖς αἰξίν ἡ *ὕδατις* καὶ ὁ οὕτω δὴ καλούμενος *σκόληξ* τοῦ ἥπατος τῶν μηρυκαστικῶν, σελαχοειδὴς μετὰ κεφαλῆς ὁμοιάζουσας τῇ τῆς νυκτερίδος.

Μετὰ τὰ εἰρημένα ἐν περιλήψει, τὰ ἀφορῶντα κυρίως εἰς τὴν γεωγραφίαν, τὴν ἱστορίαν, τὴν φυσιογνωσίαν τῆς Ἀθησινίας (γεωλογία καὶ ὀρυκτολογία, βοτανική, ζωολογία), ἅτινα νομίζομεν ἀναγκασιότατα διὰ τὴν καθόλου εὐκρινεστέραν κατανόησιν τῆς χώρας ὑπὸ ἱατρικὴν ἔποψιν, μεταβαίνομεν εἰς τὴν ἰδίως *κλιματολογίαν* καὶ *μετεωρολογίαν* αὐτῆς, μεθ' ὧν συμπληροῦται τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἡμετέρας μελέτης. Παρατηρήσεις πολλὰς καὶ ἀκριβεστάτας καὶ πολυχρονίους διὰ τὴν λεπτομερεστέτην σπουδὴν τῶν ὧσων ἀφορᾷ εἰς αὐτὰς φαινομένων δὲν ἔχομεν βεβαίως· ὅτι δι' ἑξιδίας ἀντιλήψεως ἡδυνήθημεν νὰ κρίνωμεν ὡς ἐπιστημονικὸν χρήσιμον διὰ τὴν τοιαύτην ὕλην κατὰ τὸ διάστημα τῆς διετούς ἐκεῖ διαμονῆς ἡμῶν, τοῦτο θέλομεν προσπαθῆσαι νὰ περιγράψωμεν καὶ σημειοῦμεν προσέτι ἐνταῦθα, ὅτι κατὰ τὰς συνεχεῖς σχεδὸν ὁδοπορίας ἡμῶν οὐδὲν ἐργαλεῖον χρήσιμον εἰς τὰ τοιαῦτα φαινόμενα εἶχομεν μεθ' ἡμῶν, πλὴν τοῦ θερμομέτρου, τοῦ βαρομέτρου, τῆς πυξίδος, τῶν προχείρων ἀνεμοδείκτων καὶ ὑγρομέτρων, ἅτινα μετεχειρίζομεθα εἰς τοὺς διαφόρους σταθμούς.

Ὡς πρὸς τὸ *περιβάλλον*, ὁ οὐρανὸς τῆς Αἰθιοπίας ἀπάσης δικαίως δύναται νὰ ὑμνηθῇ περισσότερον ἢ ὁ σαπφείρινος οὐρανὸς τῆς Ἀττικῆς ὁ τοσοῦτον παρ' ἀπάντων τῶν ἰδόντων αὐτὸν φημισθεὶς. Καὶ ὁ οὐρανὸς τῆς Ἰταλίας καὶ ὁ τῆς Ἰωνίας ἐξυμνήθη πάνυ δικαίως παρὰ τῶν μουσολήπτων μάλιστα· ἀλλ' ἀμφιβάλλομεν ἂν ποιητὴς τις ἐπισκεπτόμενος τὸ ἀθησινιακὸν ὁροπέδιον θέλει δυνηθῇ νὰ εὕρῃ ἐν τῇ πῆλξ τῆς φαντασίας αὐτοῦ κοσμητικὰ ἐπίθετα μήπω ἀποδοθέντα εἰς τοὺς ῥηθέντας οὐρανούς. Ὁ ἔχων μέγιστον καὶ ἐκτεταμένον ὀρίζοντα ἀνέφελος σχεδὸν πάντοτε Αἰθιοπικὸς οὐρανὸς μετὰ στερουμένου ὑγρασίας πολλῆς καὶ διαφορῶν ἀναθυμιάσεων διαφανεστάτου ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος συνεχῶς ἀνανευομένου διὰ τῶν πνεόντων ἀνέμων, παρουσιάζεται μεγαλοπρεπῆς, λαμπρός, ἔχων σαπφείρινον ὡς ἀληθῶς ζωηρὸν κυανοῦν ὠραιότατον χρῶμα ἀντανακλώμενον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡδέως πάνυ ἀναπαύεται ὁ ὀφθαλμός· καθ' ὅσον δ' ἐνθυμούμεθα διὰ τῆς ἀναπαραστατικῆς φαντασίας τὸ χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ αὐτοῦ δύναται νὰ παραβληθῇ καὶ συγκριθῇ πρὸς τὸ 10 τοῦ κρυσταλλίνου κυανομέτρου τοῦ Saussure.

Ὁ ὀρίζων φυσικῶς τῷ λόγῳ ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας εἶνε διαυγέστατος, ἂφ' ὕψηλῳ δὲ δύναται τις νὰ διακρίνῃ καὶ μέχρις 70 ναυτικῶν μιλίων ἀποστάσεως τὰ περὶ αὐτὸν ὑποκύανα ὄρη ἀρκούντως εὐκρινῶς· τὸ τοιοῦτον δ' ἰσχύει ἰδίως ἀπὸ τοῦ Τιγρὲ καὶ νοτιώτερον πρὸς τὴν Ἀμάραν, διότι καθ' ὅσον πλησιάζει τις βορειονατολικώτερον πρὸς τὸ Σουδάν ἢ πρὸς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, ὁ οὐρανὸς καθίσταται φαιότερος ἄνω τῶν ἰχάνων περὶ τὴν Ἀθησινίαν ἐπιπέδων. Σπανιώτατα ἀπαντᾷ

ἀσάθειά τις ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τῷ ὀρίζοντι τῆς Αἰθιοπίας· καὶ τότε, ὥσπερ ἐν τῷ οὐρανῷ τῆς Ἀττικῆς, βλέπει τις, μεθ' ὥραν μίαν, ἀληθῆ καταιγίδα βραχείας διαρκείας, ἣν πάλιν διαδέχεται αἴθρη μετὰ ἡμίσειαν ὥραν· δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι κατὰ τμήματα ἐν τῷ αἰθιοπικῷ οὐρανῷ συμβαίνουναι τὰ τοιαῦτα, κατὰ τὸ ἐκεῖ θέρος ἰδίᾳ (ἀπὸ Ὀκτωβρίου μέχρι Μαΐου).

Αἱ νύκτες ἐπίσης εἰσι λαμπραὶ ἐκεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὅταν ὁ οὐρανὸς εἶνε ἀνέφελος, λαμπρότεραι τῶν Ἀττικῶν νυκτῶν· ὑπὸ τὸ φῶς τῆς πανσελήνου ἀναγινώσκει τις οὐχὶ μετὰ πολλοῦ κόπου, καὶ δύναται νὰ γράφῃ ἐπὶ λευκοῦ χαρτοῦ· βλέπει δ' ἀρκούντως εὐκρινῶς ἐπίσης κατὰ τὰς ἀσελήνους καὶ αἰθρίους νύκτας ὑπὸ τὸ ἀμυδρὸν φῶς τῶν λαμπόντων ἀστέρων καὶ ἀστρῶν, ἰδίως τοῦ Ἑσπέρου.

Ἡ ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου γίνεται κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν ὅλον μεταξὺ τῆς 5 1]2 — 6 1]2 ὥρας, ἐπίσης καὶ ἡ δύσις, ἕνεκα τῆς μικρᾶς ἀπὸ τοῦ ἰσημερινοῦ ἀποστάσεως τῆς χώρας (7^ο—15^ο ἀνατολ. μῆκος), ἐπομένως εἶνε σχεδὸν ἰσημερία πάντοτε ἐκεῖ· τὸ δὲ λυκόφως ὀλίγον διαρκεῖ, μολίς περὶ τὴν ἡμίσειαν ὥραν μέχρι 3[4 τῆς ὥρας (ἐνῶ ἐν Ἑλλάδι π. χ. τὸ λυκαυγὲς διαρκεῖ 1 1]2 καὶ ἔτι ὥραν), ἕνεκα τῆς ἥττονος θλάσεως τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἐν τῇ παρὰ τὸν ἰσημερινὸν ἀραιότερᾳ καὶ ταπεινότερᾳ ἀτμοσφαίρᾳ. Ὡς γνωστὸν δέ, τὸ ὕψος τῆς ἀτμοσφαίρας εἶνε 75—100 χιλιάδων γαλλ. μέτρων ἄνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, καὶ κατὰ τὸν ἰσημερινὸν μικρότερον διὰ τὸ ἐλλειψοειδὲς καὶ τὸ πρὸς τοὺς πόλους πεπιεσμένον τῆς γῆς καὶ τὴν ἐκ τούτου μεῖζονα προσπέλασιν τῶν κατὰ τὸν ἰσημερινὸν χωρῶν πρὸς τὸν ἥλιον, ὅστις ἀραιοὶ οὕτω συνεχῶς τὸν ἀέρα θερμαίνόμενον.

Ὡς πρὸς τὰς ὥρας τοῦ ἐνιαυτοῦ ὁ χειμὼν ἄρχεται (ἐν Ἀμάρᾳ ἰδίως) ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου καὶ διαρκεῖ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Ὀκτωβρίου, ἥτοι αἱ βροχαὶ κυρίως εἰπεῖν. Ἐν Σόᾳ καὶ Γκοτζᾶμ αἱ βροχαὶ ἀρχονται ἰδίως ἀπὸ τοῦ Μαΐου καὶ διακοῦσι μέχρι τοῦ Αὐγούστου· ἐν Τιγρὲ δὲ διακοῦσι τρίμηνον, ἥτοι ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, αἱ βροχαὶ ἀρχονται παρὰ τὸν ἰσημερινὸν ἀπὸ τοῦ Μαΐου, βραδύτερον δὲ καθ' ὅσον ἀνερχόμεθα βορειότερον. Κυρίως *ἔαρ* καὶ *φθινόπωρον*, ἐκ τῶν τεσσάρων ὥρῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ, δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ, ἀλλ' ἀμέσως ὡς εἰπεῖν μετὰ τὰς βροχὰς (τοὺς βροχεροὺς μῆνας) ὁ μὲν ἥλιος καίει ὡς κατὰ τὸν παρ' ἡμῖν Ἰούνιον ἐν αἰθριωτάτῳ οὐρανῷ, ἡ δὲ φυτικὴ φύσις θάλλει, καὶ περιβάλλεται ἡ γῆ τὴν λαμπρὰν καὶ ζωηρὰν πρασίνην ἐσθῆτα αὐτῆς. Τὸ θέρος ἐν Ἀθησινίᾳ συμπίπτει ἀκριβῶς μετὰ τὸν ἡμέτερον Ἰανουάριον, καθ' ὃν πάλιν βρέχει ἐν Σόᾳ ἰδίως ἐν Γκοτζᾶμ καὶ εἰς τὴν νοτιωτέραν Ἀμάραν (διὰ καταιγίδων συνήθως)· διὰ

τοῦτο καὶ ἡ καλλιέργεια τῶν ἀγρῶν γίνεται ἐκεῖ δις τοῦ ἐνιαυτοῦ, ὡς εἵπομεν καὶ ἄνω που. Τὸ τοιοῦτον εἶνε φυσικόν, διότι, ὡς γνωστόν, καθ' ὅσον ὑψοῦται τὸ βαρόμετρον εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον, κατὰ τοσοῦτον κατέρχεται εἰς τὸ νότιον, καὶ τὰνάπαλιν, διὰ τὴν ἰσορροπίαν. Τὰ αὐτὰ ῥητέον καὶ περὶ τῶν ἀνέμων.

Αἱ βροχαὶ πίπτουσιν ὡς ἐξῆς· κατὰ τὸν πρῶτον βροχεὸν μῆνα αὐταὶ ἐπέρχονται μετὰ μεσημβρίαν πάντοτε, ἐνῷ πρὸ τῆς μεσημβρίας ὁ ἥλιος ἔλαμπεν ἐν τῷ ὀρίζοντι, διαρκοῦσι μέχρι τῆς ἐσπέρας καὶ ἔπειτα παύουσιν· ἐφεξῆς δὲ ἐπέρχονται τὴν πρωτὴν καὶ διαρκοῦσι μέχρι τῆς ἐσπέρας· κατόπιν τέλος ἐπὶ ἓνα μῆνα σχεδὸν διαρκῶς βρέχει καθ' ὅλον τὸ ἡμερονύκτιον· μετὰ ταῦτα παύουσιν σχεδὸν ἀποτόμως αἱ βροχαί, ἢ βρέχει μόνον πρὸ τῆς μεσημβρίας, ἐνῷ μετὰ μεσημβρίαν ὁ οὐρανὸς εἶνε αἰθριώτατος. Σπανίως βρέχει κατὰ τὸ ἐκεῖ θέρος, καὶ τότε πάντοτε διὰ καταιγίδων ἐπερχομένων συνήθως μετὰ μεσημβρίαν. Αἱ καταιγίδες εἰσὶν ἐπίσης συνηθέσταται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐτησίων βροχῶν· σχεδὸν πάντοτε δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι ἐν Αἰθιοπία διὰ καταιγίδων βρέχει, μετὰ χαλᾶς.

Ἔνεκα τῶν *χειμερινῶν* τούτων βροχῶν κυρίως πλημμυρεῖ καὶ ὁ Αἰγύπτιος Νεῖλος κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούνιον, Ἰούλιον καὶ Αὐγούστον, καὶ οὐχὶ δι' ἄλλον τινὰ λόγον, ὡς οἱ ἀρχαιότεροι ἐπίστευον (Ἡρόδοτος, Β'. 19—34. Διόδωρος Σικελιώτης, Γ'. 3, 2. Πλίνιος ἐν *Φυσικ. ἱστορ.* Βιβλ. V, 9, κλπ.). Κατὰ τὸν Πορώκ (Pouché), «οἱ βόρειοι ἄνεμοι (ἐτησίαι), οἵτινες ἄρχονται κυρίως πνέοντες περὶ τὰ τέλη τοῦ Μαΐου, ὠθοῦσι τὰ ὑπὸ τῶν ἀτμῶν τῆς Μεσογείου θαλάσσης σχηματιζόμενα νέφη πρὸς μεσημβρίαν, καὶ διευθύνουσιν αὐτὰ μακρὰν πρὸς τὰ ὄρη τῆς Αἰθιοπίας, καὶ ἐκεῖ συμπυκνούμενα ἐπὶ τῶν κορυφῶν αὐτῶν, πίπτουσιν ἐν ῥαγδαίαις βροχαῖς, αἵτινες διαρκοῦσιν ἐπὶ τινὰς μῆνας». Εἰς ταῦτα δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν καὶ τὴν εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν ὑπάρχουσαν ἐκεῖ φυτικὴν ἀνάπτυξιν τὴν χρησιμεύουσαν εἰς πρόκλησιν βροχῶν. Κυρίως εἰπεῖν χιονοσκεπῇ ὄρη δὲν ὑπάρχουσιν ἐν Ἀβησσίνῃ, διότι, ἄλλως τε, οὐδέποτε σχεδὸν πίπτει χιών ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῇ, εἰμὴ μόνον χάλαζα· ὥστε καὶ ἡ ἰδέα τινῶν, ἔκ τε τῶν παλαιότερων καὶ τῶν νεωτέρων, ὅτι ὁ Νεῖλος πλημμυρεῖ ἐν Αἰγύπτῳ ἔνεκα τῶν τηκομένων χιόνων τῶν ὀρέων τῆς Σελήνης καὶ τοῦ Ἀτλαντος(!), φαίνεται καὶ εἶνε ἐσφαλμένη, διότι ἀριδῆλως στηρίζεται ἐπὶ βάσεως σαθρᾶς (Πρβλ. καὶ Ταῖβανοπούλου Γερμ. *ἱστορ.* Τόμ. Α'. βιβλ. α'. τευχ. γ'. *Ἱστορ. Αἰγυπτ.* τμ. α'. σελ. 228 κ. ἐ.).

Κατὰ τὰ 3[4] λοιπὸν τοῦ ἔτους ὁ οὐρανὸς εἶνε αἰθριος, ἀνέφελος. Κατὰ τὸ ἐκεῖ θέρος ὁ οὐρανὸς παρουσιάζει μετὰ μεσημβρίαν ἰδίως νέφη τινά, ἐπισκιάζοντα οὕτως ἀπὸ τῆς καυστικότητος τοῦ ἡλίου τὸν ὁδοί-

πόρον, ἢ ἀναπαύοντα τὸν ὑπὸ τοῦ ἀντανακλωμένου ἐξ ἐπιπέδων δι' ἀπεζηραμένου χόρτου φωτὸς προσβαλλόμενον ὀφθαλμόν.

Το οὕτως ἀπλῶς διαχεόμενον ἡλιακὸν φῶς κατα φωτίζει καὶ ζωογονεῖ τὴν χώραν, χωρὶς ἐκ τούτου νὰ παθαίνωνται οἱ μηδέποτε διὰ κεχρωσμένων ὑέλων καὶ διόπτρων ὀπλιζόμενοι τῶν Ἀθυσσινῶν ζῶηροι ὀφθαλμοί, οἵτινες δύνανται ν' ἀναπαύωνται ὅτε μὲν βλέποντες ἐπὶ τῶν πρασίνων χλοερῶν ταπήτων, ὅτε δὲ ἐπὶ τῶν χρωμάτων τῶν δασῶν ἢ ἐπὶ τῆς ἡδέως κεχρωματισμένης γῆς. — Παρὰ τῶν ἰθαγενῶν ἔμαθον, ὅτι ἐν Σόᾳ ὑπάρχουσι λιθάρια στυλινά, κρυσταλλικά, ἅτινα φέρουσιν ἐπὶ τῶν ἐπιφανειῶν αὐτῶν εἰκόνα διάφορα, παριστιῶντα μικροσκοπικὰς ὡς εἰπεῖν τυποθεσίας κλπ, παραγόμενα δὲ εἰς τινα μέρη, ἀφοῦ μετὰ βροχὴν ἀναφανῇ ὁ ἥλιος λαμπρὸς καὶ ζῶηρός· τὸ τοιοῦτον, ἂν ἀληθεύη, ὀφείλεται βεβαίως εἰς φωτοχημικὴν ἐνέργειαν τοῦ ἡλιακοῦ φωτός, δρῶντος ἐπὶ τῶν λιθαρίων ἐκείνων ὡς ἐπὶ τῆς διὰ νιτρικοῦ ἀργύρου παρεσκευασμένης φωτογραφικῆς πλακός.

Εἰς τὴν ἡλιακὴν φῶς, ὅπερ καλεῖ μόνον καθ' ἡμέρας εἶνε νηνεμία, χωρὶς ποτὲ νὰ ἐπιφέρῃ ἡλιασιν (ἢ ἡλιοπληξία ἀπαντὰ σπανιώτατα παρὰ τοῖς κατοίκοις τοῦ Χαμσέν ἐν Τιγρέ, καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Αἰθίᾶς πρὸς τὴν Μασσάβαν, κατὰ τὸ θέρος), ἂν προσθέσῃ τις τὴν ὄψιν τῶν δασῶν, τῶν μεγαλοπρεπῶν ὀρέων, τῶν παραρρεόντων ποταμῶν καὶ χειμάρων καὶ ρυάκων, ποῦ καὶ που καταρρακτῶν τινῶν, καὶ ὁρκαδῶν καὶ πάσης θήρας, τὰ ἄσματα τῶν πτηνῶν καὶ τὰς φωνὰς τῶν μακρόθεν ἀκουομένων παντοειδῶν ζῶων ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐρημίας καὶ τῇ μυστηριώδους ἡσυχίας, ἐν ᾗ τέρπονται μὲν οἱ ὀφθαλμοί, κατακληλύνονται δὲ τὰ ὦτα, ἡδέως δὲ διατίθεται τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ θέρους τε καὶ χειμῶνος, δύναται νὰ φαντασθῇ ὅποιον μεγαλεῖον παρουσιάζει ἡ φύσις τῆς Αἰθιοπίας ἐν τῇ παρθενικῇ ἀγριότητι αὐτῆς· νομίζει τις, ἰδίως κατὰ τὴν ἐναρξίν τοῦ ἐκεῖ θέρους, ὅτι μόλις ὁ Δημιουργὸς ἀπέθεσεν ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὴν προσφιλεῖν ταύτην γῆν, καὶ οἶονεῖ ἀναζητεῖ ἐν τινι παρακειμένῳ παραδείσῳ ἢ ἄλλει τὸν πρωτόπλαστον νεανίαν καὶ τὴν παρθένον!

Ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς Αἰθιοπίας κειμένης παρὰ τὸν ἡμερινὸν εἶνε, ὑπὸ τοιαύτης συνθήκας, πεπληρωμένη ἡλεκτρισμοῦ· αἱ ἀστραπαὶ κατὰ τὸν ἐκεῖ χειμῶνα εἶνε λαμπρόταται, θαμβοῦσαι ἰδίως διὰ τοῦ κυανοῦ χρυσίζοντος φωτός· νομίζει τις ὅτι εὐρίσκεται ὥσπερ Ζεὺς μεταξὺ ὑποθροοῦντος ἀστραπιαίου φωτός ἐναιωρημένος ἐν τῷ ὀρίζοντι, ὅστις ἐπίσης οὐ σπανίως λάμπει κατὰ τὰς ἐκεῖ θερινὰς νύκτας ἀπαστράπτων μακρόθεν· αἱ δὲ βρονταὶ εἰσι διάτοροι, φοβεραί, ἀποτελοῦσαι ἐν τῇ ἀκοῇ μακρόθεν μυστηριώδη τινὰ δοῦπον παρατεταμένον καὶ διαδιδόμενον μεταξὺ τοῦ ἀχανοῦς

οὐρανοῦ ὡς ἐν Ἑφαιστείῳ τινί. Οἱ κεραυνοί, οἵτινες ὀφειοειδῶς ποικίλλουσι τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ καὶ διὰ μακρῶν καὶ λαμπρῶν κεκλασμένων ταινιῶν, συνηθέστατα ἐν ὁσμῇ ὄζοντος (ὀξυγόνου πεπυκνωμένου O₂O) ἐνσκήπτουσιν ἐπὶ τῆς γῆς αὐτῆς ἢ κατακαίοντες τὰς ἐκ χόρτου ξηροῦ καὶ ὕλης ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατεσκευασμένας ἐπὶ τῶν ἀκρωρειῶν οἰκίας τῶν Ἀθησινῶν, ἢ καταρρίπτουντες ὑψηλὰ δένδρα καὶ κατασυντρίβοντες ὑψηλὰς κορυφὰς ὄρεων, ἢ κατατέμνοντες ἀκανονίστως καὶ βαθέως ἐπίπεδα μέρη γῆς, ἢ φονεύοντες ἀκαρεὶ καὶ ἀπανθρακοῦντες ὡς εἰπεῖν οὐ σπανίως ἀνθρώπους καὶ ζῶα, ἰδίως κατὰ τὴν σπονδυλικὴν στήλην. Ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ στρατοπέδῳ τοῦ Τέβρα-Ταβούρ (Ἀμάρα), ἀποτελουμένῳ ἐκ 30,000 ψυχῶν καὶ ἔτι, εἶδομεν 7 κεραυνοπλήκτους (3 ἄνδρας, 2 γυναῖκας καὶ 2 παιδία, ὧν τὸ ἐν θυγάτριον) κατὰ τὸ τρίμηνον χειμερινὸν διάστημα τοῦ 1885 (Ἰούνιος, Ἰούλιος καὶ Αὐγούστος)· τῇ 19ῃ δὲ τοῦ παρελθόντος Αὐγούστου κεραυνὸς πεσὼν εἰς τινα ὁδὸν τῆς πόλεως Ἀδοβας (Τιγρὲ) παρὰ τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Τριάδος (Σελασιε) κατέταμε τὴν γῆν κλαδοειδῶς εἰς μέγιστον βάθος καὶ μῆκος 5 γαλλ. μέτρων.

Ἡ εὐάγγελος Ἴρις φαίνεται συνηθέστατα διπλῇ καὶ τριπλῇ, ζωηροτάτῃ, κατέναντι τοῦ ἀνκνινομένου ἡλίου μετὰ καταιγίδα· τοιαῦται δὲ καταιγίδες, μετὰ ῥαγδικιοτάτης βροχῆς καὶ χαλάζης πολλῆς μεγέθους ἐνίοτε μεγάλου ὠοῦ ἀλεκτορίδος, οὐ σπανίως φονευούσης ἀνθρώπους καὶ κτήνη, καὶ ἀστραπῶν ἀλλεπαλλήλων καὶ βροντῶν καὶ κεραυνῶν πολλῶν καὶ ἀνέμων ψυχρῶν καὶ σφοδρῶν, ἐπιγίγνονται συνήθως μὲν ἐν ἀρχῇ τοῦ ἐκεῖ χειμῶνος κατὰ Ἰούλιον μάλιστα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς ἐξῆς μῆνας δὲν εἶνε σπάνιαι, καὶ κατὰ τὸ θέρος αὐτὸ (Ἰανουάριον), ὡς εἴπομεν καὶ ἀλλαχοῦ που. Περὶ βορείου σέλαος ἀμυδροτάτην ιδέαν ἔχουσιν οἱ ἰθαγενεῖς, οὐδὲ γινώσκουσιν αὐτὸ τὸ παράπαν, ὡς ἐπίσθην ἐκ τῶν πληροφοριῶν, ἃς παρέσχον εἰς ἐμὲ οἱ πρεσβύτεροι αὐτῶν καταλλήλως ἐρωτηθέντες πολλάκις. Περὶ κομητῶν δὲ γινώσκουσιν ὅσα καὶ ὁ παρ' ἡμῖν λαός, καὶ θεωροῦσι τὴν ἐμφάνισιν αὐτῶν ἐν τῷ οὐρανῷ ὡς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ προρρητικὸν σημεῖον μέλλοντος συμβάνος μεγάλου καὶ ἐκτάκτου προσεχοῦς. Τὸν κατὰ τὸ ἔτος 1882 ἀναφανέντα λαμπρότατον κομήτην κἄλλιστα ἐνθυμοῦνται καὶ περιγράφουσιν οἱ Ἀθησिनοί, οἷς ἀμυνομένοις περὶ πάτρης (κατὰ τὸν ποιητὴν) ἐχρησίμευσεν ὡς ἄριστος οἰωνός διὰ τὰς μετέπειτα ἐπιτυχεῖς αὐτῶν μάχας ἐναντίον τοῦ ψευδοπροφήτου Μάχδη καὶ τῶν Σουδανῶν ἐπαναστατῶν (ἐν τῇ πρὸς τὴν Αἰθιοπίαν Νουβία). Βολίδες συχνάκις διατρέχουσι τὸν οὐρανὸν λαμπρόταται. Τοιαύτην τινὰ βολίδων πληθὺν εἶδομεν κατὰ τὴν νύκτα τῆς 9ης 11ης καὶ 14ης Νοεμβρίου τοῦ 1885 παρὰ τὸ Τέβρα-Ταβούρ ἐν Ἀμάρα, θεωρηθεῖ-

σαν ἐπίσης ὡς προμήνυμα τῶν μετὰ δύο μῆνας ἐπιτυχῶν κατὰ τῶν Γκάλλα μαχῶν.

Καθ' ὅσον δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν ἐκ τῶν διετῶν σχεδὸν ἡμετέρων παρατηρήσεων περὶ τῆς μέσης θερμοκρασίας τοῦ Αἰθιοπικοῦ ὀροπεδίου, αὕτη ποικίλλει ἀναλόγως τῶν ἐν αὐτῷ μερῶν, ἅτινα οὐκ ὀλίγην διαφέρουσιν ἀπ' ἀλλήλων ἕνεκα τῆς ὑψηλῆς ἢ χαμηλῆς τοποθεσίας αὐτῶν ἂν καὶ τὸ ὅλον Ἀθησινιακὸν τρίγωνον ὑψοῦται, ὡς εἴπομεν καὶ ἄλλοτε, πλεῖον τῶν 5000 γαλλ. μέτρων ἄνω τῆς ἐπιφανείας τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης· οὕτως εὔρομεν, ὅτι μέση θερμοκρασία καθ' ὅλον τὴν ἐνιαυτὸν ἔχει τὸ μὲν Τιγρὲ 240,7 K., ἡ δὲ Ἀμάρα, ἂν καὶ κεῖται νοτιώτερον, 230,5, βεβαίως διότι ἔχει ὑψηλότερα ὄρη καὶ βλάστησιν πολὺ περισσώτερον ἀναπτυγμένην. Ἐννοεῖται δ' ὅτι καὶ οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι δὲν δύνανται νὰ ὦσιν ἀκριβέστατοι, διότι δὲν ἐλήφθησαν ἀπὸ τῶν αὐτῶν τοπικῶν σημείων πάντες, ἕνεκα τῶν συχνῶν ὁδοιποριῶν ἡμῶν.

Μὴ λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς διαφορᾶς τῆς θερμοκρασίας τοῦ Τιγρὲ καὶ τῆς Ἀμάρας (10,2), ἡ μέση θερμοκρασία κατὰ μῆνας ἔχει ὡς ἐξῆς, ἂν καὶ οὐχὶ ἀκριβέστατα, ἐν τῇ Ἀθησινίᾳ (Ἀμάρα ἰδίως, ὅπου τὸ πλεῖστον διεμείναμεν)· ἀρχόμεθα δ' ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός, ὅστις εἶνε ἐκεῖ καὶ ἀρχὴ νέου ἔτους ἀκόμη (κατὰ τὸ ἡμερολόγιον τῶν Κοπτῶν, ὧν πάντες οἱ μῆνες ἔχουσι 30 ἡμέρας, εἰς τὸ τέλος δ' ἐκάστου ἔτους δὲν λογίζονται τὰς ἐπὶ πλεόν ἡμέρας, τὸ δ' ἔτος 1878 ἀντιστοιχεῖ τῷ παρ' ἡμῖν 1886), καὶ ἀνοίξεως:

Σεπτέμβριος 120,8

Ὀκτώβριος 16, 3

Νοέμβριος 22, 5

Δεκέμβριος 26, 4

Ἰανουάριος 30, 9

Φεβρουάριος 24, 6

Μάρτιος 200,4

Ἀπρίλιος 16, 9

Μάιος 14, 5

Ἰούνιος 11, 2

Ἰούλιος 10, 5

Αὐγούστος 11, 7

Ἐκ τούτων βλέπομεν, ὅτι ὁ θερμότητος μὴν ἐν τῇ Ἀθησινίᾳ εἶνε ὁ Ἰανουάριος, ὁ ψυχρότατος δὲ ὁ Ἰούλιος, καὶ ὅτι αἱ ἀστρονομικαὶ ὥραι τοῦ ἐνιαυτοῦ οὐδόλως συμφωνοῦσι ταῖς μετεωρολογικαῖς, διαφορὰν δὲ 20°,4 μεταξὺ τοῦ θερμότερου καὶ τοῦ ψυχροτέρου μηνός. Πρὸς δέ, ὅτι ἡ κατὰ τὸ ἐκεῖ θέρος θερμοκρασία δὲν εἶνε οὕτως ὑψωμένη, ὡς ἡδύνατό τις νὰ προϋποθέσῃ λαμβάνων ὑπ' ὄψει τὴν γεωγραφικὴν θέσιν τῆς χώρας, οὐδ' ἡ θερμότης εἶνε ἀνυπόφορος διὰ τε τὸ ὑψηλὸν τῶν τόπων καὶ διότι συνεχῶς πνέουσιν οἱ ἄνεμοι. Ἄλλως τε δὲ καὶ κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἡμερονυκτίου ἡ θερμοκρασία λίαν μεταβάλλεται καὶ ἀποτόμως· ἐνῶ δὲ κατὰ τὸ ἐκεῖ θέρος π. χ. τὸ θερμόμετρον τοῦ Κελσίου δεικνύει 31°

ἐν σκιᾷ τὴν ἡμέραν, ἡ ἐπερχομένη νύξ γίνεται ψυχροτάτη καὶ τὸ θερμόμετρον κατέρχεται μέχρι τῆς 11^ο μοίρας· τὸ τοιοῦτον παρατηρεῖται ἰδίως ἐν τῇ ὑψηλῇ Ἀσμάρα τοῦ Τιγρέ· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς ἡ θερμοκρασία μεταβάλλεται πολλάκις καὶ ἀποτόμως. Μεγίστην θερμοκρασίαν παρετηρήσαμεν κατὰ τὸ ἐκεῖ θέρος 35^ο,2 ἐν σκιᾷ καὶ 42^ο ἐν ἡλίῳ, ἐλαχίστην δὲ 11^ο ἐν τῇ οἰκίᾳ μὴ θερμαινομένη καὶ 10^ο ἐν ὑπαίθρῳ κατὰ τὸν ἐκεῖ χειμῶνα.

Προκειμένου περὶ τῆς βαρομετρικῆς πίεσεως, τὸ ἡμέτερον μικρὸν βαρομετρον δὲν ἐδείκνυε κατὰ τοὺς διαφοροὺς τόπους, εἰς οὓς εὕρισκόμεθα, μεγάλας παρχλλαγὰς ἀπὸ τοῦ 0μ,760 κατὰ τὰς μεταβολὰς τῆς περιβαλλούσης ἀτμοσφαίρας ἐν Ἀσμάρα ἰδίως.

Ἡ ὑγρομετρικὴ κατάστασις τῆς χώρας εἶνε μετρία· κατὰ τὸν ἐκεῖ χειμῶνα ἡ ὑγρασία τοῦ ἀέρος δὲν εἶνε ὑπερβάλλουσα, τῆς ἀτμοσφαίρας μὴ κορεννυμένης ὑφ' ὕδρατμῶν οὕτως εὐκόλως ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ, ἐν ᾗ μόνον ἐπὶ ἓνα μῆνα τοῦ ἐνιαυτοῦ, τὸν Αὐγουστον κυρίως, βρέχει καθ' ὅλον τὸ ἡμερονύκτιον· κατὰ δὲ τὸ ἐκεῖ θέρος πάλιν ὁ ἀήρ δὲν ξηραίνεται ἐπὶ τοσοῦτον ὥς ἐν τῇ ἀμμώδει ἐρήμῳ τῆς Σαχάρας, διότι, ὡς πολλάκις εἴπομεν, ἡ Αἰθιοπία ἔχει ὑψηλὰ ὄρη πολλὰ καὶ καταφύτα, πεδιάδας ὁμοίας καὶ ἐκτεταμένας, διαβρεχομένας ὑπὸ πολλῶν ποταμίων κλπ. Μέσση δ' ὑγρομετρικὴν κατάστασιν διὰ τοῦ ἡμετέρου ἀτελοῦς διὰ τριχὸς ὑγρομέτρου κατὰ Saussure εὑρομεν κατὰ μὲν τοὺς βροχεροὺς μῆνας 70^ο, κατὰ δὲ τοὺς θερινοὺς 50^ο.

Ἡ ὁμίχλη συνηθέστατα ἐπιγίγνεται καὶ πυκνοτάτη ἰδίως ἐν Ἀσμάρα κατὰ τὸν ἐκεῖ χειμῶνα, καθ' ὃν οὐ σπανίως νομίζει τις ὅτι αἰωρεῖται ὡς ἐπὶ νεφελῶν· κατὰ τὸ θέρος, τὰς πρωίας μόνον παρατηρεῖται ἐκεῖ ἐπὶ τῶν καταφύτων μερῶν καὶ τῶν πεδιάδων ἡ ὁμίχλη, ἥτις ἀμέσως μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου διαλύεται, καὶ ἡ ἐκ ταύτης δὲ σχηματισθεῖσα καὶ κατατεθεῖσα δρόσος ἐξαφανίζεται καὶ ἐξατμίζεται ἢ ἐξαερῶνται. Ἡ δρόσος δ' ἐπίσης εἶνε συνηθεστάτη κατὰ τὰς θερινὰς πρωίας ἐπὶ τῆς χλόης κλπ., διότι συνηθέστατα, ὡς εἴπομεν ἄνω που, αἱ νύκτες εἶνε ψυχρόταται, συμπυκνοῦσαι οὕτω τοὺς ὕδρατμοὺς τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος.

Ὡς πρὸς τὰς βροχάς, καὶ ἀλλαχοῦ ἐσημειώσαμεν, ὅτι ἐν Ἀθησσινίᾳ βρέχει μὲν κυρίως ἐπὶ τρίμηνον, ἀλλ' αἱ κατὰ τὸν χρόνον αὐτὸν πίπτουσαι ἐκεῖ βροχαὶ εἰσι ῥαγδαϊόταται καὶ ἀφρονώταται, κατακλυσμιαῖαι ὡς εἰπεῖν καὶ τοιαῦται, ὁποίας σπανιώτατα βλέπομεν ἐν Ἑλλάδι, βρέχει τὸ δὴ λεγόμενον κοσκινηδόν, κατὰ τὸν χαριέστατον Λουκιανόν, ἡ κρουνηδόν· εἰσὶ δὲ τοιαῦται καὶ τσαῦται, ὥστε πλημμυροῦσι μὲν οἱ ποταμοὶ ἅπαντες καὶ τὰ ποτάμια, πλημμυροῦσι δ' ὡς εἰπεῖν καὶ αἱ πεδιάδες

οὕτως, ὥστε κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούνιον, Ἰούλιον καὶ Αὐγούστον εἶνε δυσκολώτατον ἂν μὴ ὅλως ἀδύνατον νὰ ὁδοιπορῇ τις πεζὸς ἢ ἔφιππος, ἢ νὰ διαβῇ καὶ τοὺς μικροτέρους ποταμούς· τῶν βροχῶν τούτων ἕνεκα πλημμυροὶ καὶ ὁ Αἰγύπτιος Νεῖλος, ὡς ἀλλαχοῦ ἐσημειώσαμεν· καὶ τὸ τοιοῦτον ἐπικυροῖ τῶν καὶ τὴν παρατήρησιν τῶν μετεωρολογούντων, ὅτι τὸ ποσὸν τοῦ ἐκ τῶν βροχῶν ὕδατος εἶνε ἀσυγκρίτως περισσότερον κατὰ τὰς παρὰ τὸν Ἰσημερινὸν χώρας ἢ κατὰ τὰς πρὸς τοὺς πόλους τῆς γῆνης σφαίρας.

Βρέχει μὲν λοιπὸν κατὰ τοὺς ῥηθέντας κυρίως μῆνας ἐν Ἀθησινίᾳ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ ἐπίλοιπον τοῦ χρόνου δὲν εἶνε σπάνιαι αἱ καταιγίδες, ὡς ἐπίσης καὶ περὶ τούτων ἀλλαχοῦ ἐσημειώσαμεν. Πάντων τῶν μηνῶν πολυυδρότατος ἐν μὲν τῇ Τιγρὲ εἶνε ὁ Αὐγούστος, ἐν δὲ τῇ Ἀμάρᾳ ὁ Ἰούλιος, ἐν δὲ τῇ Σόᾳ καὶ τῇ Γκοτζᾶμ ὁ Ἰούνιος· ἀνυδρότατος δὲ σχετικῶς, ὁ Οκτώβριος ἐν Σόᾳ καὶ Γκοτζᾶμ, ὁ Δεκέμβριος ἐν Ἀμάρᾳ καὶ ὁ Μάρτιος ἐν Τιγρὲ. Κατὰ τὸν Ἰανουάριον βρέχει πάλιν ἐν Σόᾳ καὶ Γκοτζᾶμ καὶ Ἀμάρᾳ, πρὸς δὲ ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας καὶ ἐν Κίντᾳ τοῦ Χαμασὲν ἐν Τιγρὲ. Ἴσως καθ' ἐκάστην τῶν τοιούτων βροχῶν, αἵτινες διαρκοῦσι περὶ ὥραν, παύουσι καὶ πάλιν ἐπαναλαμβάνονται κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἡμερονυκτίου δις καὶ τρίς, τὸ ποσὸν τοῦ ὕδατος δύναται νὰ φθάσῃ εἰς 0μ,0424, ἀριθμὸν, ὃν ὁ Σμιδτ σημειοῖ ὡς ἐξαιρετικὸν διὰ τὰς Ἀθήνας κατὰ τὸν κ. Βάφαν (*Ἀθῆν* ὑπὸ *ιατρ. ἐπ.*). Τὸ τοιοῦτον ὅμως συμβαίνει κατὰ τὰς καταιγίδας, καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῶν βροχερῶν μηνῶν, ἐνῷ κατὰ τοὺς πολυυδροτάτους μῆνας, οὓς ἐσημειώσαμεν ἄνωτέρω, βρέχει ὀμαλῶς, καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ ἡμερονύκτιον, καὶ διὰ λεπτῶν σταγόνων, οὕτως ὥστε τὸ ἔδαφος λαμβάνει καιρὸν ν' ἀπορροφήσῃ πλείστην ὅσῃν ποσότητᾳ ὕδατος ὀμαλῶς οὕτως βρέχει ἐπίσης κατ' ἐξακολούθησιν συνήθως καὶ μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς ῥαγδαιοτάτης βροχῆς.

Εἰς τὰ νοτιώτερα μέρη τῆς Ἀμάρας παρὰ τὰς λίμνας Τσάναν, Χασεγκιέ καὶ Χάϊκ, εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βουρμέδας, Ζαμπούλ, Κιάφας, Ἀργούμπας, εἰς τὴν Σόαν καὶ τὸ Γκοτζᾶμ αἱ βροχαὶ εἰσιν ἀφθονώτεραι ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς τοῦ Τιγρὲ καὶ τῶν βορειοτέρων τῆς Ἀμάρας μερῶν, ὅπου ἡ φυτικὴ βλάστησις δὲν εἶνε τοσοῦτον ἀνεπτυγμένη, τὰ ὅρη δ' εἶνε μικρότερα, οἱ ποταμοὶ καὶ τὰ ὕδατα ὀλιγώτερα, ἐξ οὗ καὶ ἤτον ἡ ἐξάτμισις.

Κατὰ τὰς βροχὰς ἐπικρατοῦντες ἄνεμοί εἰσιν οἱ βορειοανατολικοὶ καὶ βορειοδυτικοί, ἐναλλασσόμενοι κατὰ τοὺς ἐκεῖ βροχεροὺς μῆνας, σπανιότεροι δ' οἱ νοτιοδυτικοί. Ἐξ οὗ φαίνεται ἀληθεύουσιν ἡ παρατήρησις τοῦ Ποκῶκ (Рокке), ἣν προανέφεραμεν, ὅτι διαρκούντων τῶν βο-

ρείων ἀνέμων ἐν Εὐρώπῃ (ἐτησίαι), τὰ νέφη συμπυκνοῦνται κιτερχόμενα πρὸς τὰ ὄρη τῆς Αἰθιοπίας καὶ ἀναλυόμενα εἰς βροχαί. Ἄλλως τε δέ, παρατηρήσαμεν ἐπίσης ἄνω που, ὅτι καθ' ὅσον τὸ βαρόμετρον ταπεινοῦται ἐλαττωμένης τῆς ὑγρασίας τοῦ ἀέρος ἐπίσης, τὸ δὲ θερμόμετρον ὑφθαίεται κατὰ τὸ βορειότερον μέρος τῆς γῆνης σφαίρας, κατὰ τοσοῦτον τὰνάπαλιν συμβαίνει παρὰ τὸν ἡμερινόν, διὰ τὴν ἰσορροπίαν, ὡς σημειοῦται καλῶς καὶ οἱ ἰδίως μετεωρολογοῦντες πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης· ἐντεῦθεν δ' εὐκόλως ἐξηγοῦνται αἱ κατὰ Μάϊον μέχρι Σεπτεμβρίου πίπτουσαι ἐν Ἀθησινίᾳ βροχαί.

Ἡ παρατήρησις τοῦ παρ' ἡμῖν λαοῦ, ὅτι θέλει βρέξει διότι ὁ ἥλιος καίει, ὑπάρχει καὶ παρὰ τῷ αἰθιοπικῷ λαῷ. Τὸ τοιοῦτον δύναται νὰ ἐξηγηθῇ, νομίζομεν, ἐκ τοῦ ὅτι αἰσθανόμεθα κατὰ τὸν χειμῶνα, ἐπικειμένης βροχῆς, θερμότερον τὸν ἥλιον, διότι ἡ πέρυξ ἀτμόσφαιρα εἶνε πλήρης ὑδρατμῶν καὶ ψυχροτέρα· ἀπαραλλάκτως ὅπως αἰσθανόμεθα θερμότερον τὸ τοῦ φρέκτος ὕδωρ κατὰ τὸν χειμῶνα, θερμότερον τὸ ἥλιον κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ θέρους, καὶ τὰνάπαλιν. Ἀναμνησθῶμεν δ' ἄλλως τε πρὸς τούτους καὶ τοῦ φυσικοῦ ἐκείνου νόμου, ὃ οἱ ἀρχαιότεροι ἐξέφραζον διὰ τοῦ «Ἡ φύσις ὀρρωδεῖ τὸ κενόν», ὅπερ σχηματίζεται σχετικῶς κατὰ τὰ διάφορα μέρη τῆς γῆνης σφαίρας, εἴτε ἕνεκα τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης φορᾶς καὶ ὁρμῆς τῶν ἀνέμων, εἴτε ἕνεκα τῆς διαφόρου διευθύνσεως τῶν βροχῶν, ὧν ἕνεκα ἀπάντων ἀραιοῦται κατὰ μέρη ἡ ἀτμόσφαιρα, ἂν καὶ εἶνε ψυχρὰ καὶ πλήρης ὑδρατμῶν, γίνεται δ' αἰσθητὸς ἡμῖν ὡς θερμότερος ὁ ἥλιος· καὶ διὰ τὴν ἰσορροπίαν λοιπὸν τῶν κενῶν τούτων τῶν τοπικῶν ἀνυχλαίως συρρέουσιν αἱ βροχαί, τείνουσαι εἰς ἀναπλήρωσιν αὐτῶν καὶ κατάληψιν.

Χιὼν οὐδέποτε σχεδὸν πίπτει ἐν Ἀθησινίᾳ, τοῦλάχιστον εἰς τὰς πεδιάδας ποτέ, εἰμὴ μόνον χάλαζα, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τοῦτο ἐσημειώσαμεν· χιονοσκεπεῖς δὲ κορυφαὶ ὀρέων ἐκ τῶν τῆς Ἀμάρας καὶ τοῦ Τιγρὲ ἡμεῖς οὐδὲ μακρόθεν εἶδομεν· λευκανθείσας τὰς κορυφαὶ τῷ ὑψηλοτάτων ὀρέων τινῶν τῆς Ἀμάρας (κορυφὴ Güna τῆς ἐπαρχίας Begumeder, ὕψους 14,600 ἀγγλ. ποδ.) εἶδομεν μακρόθεν μετὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1885 κατὰ Ὀκτώβριον, συνεῖα πολλῆς καὶ ἀλλεπαλλήλως πεσοῖσης χαλάζης, ἥτις παρέμεινεν ἐπὶ τινας ἡμέρας μέχρις οὗ ταχῆ. Σπανιώτατα λοιπὸν λευκαίνονται αἱ κορυφαὶ τῶν τοιούτων ὀρέων, ἀμφιβολώτατον δ' εἶνε ἂν ἡ λευκότης αὕτη ὀφείλεται εἰς χιόνα. Ἡ καταπίπτουσα δὲ χάλαζα οὐ σπανίως ἔχει διάμετρον 2 καὶ ἔτι δακτυλῶν.

Ὡς πρὸς τοὺς πνέοντας ἐν Ἀθησινίᾳ ἀνέμους ἐν γένει, δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι οὗτοί εἰσι διάφοροι ἕνεκα τοῦ διαφόρου τῶν διαμερισμάτων τῆς χώρας, καθ' ὅσον δηλ. ταῦτά εἰσιν ὑψηλὰ ἢ χαμηλὰ, περι-

βάλλονται ὑφ' ὑψηλῶν ὀρέων ἢ οὐχί, εἰσι ξηρὰ ἢ ὑγρὰ, κατάφυτα ἢ τοῦ-
νκντίον, θερμὰ ἢ ψυχρὰ ἀναλόγως τῆς τοποθεσίας. Οἱ συνηθέστερον ὁμως
πνέοντες ἐκεῖ ἄνεμοι εἰσι κατὰ μὲν τοὺς μῆνας Μάϊον, Ἰούνιον, Ἰούλιον
καὶ Αὐγουστον οἱ βόρειοι καὶ βορειοανατολικοί, κατὰ δὲ τὸν Σεπτέμ-
βριον καὶ Ὀκτώβριον οἱ βορειοδυτικοί, κατὰ δὲ τοὺς λοιποὺς μῆνας οἱ
νοτιοανατολικοὶ καὶ νοτιοδυτικοὶ ἐναλλασσόμενοι. Ὁ λιψ ἄνεμος, ὁ θερ-
μότατος ἐκεῖνος διὰ τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ θέρος νοτιοανατολικὸς ἐκ τῆς
Νουβίας κυρίως ἐρχόμενος, τῆς ἐρήμου Σαχάρας καὶ τῆς Αἰγύπτου, δὲν
εἶνε οὐδόλως αἰσθητὸς ἐν τῇ κατωτέρῳ κειμένη Ἀθησινίᾳ ὡς τοιοῦτος,
βορειοδυτικὸς, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην αἱ ἐν Αἰθιοπία βροχαὶ
ἐξουδετεροῦσι τὴν θερμότητα αὐτοῦ, ἥτις ἄλλως τε δὲν εἶνε καὶ τοσοῦτον
μεγάλη, διότι ὅταν ὁ λιψ πνέῃ ὡς βορειοδυτικὸς ἐν Ἀθησινίᾳ (Ὀκτώ-
βριος κυρίως), ἄρχεται ὁ χειμῶν εἰς τὰ βορειότερα τῆς Ἀφρικῆς, ἐξου-
δετερῶν ἐπίσης τὴν θερμότητα καὶ καυστικότητα αὐτοῦ. Καὶ γενικώ-
τερον εἰπεῖν, θερμὸι ἄνεμοι οὐδέποτε εἰσιν αἰσθητοὶ ἐν Ἀθησινίᾳ ἕνεκα
τῆς ἐν γένει ὑψηλοτάτης θέσεως αὐτῆς, ὡς προείπομεν, τῶν πολλῶν καὶ
ὑψηλῶν αὐτῆς ὀρέων, τῆς δαφυλοῦς φυτείας, τῶν ὑδάτων, ὧν ἕνεκα
πάντων κατὰ τὸ ἐκεῖ θέρος μάλιστα διάφορα σχηματίζονται ρεύματα
ἀέρων δροσερά, μετριάζοντα πολὺ καὶ τὴν ἐπὶ τῶν σωμάτων ἀναπτυσσο-
μένην θερμότητα ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῶν καυστικῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων.
Θερμοὶ κατὰ τὸ ἐκεῖ θέρος ἄνεμοι ἀπαντῶσιν ἰδίως ἐν Χαμασὲν πρὸς τὴν
Μασσάβαν, ἀφοῦ κατέλθῃ τις τὰ ὑψηλὰ ὄρη τῆς Κίντας, κατὰ τὰς πε-
διάδας τῆς Αἰλὲτ, τοῦ Σαχάτ, κλπ.

Ὡς προείπομεν, ἕνεκα τῆς διαφορῆς τοποθεσίας τῶν μερῶν, μεταβά-
λονται κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ οἱ ἄνεμοι, οἵτινες καὶ πολλάκις τῆς
ἡμέρας ἔστιν ὅτε μεταβάλλονται τὴν διεύθυνσιν ἢ φοράν, ἂν μάλιστα
ἐπέλθῃ ἢ ἐπικηται καταιγίς· σταθερότης δὲ τις ἀέρων παρατηρεῖται ἐπι-
κρατοῦσα κατὰ τὸ ἐκεῖ ὡς εἰπεῖν ἔαρ (Ὀκτώβριος) καὶ τὸ φθινόπωρον
(Ἀπρίλιος), καὶ κατὰ τὸν Ἰανουάριον εἰς τὰ νοτιώτερα τῆς Ἀμάρας
(νοτιοανατολικοὶ βροχεροί). Αἰτησῆσαι ἐν Ἀθησινίᾳ δύνανται νὰ θεωρη-
θῶσιν οἱ νοτιοανατολικοὶ ἄνεμοι, πνέοντες ἰδίως μετὰ τὰς ἐκεῖ βροχὰς
(Ὀκτώβριος) καὶ πρὸ αὐτῶν (Μάρτιος) σχεδὸν σταθερῶς καθ' ὅλον τὸν
μῆνα, ὅστις ἐν τῷ βορειοτάτῳ Τιγρὲ εἶνε ὁ Ἰούνιος, κ. ἐ.

Ἡ ὁρμὴ τῶν ἐν τῇ Ἀθησινίᾳ ἀπάσῃ ἀνέμων εἶνε μετρία· σπανίως
ἕνεκα τῆς μεζονος κατὰ μέρη ἐντάσεως τῶν ἀέρων παρασύρονται καὶ
καταπίπτουσιν αἱ σκηναὶ κατὰ τὸ ἐκεῖ θέρος ἰδίᾳ, ὁπότε συνήθως στρα-
τοπεδεύουσιν οἱ Ἀθησῖνοι ἢ κινητοποιοῦνται οἱ στρατοὶ αὐτῶν, καὶ ἡ τοι-
αύτη τῶν σκηνῶν πτώσις γίνεται συνηθέστερον μετὰ τοπικοὺς ἀνεμοστρο-
βίλους. Σπανίως ἐπίσης κατὰ τὸν ἐκεῖ χειμῶνα παρασύρουσιν οἱ ἄνεμοι

καὶ τὰς ἐκ χόρτων κατεσκευασμένας καλύβας αὐτῶν, ἣ ἐκριζοῦσι δένδρα, καὶ τοῦτο μόνον κατὰ τὰς θυέλλας ἢ τὰς καταιγίδας συμβαίνει. Ἄν δὲ τῶντι οἱ ἄνεμοι ὀρμητικώτατοι ἔπνεον ἐν Ἀθησινίᾳ, πολλὰς ἤθελον ἐπιφέρει καταστροφὰς καὶ συνήθεις, καθ' ἃ μάλιστα μέρη μόνον διὰ χόρτων καὶ ξύλων κχτασκευάζουσι τὰ οἰκήματα αὐτῶν οἱ Ἀθησῖνοί, ὡς ἐν Ἀμάρα, κλπ.

Εἶνε λοιπὸν ἐν γένει τὸ κλίμα τῆς Αἰθιοπίας ὑπὸ τοιούτοις ὅρους εὐκράες καὶ ὑγιεινόν· τὸν μὲν χειμῶνα ἐκεῖ τὸ ψῦχος εἶνε ἐπ' ὀλίγον ἐπαισθητόν, ὥστε οἱ ἰθαγενεῖς ἀγαπῶσι λίαν τὴν πυρὰν μᾶλλον πρὸς τέρψιν καὶ ψυχαγωγίαν ὡς εἰπεῖν, καὶ πρὸς παρασκευὴν τῶν ἀναγκαίων πρὸς διατροφὴν ἐδεσμάτων ἐν ταῖς κατοικίαις αὐτῶν, ἣ καὶ ὅπως θερμανθῶσι κατὰ τὰς πάντοτε ψυχροτάτας ἐκεῖ νύκτας (ἐν Ἀσμάρα τοῦ Τιγρὲ ἰδίως) καὶ κατὰ τὰς βροχερὰς ἡμέρας στεγνώσωσι τὰ βρεχόμενα αὐτῶν ἐλαφρότατα πάντοτε ἱμάτια, ἅτινα φέρουσιν (ὑποκάμισον, βράκας ὥσπερ αἱ γαλατικαὶ κατὰ Διόδωρον τὸν Σικελιώτην καὶ χλαμύδα, ἅπαντα βαμβακερὰ) ὁδοιποροῦντες, ἀνυπόδητοι πάντοτε, χωρὶς νὰ φέρωσιν ἀλεξιβροχὸν οὐδέποτε· ἡμεῖς τοῦλάχιστον ἅπαξ ἢ δις κατὰ τοὺς ἐκεῖ χειμῶνας ἠναγκάσθημεν ν' ἀνάψωμεν πυρὰν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ κατοικίᾳ, ἐν Ἀμάρα (Τέβρα-Ταβούρ, στρατόπεδον), καὶ ἅπαξ ἔτι κατὰ τὴν ἀνὰ τὰ ὄρη τοῦ Σεμιὲν ὁδοιπορίαν (1885) καὶ κατὰ τὰς ἐν Βουρμῆδᾳ, καταιγίδων καὶ θυελλῶν ἐπελθουσῶν μετὰ χαλάζης πολλῆς κλπ, παρακινηθέντες μᾶλλον εἰς τοῦτο παρὰ τῶν ἡμετέρων ὑπηρετῶν καὶ στρατιωτῶν, οἵτινες ἐν γένει εἰσι λίαν εὐαίσθητοι εἰς τὸ ψῦχος καὶ τὸ ἐλάχιστον· καὶ δικαίως, ἀφοῦ οὕτως ἐλαφρῶς ἐνδύονται καὶ διὰ τῶν αὐτῶν ἐνδυμάτων θέρους καὶ χειμῶνος, ἄνευ ποδῆρους χιτῶνος μάλιστα οἱ ἀπορώτεροι αὐτῶν.

Κατὰ δὲ τὸ ἐκεῖ θέρος ἡ θερμοκρασία τῆς ἀτμοσφαίρας οὐδέποτε εἶνε πνιγερὰ, ἀσφυκτικὴ, εἰ μὴ μόνον κατὰ τὰ παρὰ τὴν Μασσάβαν μέρη, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ που τὸ τοιοῦτον ἐσημειώσαμεν· καὶ ἂν καὶ ὁ ἥλιος καίει, εἰς ὑπὴνεμα μάλιστα μέρη, καὶ καταξηραίνει καὶ ἀποφολιδοῖ τὸ πρόσωπον (χεῖλη ἰδίως) καὶ τὰς χεῖρας τῶν εὐρωπαίων πρὸ πάντων, ὅμως σπανιώτατα πάσχουσιν οἱ οὐδέποτε ἀλεξήλιον κρατοῦντες ἀσκεπεῖς τὴν κεφαλὴν Ἀθησῖνοί στρατιῶται ἡλίχσιν, ἡλιοπληξίαν, οὐδ' αὐτοὶ οἱ Εὐρωπαῖοι· ἡμεῖς τοῦλάχιστον ὁδοιποροῦντες μετὰ τοσούτου στρατοῦ ἐπὶ διετίαν καθ' ἅπασαν τὴν Αἰθιοπίαν, οὐδένα εἶδομεν παθόντα ἡλιοπληξίαν (*coup de soleil*), ἥτις ὡς ἐπληροφορήθην, ἀπαντᾷ ἔστιν ὅτε κατὰ τὰ παρὰ τὴν Μασσάβαν μέρη. Καὶ τοῦτο διότι πάντοτε πνέει ζωογόνος ἀήρ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς χώρας, παρασύρων τὴν ἀναπτυσσομένην θερμότητα ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, αἵτινες καὶ κωλύονται οὐ σπανίως ὑπὸ τῶν νεφῶν ἢ τῶν φυλλωμάτων

τῶν ὑψηλῶν δένδρων, κλπ.—Τὸ θέρος ἐν Μασσάβα καὶ Ζούλα εἶνε ἀνυπόφορον (θερμοκρασία κατ' Αὐγούστον τοῦ 1886 ἐν Μασσάβα 42^ο Κελσίου ὑπὸ σκιάν!), ἔνεκα τῆς χαμηλῆς τοποθεσίας αὐτῶν καὶ τοῦ ξηροῦ καὶ ἀμμώδους τοῦ ἐδάφους, τοῦ ἀνύδρου καὶ μὴ πεφυτευμένου, τοῦ διαπνευομένου ὑπὸ τοῦ θερμωτάτου νοτιοανατολικοῦ ἰδίως θαλασσίου ἀέρος.

Ἀνακεφαλαιοῦντες τὰ μέχρι τοῦδε εἰρημένα, λέγομεν ἐν ὀλίγοις ὅτι ἡ Αἰθιοπία τῶν ἀρχαίων ἢ ἡ σήμερον Ἀθησινία, κειμένη παρὰ τὸν ἰσημερινόν, ἀποχωρίζεται σχεδὸν ἀπὸ τῆς ὅλης Ἀφρικῆς καὶ ἀνυψοῦται εἰς ἐκτεταμένον ὀροπέδιον, ἔχον ὄρη ὑψηλά, ποταμούς μεγάλους, λίμνας, γεωλογικὴν κατασκευὴν ἀπλὴν μετ' ὀρυκτῶν μετάλλων, χρυσοῦ ἰδίως καὶ σιδήρου, φυτολογίαν καὶ ζωολογίαν πλουσιωτάτην, περιβάλλον λαμπρόν, κλίμα δ' εὐχραές καὶ ὑγιεινότατον.

Τὸ ἔαρ ἐν Ἀθησινία διαρκεῖ ἐπ' ἐλάχιστον, ἀρχόμενον, ὡς ἐσημειώσαμεν ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ, ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου διαρκεῖ καθ' ὅσον σχεδὸν τὸν μῆνα τοῦτον, καθ' ὃν ἡ φυτικὴ φύσις θάλλει μέχρι τέλους Νοεμβρίου καὶ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἡ θερμοκρασία εἶνε εὐχάριστος κατὰ τὴν ἡμέραν, ἐνῷ αἱ νύκτες εἰσὶ ψυχρόταται, λίαν ἐνοχλοῦνται τὸν ὄργανισμόν.

Ἡ θερμοκρασία τοῦ ἐκεῖ θέρους ἀνυψοῦται λίαν ἰδίως κατὰ τὰς μέσας ἡμέρας τῶν μηνῶν Δεκεμβρίου, Ἰανουαρίου, Φεβρουαρίου καὶ Μαρτίου, ἐν δὲ τῷ Τιγρὲ περισσότερον ἔτι κατὰ τοὺς μῆνας Ἀπρίλιον, Μαῖον, Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον ἔστιν ὅτε. Ἀλλ' ἡ θερμότης αὕτη μετριάζεται, ὡς προεῖπομεν ἔνεκα τοῦ ὑψηλοῦ, ὀρεινοῦ, πολυύδρου καὶ καταφύτου τῆς χώρας, ἰδίως ἐν Ἀμάρα. Ἡ φυτικὴ φύσις καταξηραίνεται, πλὴν τῶν δασῶν, τὸ δ' ἔδρυος κατακαίεται, δροσιζόμενον ὁμῶς ὑπὸ τῶν πνεόντων ἀέρων, κλπ.

Τὸ φθινόπωρον ἐπίσης ὀλίγον διαρκεῖ, αἱ δὲ βροχαὶ ἄρχονται, ἀπὸ τῆς νοτιωτέρας Ἀμάρας πρῶτον, κατὰ Μαῖον κλπ., ὡς περιεγράψαμεν αὐτάς.

Τούτων πάντων ἔνεκα καὶ οἱ Αἰθίοπες, οἱ πάνυ δικαίως μακρόβιοι παρὰ τῶν ἀρχαίων ὀνομαζόμενοι, εἰσὶν εὐκίνητοι, δξύνοοι, εὐθυμοι, οὐχὶ ἄγριοι ἂν καὶ ἀπολίτιστοι, λεπτοὶ τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν γενναῖοι κλπ., περὶ ὧν ἀπάντων ἐν τῷ ἐξῆς μέρει θέλομεν διαλάβει, ἀναφέροντες τὰ τε προτερήματα αὐτῶν καὶ τὰ ἐλαττώματα τὰ ψυχικά.

Β'. — Οἱ κάτοικοι.

Ἀρχόμενοι ἤδη, μετὰ τὰ εἰρημένα τ' ἀφορῶντα εἰς τὴν *Φυσιολογίαν* ἰδίως τῆς **χώρας** ὡς κατοικίας ἐν γένει θεωρουμένης καὶ εἰς τὴν *Κλιματολογία*, τῆς ἐξετάσεως τῶν κατοίκων αὐτῆς ὡς ὑγιῶν ἢ ἀρρώστων θέλομεν ἐπίσης ἀκολουθήσει τὸ αὐτὸ σύστημα τὸ συμφωνώτατον τῇ Γενικῇ παθολογίᾳ, ὅπερ καὶ οἱ νεώτεροι καὶ κάλλιστοι τῶν περὶ παρομοίαν ἢ τοιαύτην ὕλην ἀσχοληθέντων ἠκολούθησαν, μετὰ τινων παραλλαγῶν τῶν ὡς βελτίστων παρ' ἡμῶν κριθεισῶν διὰ τοὺς ἡμετέρους ἀναγνώστας εἰς τὴν κατὰταξιν τῆς ὕλης ἡμῶν.*

Ἐξετάζομεν λοιπὸν ἐξῆς τὰς κατοικίας τῶν κατοίκων τῆς Ἀθησινίας, τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα αὐτῶν καθ' ὅσον συσχετίζονται τῇ Ἱατρικῇ, αὐτοὺς τούτους τοὺς κατοίκους, τὴν *δίαιταν* αὐτῶν καὶ τὸν *βίον*, τὴν *παθολογίαν* αὐτῶν, τὴν *Ἱατρικὴν* κλπ.

Ἡ κατοικία δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μερικὸν οὕτως εἰπεῖν κλίμα, ὅλως τοπικὸν καὶ λίαν περιωρισμένον, ἐν τῷ ὁποίῳ διάγει τὸ ἡμισυ σχεδὸν τοῦ ἑαυτοῦ βίου ὁ ἄνθρωπος· ἐννοεῖται δ' ἐντεῦθεν εὐκόλως ὁποῖαν ἐπιρροὴν ἔχει ἐπὶ τῆς ὑγείας ἢ τῆς ζωῆς ἐν γένει αὐτοῦ τῆς τε συνήθους καὶ τῆς νοσηρᾶς, μερικώτερον.

Εἴπομεν ἤδη, ὅτι οἱ Ἀθησῖνοι κυρίως εἰπεῖν πόλεις δὲν ἔχουσι, καὶ ἐπομένως οὐδ' οἰκίας ὁποίας ἐννοοῦμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ συνοικισμοὺς ἐπὶ ἀκρωρείων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ἀποτόμων μερῶν παρὰ ποταμὸν ἢ χεῖμαρρον, σπανιώτερον εἰς τὰς πεδιάδας, ἐξ ἀνάγκης, τὰς ἐκτεταμένους, ἀποτελουμένους δ' ἐξ ὁμάδων καλυβῶν (χωρία) κλπ, καὶ ὅτι ὅψιν πόλεως παρουσιάζει κυρίως ἐν Ἀμάρᾳ μὲν τὸ Γόνδαρ, ἐν Τιγρὲ δὲ ἡ Ἀδοβα καὶ τὸ Ἀζούμ. Ἀναγκάζοντα δ' εἰς τοῦτο οἱ κάτοικοι πρῶτον μὲν διότι εἰσὶ λαὸς πολεμικὸς καὶ στρατιωτικὸς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὑπὲρ πᾶν ἄλλο τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ φιλῶν, ἣν πολλοὶ μάλιστα τῶν πέριξ νομάδων λαῶν ἐπιβουλεύονται διὰ τὸ εὐκράες, καλὸν καὶ ἀγαθὸν τοῦ Ἀθησινιακοῦ ὀροπεδίου, πρὸς οὗς ἐρρωμένως ἀντιτάσσονται διὰ τε τὸν λόγον τοῦτον καὶ διότι οἱ Ἀθησῖνοι δὲν δύνανται μακρὰν τῆς ὥραιας αὐτῶν πατρίδος νὰ ζήσωσιν ἀκολουθοῦντες ἄλλον βίον, ἄλλην δίαιταν, εἰς θερμότερα κλίματα· δεύτερον δὲ διότι εἶνε λαὸς λίαν ἐσκληραγωγημένος διὰ τὴν ῥηθεισαν αἰτίαν οὐδόλως δ'

* Πρβλ. καὶ Dictionnaire encyclopédique des sciences médicales τὸ διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ x. A. Dechambre ἐν ἄρθρῳ Grèce (ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου συναδέλφου x. K. Στεφάνου). Paris, 1884, κλπ.

αἰσθανόμενος τὴν ἀνάγκην τῆς εὐμαρείας, δὸς δ' εἶπειν καὶ καθ' ἕξιν τοιαύτην ἐμμένων εἰς τὰς συνηθείας αὐτοῦ τὰς τοιαύτας καὶ ἀποστρεφόμενος πᾶσαν πολυτέλειαν ὀθνεῖαν ἀντιβαίνουσιν εἰς τὰ πάτρια, ἣ δυναμένην νὰ ἐπιδράσῃ κατὰ τῆς ἀνδρείας αὐτοῦ, δι' ἣν ὑπερηφανεύεται. Ἀλλὰ καὶ ὁκνότητος πολλῆς φύσει μετέχων ὁ λαὸς, οὗτος καθ' ὃν χρόνον δὲν πολεμεῖ, κατ' ἀνιθεσιν τῆς μεγίστης αὐτοῦ δραστηριότητος, ἣν δεικνύει ἐν ὥρᾳ πολέμου. οὐδόλως σκέπτεται ἢ φροντίζει περὶ κατοικιῶν ἢ πόλεων ὠραίων, ἀφοῦ ὅπου ἂν μένῃ περιβάλλεται ὑπὸ καλλωνῶν τοπικῶν, ἃς ἡ φύσις παρέχει αὐτῷ, ἀναπαυουσὶν αὐτόν. Ἐπειτα δὲ τὸ ἄναντες καὶ κάταντες καὶ δύσβατον τῶν φυσικῶν τῆς χώρας ὁδῶν, ἐξ ὧν τὸ δύσκολον τῆς συγκοινωνίας ἐν αὐτῇ τε καὶ μετὰ τῆς Εὐρώπης ἐλλείψει καὶ ἄλλων πρὸς ἐπικοινωνίαν μέσων, τὸ γλυκὺ τοῦ κλίματος μὴ κακῶς ἐπιδρώντος ἐπὶ τῶν κατοικῶν, ἡ ἀνάγκη τοῦ ὑπερασπίζειν ἑαυτοὺς καὶ τὰ ἑαυτῶν κτήνη κατὰ τὰς νύκτας ἰδίως ἀπὸ τῆς ἐπιθέσεως τῶν θηρίων οἱ οὐχὶ σπάνιοι ἐμφύλιοι πόλεμοι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως μάλιστα οἱ τὸ πᾶν κατastreφόντες, εἶτι δὲ καὶ διότι, ὡς παρατηρήθη δικαίως πᾶν ἀρχαιότερον καὶ παρὰ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου (Βιβλ. Γ'. 10), οἱ Αἰθίοπες εἰσι νομάδες καὶ σκηνῖται ὡς ὀρίζοντες ἐν γένει τὰς πατρίδας τῷ συμφέροντι τῆς ἀφθονίας τῶν πρὸς τὸ ζῆν κλ., πάντα ταῦτά εἰσι λόγοι ἀποχρῶντες ὅπως οἱ κάτοικοι ὡς ἐλάχιστα φροντίζωσι περὶ τῆς κατοικίας αὐτῶν.

Ἡ οἰονεὶ πόλις Ἀδοβα (Adowa ἢ Adoua) ἡ Ἀδοα, ἡ καλλιτέρα σχετικῶς τῶν ὄσων εἶδομεν ἐν Ἀθησινίᾳ (Τιγρέ), περικυκλοῦται ὑπὸ βουνῶν καὶ εἶνε ἐκτισμένη ἐπὶ λόφου παρὰ ποταμὸν μικρόν. Αἱ περὶ αὐτὴν μικραὶ πεδιάδες καὶ οἱ λόφοι, ἐφ' ὧν εἰσιν ἐκτισμένα καὶ ἀνάκτορα οἰονεὶ διὰ τὸν βασιλέα, τὸν Μητροπολίτην, τὸν Τσεγιέ (οἰονεὶ ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν), τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως, οἰκήματα κυλικὰ, τὸ Ἀδιαμποῦν (Ad-Abün, Μητρόπολις) μετὰ τῶν περὶ αὐτὸ τοποθεσιῶν, παριστῶσιν ὅλον τι καλόν. Ἐπίσης ὠραῖά εἰσι καὶ τὰ περὶ τὸ Ἀξούμ μέρη, γραφικώτερα μάλιστα ἕνεκα τῶν ἐκεῖ πολλῶν ὀβελίσκων, πελωρίων, ὧν τινες καταπεπτωκότες, ἐρειπίων ἀνακτόρων μεθ' ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν κλπ., (ἐπὶ Πτολεμαίου Ζ'. ἐν Αἰγύπτῳ)· εἶτι δὲ τὰ περὶ τὸ Μακαλέ, ὅπου καὶ τὸ ἀνάκτορον τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου (οἰκία κατὰ σχέδιον εὐρωπαϊκόν, 23 γαλλ. μέτρ. μήκους, 13 πλάτους καὶ 33 ὕψους ἀπὸ τῶν τεσσάρων ὑπερκειμένων πυργιδίων ἐφ' ἑκάστης τῶν γωνιῶν τῆς τετραπλεύρου διωρόφου οἰκίας μετὰ καλῶς εἰργασμένης ξυλείας)· πρὸς δὲ τὰ περὶ τὸ Γόνδαρ (ἐν Ἀμάρᾳ) μετ' ἐρειπίων ἀνακτόρων τοῦ βασιλέως Ἰαούς, κατασκευασθέντων παρ' Ἑλλήνων, ὡς ἀναφέρει ὁ περιώνυμος ἄγγλος περιηγητὴς Brunck (1619) ὁ νέος Ἡρόδοτος ἐπικληθεὶς διὰ τὰς περὶ

τῶν πηγῶν τοῦ Νείλου ἐπιτοπίους καὶ κινδυνώδεις ἐρεύνας αὐτοῦ.

Ὅπως πᾶσαι αὗται αἱ ἀναφερθεῖσαι πόλεις οἰοῦνται, οὕτω καὶ αἱ λοιπαί, οἷαι ἡ Ἀσμάρα (ἐν Τιγρέ), ἡ Ἀμπακιάρα, τὸ Τέβρα-Ταβούρ, ἡ Βουρμέδα κλπ. ἐν Ἀμάρα (κυρίως στρατόπεδα) εἰσὶ συνοικισμοὶ μᾶλλον, ἀποτελούμενοι ἐξ ὁμάδων, ὡς προείπομεν, καλυθῶν, ὅτε μὲν λιθοκτίστων (ἄνευ ἀσδέστου, ἥτις μόνον, ὡς ἐσημειώθη ἥδη, εἰς ὀλίγα μέρη τοῦ Τιγρέ παρὰ τὴν Ἀδοβαν εὐρίσκεται ἀτελῶς κατασκευαζομένη). ἄνευ ἢ μετὰ κοινοῦ πηλοῦ, συμπαγοῦς ἕνεκα τῆς τοιαύτης φύσεως τῶν χωμάτων, καὶ ἀχύρων καὶ κόπρων βοῶν ὅτε δὲ μόνον ἐκ χόρτων καὶ ξύλων κατασκευαζομένων καθ' ἃ μέρη ὑπάρχει ἀφθονος ἡ ὕλη, ἢ ἐξ οἰκίσκων τειραγῶνων ἢ κυκλικῶν ἢ ἐπιμήκων λιθοκτίστων ὁμοίως ἢ μή, ἄνευ οὐδενὸς κανονικοῦ σχεδίου ἢ ἀρχιτεκτονικῆς, ἐπιστεγαζομένων ὅτε μὲν διὰ ξύλων, χόρτων καὶ χωμάτων καὶ λιθίνων πλακῶν, ὅτε δέ, συνηθέστερον, μόνον διὰ ξύλων καὶ χόρτων ἐπαλλήλως τιθεμένων εἰς παχὺ καὶ ἀδιάβροχον ἢ διαπέραστον στῶμα, ἀναλόγως τῶν θερμότερων ἢ ψυχροτέρων τοπ. θεσιῶν κλπ.

Παρόμοιά δ' εἰσὶ καὶ τὰ οὕτω δὴ χωρία ἐκεῖ καλούμενα, τῇδε καθεῖς διεσπαρμέναι καλύβαι ἢ καθ' ὁμάδας οἰκίσκοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται αἱ ὅμοιαι σχεδὸν ἐκκλησίαι, ἐκτισμέναι ἐπὶ λοφίσκων κατὰ φύτων συνηθέστατα, μεγαλείτεραι ὅμως καὶ διακρινόμεναι ἐκ τοῦ ὑπερκειμένου σταυροῦ, ἢ αἱ κατοικίαι τῶν ἀρχηγῶν ἢ προϋχόντων τῶν χωρίων, τῶν οἰοῦνται δημάρχων. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ χωρία πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Ἀθησινίας, ἅτινα ὡς ἐκ τῆς ὠραιότητος καὶ μαγευτικότητος τοποθεσίας αὐτῶν εἰσι τῶν ὀντι ἐπίγειοι παράδεισοι, ἐν οἷς τέρπονται πᾶσαι τοῦ ἀνθρώπου αἱ αἰσθήσεις καὶ τὸ θυμικόν. Σπανίως δ' ὁ ὁδοιπόρος ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν δὲν ἀπαντᾷ ἐκεῖ χωρία μετὰ πυκνοῦ πληθυσμοῦ, ὅπερ ἀποδεικνύει ἐσφαλμένους τοὺς ἀριθμοὺς τῶν ἐν Ἀθησινίᾳ κατοίκων ὡς σημειοῦνται, μικροί, ἐν ταῖς Γεωγραφίαις ἀπάσαις.

Περιγράφομεν ἐν ὀλίγοις ἐξῆς τὴν οἰοῦνται πόλιν Ἀδοβαν, τὴν ὡς εἶπεν πρωτεύουσαν ἐν Τιγρέ, ἀρχαίαν ὀλίγον, ὅποια τις ἐστὶ σήμερον, καὶ οἰκίαν τινὰ ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ, πρὸς δὲ περιγράφομεν καὶ χωρίον τι καὶ χωρικήν, τινὰ κατοικίαν, ὅπως δώσωμεν ἀμυδρὰν τινὰ ἰδέαν περὶ τῶν κατοικιῶν ἐν γένει τῶν Ἀθησινῶν ἐν αἷς ζῶσιν οἱ ἰδιῶται ἢ χωρικοὶ ὅταν δὲν στρατοπεδεύουσι τυχόν, ὑπὸ ποῖον δῆλον ὅτι μερικώτερον ἢ τοπικὸν κλίμα.

Ἡ Ἀδοα, ὡς εὐκόλως ἐννοεῖται, οὐδὲν σχέδιον ἔχει, οὐδεμίαν ῥυμοτομίαν κανονικὴν, ἀλλ' ὁδοὺς στενάς, σχολιωτάτας, κατὰ τύχην κατασκευασμένας, ἐν αἷς ἡ κυκλοφορία τῶν κατοίκων πάνυ δύσκολος, ἀκαθάρτους δὲ πάνυ διὰ τε τὰς ἀπὸ τῶν παντὶ ἀνέμῳ ἀναπεπταμένων οἰκιῶν

παντοειδεις ἀκαθαρσίας καὶ διὰ τὰ ἐκχεόμενα ὕδατα ἀπὸ τῶν ἀποπά-
των κλπ., οὐδεμίαν ὑπόνομον, οὐδεμίαν πλατεῖαν, οὐδένα κῆπον εἰ μὴ
δενδρῖα τινὰ ἐν ταῖς αὐλαῖς τῶν οἰκιῶν. Αἱ δὲ οἰκίαι αὐτῆς εἰσι μικραί,
ἄνευ οὐδενὸς σχεδιαγράμματος, ἀλλ' ἐκτισμέναι κατὰ τὸ δοκοῦν ἐκά-
στῳ τῶν ἰδιοκτητῶν. Λάβωμεν ὑπ' ὄψει οἰκίαν τινὰ ἐκ τῶν τῆς πόλεως
ταύτης, τὴν καλλιτέραν· αὕτη περικυκλοῦται ὑπὸ λιθοκτίστου μάνδρας,
εἰς ἣν εἰσέρχεται τις διὰ θύρας μικρᾶς κλειομένης ἰδιορρύθμως· ἐν τῇ
μέσῳ τῆς αὐλῆς ταύτης εἶνε ἐκτισμένη ἡ οἰκία, τετράγωνος ἢ στρογ-
γύλη, μάλιστα ἔχουσα ἐμβαδὸν 200 τετραγωνικῶν γαλλ. μέτρων, διώρο-
φος, ἄνευ ὑπογείων, ἔχουσα ὕψος 4 μέτρ. μετὰ μικρῶν παραθύρων
κλειομένων διὰ σανίδων ἢ πλεκτῶν μετὰ δερματίνων λωρίδων καλὰ μων,
ὡς κλείονται καὶ αἱ θύραι, ἄνευ διαιρέσεως ἐσωτερικῶς κανονικῆς, κε-
χρισμένη ἢ ἀλληλιμμένη ἔσωθεν τοὺς παχεῖς αὐτῆς τοίχους πηλῷ καὶ ἀχύ-
ροις· δοκοὶ παχεῖαι στηρίζουσι τὴν ὀροφὴν ἢ τὴν στέγην, ἥτις εἶνε κα-
τάφορτος ἐκ χόρτου ξηροῦ καλαμοειδοῦς, ἢ παχέος στρώματος χωμάτων
ἢ λιθίνων πλακῶν. Εἰς τὸ μέσον τῆς αἰθούσης κείται ἡ ἐστία, ἄνευ κα-
πνοδόχης, εἰς παρακείμενον δὲ τι μέρος εὐρηται διαχώρισμα διὰ τὴν
ἡμίονον καὶ τὸν ἵππον, ἢ καὶ διὰ μαγειρεῖον ἄλλο παρακείμενον μέρος,
πρὸς δὲ ἄλλο δι' εὐνήν, διὰ προχείρων παραπετασμάτων ἀποχωριζομένην.

Δημοσίους οἰκοδομὰς, ἀφορώσας εἰς τὴν δημοσίαν ὑγείαν καὶ ἀσφα-
λειαν καὶ χρεῖαν κλπ., οὐδόλως βεβαίως ἔχει ἡ "Ἀδοβα" ἀξία σημειώ-
σεως μόνον διὰ τὸ σχετικῶς μέγα μέγεθος αὐτῆς εἶνε ἡ ἐκκλησίᾳ τῆς
Ἀγίας Τριάδος (Σελασιέ), κυκλική, μετὰ τοιχογραφιῶν στοιχειωδῶν,
καὶ ἐστεγασμένη, ἐσχάτως, τῇ διαταγῇ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου διὰ
ψευδαργύρου. Ἀγορὰ κινητὴ ἀπαξ ἢ δις τῆς ἐβδομάδος γίνεται εἰς ἄκρον
τι τῆς οἰονεῖ ἐκείνης πόλεως ἐρχομένων καὶ τῶν περὶ χωρικῶν ὅπως πω-
λήσωσιν ἰδίως τὰ ἑαυτῶν κτήνη, κλπ. Νεκροταφεῖον ἰδίον δὲν ὑπάρχει
ἐκεῖ, οἱ νεκροὶ δὲ θάπτονται ἐν ταῖς αὐλαῖς τῶν ἐκκλησιῶν, ὅπως καὶ παρ'
ἡμῖν εἰς τινὰ μέρη.

Τὰ δὲ χωρία ἀποτελοῦνται, ὡς εἵπομεν, ἐξ ὁμάδων καλυβῶν ἐπίσης
κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον μεγάλων, διεσπαρμένων τῇδε κἀκείσε, κατὰ
προτίμησιν δὲ ἐπὶ λοφίσκων ἢ ἀπορρώγων μερῶν κατεσκευασμένων (ἐκτὸς
τῶν εἰς πεδιάδας κειμένων καὶ ἀνάγκην χωρίων ἐλλείψει βουνῶν), πάν-
τοτε δὲ παρὰ ποταμὸν ἢ χεῖμαρρον ὅπως ὑδρεύωνται οἱ κάτοικοι τῶν
τοιούτων χωρίων, οἵτινες οὐ σπανίως ἀναγκάζονται καὶ ἐκ μεγάλης ἀπο-
στάσεως νὰ κομίζωσι τὸ ἀναγκαῖον αὐτοῖς ὕδωρ δι' ὕδριων (= γόμπων,
αἱ γυναῖκες), ἢ ὅπως πλύνωσι τὰ ἑαυτῶν ἐνδύματα ἐκεῖ οἱ ἄνδρες, οἱ
τινες καὶ ὑφαίνουσιν ἢ ῥάπτουσι πάντοτε αὐτά, τῶν γυναικῶν καταγίνο-

μένων περί τὴν παρασκευὴν τῶν ἐδεσμάτων καὶ πάντων τῶν ἐν τῇ κατοικίᾳ ἀναγκαιούτων.

Εἰσὶ δὲ κατεσκευασμένα αἱ κατοικίαι ἢ ἐκ ξύλων καὶ χόρτων καθ' ἃ μέρη ἄφθονος ἡ ξυλεία ὑπάρχει, ἢ ἐκ λίθων ὅτε μὲν ἀπλῶς ἐπικειμένον, ὅτε δὲ καὶ συγκεκολλημένων διὰ πηλοῦ ἀχύροις καὶ βοεῖα κόπρῳ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μεμιγμένον, ἐστεγασμένοι δὲ πάλιν κωνοειδῶς διὰ χόρτων καὶ ξύλων, ἢ ἐπιπέδως διὰ πλακῶν λιθίνων καὶ χωμάτων στιριζομένων διὰ ξυλίνων δοκῶν· σημειωτέον δ' ἔστι, ὅτι καθ' ἃ μέρη τὸ κλίμα εἶνε ψυχρόν, ἐπιχρίουσι τὰς ἐσωτερικὰς ἐπιφανείας τῶν χορτίνων αὐτῶν οἰκιῶν (=biēt, καὶ Μπιέτ Χριστιὰν ἡ Ἐκκλησία) οἱ κάτοικοι διὰ πηλοῦ. Οὕτως οὐδεμίᾳ κανονικῇ ὁδῷ καὶ ἐν τοῖς χωρίοις ἐπίσης σχηματίζεται, ἀλλ' ἀνάντεῖς καὶ κατάντεῖς ἀτραποὶ, οὐ σπκνίως κινδυνώδεις τοῖς μὴ ἐθισμένοις τῶν ὁδοιπόρων ἢ τοῖς πέδιλα τυχόν φέρουσιν.

Ἐκάστη οἰκογένεια κατοικεῖ εἰς τέσσαρας ἢ πέντε τοιαύτας κατοικίας, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν ἀτόμων, περιβαλλομένης ὑπὸ λιθοκτίστου μάνδρας ἢ φράκτου κατασκευαζομένου διὰ πασσάλων μακρῶν, ἀκανθῶν καὶ τοιαύτης ὕλης· ἡ οὕτω σχηματιζομένη αὐλὴ περιλαμβάνει τὸν ἀναγκαιούντα χῶρον καὶ διὰ τὰς ἀγελάδας, τὰ ποίμνια, τοὺς ἵππους, ἡμιόνους κλπ. Ἐκ τῶν κατοικιῶν αὐτῶν, ἡ μεγαλειτέρα χρησιμεύει ὡς αἰθουσα κοινή, αἱ δὲ λοιπαὶ ὡς ἀποθήκαι, μαγειρεῖον καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἐννοεῖται, ὅτι αἱ πτωχότεραι τῶν οἰκογενειῶν κατοικοῦσιν εἰς μίαν ἢ τὸ πολὺ δύο ἐκ τῶν τοιούτων οἰκιῶν, αἵτινες καὶ ὡς αἰθουσα καὶ ὡς κοιτῶν καὶ ὡς ἀποθήκη καὶ ὡς μαγειρεῖον χρησιμεύουσι, δὸς δ' εἰπεῖν καὶ ὡς νυκτερινὸν ἐνδιαίτημα ὀρνίθων καὶ βοῶν καὶ αἰγῶν καὶ ἡμιόνων καὶ ἵππων· ἄλλως τε δέ, ὡς εἴπομεν καὶ ἀλλαχοῦ που, ὁ ἵππος καὶ ἡ ἡμίονος εἶνε ἀχώριστοι σύντροφοι τοῦ κυρίου αὐτῶν κατὰ τὸν χειμῶνα μάλιστα, κατοικοῦντες εἰς ἴδιον διαχώρισμα ἐν τῇ μεγαλειτέρᾳ τῶν οἰκιῶν αὐτῶν νυκτὸς καὶ ἡμέρας, καὶ παρὰ τοῖς εὐπορωτέροις αὐτοῖς. Διὰ τῆς μιᾶς καὶ μόνης συνήθως, στενῆς θύρας τῆς οὕτω περιπεφραγμένης αὐλῆς εἰσέρχονται τὴν ἐσπέραν τὰ κτήνη τῶν οἰκογενειῶν πρὸς ὕπνον καὶ ἀνάπαισιν, προφυλασσόμενα οὕτως ἀπὸ τῶν νυκτερινῶν ἐπιθέσεων τῶν θηρίων (ὕαινῶν πρὸ πάντων καὶ λεόντων καὶ λεοπαρδάλεων), ἐξέρχονται δὲ τὴν πρωτὴν εἰς βοσκήν ἀνὰ τὰς παρακειμένας χλοεράς πεδιάδας ἢ κοιλάδας ἢ χειμάρρους καὶ ἐξῆς.

Ἡ χωρικὴ οἰκία ἢ καλύβη εἶνε συνηθέστατα κυκλική, κωνοειδής· ἀπὸ τοῦ κέντρου δὲ τοῦ κύκλου τῆς βάσεως ὑψοῦται μέχρι τοῦ κέντρου τῆς κωνοειδοῦς στέγης ὁ κύριος ξύλινος ἄξων τῆς οἰκίας, ὅστις στηρίζει τὴν κωνικὴν στέγην, ἧς ὁ κύκλος εἶνε ἴσος τῷ κύκλῳ τῆς βάσεως τῆς οἰκίας· τὸ ὕψος τοῦ κυλίνδρου ἐκάστης τῶν τοιούτων οἰκιῶν εἶνε ἴσον συνήθως τῷ

ἀναστήματι ἀνθρώπου, ἡ δὲ διάμετρος τοῦ κύκλου τῆς οἰκίας δὲν ὑπερβαίνει συνήθως τὰ 5 γαλλ. μέτρα.

Συνήθως εἰς τὸ κέντρον τῆς καλύβης παρὰ τὴν βάσιν τοῦ καθέτου ξυλίνου ἄξονος κεῖται ἡ ἐστία· περίξ δὲ μικρά τις κοίτη ἐκτισμένη. Τὰ ἐπιπλα ἀποτελοῦνται ἐκ τινος ξυλίνου κραββάτου πεπλεγμένου διὰ δερματίνων λωρίδων βοείων (agaḡēr), καὶ σκιμπόδων τινῶν ὁμοίων, μικρῶν ἐκ δορῶν ἀγρίων θηρίων ἀντὶ ταπήτων συνήθως χρησιμευσουσῶν, ἢ ἐξ ἀτελῶς κατειργασμένων βοείων δερμάτων ἀντὶ ὑποστρωμάτων πρὸς ὕπνον ἢ πρὸς ἀνάπαυσιν χρησιμευόντων, πρὸς δὲ ἐκ σκευῶν τινῶν πηλίνων ἐγχωρίων ἀπλουστάτων ἢ ξυλίνων ἢ σιδηρῶν κλπ., χρησιμευόντων ὡς δοχείων παντοίων ἢ διὰ τὸ μαγεῖριον, ἢ καὶ ὡς ἀποθήκη οὕτως εἰπεῖν τῶν σιτηρῶν ἢ ὀσπρίων, ἐτι δὲ ἐξ ἄσκων παντοίων καὶ τὰ τοιαῦτα.

Αἱ δὲ σκηναί, εἰς ἃς διαμένουσι κατὰ τὰς ὁδοπορίας οἱ στρατιωτικοὶ μετὰ τῷ, γυναικῶν καὶ τῶν παίδων αὐτῶν καὶ τῶν δούλων (ἀρρένων καὶ θηλέων, τῆς δουλείας — ἐκ τῶν Γάλλοι — ὑπαρχούσης καὶ σήμερον ἐκεῖ ὡς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἀν καὶ ἡ σωματεμπορία αὐστηρότατα ἀπηγορεύθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου), εἰσι παντοειδεῖς τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα, συνθέστερον δὲ κυκλικαί, κατεσκευασμέναι δ' ἐκ βαμβακίνου ὑφάσματος, ἢ μαλλίνου μέλανος χρώματος, συνήθως διπλοῦ ὅπως μὴ διαπεράται ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἢ τῆς βροχῆς. Εἰς τῷ, εὐπορωτέρων τὰς σκηνὰς ὑπάρχουσι τάπητες παντοειδεῖς ἐστρωμένοι ἐπὶ τε τοῦ δαπέδου καὶ ἐπὶ τῆς προχείρως κατασκευασθείσης διὰ λίθων καὶ χόρτων κλίνης παρὰ τῶν ὑπηρετῶν, ἢ ἐπὶ τοῦ κραββάτου (aggarép), ὅστις παρὰ τῶν δούλων μεταφέρεται ἀπὸ σταθμοῦ εἰς σταθμόν, καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου μόνος ὁ κύριος κάθηται σταυροποδητὶ συνήθως μεταξὺ δύο προσκεφαλαίων. Ὅπλα πυροβόλα παντοῖα καὶ παντοδαπά, ἀσπίδες, δόρατα, γαῖσα, ξίφη, σκευὴ διάφορα κλπ., ἀποτελοῦσι τὸν ἐν ταῖς σκηναῖς κόσμον, ἐν αἷς οὐ σπανίως καὶ ὁ ἵππος καὶ ἡ ἡμίονος, ἃς οὐχὶ ἀδίκως τοσοῦτον περιποιῶνται οἱ ἰθαγενεῖς οἱ ἐπ' αὐτῶν ἀναπαυόμενοι κατὰ τὰς μακρὰς καὶ ἐπιπόνους καὶ κινδυνώδεις αὐτῶν ὁδοπορίας.

Ἡ τοῦ αὐτοκράτορος σκηνὴ καὶ ἡ κατοικία διακρίνεται ὡς ἡ ἀπασῶν τῶν ἄλλων μείζων· ἡ κυρία σκηνὴ αὐτοῦ περιβάλλεται ὑπὸ ἐρυθροῦ περιζώματος, ἄλλη εἶνε κατεσκευασμένη ἐξ ἐρυθροῦ μαλλίνου ὑφάσματος, ἐσωτερικῶς δ' ἐκ μεταξίνου ἐρυθροῦ ἐπίτης ἢ ποικιλοχρόου, διότι τὸ ἐρυθρὸν (ὑσγινον) χρῶμα ἐν γένει μόνον εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ αὐτοκράτορος ὑπάρχει, οὐδεὶς δ' ἕτερος, οὐδὲ ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως, οὐδὲ οἱ ὑποτελεῖς τῷ αὐτοκράτορι βασιλεῖς, οὐδὲ ὁ Μητροπολίτης, οὐδὲ ὁ Τσεγιέ, οὐδὲ οἱ στρατηγοὶ ἐπιτρέπεται νὰ θέσωσι τοιοῦτον χρῶμα ἐπὶ τῆς σκηνῆς αὐτῶν ἢ περὶ αὐτὴν δίκην περιφράγματος ἢ περιζώματος· τοποθετεῖται δὲ ἡ

703101

ἀρχαία
τα

σκηνή τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὸ ὑψηλότερον πάντοτε μέρος, πρόσθεν δ' αὐ-
τῆς εἰς μακρὰν ἀπόστασιν ἡ σκηνή τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν προσκόπων (Eatu-
rari), δεξιὰ ἐκκλησία (σκηνή) καὶ ἡ τοῦ Μητροπολίτου μετὰ τῶν σκηνῶν
τῶν περὶ αὐτόν, ἀριστερὰ ἐτέρα ἐκκλησία καὶ ἡ σκηνή τοῦ Τσεγιέ, ὅπι-
σθεν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ οἱ δύο τοῦ αὐτοκράτορος ταμίαι (botziron),
οἱ στρατηγοὶ κλπ.

Ἄπαντα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας, ἐξαιρουμένων τῶν ὑπηρετῶν, κοι-
μῶνται ἐν τῇ αὐτῇ κατοικίᾳ συνήθως, ἢ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ ἐπὶ χόρτων ἢ
ἐπὶ βοείων δερμάτων καὶ δορῶν θηρίων· κοιμῶνται δ' ἅπαντες ὅλως γυ-
μνοί, καλυπτόμενοι ὁλόκληρον τὸ σῶμα διὰ τῆς χλαμύδος, ἥς τὸ ἥμισυ
στρωννύουσιν ὑποκάτω, ἀντὶ προσκεφαλαίων δὲ τιθέμενοι λίθον ἢ ξύλον
ἢ δέσμην χόρτων ἢ τὰ ἄλλα τῶν ἐνδυμάτων αὐτῶν· οἱ εὐπορώτεροι αὐ-
τῶν καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ κοιμῶνται ἐπὶ τῶν παρασκευαζομένων δι' αὐτοὺς
κλινῶν μετὰ προσκεφαλαίων, ἐπὶ ταπήτων, μόνος δ' ὁ βασιλεὺς ἐπὶ στρώ-
ματος ὡς καὶ παρ' ἡμῖν. Κοιμῶνται δὲ οἱ μὲν ἔγγαμοι πάντοτε μετὰ
τῶν συνεύνων αὐτῶν, ἐκ δὲ τῶν ἀγάμων αἱ μὲν παρθένοι μετὰ τῶν παρ-
θένων, οἱ δὲ ἄρρενες μεθ' ὁμοίων, γυμνοὶ πάντοτε καὶ κεκαλυμμένοι διὰ
μιας ἢ περισσοτέρων χλαμύδων ἐξ ὁλοκλήρου ὅπως θερμαίνονται κατὰ
τὰς ψυχρὰς νύκτας, καθ' ἃς οὐ σπανίως κοιμῶνται ὅλως ἐν ὑπαίθρῳ καὶ
ὑπὸ βροχὴν μάλιστα, ἂν μετὰ τὴν ὁδοιπορίαν δὲν ἐπρονόησαν οἱ μὴ
ἔχοντες ἰδίαν κατοικίαν νὰ κατασκευάσωσιν ἐκ τοῦ προχείρου καλύβην
τινὰ ἐκ ξύλων ἢ χόρτων.

Μέρη ἰδιαίτερα δι' ἀφοδευτήρια δὲν ἔχουσιν οἱ Ἀθησινοί, ἀλλ' ἀποπα-
τοῦσιν ὥσπερ αἱ γαλαὶ ὅπου ἂν τύχη, καλυπτόμενοι ὁμως, οὐροῦσι δ' ἐπί-
σης ἀφελέστατα χωρὶς οὐδόλως νὰ συστέλλωνται ἐκ τῆς παρουσίας ἄλλων
ὁμοίων, διότι παρ' αὐτοῖς, προκειμένου περὶ ἀναγκῶν ἐν γένει, παροράται
ὅ,τι παρ' ἡμῖν θεωρεῖται ὡς αἰδημοσύνη. Ἐκπληροῦσιν ὁμως τὰς ται-
αύτας τῶν ἀναγκῶν πόρρω τῶν οἰκιῶν αὐτῶν ἐν πλήρει ὑπαίθρῳ· καὶ
ἐπειδὴ αἱ κατοικίαι ἐν τοῖς χωρίοις μάλιστα δὲν κείνται πλησίον ἀλλή-
λων, ὁ λίαν θερμὸς ἥλιος, οἱ πνέοντες ἄνεμοι ἢ αἱ ῥαγδαῖαι βροχαὶ κα-
θαρίζουσι τὸν τε ἀέρα καὶ τὸ ἐδαφος ἀπὸ τῶν τοιούτων ἀναθυμιάσεων
καὶ ἀκαθαρσιῶν. Τὴν καθαριότητα, ἕνεκα τοῦ ἰδιάζοντος βίου αὐτῶν,
δὲν ἐπιδιώκουσι τοσοῦτον οἱ Ἀθησινοί, οἵτινες ὅσῳ συχνάκις νίπτουσι
τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ὅταν ἀναπαύωνται ἢ ὅταν πρόκειται νὰ φά-
γῃσι, τόσῳ σπανίως νίπτονται τὸ πρόσωπον ἢ βρέχουσι τὴν κεφαλὴν·
τοῦλάχιστον ὁ λαὸς δὲν ἔχει τὴν συνήθειαν νὰ νίπτῃ καθ' ἐκάστην
πρωτὴν τὴν ὥσιν· αἱ γυναῖκες μόνον θεωροῦσι καθήκον αὐτῶν ἀπαραίτη-
τον καθ' ἐκάστην ἐσπέραν καὶ πρωτὴν νὰ πλύνωσι καλῶς δι' ὕδατος
ψυχροῦ τὰ ἑαυτῶν ἐξωτερικὰ γεννητικὰ ὄργανα· ἄλλαι πλῖνεις, ὅποιαι

καθ' ἡμέραν

ἀπαντῶσι παρὰ τοῖς μωαμεθανικοῖς λαοῖς, δὲν ὑπάρχουσιν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἀθησινοῖς. Καὶ ἂν καὶ ζῶσιν οὗτοι ὑπὸ τοιαύτας ἀνθυγιεινάς συνθήκας ἐν ταῖς κατοικίαις αὐτῶν ὅμως δὲν βλάπτονται ὅσον ἡδύνατό τις νὰ προϋποθέσῃ, διότι αἱ κατοικίαι αὐτῶν εἰσι παντὶ ἀνέμῳ ἀναπεπταμέναι, ἀπολυμαίνόμεναι διὰ τοῦ καπνοῦ ἐκ τῆς σχεδὸν πάντοτε καπνιζούσης ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ἰστίας, οἱ συνοικισμοὶ δὲν εἶνε πυκνοί, οἱ δὲ κάτοικοι δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ζῶσιν οὕτω διηνεκῶς ἐν ὑπαίθρῳ, ἐν καὶ θαρῶ ἀτμοσφαιρικῷ ἀέρι, ἐν ὀρίζοντι ἐκτεταμένῳ, ἐν τοποθεσίᾳ καταφύτῳ ὡς τὰ πολλὰ, διὰ τὸ ἥδυ τοῦ καθόλου κλίματος τῆς Ἀθησινίας.

Πρὸς φωτισμὸν κατὰ τὰς νύκτας χρησιμεύουσι κυρίως αἱ φλόγες τῶν ἐν τῇ ἐστῖᾳ τῆς κατοικίας καιομένων ξύλων καὶ φρυγάνων, αἱ τῆς ἀπαρατήτου καὶ σπινθηροβολούσης πυρᾶς ἐν ὑπαίθρῳ, ἥ τὰ θόσια καὶ ὀξια στέατα δι' ὧν προχεύει κατασκευάζουσι λαμπάδας προσκολλῶντες περὶ ξηρὰς καὶ λεπτὰς ἐκ ξύλου σχίζας παχὺ στρώμα τοιοῦτου λίπους, ὅπερ περιτυλίττουσι διὰ ῥάκους τινός δίκην ἐπιδέσμου, ἡ ὁ κηρὸς (ἐν τοῖς θασιλείοις δώμασι, ταῖς ἐκκλησίαις καὶ τοῖς οἰκήμασι τῶν εὐπορωτέρων), καὶ σπανιώτερον τὸ βούτυρον ἢ τὸ ἐκ τῶν σπερμάτων τῆς μνημονευθείσης ἤδη ἐν τοῖς πρόσθεν *Gnizotia oleifera* ἐκθλιβόμενον ἔλαιον. Λυχνίας δὲ φωτιστικὰς παρασκευάζουσιν ἐκ τοῦ παραχρῆμα τιθέμενοι μέρος τι μιᾶς τινος τῶν ῥηθειῶν οὐσιῶν ἐν πινακίῳ τινὶ πηλίνῳ καὶ τεμάχιον ῥάκους ἢ ξύλου ἰνώδους ἀντὶ θρυαλλίδος· ἰδίᾳ δὲ λυχνίας, ἔχουσιν οἱ εὐπορώτεροι συνισταμένας ἐκ ῥάβδου σιδηρᾶς δέξυκαταλήκτου, φερούσης κεφαλὴν δισκοειδῆ ὑπόκοιλον, πρὸς ἐναπόθεσιν τῆς καυσίμου αὐτῆς καὶ φωτιστικῆς ὕλης. — Σημειωτέον ὅμως ἐνταῦθα, ὅτι οἱ Ἀθησिनοὶ ἐλαχίστην χρῆσιν τοιοῦτου φωτισμοῦ ποιοῦνται, διότι συνειθίζουσι νὰ κοιμῶνται λίαν ἐνωρὶς τὴν ἑσπέραν, νὰ ἐγείρωνται δ' ἐπίσης λίαν ἐνωρὶς τὴν πρωΐαν καὶ διὰ τοῦτον ὁν λόγον βεβαίως οἱ ἰθαγενεῖς εἰσιν ὀξυδερκέστατοι τὴν ἡμέραν, πρὸς δὲ καὶ νυκτάλωπες, ἐνεκα τῆς τοιαύτης ἐξ ἀνάγκης φυσικῆς ὡς εἰπεῖν ἐξασκήσεως τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, ὥσπερ τὰ θηρία.

Ὡς καύσιμον καὶ θερμαντικὴν ὕλην μεταχειρίζονται ἐν γένει τὰ ξύλα, τὰ φρύγανα καὶ πᾶσαν ἀπὸ τῶν ὀσῶν τοιαύτην ξηρὰν ὕλην· ὅπου δὲ τὸ μέρος δὲν εὐμοιρεῖ ξυλείας μεταχειρίζονται τὴν ἐν τῷ ἡλίῳ ἀπεξηραμένην κόπρον τῶν βοῶν καὶ τῶν ἵππων καὶ τῶν ἡμιῶν καὶ τῶν ὄνων ξυλάνθρακας ἐκ τοῦ προχείρου παρασκευαζομένους μεταχειρίζονται ἐκεῖ οἱ χροσοχοὶ καὶ οἱ σιδηρουργοί. Ὡς δὲ καὶ ἀνωτέρω πού ἐσημειώσαμεν, τὰς πυρὶς λίαν φιλοῦσιν οἱ Ἀθησινοὶ καὶ θεωροῦσιν αὐτὰς ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ χειμῶνος καὶ θέρους ἐν τε ταῖς κατοικίαις αὐτῶν καὶ ἐν ὑπαίθρῳ, ἰδίως κατὰ τὰς νύκτας, ὅπως παρασκευάζωσι τὰ ἐαυτῶν ἐδέσματα καὶ ὅπως θερμαίνωνται καθ' ἃς ὥρας δὲν ὑπάρχει ἥλιος ἢ ὁσάνκις τὸ πε-

ριβάλλον εἶνε ψυχρόν, καὶ ὅπως τέρπωνται ὀρῶντες τὴν λάμψιν τοῦ πυρὸς τοῦ καιομένου, δὸς δ'εἶπεν καὶ ὅπως καπνίζονται οὕτω διὰ τοῦ ἐκ τῶν ξύλων παραγομένου καὶ τῶν ξηρῶν χόρτων λαπνοῦ κατὰ τὴν καῦσιν· καὶ δικαίως, ἀφοῦ δὲν ἐνδύονται οὕτω βαρέως ὡς οἱ Εὐρωπαῖοι, θεωροῦσι δὲ τὸν καπνὸν ἐν γένει ὡς ἀπολυμαντικὸν (ἀποδιώκοντα τὰ κακὰ πνεύματα). Συνηθίζουσι δὲ νὰ κάθηνται καὶ νὰ κοιμῶνται πλησίον τῆς πυρᾶς, νὰ θερμαίνωσι δ' ἰδίως τοὺς γυμνοὺς αὐτῶν πόδας καὶ τὰ σκέλη, κατὰ τὰς πά ντοτε σχεδὸν ψυχρὰς ἐκεῖ νύκτας καὶ τὰς πρωῒας.

Τροφήν μεταχειρίζονται ἰδίως τὸν ἐκ τοῦ τέφ (poa abyssinica, εἶδους σιτηροῦ σησαμοειδοῦς), ὡς προανεφέραμεν, κατασκευαζόμενον ἄζυμον καὶ ὀρεῖνον ἄρτον, ἐπίσης τὸν ἐκ σίτου (καὶ ἐκ ragoûssa) καὶ τὸν ἐκ κριθῆς καὶ τὸν ἐξ ὀσπρίων (ἐρεβίνθων). δν ἰδιωρρῦθμως παρασκευάζουσι κατὰ λεπτά στρώματα (γκαιρά)· προετοιμάζουσι δηλονότι τὸν δι' ἀλεύρων τοιούτων καὶ ὕδατος καὶ τοῦ ἀναγκαιοῦντος ἄλατος χυλὸν ἄνευ προζύμης, δν ἐφαπλοῦσι λεπτόρρευστον ἐπὶ θερμαινόμενου σιδηροῦ ἢ πηλίνου δίσκου πρὸς ἔψησιν μέχρι ξηροῦ ἢ ὀκτησιν ἀμφοτέρωθεν· ἄλλοτε θερμαίνουσι λίθους, οὓς ἐνδιπλοῦσιν ἐντὸς ζύμης, ἣν ἐπὶ τῆς ἀνθρακίᾳς ἢ ἐπὶ διαπύρων λίθων θέτουσιν οὕτω καὶ μεταθέτουσιν, ὥστε πανταχόθεν νὰ προσβληθῇ ὑπὸ τῆς θερμότητος ἡ βῶλος αὐτή· ἄλλοτε τέλος βῶλους τοιαύτας θέτουσιν ἐναιωρημένας ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν θερ. ὤν ἀτμῶν ἐντὸς χύτρας κεκαλυμμένης. Δύνανται δ' οὕτως αἱ δοῦλαι νὰ παρασκευάζωσι καὶ λευκότατον ἄρτον διὰ τὸν αὐτοκράτορα καὶ τοὺς εὐπορωτάτους. Τρώγουσιν ἐπίσης καὶ τὴν κριθὴν καὶ τοὺς ἐρεβίνθους καὶ τὰ πίσσα πεφρυγμένα, ἐπίσης καὶ τὸν ἀραβόσιτον, ὅστις ὀλίγον ἐκεῖ καλλιεργεῖται καὶ δν οὐδέποτε παρασκευάζουσιν εἰς ἄρτους· πρὸς δὲ τρώγουσι καὶ τὰς φακὰς ἐψημένας καὶ τοὺς φασιόλους καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ὀσπρίων, ἐκ δὲ τῶν λαχάων ὀλίγα, τὰ ἐν τοῖς ἀγροῖς μόνον, διότι κηπευτὰ τοιαῦτα δὲν ὑπάρχουσιν ἐκεῖ.

Ὑπάρχουσι μέρη, ὧν οἱ κάτοικοι τρέφονται μόνον διὰ κριθίνου ἄρτου, ἡ δι' ἐρεβίνθων κλπ, διότι ὁ τόπος αὐτὸς δὲν παράγει ἄλλο τι· ἄλλ' ὁ ἐπικρατῶν ἐν Ἀβησσινίᾳ ἄρτος εἶνε ὁ ἐκ τοῦ τέφ παρασκευαζόμενος, οὐχὶ τοσοῦτον ἀμυλοῦχος καὶ θρεπτικός, ἄν καὶ εὐπεπτος, ὅσον ὁ ἐκ τῶν ἀλεύρων τῶν πυρῶν ἢ σίτου. Τὰ δ' ἄλευρα ταῦτα παρασκευάζουσιν αἱ γυναικες· καθ' ἑκάστην, ἀλέθουσαι οἶονεῖ τὰ σιτηρὰ μετὰξὺ δύο λίθων σκληρῶν πλακοειδῶν, ὧν ὁ εἰς ὑπόκοιλος, ὑποκάτω τιθέμενος, ὁ δ' ἕτερος ὁ διὰ τῶν χειρῶν κρατούμενος ὑπόκυρτος· οἱ μύλοι καὶ οἱ κλίβανοι ἢ φοῦροι εἶνε ἄγνωστοι ἐκεῖ. Ἡ ὄρυζα οὐδαμοῦ καλλιεργεῖται, οὐδὲ γινώσκουσι τὸ παράπαν αὐτὴν οἱ Ἀβησσινοὶ ὡς τροφήν. Ὁ βρόμος εἶνε σπάνιος, καὶ τὰ γεώμηλα ὀλίγα, καλλιεργοῦνται. Τρώουσιν ἐπίσης οἱ

ἰθαγενεῖς καὶ τὰ σπέρματα τοῦ λίνου πεφυγμένα, καὶ διάφορα εἶδη καρπῶν, οἳ αἱ βανάνας ἐν Τιγρέ, τὰ κίτρα κλπ. Ὁφον δ' ἀπαραίτητον αὐτοῖς εἶναι τὸ μέρμπερι, εἶδος καρυκεύματος παρασκευαζομένου ἐκ τῶν ἀλεύρων τῆς εἰς τὸν ἥλιον ξηραίνουμένης ἐρυθρᾷ πιπερίδος (*Capsicum annuum, longum*. L. Solanaceae), μετ' ὕδατος καὶ ἄλατος τοῦ ἀναγκαιοῦντος ἢ καὶ ζιγγιθέρεως ῥίζης, καὶ σπανιώτερον μετὰ κρομμύων. σπερμάτων σινάπεως ἢ καὶ σπανιώτατα μετ' ὀλίγου σκοροῦδου· τοῦ τοιοῦτου ὄψου μεγίστην κατάχρησιν ποιοῦνται οἱ ἰθαγενεῖς, ἐπίσης καὶ τοῦ μέλανος πεπέρεως οἱ εὐπορώτεροι, ἐντιθέμενοι αὐτὸ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἐδεσμασιν αὐτῶν, καὶ ἐν τῷ οἴνῳ (ὕδρομελίτι) αὐτῶν καὶ ἐν αὐτῷ τῷ γάλακτι. Οἷα δὲ ποσότης τοιοῦτου καρυκεύματος ἤθελεν ἐπιφέρει φλεγμονὴν σχεδὸν τοῦ κοιλώματος τοῦ στόματος τῶν μὴ ἐθισμένων Εὐρωπαίων εἰς αὐτό, αὕτη πάνυ ἡδέως καὶ εὐχερῶς τρώγεται παρὰ τῶν ἰθαγενῶν, τῶν οὐ σπανίως ὅμως πασχόντων χρονίας φλεγμονὰς τοῦ στομάχου. Ἐπίσης, σπανιώτερον ὅμως, τρώγουσιν οἱ ἰθαγενεῖς μετὰ τῶν νηστησίμων φαγητῶν αὐτῶν καὶ τὸ ἐκ τῶν σπερμάτων τῆς *Guizotia oleifera* ἔλαιον.

Οἱ Ἀθησῖνοί εἰσιν ἄγαν κρεωφάγοι, οἱ εὐπορώτεροι αὐτῶν, καὶ ἄγαν πολυφάγοι καὶ πολυπόται ὅσον καὶ λιτοὶ καὶ ἐγκρατεῖς ὁσάκις ἀν στερῶνται κρέατος καὶ ἄρτου καὶ ποτοῦ· ὁ ἰθαγενὴς ὅταν ἔχη ἄθονον τροφήν τρώγει καὶ πίνει ὑπέρπολυ, ὅταν ὅμως στερεῖται τοιαύτης (οἱ στρατιῶται ἰδίως), δύναται καὶ 5 καὶ 7 ἡμέρας νὰ μένῃ νηστis, πίνων μόνον ὕδωρ καὶ περισφίγγων τὴν κοιλίαν αὐτοῦ διὰ τῆς πολυπτύχου αὐτοῦ ζώνης, δύναται δὲ καὶ ἐπὶ δύο ἡμέρας νὰ ἀντέχῃ εἰς τὴν δίψαν, ἢ μετριάζει μασσῶν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τρυφεροὺς τινὰς βλαστοὺς ὁσάκις εὗρίσκει τοιοῦτους ἢ κλαδίσκους ἀπὸ τῶν προστυχόντων δεινδρίων, ἢ κορυφάς, ἢ σφαιρίον τι ἐξ ὧν φέρει μετ' ἑαυτοῦ. Τηρεῖ δὲ αὐστηρότητα καὶ ἀπάσας τὰς παρὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ κεκανονισμένας νηστείας, ἐπίσης νηστεύει καὶ κατὰ τὰς Τετράδας καὶ τὰς Παρασκευάς, μὴ λαμβάνων οὐδεμίαν τροφήν, εἰ μὴ μόνον πίνων ὕδωρ, μέχρι τῆς μεσημβρίας· κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας καὶ καθ' ὅλας τὰς ἄλλας νησιτίμους ἡμέρας (τὰς πρὸ τοῦ Πάσχα 56, τὰς πρὸ τῶν Ἀγίων ἀποστόλων 20—40, τὰς 15 τοῦ Αὐγούστου μηνὸς διὰ τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου, καὶ τὰς 40 ἡμέρας πρὸ τῆς ἑορτῆς τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος, κλπ.), ἅπαντες οἱ Ἀθησῖνοί, ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου μέχρι τοῦ τελευταίου χωρικοῦ, νηστεύουσι πραγματικῶς μὴ λαμβάνοντες οὐδεμίαν τροφήν μέχρι τῆς μεσημβρίας· μετὰ μεσημβρίαν δὲ τρώγουσι καλῶς καὶ πίνουσιν, ἐπίσης καὶ μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, τροφὰς μὴ ἀζωπούχους· τοὺς ἀπὸ τῶν λιμνῶν καὶ τῶν μεγάλων ποταμῶν διὰ γαρκώσεως (φλόμου), δικτύου ἢ ἀγγίστρων κλπ.

συλλαμβανομένους μεγάλους ιχθύς τρώγουσι πάντοτε ἐφθούς ἢ ὀπτούς οἱ Ἀθησινί· τελευταίως μόνον μετὰ συνεννόησιν τοῦ Μητροπολίτου καὶ Πατριάρχου πάσης Αἰθιοπίας κ. Πέτρου μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου ἀπηγορεύθη ἡ βρώσις ιχθύων κατὰ τὰς νηστήμιους ἡμέρας τὰς πρὸς τοῦ Πάσχα.

Ἐκ τῶν κρεῶν τρώγουσι, κατὰ τὰς λοιπὰς ἡμέρας, πρὸ πάντων τὸ βόειον, καὶ ἰδίως τὸ τῶν καλῶν ἐκεῖ ἀγελάδων, πρὸς δὲ τὸ τῶν προβάτων, αἰγῶν, τράγων, κριῶν κλ., τρώγουσιν ἔτι τὰς ὄρνιθας, ἐκ τῆς θήρας δὲ μόνον τοὺς σάγγρους, (χοῖροι κατοικίδιοι δὲν ὑπάρχουσιν ἐκεῖ), τὰς δορκάδας, τὰς ἐλάφους, οὐχὶ δὲ καὶ τοὺς λαγούς, οὐδὲ τὰς πολυπληθεῖς ἐκεῖ ἀγρίας νήσσας καὶ περιστερὰς καὶ πέρδικας καὶ χῆνας, εἰμὴ μόνον τὰς ἀγρίας ὄρνιθας, ἀς πυροβολοῦντες φονεύουσι διὰ τῆς σφαίρας καὶ οὐχὶ διὰ πολλῶν σφαιριδίων, ὡς παρ' ἡμῖν. Ἐκ δὲ τῶν ζωικῶν προϊόντων, τὸ γάλα ἰδίως τῶν ἀγελάδων καὶ τὸ βούτυρον τρώγουσι· διὰ βούτυρου δ' ἀλείφουσι καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν κατὰ τὰς μὴ νηστήμιους ἡμέρας· ἀγνοοῦσι δὲ τὴν κατασκευὴν τοῦ τυροῦ οἷα γίνεται ἐν Εὐρώπῃ, καὶ περιορίζονται μόνον εἰς τὴν ἐκ τοῦ γάλακτος κατασκευὴν εἰδους τινὸς δέξυγάλακτος τυρώδους. Οἱ χωρικοὶ σπανίως σφάζουσιν ἀγελάδας, τρέφονται ὅμως καλῶς διὰ τῶν ἄλλων κρεάτων, ὡς εἵπομεν.

Ἡ μαγειρικὴ τέχνη τῶν Ἀθησινίων πάντων εἶνε ἀπλουσιότης. Τὰ κρέατα τρώγουσιν ὡμὰ οὗτοι ἅπαντες κατὰ προτίμησιν, κατ' ἐξοχὴν δὲ τὸ ὠμοβόειον (brúndo, μπρούντο), οὗτινος ἡ χρῆσις ἤρξατο ἀπὸ 300 περίπου ἐτῶν, ὡς λέγουσιν οἱ ἰθαγενεῖς (1). Ὡμοὺς τρώγουσι τοὺς σπαίροντας ἐπιμῆς τῶν βαναύσως σφαζομένων καὶ κρεουργομένων τρυφερῶν ἀγελάδων, τοὺς ψόας, τοὺς μῆς τῶν μηρῶν, οἵτινες εἶνε τρυφερώτατοι καὶ εὐπεπτότατοι, μετὰ τοῦ ἀπαραιτήτου καρυκεύματος μπερμπερι καὶ ἄρτου, κατὰ μικρὰ τεμάχια διὰ μαχαιρίου κοπτόμενα· ὀπτοῦσι δ' ἀτελῶς μεταξὺ τῶν φλογῶν τῶν καιομένων ξύλων ἢ ἐπὶ τῆς ἀνθρακίᾳς τὰ λείψανα τῶν ἐπὶ τῶν ὀστέων μυῶν, οὓς τρώγουσι δίκην ἐπιδορπίων, πρὸς δέ, κατὰ προτίμησιν, τοὺς περὶ τὴν ὠμοπλάτην μῆς καὶ τοὺς κοιλιακοὺς. Οὐδέποτε σχεδὸν ἢ σπανιώτατα σφάζουσιν μόσχους καὶ ἀρνία μικρᾶς ἡλικίας· τῷ ὄντι δὲ οἱ μικρότεροι τῶν 4 ἐτῶν ἡλικίας μόσχοι εἰσὶν ἀνοστήτατοι, καθ' ἣν καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ πείραν ἐλάβομεν ἐν Ἀθησινίᾳ. Κατὰ τὰς ἑορτὰς σφάζουσιν ἀγελάδας ἰδίως. Ἐφθὸν δὲ κρέας ἀγελάδων σπανιώτατα παρασκευάζουσι, σπανίως δὲ καὶ τοιοῦτον ὄιον κλπ, πάντοτε μετὰ πιπέρεως πολλοῦ· ὁ δὲ ζωμός, ὁ τοιοῦτον περιζήτητος παρ' ἡμῖν, οὐδεμιᾶς τυγχάνει

(1) Ἀττικὸν ἡμερολόγιον ὑπὸ τοῦ κ. Εἰρ. Ἀσωπίου, ἐν τοῖς Αἰθιοπικοῖς, (Broundo κλπ.), ὑπὸ Ν. Π. Παρίση. Ἀθήνησι, 1887.

ἐκεῖ προσοχῆς, καὶ εὐλόγως, ἀφοῦ διὰ τῆς βράσεως τοῦ κρέατος μόνον τὰ ἄλλα καὶ ἡ κόλλα καὶ μέρος λίπους ἐν τῷ ἡμετέρῳ θρεπτικῷ καὶ τονωτικῷ (!) ζυμῷ μένει. Ἄλλοτε κόπτουσι τὸ κρέας εἰς μικρότατα τεμύχια, ἅτινα μετὰ βουτύρου βράζουσιν ἐπ' ὀλίγον μόνον χρόνον. Ἀμνύς, ὀλοκλήρους ὀπτύς, ὀβελίας μόνον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀγάμε (τοῦ Τιγρέ), ἐξ ἧς καὶ ἀγεται ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης καὶ ἦν θεωροῦσιν οἱ ἀνεπτυγμένοι τῶν ἰθαγενῶν ὡς ἀποικίαν Ἑλλήνων ἐκεῖ ἀφικομένων μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, παρασκευάζουσιν οἱ κάτοικοι, οἵτινες καὶ λευκότεροι τῶν Αἰθιοπῶν εἰσὶ. Τὰ ὡὰ τῶν ὀρνίθων ὀλίγον τρώγουσιν οἱ ἐκεῖ, καὶ ταῦτα πάντοτε μετὰ τῆς ὀρνίθου μαγεύουσι.

Τρώγουσι δὲ συνήθως ἐκεῖ τρεῖς τῆς ἡμέρας, τὴν πρωτάν, τὴν μεσημβρίαν καὶ τὴν ἐσπέραν· ἄλλ' ὁ κανὼν οὗτος δὲν ἰσχύει πάντ' τε, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς νηστήμους ἡμέρας, ὡς εἵπομεν. Οἱ ἰθαγενεῖς, καὶ μάλιστα οἱ στρατιωτικοὶ ἐξ αὐτῶν, τρώγουσιν ὅσας εὐρίσκουσι τροφὴν τρώγοντες δὲ ἢ πίνοντες λαμβάνουσι πᾶσαν πρόνοιαν ὅπως μὴ ὦσιν ὀρχοί, διότι φοβοῦνται λίαν τὴν βασκανίαν (τὸ καὶ παρὰ τῷ παρ' ἡμῶν λαῷ κατὰ ῥῆμα)· διὰ τοῦτο πάντοτε ἐν τοιαύτῃ περιστάσει καλύπτονται οἱ συντρώγοντες καὶ οἱ συμπίνοντες διὰ τῶν χλαμύδων αὐτῶν, οἱ δὲ ὑπηρεταὶ θεωροῦσι καθῆκον αὐτῶν ἀπαραίτητον νὰ καλύπτωσι διὰ τῶν χλαμύδων αὐτῶν, ἃς κρατοῦσι δίκην παραπετασμάτων, τοὺς κυρίους σῦτῶν τρώγοντας ἢ πίνοντας ἐν ὑπαίθρῳ τυχόν, ἀλλὰ καὶ ἐκδυομένους τυχόν ἢ ἀποχρεμπτομένους κλπ· ὅσας δ' εὐρίσκονται ἐν ταῖς κατοικίαις αὐτῶν ἢ ταῖς σκηναῖς, κλείουσι τὰς θύρας, ἂν ὑπάρχωσι τοιαῦται κλειόμεναι, ἢ κρεμῶσι παραπετάσματα ἰδιαίτερα πρὸ τῶν θυρῶν, ὁ δ' ἀπαραίτητος θυρωρὸς (agafari) εἰς οὐδένα τῶν ξένων ἐπιτρέπει τὴν εἴσοδον, ἥτις πάντοτε εἶνε ἀπαραβίαστος καὶ σεβαστὴ παρ' οἰουδήποτε, ἐκτὸς ἂν κατ' ἀνωτάτην διαταγὴν. Ὁ κομίζων τὴν τροφὴν ἢ τὸ ποτὸν ὀφείλει πρῶτος αὐτὸς νὰ δοκιμάσῃ τὰ προσφερόμενα, ὅπως ἀποδείξῃ οὕτως ὅτι οὐδὲν δηλητήριον ἢ μαγικόν τι μέσον ἐνυπάρχει ταῖς κομιζομένοις σιτίσι (διότι πολλὰ τῶντι τὰ φυτικά δηλητήρια ἐκεῖ, πολὺς δὲ καὶ ὁ φθόνος παρὰ τοῖς ἰθαγενέσι), καὶ ἐν γένει συνεθίζουσιν ἐκεῖ οἱ λαμβάνοντές τι παρ' οἰουδήποτε νὰ προσφέρωσιν οὐ σπανίως δὲ καὶ οἱ ἴδιοι αὐτοὶ νὰ θέτωσιν ἐν τῷ στόματι τοῦ δίδοντος μέρος τοῦ διδομένου πράγματος· ἂν δὲ δὲν πράξωσι τὸ τοιοῦτον, σημαίνει ἐμπιστοσύνην ἄκραν, πρὸς λύπην ὅμως τῶν λαιμάργων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπηρετῶν. οἵτινες κομίζουσι τι καὶ οὕς λίαν περιποιῶνται οἱ κύριοι δίδοντες αὐτοῖς ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μέρος τι τῶν παρ' αὐτῶν τρωγομένων εἰς ἐνδειξιν εὐνοίας δι' ἣν λίαν κολακεύονται οἱ ὑπηρετοῦντες δοῦλοι ἢ στρατιῶται.

Κάλλιστοι δὲ φαίνονται ἡμῖν αἱ τοιαῦται τῶν συνηθειῶν παρὰ λαῶ, οὔτινος ὡς ἐκ τῶν συνηκῶν καὶ τοῦ κλίματος ἐν τῷ ὁποίῳ ζῶσιν, αἱ ὀρμαι καὶ αἱ ὀρέξεις καὶ αἱ ἐπιθυμίαι καὶ τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ συναισθήματα εἰσιν ἄγαν ἀνεπτυγμένα, ὧν ἕνεκα διὰ τὸ ἐρρέμφυτον ἢ ἐνστικτον τῆς αὐτοσυντηρήσεως δὲν δύνανται εὐκόλως ν' ἀπόσχωσι καὶ τοῦ ἐγκληματεῖν διὰ τὴν ἀπόλαυσιν καὶ συμμετοχὴν τοῦ ὅ,τι ἂν ὀρώσιν.

Ἐκ δὲ τῶν ποτῶν, ἀντὶ οἴνου μεταχειρίζονται οἱ ἰθαγενεῖς τὸ οὔτω δὴ τέκι παρ' αὐτῶν ὀνομαζόμενον, ὡς καὶ ἄλλαχοῦ που προανεφέραμεν, ἢ ὑδρόμελι, τὸ ὑποστάν τὴν ἀναγκαίαν ζύμωσιν πρὸς παραγωγὴν ποσοῦ τινος οἴνοπνεύματος, διὰ τοῦτο καὶ μεθυστικόν. Τὸν τοιοῦτον οἶνον πίνουσι πρὸ πάντων οἱ στρατιωτικοί· ἐνῶ οἱ χωρικοὶ πίνουνσι κατ' ἐξοχὴν εἰδός τι ζύθου (σόα), ὅπερ παρασκευάζουσιν ἐκ τῆς πεφυγμένης κριθῆς καὶ τὸ ὁποῖον ἐλαχίστην ποσότητα οἴνοπνεύματος ἐνέχει. Χρῶνται ἐπίσης οἱ Ἀθησῖνοι καὶ τῷ ἄρακι οἴνοπνεύματι, ὅπερ ἀποστάξουσι διὰ προχείρων πιλίνων ἀμβύκων ἐκ τοῦ σιτηροῦ ragoûssa, καὶ ἐκ τοῦ ὑδρομέλιτος, πρὸς δὲ καὶ τοῦ οἴνοπνευματώδους ἀψινθίου (absinthe) χρῆσιν ποιοῦνται οἱ στρατιωτικοί, τοῦ διὰ τῶν ἐμπόρων ἀπὸ τῆς Μασσάβας κομιζομένου. Ἀλλ' ἐσχάτως αὐστηρότατα ἀπηγορεύθη ἡ χρῆσις τοῦ ἀψινθίου διὰ διαταγῆς τοῦ κύριοκράτορος Ἰωάννου, θέλοντος νὰ περιορίσῃ τοὺς ἐκ τῆς δι' αὐτοῦ μέθης παρεκτρεπομένους ἐνίοτε ἀξιοματικούς.

Δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι οἱ Ἀθησῖναι εἰσι μέθυσοι, διότι γενικῶς εἰπεῖν κατὰ χρόνιν οἴνοπνευματωδῶν ποτῶν οὐδόλως ποιοῦνται, οὐδὲ τοῦ οἴνου αὐτῶν πίνουνσι συνήθως μέχρις εὐθυμίας. Τὰ αὐτὰ ῥητέον καὶ διὰ τὰς γυναῖκας αὐτῶν, αἵτινες ἀγαπῶσι μᾶλλον τὸν καφέν.

Υῶδρ πίνουσιν οἱ ἰθαγενεῖς πάντοτε τὸ ποτάμιο, σπανιότατα δ' ἅπαντ' αἱ τις καὶ φρέατα καθ' ἃ μέρη (ἐν τῷ βορειοτάτῳ Τιγρὲ) τὰ ποτάμια ὕδατα δὲν εἶνε ἄφθονα. Ἐννοεῖται δ' ὅτι τὰ ὕδατα ταῦτα δὲν εἶνε πάντοτε καθαρὰ, εἴτε διότι διέρχονται ἀπὸ ἐλωδῶν μερῶν, καθ' ἃ συμβαίνουσι σήψεις καὶ ἀποσυνθέσεις μικροοργανισμῶν, εἴτε διότι μολύνονται ἀπὸ τῶν διαφόρων ζώων, καὶ μάλιστα τῶν ἡγελάδων, κλπ.

Ὡς παρατηρήσαμεν καὶ ἄνωτέρω, οἱ ἰθαγενεῖς καὶ ὁσάκις ἂν πίνωσι καλύπτονται πάντοτε· οὐδέποτε δὲ πίνουνσι τὸ προσφερόμενον ἂν μὴ πρότερον πῆν ὀλίγον ἐξ αὐτοῦ ὃ προσφέρων συνειθίζουσι δὲ οἱ μὲν προσφέροντες οἶνον π. χ. νὰ πληρώσι τὰ ἐκ κεράτων ὅσων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατσκευαζόμενα ποτήρια μέχρι στεφάνης, οἱ δὲ πίνοντες ν' ἀφίνωσι διὰ τὸν προσφέροντα ποτὸν τι ἐν τῷ ποτηρίῳ ἢ τῇ ἰδιορρυθμῳ αὐτῶν ὑαλίνῳ κύλικι, τῇ ἑμοιαζούσῃ ταῖς ἡμετέραις φιάλαις καὶ μάλιστα τῷ γαργιλέ (brile).

Ὁ καπνὸς (ταμπάχο) αὐστηρότατα ἀπαγορεύεται ἐν Ἀθησινίᾳ,

κατὰ ἀπὸ δεκαπενταετίας διαταγὴν τοῦ φιλανθρώπου αὐτοκράτορος Ἰωάννου. Μόλις δὲ καὶ κρύφα καλλιεργεῖται ἐπ' ἐλάχιστα ἐν ταῖς χώραις τῶν Γκάλλα παρὰ τὴν Σόαν ὁ καπνός, οὔτινος τὰ φύλλα εἰς πλακοῦντας κρύφα μεταφέρουσι καὶ εἰς ἄλλα τῆς Ἀθησινίας μέρη οἱ ἔμποροι ἢ οἱ δοῦλοι διὰ τοὺς ὀλίγους ποιούμενους χρῆσιν αὐτοῦ. Οὐδέποτε οἱ τοιοῦτοι καπνίζουσι τὴν Νικοτιανὴν ἐν Σόᾳ, Ἀμάρα καὶ Τιγρέ· ἐν ταῖς χώραις τῶν Γκάλλα μόνον ὑπάρχουσι τινες μεταχειριζόμενοι σύριγγας ἢ συριγγίας καλάμους ἢ εἰδός τι *καργιλέ* ἐκ κολοκύνθης ἢ ἐκ πηλοῦ ὁποῦ διὰ τὰ καπνίζωσιν· οἱ χρώμενοι τῷ καπνῷ λειοτριβοῦσι τὰ φύλλα μετὰ τῶν μίσχων αὐτοῦ μετὰ πετρῶν, καὶ τὴν κόνιν αὐτὴν ἀναμίξαντες μετ' ὀλίγης τέφρας ξύλων, ἢ ὡς ἔρρινον μεταχειρίζονται, ὡς οἱ παρ' ἡμῖν, ἢ ἐνθέτουσι μετὰ τὸ κατὰ χεῖλος τοῦ στόματος καὶ τῶν οὐλῶν μικράν τινα ποσότητα ἐξ αὐτῆς, ἥς τὸν μυζώμενον χυμὸν ἀποπτύουσιν ἢ καταπίνουσι μετὰ τοῦ σιέλου· καὶ τὸ τοιοῦτον οὐ σπανίως διαβιβρώσκει οὕτω τὰ οὖλα. Μετὰ τῶν οὕτω κρύφα πάντοτε ποιούμενων τοιαύτην χρῆσιν τῆς Νικοτιανῆς καὶ τῶν οὐδόλως μόλις δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἡ ἀναλογία 5 : 100. Αἱ γυναῖκες οὐδέποτε τῷ καπνῷ χρῶνται, οὐδὲ οἱ παῖδες.

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἔχει. Προκειμένου δὲ περὶ τῆς ἐνδυμασίας, ἣν φέρουσιν οἱ Ἀθησῖνοι, αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἐξῆς ἐνδυμάτων. Ἐξ ἀναξυρίδος καθηκούσης μέχρι τῆς γαστροκνημίας, πλατείας περὶ τοὺς γλουτούς, στενῆς δὲ κατὰ τὴν κνήμην· ἐκ χιτῶνος (ὑποκαμίσου) κατερχομένου μέχρι τῶν γονάτων, στενοῦ περὶ τὸν τράχηλον καὶ τοὺς βραχίονας, μετὰ κομβίων ἐκ ζώνης πολυπτύχου (ζωνάρι) καὶ ἐπιμήκους· ἐκ χλαμύδος τετραγώνου, μακρᾶς, δι' ἧς περιβάλλουσι τὸ ἑαυτῶν σῶμα ὅπως οἱ ἀρχαῖοι, ὡς φαίνεται ἐν τοῖς ἀγάλμασιν. Ἀπαντὲς εἰσιν ἀνυπόδυται καὶ ἀσκεπεῖς τὴν κεφαλὴν. Ἀπαντα δὲ τὰ ἐνδύματα αὐτῶν ταῦτα εἰσὶ κατεσκευασμένα ἐκ βάμβακος, ὑφαινόμενα καὶ ῥαπτόμενα παρὰ τῶν ἀνδρῶν, οἷς ἀνήκει ἡ ἐργασία αὕτη ἐν Ἀθησινίᾳ. Αἱ γυναῖκες δὲν φέρουσιν ἀναξυρίδα, ἀλλ' ὁ χιτὼν αὐτῶν εἶνε ποδήρης, ποδηνεκῆς, φθάνων μέχρι τῶν ἀστράγαλων. Οὕτως ἐνδύονται πάντες σχεδὸν οἱ Ἀθησῖνοι. Ἐννοεῖται δέ, ὅτι οἱ ἀπορώτεροι αὐτῶν δὲν φέρουσι χιτῶνα, ῥάκη δὲ τινα ἀντὶ ἀναξυρίδος καὶ χλαμύδος, ἄλλοι δ' εἰσὶ καὶ σχεδὸν γυμνοί. Οἱ περισσότεροι δ' αὐτῶν, κατὰ τὸ θέρος δὲν φέρουσι χιτῶνα, ὅστις, ἄλλως τε θεωρεῖται παρὰ τοῖς Ἀθησῖνοις καὶ τιμητικὸν ἐνδυμα, ὅπερ μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδώρου μόνον οἱ ἀξιωματικοὶ ἐπετρέπετο νὰ φέρωσι. Τούτου ἕκα πανταχοῦ βλέπει τις γυμνὰ σώματα, ὧν τὸ δέρμα φαίνεται οἷον κατεργασμένον. Ὅμοιως ἐνδύονται καὶ οἱ ἱερεῖς ἐκτὸς τῶν ἐκκλησιῶν, πάντοτε ὅμως φέρουσιν ἐπὶ κεφαλῆς τιάραν ἐκ λεπτοτάτου λευκοῦ βαμβακίνου ὑφάσματος (μουσελίνης), ἔχουσαν τὸ σχῆμα

τῶν παρ' ἡμῖν καλυμαυχίων τῶν ἱερέων καὶ καλογήρων ἢ μοναχῶν.

Οἱ εὐπορώτεροι τῶν Ἀθησίνων, μάλιστα δ' οἱ στρατιωτικοί, φέρουσι χλαμύδα, ἥτις ἐν τῷ μέσῳ ἔχει συνυφασμένην πλατεῖαν ταινίαν ἐρυθράν, ὅσον 0, 50 τοῦ γαλλ. μέτρου, ὑσγίνου χρώματος, ὅπερ εἶνε τὸ ἐθνικὸν τῆς Αἰθιοπίας χρῶμα, δίδον πολλὴν τὴν γραφικότητα. Ὅμοίως καὶ αἱ γυναῖκες καὶ οἱ ἱερεῖς

Ἐνδυμασίας μετὰξυ συνυφασμένας, χρυσοῦφάντους ἢ ὅλως μεταξίνους φέρουσιν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ ἀξιωματικοί τῇ ἀδείᾳ τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος, οἱ στρατηγοί, ὑποστράτηγοι (degiasmaq), ὁ Μητροπολίτης, ὁ Τσεγιά, καὶ ὅσοι τιμηθῶσι παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος διὰ χιτῶνος χρυσοῦφάντου ἢ μεταξίνου δι' ἀνδρείων κλπ. Τὰ μεταξωτὰ ταῦτα εἶδη ἔρχονται ἔξωθεν δι' ἐμπορίων, ἰδίως ἐκ Βομβάης τῶν Ἰνδιῶν. Εἰσὶ δ' οἱ χιτῶνες οὗτοι πολλῶν βαθμῶν, καὶ δίδονται, οἱ ἀνώτατοι παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ὡς τὰ παρ' ἡμῖν παράσημα, τοῖς ἰθαγενέσι καὶ τοῖς ἐπιστήμοις ξένοις, οἷς καὶ παράσημον ἰδιαιτέρον χρυσοῦν (δύο τάξεων) ἢ ἀργυροῦν (δύο τάξεων ἐπίσης) δίδονται, καὶ ἐπώμιον ἐκ χαίτης λέοντος ἢ ἐκ βελούδου, κλπ. Οἱ ἀξιωματικοί, ἀναλόγως τῶν βαθμῶν αὐτῶν, ἔχουσι τὸ δικαίωμα ν' ἀπονέμωσι τιμητικούς κατωτέρους βαθμούς εἰς τοὺς περὶ αὐτούς. Αἱ τῶν ἀξιωματικῶν γυναῖκες φέρουσιν ἐπίσης καὶ ἀναξυρίδα, ὡσάκεις ἱππεύουσι μάλιστα κατὰ τὰς ὁδοιπορίας, ἥς τὰ παρὰ τὰ σφυρὰ ἄκρα εἰσι διαφόρως πεποικιλμένα, ἐπίσης καὶ σανδάλια κατ' οἶκον.

Τὴν κεφαλὴν οὐχὶ πάντοτε καλύπτουσιν οἱ Ἀθησिनοί· αἱ γυναῖκες αὐτῶν πάντοτε πλέκουσι τὴν μικρὰν αὐτῶν κόμην εἰς μικροὺς βοστρύχους διὰ καρφοβελόνης μεγάλης, ἐκ δὲ τῶν ἀνδρῶν μόνον οἱ ἀξιωματικοί, οἱ διακριθέντες ἐν ταῖς μάχαις, οἱ φονεύσαντες ἀγρίους Γκάλλα, ἢ λέοντα ἢ ἐλέφαντα· κεφαλόδεσμος δὲ συνήθης εἶνε λευκὸν ἐκ μουσελίνης μανθίλιον ἢ ἡμιτύσιον. Ἄλλοτε κείρουσιν ἢ ξυρῶσι τὰς κεφαλὰς αὐτῶν διὰ πένθους ἐνδειξιν ἢ διὰ καθαρότητα καὶ ἐπαλεῖφουσιν αὐτὴν πάντοτε βουτύρῳ ἀνάλφ, ὅπερ θεωρεῖται παρ' αὐτοῖς ὡς ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ παχύμυρον καὶ ὡς προφυλακτικὸν κατὰ τῆς ἡλιάσεως. Μόνον οἱ μεγιστᾶνες ἀντὶ βουτύρου μεταχειρίζονται τὸ ἔλαιον τῶν ἀμυγδάλων, τοῦ σαντάλου, ἢ καὶ τὸ τῶν ἐλαιῶν, ὅπερ προμηθεύονται ἐκ τῶν μικρεμπορίων τοῦ Μοκούλο, περὶ τὰ 8 χιλιομέτρα τῆς Μασσάβα· ἀπέχοντος ὀχυροῦ χωρίου. Πάντες δὲ τρέφουσι τὸ μικρὸν αὐτῶν γένειον, τινὲς δὲ ξυρίζουσι τὸν μύστακα.

Ἀντὶ ὑποδημάτων σπανίως πάνυ οἱ ὁδοιποροῦντες καὶ οἱ μακρὰν ὁδὸν πορευόμενοι κατασκευάζουσιν ἐκ τοῦ προχείρου εἶδος πεδίλων δερματίνων. Μόνον ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ ἀνώτατοι τοῦ κλήρου δύο ἄρχοντες φέρουσιν ὑποδήματα ὡσάκεις οἰκουροῦσιν, ἀλλ' οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν φέρει τὰ ὑποδήματα ὡσάκεις εἰσέρχεται ἐν τῇ κατοικίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος ἢ κάθηται παρ' αὐτόν.

Καί κατὰ τοῦτο οἱ Ἀθησῖνοι ὁμοιάζουσι τοῖς ἀρχαίοις, ἐξ ὧν διὰ μὲν τὸν Σωκράτην γινώσκομεν ὅτι ἔφερε τὰ ὑποδήματα αὐτοῦ κατὰ τὰς ἐπισήμους μόνον ἐπισκέψεις (Πλάτων. Συμπόσιον), διὰ δὲ τὸν δις ἐκλεχθέντα ὑπουργὸν τῶν οἰκονομικῶν ἐν Ἀθήναις Λυκούργον τὸν ῥήτορα ὅτι οὐδέποτε.

Τὸ ἀλεξήλιον μέγα (μετάξινον ἐρυθροῦ ὑσγίνου χρώματος) μόνον ὁ αὐτοκράτωρ δικαιωματικῶς φέρει· ἐπίσης τῇ ἐπινεύσει αὐτοῦ ἀλεξήλιον μικρότερον ἐρυθροῦ χρώματος μετάξινον φέρει ὁ υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος, οἱ δὲ δύο ὑποτελεῖς βασιλεῖς, ὁ Μητροπολίτης καὶ ὁ Τσεγιέ, οὐδέποτε ὅμως παρόντος τοῦ αὐτοκράτορος· ἐπίσης ἂν τυχὸν ἔχουσι τοιοῦτον καὶ οἱ ἐπίσημοι τῶν ξένων. Ἐκ τῶν ἄλλων, οἱ ἀνώτατοι μόνον ἀξιωματικοὶ καὶ αἱ κυρίαι αὐτῶν δύνανται νὰ φέρωσι κατὰ τὰς ὁδοιπορίας καὶ μέχρι νυκτὸς ἀλεξήλιον τιμητικὸν μικρότερον, διαφόρων χρωμάτων καὶ ποιότητος, οὐχὶ ὅμως ἐρυθροῦ. Οἱ χωρικοὶ σπανίως ἐπίσης κρατοῦσιν ἀλεξήλιον μικρόν, καὶ τοῦτο ἐκ χόρτων πεπλεγμένον.

Τὸ ξίφος διὰ δερματίνου τελαμῶνος φέρουσι δεξιᾶ· διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς κρατοῦσι τὴν ἀσπίδα, ἥτις λίαν χρησιμεύει αὐτοῖς κατὰ τὰς ἐκ τοῦ συστάδην μάχας, ὡσάκεις μέχονται σῶμα πρὸς σῶμα. Γενικῶς δ' εἰπεῖν, ἡ περιβολὴ τῶν Ἀθησινῶν εἶνε γραφικωτάτη, μάλιστα δ' ὅταν ἱππεύουσι, κρατοῦντες καὶ τὰ παντοειδῆ καὶ παντοδαπά καὶ παντὸς συστήματος πυροβόλα αὐτῶν ὅπλα, ὧν τὰ φυσίγγια φυλάττουσιν ἐν ἰδιαιτέρᾳ δερματίνῃ ζώνῃ.

Οἱ εὐπορώτεροι αὐτῶν φέρουσι καὶ μανδύχην ἐξ ἐριούχου μέλανος κατὰ τὸν χειμῶνα, κοσμήματα δ' αὐτῶν εἶνε δακτύλιοι, ψέλλια, ἐνώτια, περιλαίμια μετὰ πιττακίων φυλακτηρίων κλπ.

Ὁ βίος τῶν Ἀθησινῶν εἶνε πρὸ πάντων στρατιωτικός. Καλλιεργῶσι δὲ τὴν γῆν οἱ χωρικοὶ καὶ οἱ ἄλλοι ὅταν δὲν στρατεύονται, δι' ἀρότρων Ἡσιόδου καὶ ἄλλων ἀπλουστάτων γεωργικῶν ἐργαλείων, στοιχειωδῶν, συμβοηθῶν ἔχοντες καὶ τὰς γυναῖκας αὐτῶν. Οἱ αὐτοὶ εἰσι καὶ ποιμένες καὶ βουκόλοι μετὰ τῶν νεανίσκων.

Μετὰ τὰ μέχρι τοῦδε λεχθέντα, τ' ἀφορῶντα εἰς τὴν κατοικίαν τῶν Ἀθησινῶν, εἰς τὰς ὑγιεινὰς συνθήκας, ἃς αὐταὶ ἔχουσιν, εἰς τὸν βίον αὐτῶν, τὴν διαίταν, τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα καθ' ὅσον εἰσὶ ταῦτα συναφῇ τῇ Ἰατρικῇ, ἐξετάζομεν ἐξῆς μερικώτερον τοὺς κατοίκους, τὴν κίνησιν αὐτῶν κλπ.

Εἴπομεν ἐν τοῖς προηγούμενοις, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ὑπὸ τὸ ὄνομα Αἰθίβες ἠγνόουν πολλὰς φυλάς, αἵτινες κατόφκουν τὴν σήμερον Ἀθησι-

νίαν καὶ Νουβίαν· ὡς δ' ἔστιν ἡμῖν εἰκάσαι ἐκ τῶν περιγραφῶν Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου πρὸ πάντων καὶ ἐκ τῶν παραδόσεων τῶν σήμερον ἰθαγενῶν, ἡ σήμερον Ἀθησινία εἶνε αὐτὴ ἐκείνη τῶν ἀρχαίων ἡ Αἰθιοπία ἰδίως, ἡ τόσον φημιζομένη καὶ μέχρι τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοτράτορος Ιουστινιανοῦ Α'. τοῦ ἐπικαλεσαμένου τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθησινῶν εἰς τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον αὐτοῦ καρποφόρος· γινώσκουμεν δ' ἐπίσης ἐκ τῆς μεταγενεστέρας ἱστορίας, ὅτι οἱ Ἀθησῖνοι παρέλαβον ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων τὸν Χριστιανισμόν, καὶ ὅτι ἐξηκολούθησαν διασώζοντες ἀνεξάρτητον τὸν ἐθνισμόν αὐτῶν ἀπὸ τῶν διαφορῶν ἐπιδρομῶν τῶν Αἰγυπτίων, Ἀράβων καὶ μεταγενεστέρως τῶν Πορτογάλλων, διὰ τε τὸ ἐκ φύσεως ὄχυρόν καὶ δυσπρόσιτον τῆς χώρας καὶ διὰ τὸ ἄλκιμον καὶ γενναῖον τῶν κατοίκων. Ὅθεν διετήρησαν κατὰ μέγιστον μέρος τὸν φυσικὸν καὶ ἐθνικὸν αὐτῶν καὶ φυλετικὸν χαρακτῆρα οἱ Ἀθησῖνοι μέχρι τῆς σήμερον ἀναλλοίωτον, ἴδιον παραλαβόντες μόνον ἀπὸ τῶν προγενεστέρων ἑλλήνων βαθμὸν τινα πολιτισμοῦ. Ὅτι δ' ἂν πολιτικὸν μεταρρυθμῖσις κ. τ. τ. συνέβαινεν ἐν Ἀθησινίᾳ, συνέβη πάντοτε μεταξύ αὐτῶν τῶν ἰδίων κατοίκων, τῶν ὅτε μὲν ἀπολυταρχομένων, ὅτε δὲ ὑπὸ βασιλεῖς διαβιούντων, καὶ μέχρι τῆς σήμερον.*

Οἱ σήμερον κάτοικοι τῆς Ἀθησινίας, οἱ ἔχοντες ἴδιον τύπον πάνυ διαφέροντα ἀπὸ τοῦ τῶν περὶ ξυλαῶν, κατοικοῦσι τὴν ἑαυτῶν πατρίδα κατὰ συνοικισμούς, ὡς εἶπομεν, μὴ ἀπέχοντας πολὺ ἀπ' ἀλλήλων. Οἱ πλείστοι αὐτῶν εἰσι στρατιωτικοί, ἀναγκαζόμενοι τὸ περισσότερον τοῦ χρόνου νὰ διάγωσιν ὁδοιποροῦντες μετὰ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν καὶ μετακίνοντες ἀπὸ μέρους εἰς μέρος, νὰ σταθμεύωσι δὲ κατὰ διαφοροὺς σταθμούς καταλλήλους νὰ διατρέφωσι καὶ τὰ ἑαυτῶν κτήνη τὰ φορτηγά, καὶ νὰ κατοικῶσιν ὑπὸ σκηναί· ἐν καιρῷ δὲ πολέμων, οἵτινες εἶνε συνήθεις ἐκεῖ προκαλούμενοι μάλιστα ἀπὸ τῶν περὶ ξυλαῶν καὶ ἰδίως ἀπὸ τῶν ἀνυποτάκτων Γκάλλα, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρίμηνον ἐκεῖ χειμῶνα ἀναγκάζονται νὰ στρατοπεδεύωσιν. Ἐπομένως ἀκριβεῖς οὐδὲ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἡττον πίνακας περὶ τῶν καθ' ἡλικίαν κατοίκων τῶν διαφορῶν μερῶν δυνάμεθα ἐκ τῆς Ἀθησινίας νὰ ἔχωμεν, κλπ.

* Ἄν καὶ οἱ πόλεμοι ἐκεῖ εἰσι σχεδὸν συνεχεῖς, ὅμως τὸ ἄρρεν φύλον δὲν

* Πρβλ. Εἰρ. Κ. Ἀσωπίου Ἀττ. Ἡμερολ. τοῦ 1868 ἐν ἄρθρ. «Οἱ ἐν Ἀθυσσινίᾳ Ἑλληνες» ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Σάθα. — Ἐπίσης, τοῦ 1869, «Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐν Ἀθυσ.» ὑπὸ τοῦ κ. Μ. Π. Λάμπρου. — Ἐπίσης, τοῦ 1881, «Περὶ ἡγήσει εἰς Αἰθιοπίαν» ὑπὸ τοῦ ἡμ. προξ. κ. Δ. Μητσάκη. — La Croze, «Histoire du christianisme d'Ethiopie et d'Arménie». La Haye, 1739. — Γίββωνος (Gibbon) Βυζαντ. ἱστορ. — James Bruce, «Travels to discover the sources of the Nile, the years 1768—1772», κλπ.

φαίνεται ἐλαττούμενον, διότι καὶ τὸ θῆλυ ὁμοίως ὑφίσταται ἐκεῖ τὰς κατὰ τὸν πόλεμον ταλαιπωρίας οὐ σπανίως, καὶ οἱ γάμοι εἰς πολυπληθέστατοι ἕνεκα τῶν ἰδίων αὐτῶν ἐθίμων καὶ ἡθῶν, ὡς θέλομεν ἰδεῖ, καὶ αἱ γεννήσεις καὶ ἡ μακροβιότης εἶνε μεγίστη καὶ οἱ κατὰ τὸν τοκετὸν θάνατοι τῶν γυναικῶν οὐκ ὀλίγοι, καὶ ἐκπατρισμοὶ καὶ καθοδοὶ ἄλλων λαῶν ἐν τῇ Ἀθησινίᾳ δὲν συμβαίνουσι. Παρατηρήσαμεν δὲ μάλιστα, ὅτι αἱ ἐκεῖ γυναῖκες τίκτουσι μᾶλλον ἄρρενα. καὶ ἐν γένει δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι τὸ ἄρρεν φύλον σημαντικῶς εἶνε πολυπληθέστερον τοῦ θήλεως πρὸ πάντων κατὰ τὴν μικρὰν ἡλικίαν, ἥτις εἶνε σεβαστὴ κατὰ τοὺς πολέμους, τούτέστιν ἐν Ἀθησινίᾳ δὲν φονεύουσιν ἐν τοῖς πολέμοις τοὺς μὴ δυναμένους φέρειν ὅπλα καὶ πολεμεῖν, οὐδὲ τοὺς ἀόπλους προσέτι τυχόν, σέβονται δὲ τοὺς γέροντας καὶ τὰς γυναῖκας, αἰσχρὸν δ' ἡγοῦνται τὸ φονεῖν τοιαύτας καὶ ἀναδρον ὅλως.

Τὸ συζεῖν μετὰ γυναικὸς θεωρεῖται ὅλως φυσικὸν ἐν Ἀθησινίᾳ, παράδοξον δὲ τούναντίον. Διὰ τοῦτο καὶ πᾶς Ἀθησινός, ἀναπτυχθείσης τῆς ἡβῆς, δύναται νὰ ἔχη τὴν σύζυγον αὐτοῦ. Ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτῆς ἡ παρθένος δύναται νὰ συζῇ μετὰ τοῦ ἐκλεκτοῦ τῆς καρδίας αὐτῆς νεανίου, ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἐβδόμου δὲ καὶ νὰ τέξῃ, τῶν ἐμμήνων ἐμφανιζομένων ἀπὸ τοῦ 12ου — 15ου ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτῶν, παυομένων δὲ κατὰ τὸ 40ὸν καὶ ἔτι πρὸς ὅ γάμος θεωρεῖται ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ ἐκεῖ, καὶ δύναται νὰ συνάπτηται τῇ συναινέσει ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Ἀπλῇ τοῦ ἱερέως εὐχῇ καὶ εὐλογία καὶ νοουθεσίᾳ ἡ παραίνεσις πρὸς τοὺς μελλονύμφους καὶ ἐορτὴ καὶ εὐωχία συμπληροῦν τὸν γάμον. Πᾶς Ἀθησινὸς καὶ πᾶσα Ἀθησινὶς ἓνα μόνον ἄνδρα καὶ μίαν μόνην γυναῖκα οὕτω νομίμως διὰ τοῦ γάμου ἔχει, κατὰ τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν ἐν περιπτώσει δὲ θανάτου τοῦ ἐνὸς νόμιμος γάμος δύναται νὰ γίνῃ καὶ ἐκ δευτέρου, καὶ ἐκ τρίτου. Αἱ διαζεύξεις εἰσὶν ἅγαν εὐκολοὶ ἐκεῖ καὶ φιλικῶς τῷ τρόπῳ γινόμεναι, ὑπαρχούσης αἰτίας τινὸς ἢ τοῦ Ἐρωτος μὴ φλέγοντος κατ' ἐξακολούθησιν τυχόν τὰς καρδίας τῶν συζύγων πλέον· ἀποχρῶσα ὅμως αἰτία θεωρεῖται ἡ ἀπιστία καὶ προδοσία τῆς συζύγου, τοῦ μοιχοῦ αὐστηρότατα τιμωρουμένου ὅτε καὶ συλληφθῇ ἄλλ' οὐχ ἥττον καὶ μετὰ τὴν διάζευξιν οὐ σπανίως πάλιν μετὰ τινα χρόνον συνδέονται τὰ διεστώτα πρόσωπα μετ' ἀμοιβαίᾳ συγκατάθεσιν ἢ δι' ἀναλαμπὴν τοῦ Ἐρωτος. Δῶρα γαμήλια καὶ τοιαῦτά τινα ἀνάλογα τῶν παρ' ἡμῖν ὑπάρχουσιν ὁμοίως καὶ παρὰ τοῖς Ἀθησινοῖς, τὰ ὅποια μετὰ τὴν διάλυσιν τυχόν τοῦ γάμου μερίζονται ἐξ ἴσου, τὰ δὲ μικρὰ τέκνα μένουσι παρὰ τῇ μητρὶ διατρεφόμενα δι' ἐξόδων τοῦ ἀνδρός. Ὅταν ὅμως οἱ ἔγγαμοι κοινωνήσωσιν ὁμοῦ τῶν Μυστηρίων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δύνανται μὲν νὰ χωρισθῶσιν ἀπὸ κοίτης καὶ τραπέζης, οὐδόλως ὅμως ἐπιτρέπεται αὐτοῖς νὰ ἐπανα-

λάβωσι τὸ τοιοῦτον μετὰ τῶν ἄλλων, μεθ' ὧν συνέρχονται εἰς γάμον, ὅν προανεφέραμεν καὶ ὅστις δύναται πλεονάκις νὰ γίνεται μετὰ διαζευξίνῃ ἢ θάνατον τοῦ ενός.

Τὰ ἥθη ἐν Ἀθησινίᾳ εἰσὶν ὅλως ἐλεύθερα, προκειμένου περὶ τῆς φιλότῃ καὶ εὐνῇ συμμιξέως τῶν φύλων. Ὁ Αἰθίοψ ἀρέσκειται νὰ ἔχη, ἐκτὸς τῆς συνήθους συζύγου αὐτοῦ, καὶ πολλὰς ἄλλας γυναῖκες, ἡ δὲ Αἰθιοπίς παρθένος προθύμως ζητεῖ τὸν ἀρέσκοντα οὐτῇ νέον, ὅστις ν' ἀπαλλάξῃ αὐτὴν τῶν εἰς αὐτὴν ἀνηκουσῶν βαρειῶν ἐν τῷ οἴκῳ καὶ ἐκτὸς ἐργασιῶν, λαμβάνων αὐτὴν ὡς σύνευνον. Ὁ ἀδελφὸς εὐκόλως οὕτω παρέχει τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ τῷ αἰτοῦντι αὐτήν, ἐπίσης καὶ οἱ γονεῖς, καὶ οἱ ἱερεῖς, οἵτινες λίαν συμβάλλουσιν εἰς τοὺς γάμους τῶν κατοίκων διὰ τῶν συμβουλῶν αὐτῶν· οὐδόλως δὲ θεωρεῖται ἐκεῖ αἰσχρὸν τὸ ἀπ' εὐθείας ζητεῖν σύνευνον, τοῦναντίον μάλιστα πᾶς τις φροντίζει νὰ εὕρῃ τοιαύτην τῷ φίλῳ αὐτοῦ. Καὶ οἱ ἱερεῖς ἐκεῖ εἰσὶν ἐγγαμοὶ ἅπαντες, ἐκτὸς τοῦ Μητροπολίτου (ἀρχιερέως) καὶ τοῦ Τσεγιέ (ἀρχιμανδρίτου) καὶ τῶν μοναχῶν ἢ κηλογέρων, ὀλίγων ἐκεῖ ὑπαρχόντων. Ὡς πρὸς τοὺς βαθμοὺς τῆς συγγενείας κατὰ τοὺς γάμους, τηροῦσι πάντα τὰ διατεταγμένα παρὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Καὶ ἂν καὶ τὰ ἥθη εἰσὶν ἐκεῖ οὕτως ἐλεύθερα, ὅμως, δι' αὐτὸν τοῦτον τὸν λόγον κυρίως, δὲν ἀπαντᾷ ἐν Αἰθιοπίᾳ ἡ διαφθορὰ καὶ ἡ ἐξαχρείωσις ὅποια ἐν τῇ Εὐρώπῃ καὶ τῇ Ἀνατολῇ μεταξὺ τοῦ κέντρου τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς μωαμεθανικῆς βαρβαρότητος, διότι οἱ Ἀθησिनοὶ δὲν ἔθεσαν τὴν τιμὴν αὐτῶν ὅπου οἱ ἄλλοι λαοὶ διὰ τοῦτο κυρίως καὶ ἡ μοιχία ἐν Ἀθησινίᾳ εἶνε σπανιωτάτη, καὶ ἡ παιδεραστία ἢ παρὰ φύσιν ἀσέλγεια σχεδὸν ἄγνωστα, καὶ ὕσαι ἄλλαι κακοήθειαι καὶ βδελυρότητες συμβαίνουσιν ἄλλαχού, θανάτου δὲ ποινὴ, ἄλλως τε, ἐπιβάλλεται ἐκεῖ τοῖς οὕτω τυχὸν ἁμαρτάνουσιν (1).

Καὶ ὁ αὐτοκράτωρ αὐτὸς καὶ οἱ ὑποτελεῖς αὐτῷ βασιλεῖς δὲν ἔχουσι γυναικῶνας. Ὁ νῦν εὐκλεῶς βασιλεύων Ἰωάννης Β', διατελεῖ ἐν χηρείᾳ ἀπὸ τοῦ 32ου ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτοῦ (ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1868), καὶ διαγελίον σωφρονέστατον μέχρι τῆς σήμερον.

Ἄπαντες οἱ Ἀθησिनοὶ περιτέμνονται τὴν ἀκροβυστίαν αὐτῶν καθ' ἡν συνήθειαν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων εἶχον, ὡς καὶ Ἡρόδοτος λέγει· «... καὶ Αἰθίοπες περιτάμνονται ἀπ' ἀρχῆς τὰ αἰδοῖα... Αὐτῶν δὲ Αἰγυπτίων καὶ Αἰθίοπων οὐκ ἔχω εἰπεῖν ὁκότεροι παρὰ τῶν ἐτέρων ἐξέμαθον [τὸ περιτέμνεσθαι]· ἀρχαῖον γὰρ δὴ τι φαίνεται ἐόν. Ὡς δ' ἐπι-

(1) Πρὸς τὸ Π ο ι κ ι λ η ν Σ τ ο ἶ ν, ἐθνικὸν ἡμερολόγιον, ἐν Ἀθήναις, 1887, ὑπὸ τοῦ κ. Ἰωάννου Α. Ἀρσένου, ἐν σελίδι 264 «Περὶ τῶν ἐν Ἀθησινίᾳ ποιῶν» ὑπὸ Ν. Π. Παρίση.

μισγόμενοι Αἰγύπτῳ ἐξέμαθον [οἱ Αἰθίοπες]. μέγα μοι καὶ τότε τεκμήριον γίνεται.» (Ἡροδ. Β'. 104). Ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἡδυνήθη νὰ ἐξαλείψῃ τὴν συνήθειαν ταύτην. Τὴν ὁγδόην ἡμέραν μετὰ τὴν γέννησιν αὐτῇ ἡ μήτηρ συνήθως ἢ τις τῶν οἰκείων ἔμπειρος διὰ ξυροῦ ἢ μαχαίριου ἢ ψαλίδος ἀπλούστατα κόπτει τὴν ἀκροθυσίαν καὶ τὸν χαλινὸν οὕτως ὥστε νὰ διαμένῃ διαρκῶς ἀσκεπὴς ἡ τοῦ πέους βάλανος, θάπτει δὲ τὸ ἀποκοπὲν μέρος τῆς πόσθης· ἡ αἱμορραγία ἐκ τῆς τοιαύτης μικρᾶς ἐγχειρήσεως ἐπίσχεται διὰ τοῦ ψυχροῦ ὕδατος, τέφρας, ζέοντος βουτύρου, κηροῦ ἢ λίπους τηχομένου ἢ καὶ χώματος, ἢ κόνεως στυπτικῶν φύλλων. Τὴν τεσσαρακοστὴν δ' ἡμέραν συνήθως βαπτίζει ὁ ἱερεὺς τὸ νεογνὸν καὶ ὀνομάζει αὐτὸ δι' ὀνόματος ἐκ τῶν τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ γονεῖς προσθέτουσιν ἕτερον ἐκ τῶν ἐγχωρίων σημαίνοντι ὄνομα (οἷον χρυσός, χρυσῆ, ἔλαιο, εὐτυχία, δόξα κ. τ. τ.), δι' οὗ καὶ διακρίνουσι τὸ ἑαυτῶν τέκνον, ὅπερ ἀνδρωθὲν διακρίνεται διὰ τοῦ βαθμοῦ αὐτοῦ, τοῦ ἐπαγγέλματος, τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τῆς πατρίδος αὐτοῦ κλπ. Ἐπίσης τὴν ὁγδόην ἡμέραν ἀπὸ τῆς γεννήσεως περιτέμνουσι καὶ τὰ θήλα, ἥτοι ἀποκόπτουσι ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν κλειτορίδα. Ἐν γένει δ' εἰπεῖν μεγάλως οἱ ἰθαγενεῖς ἐπιμέλονται τῶν γεννητικῶν αὐτῶν μορίων, ἀποκείροντες ἢ ξυρῶντες (οἱ ἄνδρες) τὸ τρίχωμα αὐτῶν, ἢ καὶ ἀποτίλλοντες αὐτὸ (αἱ γυναῖκες), χωρὶς νὰ μεταχειρίζονται ψίλωθρα ἢ παρομοίας ἀλοιφάς. Συνήθιζουσι δὲ, ἀραιοποιοῦντες μέρος τῶν χειλέων τοῦ γυναικείου αἰδοίου διὰ ψαλιδίου πρὸς παραγωγὴν προσφάτων αἱμορραγουσῶν τραυματικῶν ἐπιφανειῶν, καὶ διὰ ῥαφῶν συγκολλῶντες αὐτάς πρὸς ἑνωσιν κατὰ πρῶτον σκοπὸν (ad primum intentionem), τέχνη παρθένους τὰς ἐπιθυμύσας εἶναι τοιαύτας νὰ παρατκευάζωσιν. Ἐννοεῖται δ' ὅτι τὰς τοιαύτας μικρὰς χειρουργίας αἱ γυναῖκες ἐκτελοῦσιν.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ἐπάγγελμα, εἴπομεν πολλάκις ὅτι οἱ Ἀθησινοὶ εἰσι τὸ πλεῖστον στρατιωτικοί, στρατιωτικὴ δ' εἶνε κυρίως εἰπεῖν καὶ ἡ διοίκησις τῆς χώρας αὐτῶν, ὑπὸ ἀνώτατον ἄρχοντα τὸν αὐτοκράτορα (negous-a-negousi = βασιλέα τῶν βασιλέων τῆς Αἰθιοπίας, βασιλεῖα τῆς Σιών καὶ τῶν πέριξ, ἐλέφ Θεοῦ)*, ἀπόλυτον. Οὗτος διορίζει τοὺς τοπάρχας στρατηγούς μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς μέχρι τοῦ τελευταίου chum (προσεστώς) τοῦ χωρίου, ἔχοντας τὴν τε διοικητικὴν καὶ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ὑπὸ τὴν ἐπιβλεψιν ὅμως πάντοτε τοῦ αὐτοκράτορος. Πολλοὶ τῶν Ἀθησινῶν εἰσιν ἱερεῖς (Kés), λαμβάνοντες ὅμως μέρος εἰς

* Κατὰ παράδοσιν, λέγουσιν οἱ ἰθαγενεῖς, ὅτι ὁ βασιλεὺς Σολομὼν ἔστειλεν εἰς Αἰθιοπίαν τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μενελικ χομίσαντα μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν Σιών, ἣν ὀφῆκεν εἰς τὴν πόλιν Ἀξούμ, ὅπου στέφονται οἱ βασιλεῖς τῆς Ἀθιοπίας, χριόμενοι.

τὰς μάχας ἐν ἀνάγκῃ· διότι εἰσι λαὸς λίαν φιλόθρησκος καὶ φιλόπατρις, φιλῶν εἴπερ τις καὶ ἄλλος λαὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ, φιλοτιμώτατος δὲ καὶ ἀλκιμος καὶ ἐπιθετικὸς καὶ γενναῖος. Οἱ λοιποὶ εἰσι, πρὸ πάντων οἱ πρεσβύτεροι, γεωργοὶ καὶ ποιμένες (χωρικοί, balagér, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν στρατιωτῶν, asker, τιμητικοῦ ὀνόματος). Ὁ Μητροπολίτης (λευκός) διαχειρίζεται μόνον τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐξουσίαν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ κατὰ τὴν θρησκείαν, χειροτονῶν τοὺς ἱερεῖς ἢ χρίων καὶ στέφων τὸν αὐτοκράτορα διὰ τῆς ἰσχύος αὐτοῦ ἀναδειχθέντα, μὴ ὑπαρχούσης τυχὼν κληρονομικῆς βασιλείας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλεύοντος. Τοὺς ὑποτελεῖς βασιλεῖς ὀνομάζει τοιούτους ὁ αὐτοκράτωρ· διὸ καὶ οἱ σήμερον ὑπάρχοντες δύο ὑποτελεῖς βασιλεῖς, ὁ τῆς Σόας Μενελίκ καὶ ὁ τοῦ Γκοτζάμ Τακλαϊμανότ, ὑπογράφονται «ἐλέφ Ἰωάννου». Ὁ Τσεγιέ, Ἀθησινὸς οὗτος, εἶνε διοικητικὸς ἄρχων τῶν ἐκκλησιῶν, ἀρχιμανδρίτης, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν πάντοτε τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις καὶ διορίζει αὐτόν.

Τάξεις ἐργατῶν κυρίως εἰπεῖν δὲν ὑπάρχουσιν ἐν Ἀθησινίᾳ. Ὀλίγοι τινὲς καταγίνονται περὶ τὴν κατεργασίαν τῶν οὕτω δὴ εὐγενῶν καλουμένων μετάλλων, ὡς χρυσοχοοί, μαθόντες τὴν τέχνην ταύτην ἀπὸ Ἑλλήνων τινῶν ἐλθόντων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἰωαννίνων, ὡς διηγήθη ἡμῖν ἀπόγονός τις ἐξ αὐτῶν, Ἀποστόλης ὀνομάζομενος, ἀρχιτεχνίτης τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου τανῦν. Ἄλλοι καταγίνονται περὶ τὴν σιδηρουργικὴν ὡς ὀπλοδιορθωταί, ὀπλοποιοὶ κλπ, ἕτεροι περὶ στοιχειώδη τινὰ βυρσοδεψίαν, ραπτικήν, ὑφαντικήν κ. τ. τ. Ἡ καλλιτεχνία εἶνε ἄγνωστος ἐκεῖ, οἷον ἡ γλυπτική ἐν μαρμάρῳ, ἡ ἐκ τῆς φύσεως ζωγραφικὴ κλπ. Ποίησις ὑπάρχει ἡ δημώδης. Μουσικὴ δὲ ἰδιάζουσα τις, ἔχουσα ἀπλὰ τινὰ σημεῖα (note), ὡς τὴν ὀξεῖαν ('), τὴν βαρεῖαν ("), τὴν περισπωμένην (˘), τὴν στιγμὴν (·), πρὸς δὲ καὶ συγκεκομμένας τινὰς συλλαβὰς λέξεων τιθεμένων ἄνωθεν τῶν ψαλλομένων καὶ σημαίνουσῶν διάφορα προστάγματα, ὡς ἀργά, γοργῶς, ὑψηλά, στήθει κλπ, οἷα εἶχεν ἀρχικῶς καὶ ἡ τῶν βυζαντινῶν μουσική· ψάλλουσι δὲ οὐχὶ ἑρρίως, καὶ μετὰ ῥυθμοῦ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις καὶ μετὰ σεῖστρον ἀναμνηστικῶν ἵσως τὰ κατὰ τὴν λατρείαν τῆς Ἰσίδος τῶν Αἰγυπτίων, πρὸς δὲ καὶ μετὰ τυμπάνων εὐήχων, δὸς δ' εἰπεῖν καὶ μετ' ἀλαλαγμοῦ ἔστιν ὅτε, κατὰ τὸν Δαβίδ· μουσικὰ δὲ ὄργανα πρὸς ἰδίαν αὐτῶν τέρψιν ἔχουσι τὴν κιθάραν καὶ τὴν λύραν ἐκ τῶν ἐγγόρδων, ἀτελέστατα δ' ἐννοεῖται κατασκευαζόμενα, ἐκ δὲ τῶν ἄλλων τὸν αὐλὸν καὶ τὴν σάλπιγγα ἐκ καλὰμων καὶ ἐκ ξύλων κατασκευαζομένην.

Ἡ ἐπιστήμη εἶνε ὅλως ἄγνωστος ἐν Ἀθησινίᾳ· οὐδ' ἀριθμητικὴν ἀκόμη ἔχουσιν οἱ ἰθαγενεῖς, ἐνῶ ἔχουσιν ἰδίους ἀριθμοὺς ἐν τῇ γραφῇ, ἐκ-

τελοῦσι δὲ τὰς ἀριθμητικὰς πράξεις αὐτῶν κατὰ τὰς συναλλαγὰς διὰ τῶν κυάμων ἢ τῶν σπόρων καὶ κόκκων καὶ λιθαρίων ἀκριβέστατα, διακρίνοντες ἐκ τῶν διαφορῶν θέσεων, ἐν αἷς τοποθετοῦσι τοὺς κυάμους, τὰς μονάδας, δεκάδας, ἑκατοντάδας, χιλιάδας κλπ. Οἱ ἱερεῖς πρὸ πάντων καταγίνονται περὶ τὰ γράμματα, καὶ οἱ καλούμενοι γραμματεῖς (*defterà*, οἷονεὶ *δεφτεράδες*) τῶν ἀξιωματικῶν, πρὸς δὲ οἱ ἀνώτεροι πάντες. Ὁ σήμερον λογιώτερος πάντων τῶν Ἀθησινῶν εἶνε ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης. Μανθάνουσι δὲ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν γραφὴν οἱ παῖδες, οὐχὶ πάντες, ἐν γραμματοδιδασκαλείοις διευθυνομένοις συνήθως παρὰ ἱερέων ἢ γραμματέων. Γραπτὴ δὲ γλῶσσα αὐτῶν συνήθης εἶνε ἡ Ἀμαρική, γραφομένη διὰ τῶν γραμμάτων τῆς ἀρχαίας ρικιέ, ἐκ τῶν Σημιτικῶν (*gizé*), εἰς ἣν (*Aithiopikḗr*) παρὰ τῶν Ἑλλήνων μετεφράσθησαν τὰ 4 Εὐαγγέλια, αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, αἱ Ἐπιστολαί, ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου, οἱ Ψαλμοὶ τοῦ Δαβὶδ, τὰ Πρακτικὰ τῆς συνόδου τῶν 318 Πατέρων*, ὁ Κανὼν κλπ. ἐκκλησιαστικὰ βιβλία. Γράφουσι δ' ἐν μεμβράναις ἐν Γονδάρ κατασκευαζομέναις ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ ὡς καὶ ἡμεῖς διὰ χαρκατήρων ἰδίων, γωνιωδῶν ὁμοιαζόντων ἐν μέρει τοῖς Ἑβραϊκοῖς, μεταχειριζόμενοι ἀντὶ γραφίδων καλαμίσκους. Διαλέκτους δ' ἔχουσι δύο κυρίως, τὴν Ἀμαρικήν καὶ τὴν Τιγρικὴν (ἐν τῇ Τιγρὲ ἰδίως) τὴν μᾶλλον συγγενέουσιν μετὰ τῆς *Gizé*, πρὸς δὲ ὑπάρχει ἡ διάλεκτος τῶν Γάλλα, κλπ.

Ἐκτὸς τῶν προαναφερθέντων βιβλίων, ἔχουσιν οἱ Ἀθησῖνοι καὶ ἄλλα τινὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν αὐτῶν κατὰ παραδόσεις, τὴν ἱστορίαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἥτις ὁμοιάζει κατὰ τὸ περιεχόμενον μετὰ τὴν παρ' ἡμῖν τοιαύτην δημώδη, καθ' ἣν ὁ Ἀλέξανδρος κατῆλθεν εἰς τὸν Ἀδην κλπ., πρὸς δὲ ἔχουσι καὶ γραπτούς τινες νόμους, καθ' οὓς δικάζουσι καὶ ἐπιβάλλουσι ποινὰς τοῖς ἁμαρτάνουσι, καὶ οὓς οὐδ' ὁ αὐτοκράτωρ αὐτὸς δύναται νὰ παραβῇ.

Τὰς διαφορὰς αὐτῶν λύουσιν οἱ ἰθαγενεῖς μεταξὺ τῶν διὰ προχείρως σχηματιζομένου ἐκ τῶν παρατυγχανόντων δικαστηρίου ὅπου ἂν τύχη. Τὸ ἀνώτατον δικαστήριον σχηματίζεται ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ αὐτοκράτορος μετὰ δώδεκα ὀρισμένων δικαστῶν, συνεδριάζον ἐν ὑπαίθρῳ. Οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ προεδρεύουσιν ἐπίσης ἐν ταῖς μεταξὺ τῶν ὑπ' αὐτοὺς δίκαις. Ποινὰι δ' ἐπιβαλλόμεναι εἰσὶν αἱ ἑξῆς. α'.) Κατὰ τῆς ζωῆς, θανατουμένου τοῦ κακουργήσαντος ἢ διὰ πυροβόλου ὅπλου, ἢ διὰ σπάθης, ἢ διὰ παρομοίου ὀργάνου ἢ μέσου δι' οὗ ἐκακούργησεν, ἢ διὰ καύσεως. Δῆμιοι ὀρισμένοι δὲν ὑπάρχουσιν ἐκεῖ· δύνανται δὲ καὶ οἱ συγγενεῖς τοῦ παθόντος νὰ ἐκτελέσωσι τὴν ποινὴν, θανατοῦντες τὸν κακουργή-

* Ἀντίγραφον ἐν μεμβράνῃ κέκτηται τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον.

σάντα, μετὰ τὴν δίκην. Ἡ ἀπαγχόνις σπανιώτατα τίθεται εἰς χρῆσιν. β'.) Κατὰ τοῦ σώματος, τιμωρουμένου τοῦ ἐνόχου δι' ἀκρωτηριασμοῦ τῆς χειρὸς ἢ τοῦ ποδός, ἀποκοπῆς τῆς γλώσσης, ἐξορύξεως τῶν ὀφθαλμῶν, ἢ συνθηθέστερον διὰ μαστιγώσεως (σπανίως καὶ μέχρι θανάτου), καὶ ἐν γένει τιμωρεῖται οὕτω τὸ ἁμαρτήσαν μέλος τοῦ σώματος. γ'.) Κατὰ τῆς ἐλευθερίας, διὰ περιορισμοῦ καὶ φυλακίσεως ἐπὶ ὠρισμένων κορυφῶν ἀποτομωτάτων καὶ ὑψηλῶν ὀρέων, δεδεμένου διατελοῦντος τοῦ καταδίκου δι' ἀλύσεων τοὺς πόδας ἢ τὰς χεῖρας μετὰ τοῦ φυλάσσαντος αὐτὸν φρουροῦ, ὅστις συνδέεται οὕτως ἐκ περιτροπῆς. δ'.) Κατὰ τῆς περιοσίαις, διὰ δημεύσεως αὐτῆς, πληρωμῆς ποσοῦ τινος ταλλήρων κλπ. Ποινὰ δὲ κατὰ τῆς τιμῆς οὐδόλως ὑπάρχουσιν ἐν Ἀθησινίᾳ, ὅπου ἄλλως τε, ἐλλείπουσιν αἱ φρικῶδες ἐκεῖναι ποιναί, εἰς ἃς ὑπεβάλλοντο εἰς προγενεστέρους χρόνους οἱ πταίνοντες ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἄπαντες οἱ Ἀθησिनοὶ εἰσιν, ὡς προσίπομεν, χριστιανοί· ὀλίγοι τινὲς Ἑβραῖοι σποραδικῶς κατοικοῦσιν ἐν Ἀθησινίᾳ, μωαμεθανοὶ δ' εἰσιν οἱ Γκάλλα, οἱ Ταλλάλ, οἱ Σομαλοί, καὶ ἄλλοι τινὲς λαοὶ οἰκοῦντες πέριξ ἐν Σουδάν, βάρβαροι κλπ. Πλήρῃς ἀνεξιθρησκείᾳ ὑπάρχει ἐν Αἰθιοπίᾳ, τῇ μόνῃ χριστιανικῇ χώρᾳ ἐν τῇ Ἀφρικῇ· ἐνδομούχως ὅμως μιτοῦσιν οἱ ἰθαγενεῖς τοὺς ὀλίγους ἐτι ὑπάρχοντας μεταξὺ αὐτῶν μωαμεθανούς. Ἐκ τῶν Εὐρωπαίων μόνοι οἱ Ἕλληνες ἀγαπῶνται μετὰ τῶν ἰθαγενῶν, δυνάμενοι στενῶς νὰ συνδέωνται μετ' αὐτῶν, διὰ τε τὸ ἐμόθησκον καὶ διότι οἱ Ἀθησिनοὶ ἐκ παραδόσεως γινώσκουσιν, ὅτι οἱ Ἕλληνες μετέφερον τὸν χριστιανισμὸν καὶ βαθμὸν τινα πολιτισμοῦ ἐν τῇ ἑαυτῶν χώρᾳ, ὡς πείθονται βλέποντες καὶ σήμερον ἐτι ἐν τῇ πόλει Ἀξοῦμ καὶ ἀλλαχοῦ τὰ ἔχνη αὐτῶν· διὰ τοῦτο καὶ τοὺς Ἕλληνας ἀποκαλοῦσι Ροῦμ ἢ Ρῶμ (Ἰωάννοι) καὶ θεωροῦσιν ἀδελφοὺς (δντεμοί), τοὺς δὲ ἄλλους ἐκ τῶν λευκῶν Φράγκους ἢ Τούρκους ἢ Λευκοπύργους (νέκν-μouρτ = λευκόπρωκτος) περιφρονητικῶς, μετὰ τὰς ἐπανειλημμένας μάλιστα νίκας, ἃς ἐνίκησαν κατὰ τῶν λευκῶν Αἰγυπτίων. Ἐννοεῖται ὅτι εὐκρινεστέρας περὶ τῶν Ἑλλήνων ἰδέας ἔχουσιν οἱ ἀνεπτυγμένοι ἐκ τῶν Ἀθησινῶν, μάλιστα δ' ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης, οὐχὶ δὲ καὶ ὁ ὄχλος. Ἕλληνες ὑπάρχουσιν ὀλίγοι διαρκῶς κατοικοῦντες ἐν Ἀθησινίᾳ σήμερον· χάριν δὲ τῆς ἱστορίας ἀναφέρομεν, ὡς ὁ Bruce, τὸν ἐξ Ἀθηνῶν Γεώργιον Χ. Π. Φώτην καλούμενον, ὅστις διατελεῖ φρούραρχος παρὰ τῷ ὑποτελεῖ τοῦ Γκοτζάρμ βασιλεῖ Τχκλαῖμανότ, λίαν τιμώμενος διὰ τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ καὶ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνμα Μπαρμπάρ-Γεώργης· ἕτερος δὲ διαμένει ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ὁμοίως, εἰς Ἀδοβαν, ὡς ὀλοποιὸς σήμερον, ὁ Συμεὼν Παπακωνσταντίνου, ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, γνωστὸς ὡς Μποτζιρόντ-Σολομών, πολεμήσας ἄλλοτε ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην καὶ ἄλλοι τινὲς ἐπί-

σης ἐκ τῶν Ἑλλήνων διαμένουσιν, ἂν καὶ οὐχὶ διαρκῶς, ἐν Ἀθησινίᾳ δι' ἐμπόριον κλπ., ἐκ Μασσάβας ἐρχόμενοι, ὅπου πλείονες τῶν 100 Ἑλλήνων ὑπάρχουσιν, ἢ ἐκ Σουδάν κλπ. Καὶ ἐκ τῶν Εὐρωπαίων ἐρχονται τινες δι' ἐμπορίαν εἰς Ἀθησινίαν, γάλλοι, γερμανοί, ἰταλοί, μόλις εἰς ἡ δύο, ἀλλὰ τοὺς τοιούτους πάντοτε ὑποπτεύονται καὶ ἐπιβλέπουσιν οἱ ἰθαγενεῖς, οἵτινες ἀκαταπαύστως ζητοῦσι παρ' αὐτῶν τὰ ἀπαραίτητα καὶ συνήθη ἐκεῖ δῶρα, διότι δυστυχῶς οὐχὶ σπανίως φέρονται ὡς ἀνήθικοι ἢ κατὰσκοποι πρὸς τοὺς ἐγγχωρίους. Οἱ ἰσραπόστολοι δι' ὁμοίαν αἰτίαν δὲν δύνανται νὰ εἰσχωρήσωσιν ἐκεῖ, οὐδὲ ἡδυνήθη τις ἐξ αὐτῶν νὰ διαμείνῃ ἐν Ἀθησινίᾳ πλεον τοῦ μηνός.

Ἡ βιομηχανία τῶν Ἀθησινίων εὐρίσκεται ἐν σπαργάνοις, τὸ δὲ ἐμπόριον αὐτῶν διενεργεῖται ἰδίως ἐν τῇ παραλίᾳ Μασσάβας, ὅπου μεταφέρεται ὁ χρυσός, ὁ μόσχος, ὁ ἐλεφαντόδους, ὁ καφές, τὰ δέρματα, καὶ ἐκ τῆς ὁποίας κυρίως ἡ ἐξαγωγή καὶ ἡ εἰσαγωγή γίνεται.

Ἐν τῇ χωρικῇ κατοικίᾳ ἡ γυνὴ καταγίνεται περὶ τὴν παρασκευὴν τῶν ἐδεσμάτων, τοῦ ἄρτου, τῶν ἀλεύρων, τοῦ τέξι, τοῦ ζύθου, τοῦ βουτύρου, τοῦ ἐλαίου κλπ., περὶ τὴν περιποίησιν τῶν τέκνων αὐτῆς μεταφέρει ἐκ τῶν ποταμίων τὸ ὕδωρ καὶ ἐκ τοῦ δάσους τὰ καυσόξυλα ἐπ' ὧμου, περιποιεῖται προσέτι τὸν ἵππον καὶ τὴν ἡμίονον. Τοῦτ' αὐτὸ ἰσχύει καὶ κατὰ τὰς ὁδοιπορίας, ὁσάκις ἀκολουθεῖ τὸν σύζυγον ἢ τὸν ἐραστήν, στρατιώτην στρατοπεδεύοντα. Εἰς τὰς αὐτὰς ὑποχρέωσεις ὑπόκειται καὶ ἡ παρθένος. Ἐννοεῖται δέ, ὅτι αἱ εὐποροῦσαι τῶν οἰκογενειῶν ἔχουσι πολλὰς ὑπηρετίας διὰ τὰς ῥηθείας ἐργασίας, τὰς κοπιώδεις, τῆς κυρίας τότε περιοριζομένης μόνον εἰς τὴν θήλασιν τῶν ἑαυτῆς τέκνων, ἂν ἔχη τοιαῦτα, διότι τροφοὶ δὲν ὑπάρχουσιν ἐκεῖ, πάντοτε δὲ αὐτὴ ἡ ἰδία μήτηρ θηλάζει τὸ ἑαυτῆς τέκνον. Μαιῖαι ἐπίσης δὲν ὑπάρχουσι, τῶν καθηκόντων τῆς μαιῆς κατὰ τὸν τοκετὸν ἐκπληρουμένων παρὰ συγγενοῦς γράς ἢ γείτονός τινος γυναικὸς ἐμπείρου καὶ ἐγγάμου. Ὁ δὲ χωρικός ἀνὴρ καταγίνεται περὶ τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν, τὰ ποίμνια, τὴν κατασκευὴν καὶ ὕφανσιν τῶν ἐνδυμάτων αὐτοῦ καὶ τῶν τῆς οἰκογενείας του, τὸ ἐμπόριον κλπ. ἐν τῷ στρατοπέδῳ δὲ εἶνε στρατιώτης, ὑπηρετῶν τὸν ἀνώτερόν του πιστῶς καὶ ὑπηρετούμενος παρὰ τῆς συζύγου του, ἂν ἔχη τοιαύτην, ἢ παρὰ τῶν ἰδιαιτέρων δούλων τοῦ προΐσταμένου του, ἰδίως τῶν Γάλλων. Οἱ παῖδες οἱ δυνάμενοι φέρειν ὅπλα καὶ ὁδοιπορεῖν ἀκολουθοῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοὺς συγγενεῖς αὐτῶν στρατιώτας, ὧν κρατοῦσι τὰ ὅπλα καὶ τὴν ἀσπίδα, ἢ φέρουσι χόρτον διὰ τὸν ἵππον καὶ τὴν ἡμίονον. Ὑπηρετάς εὐκόλως εὐρίσκει τις ἐν Ἀθησινίᾳ, πιστοὺς καὶ ἀντὶ εὐτελοῦς μισθοῦ (ἀντὶ 1—5 ταλλήρων Μαρ. Θηρεσ. κατὰ μῆνα), ἐκτελοῦντας πᾶσαν ὑπηρεσίαν, καὶ αὐτὴν τὴν ταχυδρομικὴν, μακρὰν ὁδὸν

ἀπὸ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν ἢ καὶ εἰς ἄλλο βασιλεῖον ἐκ τῶν ἐκεῖ πο-
ρευόμενοι. —

Ἐξετάζοντες νῦν τὸν ἀνθρωπολογικὸν χαρακτῆρα τῶν Ἀθησινῶν ση-
μοιοῦμεν, ὅτι οὗτοι ἀπο-ελοῦσιν *ιδίαν φυλὴν* ἢ *τύπον*, τὸν οὕτω δὴ *Αἰθιοπικὸν*
ἢ *Ἀθησινιακὸν* καλούμενον, ὅστις δὲν πρέπει νὰ συγχέπται μὲ ὅ,τι ὡς
Αἰθιοπικὴν ἢ *Μαύρην* ἐκ τῶν τοῦ ἀνθρώπου φυλῶν (ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ
μέλαν χρῶμα), ἐκ τῆς Ζωολογικῆς κλίμακος γινώσκουμεν· διότι οἱ Ἀθησ-
σινοὶ δὲν ἔχουσι κρανίον πεπιεσμένον, οὐδὲ μέτωπον χωροῦν πρὸς τὰ ὀπίσω,
οὐδὲ ῥίνα πλατεῖαν καὶ σιμὴν, οὐδὲ χεῖλη πλατέα καὶ ἐξωγχομένα, οὐδὲ
κόμην βραχυτάτην, οὐδὲ προσωπικὴν γοινίαν μικράν, οὐδὲ πρόσωπον τε-
τράγωνον (ὡς ἡ Μογγολικὴ φυλή), οὐδ' ἐξέχοντα ζυγώματα, οὐδ' ὀφθαλ-
μοὺς πλαγίως διευθυνομένους, οὐδὲ μυκτῆρας ἀνοικτούς.

Κατὰ τὸν ἱστορικὸν Γίββωνα (l. c.), οἱ Ἀθησσινοὶ εἰσιν ἔποικοι ἐξ
Ἀραβίας ἐλθόντες, διότι ἔχουσι κεφαλὴν κανονικὴν, τρίχας οὐχὶ μικράς,
chrῶμα οὐχὶ μέλαν ἐντελὲς κλπ. Τὸ τοιοῦτον φαίνεται μοι συζητήσιμον·
παραδεχόμεθα δὲ μᾶλλον, ὅτι οἱ σήμερον Αἰθίοπες ἢ Ἀθησσινοὶ, περὶ τὰ
δέκα καὶ πλέον ἑκατομμύρια, ἀνήκουσιν εἰς τὴν οὕτω δὴ καλουμένην *Καν-*
κασίαν φυλὴν, ἀποτελέσεται *ἰδιον τύπον*, τὸν Ἀθησινιακὸν ἢ Αἰθιο-
πικὸν κυρίως, διὰ λόγους κλιματικούς ἐπιτοπίους ἐν τῇ ἑαυτῶν πατρίδι.

Οἱ Ἀθησσινοὶ εἰσι λεπτοφυεῖς τὸ σῶμα (σπανίως ἀπαντῶσιν ἐκεῖ πο-
λύσαρκοι, ἀποστρέφονται δ' οἱ ἰθαγενεῖς τὴν πολυσαρκίαν), ἔχουσι δὲ τὸ
ἀνάστημα μέτριον, τὰ μέλη κανονικὰ καὶ ἀνάλογα ὡς πρὸς τὸ ὅλον
σῶμα, ὅπερ συνήθιστα εἶνε καλλιτεχνικώτατον μὲ ὁμαλὰς ἐπιφανείας
καὶ γραμμάς. Τὸ χρῶμα αὐτῶν εἶνε βαθὺ ὑπομέλαν ἐν τῷ ὡχροερύθρῳ,
καὶ ποικίλλει κατὰ τοὺς κατοίκους τῶν διαφόρων διαμερισμάτων καὶ
κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ τὸ φύλον. Οὕτως οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας Ἀ-
γάμε (ἐν Τεγρέ, καὶ τῇ ἐπαρχίᾳ Ἐντέρτα) εἰσι λευκότεροι, ὁμοιάζοντες
μᾶλλον πρὸς τοὺς ἡλιοαεῖς ἐκ τῶν ἡμετέρων, καυχώμενοι δ' ὅτι κατὰ-
γονται, ὡς ἐκ παραδόσεως γινώσκουσιν ἐξ Ἑλλήνων· ἐξ Ἀγάμε κατὰ-
γεται καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης, ὅστις εἶνε ὑπόλευκος, συμπαθὴν πρὸς
τὸ τοιοῦτον χρῶμα, ὅπερ θεωρεῖται εὐγενέστερον μεταξὺ τῶν ὑπολεύκων
ἰθαγενῶν, ὡς παρ' ἡμῖν μεταξὺ τῶν πλουσίων οἰκογενειῶν σήμερον θεω-
ρεῖται τὸ οὕτω δὴ λεγόμενον «τῆς εὐαισθησίας» χρῶμα τῶν δεσποινί-
δων, τὸ ὡχρολεύκον καὶ χλωρωτικόν, ὅπερ οὐ σπανίως καὶ τέχνη ἀπο-
κτῶσι πολλὰ τῶν κυρίων τῆς Εὐρώπης, οὐ σπανίως δὲ καὶ τῶν κυρίων.
Ἐπίσης ἀνοικτότερον τοῦ συνήθους χρῶμα ἔχουσι καὶ αἱ εὐπορώτεροι
τῶν ἰθαγενῶν οἰκογενειῶν, αἱ «ἐξ εὐγενῶν καὶ ἀριστοκρατικῶν ἢ μεγα-
στάνων», μάλιστα δὲ αἱ γυναῖκες ἐξ αὐτῶν αἱ σκιατραφεῖς· οὕτως ὁ
ὑποτελής τοῦ Γκοτζᾶμ βασιλεὺς Τακλαϊμανότ εἶνε ὑπόλευκος, ἐπίσης καὶ

ἡ σύζυγος τοῦ ὑποτελοῦς ὡσαύτως τῆς Σόας βασιλέως Μενελίκ. Αἱ βλενωμενεδράναι τῶν σωμάτων τῶν ἰθαγενῶν εἰσιν ἐρυθραί.

Τὰ τέκνα αὐτῶν δὲν γεννῶνται μελανά, ἀλλ' ὅλως λευκά ὑπέρυθρα. Ἐρχομένου δὲ τοῦ νεογνοῦ εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ περιβάλλοντος ἡ μελαγχρωστικὴ ὕλη τοῦ Μαλπιγείου στρώματος ἀναπτύσσεται βαθμηδόν, τὰ μὲν πρώτας μετὰ τὴν γέννησιν ἡμέρας περὶ τὰ μαστίδια καὶ τὰ γεννητικὰ μόρια, κατόπιν δὲ κατὰ τὴν λοιπὴν τοῦ σώματος ἐπιφάνειαν τῶν προσχόντων μερῶν τοῦ προσώπου (ρίς, ζυγώματα) καὶ μάλιστα τῶν ἐσωτερικῶν ἐπιφανειῶν τῶν ἄκρων χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν διαμενουσῶν καθ' ἅπαντα τὸν μετὰ ταῦτα βίον, ὑπολεύκων καὶ ὑπερύθρων. Φαίνεται δ' ἀληθές οὕτως, εἰ καὶ οὐχὶ ἀπολύτως, ὅτι τὸ ἄπλετον φῶς καὶ μάλιστα τὸ ἡλιακόν, φωτοχημικῶς, πρὸς δὲ καὶ αἷλαι τινὲς ἐκ τοῦ ἐδάφους ἢ τοπικαὶ καὶ κλιματολογικαὶ καὶ μετεωρολογικαὶ συνθήκαι ἐπαυξάνουσι τὸν χρωματισμὸν τοῦτον, καθιστῶσαι αὐτὸν μελανώτερον. Οἱ Ἀθησσινοί, ἂν ἐπὶ ἄρκετὸν χρόνον κατοικήσωσιν εἰς βορειότερα κλίματα, τὸ χρῶμα αὐτῶν μεταβάλλεται ἐπὶ τὸ ἀνοικτότερον· τὸ τοιοῦτον παρατηρήσαμε. εἰς νέον Ἀθησσινόν, ὅστις ἀπὸ διετίας ἤδη διαμένει ἐν ταῦθα (εἰς Ἀθήνας) ὡς σπουδαστὴς ἐν τῇ Ῥιζαρσίῳ Σχολῇ. Τούναντίον συμβαίνει, ἂν κάτοικος βορειοτέρων κλιμάτων λευκὸς διαμείνῃ χρόνον τινὰ εἰς Αἰθιοπίαν· καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἐπανελθόντες ἐκεῖθεν μετὰ διετίαν ἐνταῦθα, ἐπαισθητῶς εἶχομεν μεταβληθῇ τὸ χρῶμα, καὶ πάντες ὁμοίως οἱ ἀπὸ εἰκοσαετίας ἐκεῖ καὶ ἐν Μασσάβα κατοικοῦντες ἐκ τῶν λευκῶν· εἰς τούτων Κόπτης ἐκ τῶν τοῦ νῦν Μητροπολίτου ἐν Ἀθησσινίᾳ ὑπηρετῶν μικρόν τι διαφέρει κατὰ τὸ χρῶμα ἀπὸ τῶν μὴ ὅλως βαθυχρῶν ἰθαγενῶν. Ὅμοίως καὶ τινες τῶν ἀπὸ εἰκοσιπενταετίας εἰς Μασσάβαν διαμενόντων Ἑλλήνων ἐμπόρων ἐμφανέστατα φαίνονται μεταβληθέντες τὸ χρῶμα αὐτῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ὅλην τοῦ σώματος κατασκευὴν. Γνωστὸν δ' ἄλλως τε, ὅτι ἡ ἐπιδερμὶς καὶ τὸ δέρμα περιέχουσι λευκωματώδεις ἢ ἀζωτούχους καὶ λιπαρὰς οὐσίας (σμηγμα κλπ.), συήθως ἐκκρινομένας ὑγρὰς, πρὸς δὲ θεῖον, σίδηρον, αἵτινες χημικῶς ἀλλοιοῦνται μεταβαλλόμεναι εἰς κερατίνην, (κυρίως ἐπιδερμὶς, ὄνυχες, τρίχες), ἢ εἰς ἄλλας ὕλας κεχρωματισμένας ἕνεκα βεβαίως τοῦ οὕτω σχηματιζομένου ἐνθείου σιδήρου κλπ., κατὰ τὰς διαφόρους γεωγραφικὰς θέσεις καὶ τὰ διάφορα κλίματα, ἐν οἷς ἀπαντῶσι διάφοροι ποικιλίαι χρωματισμοῦ τῶν σωμάτων, λευκῶν, μύκων, χαλκοχρῶν κλπ. Γνωστὸν δὲ προσέτι, ὅτι κατὰ τὴν ἐγκυμοσύνην, καὶ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, παρ' οἷς ἐπικρατεῖ ἡ ἐνέργεια τοῦ ἥπατος, διαταρασσομένης καὶ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος καὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος κλπ., ἡ μελαγχρωστικὴ οὐσία ἀ.α.φαίνεται ἀφθονωτέρα περὶ τὰς θηλάς τῶν μαστῶν, τὴν μέσῃν τῆς κοιλίας γραμμὴν κα-

θέτως, περί τοὺς ὀφθαλμοὺς κ τ τ. Πάντα ταῦτα δεικνύουσιν, ὅτι καὶ ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ αἵματι καὶ τοῖς διαφόροις ἰστοῖς τοῦ ὀργανισμοῦ ὑπὸ οὐχὶ ἐντελῶς μέχρι τοῦδε ἐξηκριβωμένους ὄρους χημικαὶ συνθέσεις λαμβάνουσι χώραν διάφοροι καὶ κατὰ τὰ διάφορα κλίματα, ἐκδηλούμεναι ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ σώματος διὰ διαφόρου χρωματισμοῦ τοῦ δέρματος, διὰ διαφόρου ἀναπτύξεως καὶ χρώσεως τῶν τριχῶν κλπ., καὶ ὅτι ὁ Ἰσημερινὸς μόνος δὲν φαίνεται ἔχων τοσαύτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ χρωματισμοῦ τῶν ἀνθρώπων, ὅσην ἀποδίδουσιν αὐτῷ οἱ ἀρχαιότεροι μάλιστα, ὡς καὶ διὰ τῶν τῆς Ἀμερικῆς κατοίκων ἀποδεικνύεται ἔτι.

Οἱ Σουδανοί, τούτεστιν οἱ κατοικοῦντες τὴν Νουβίαν (Αἰγυπτιακὸν Σουδάν) πρὸς τὰ βορειότατα ὅρια τῆς Αἰθιοπίας, ἔχουσι χρῶμα μελανώτατον καὶ κατασκευὴν ἐν γένει τοῦ σώματος πᾶν διαφέρουσαν τῆς τῶν Ἀθησινῶν· ἐπίσης διαφέρουσι τούτων καὶ οἱ Γκάλλα, φυλὴ πολεμικωτάτη, μωαμεθανικὴ τὸ θρήσκευμα, κατοικοῦσα τὰ νοτιώτατα μέρη τῆς Ἀθησινίας, πρὸς δὲ καὶ οἱ Ταλτάλ καὶ οἱ Σομαλοί, κατοικοῦντες τὰ ἀνατολικά μέρη τῆς Αἰθιοπίας. Ὅσοι δὲ τῶν Ἀθησινῶν προέρχονται ἐξ ἐπιμιξίας μετὰ τῶν ῥηθέντων λαῶν, διαφέρουσι τῶν κυρίως Ἀθησινῶν τῶν κατοικούντων ἐπαρχίας ἢ μέρη μὴ ἐρχόμενα εἰς ἐπιμιξίαν μετὰ τῶν πέριξ. Ἀλλὰ καὶ οἱ μιγάδες ἢ νόθοι τῶν Ἀθησινῶν (mulatten, mulâtre) πᾶν διαφέρουσι τῶν κυρίως ἰθαγενῶν· οἱ μιγάδες οὗτοι προερχόμενοι ἐκ τῆς συμμιξεως Εὐρωπαϊῶν ἐμπόρων μετ' Αἰθιοπίδων (καὶ τοιοῦτους βλέπει τις ποῦ καὶ ποῦ ἐν Τιγρὶ ἰδίως τῆς Ἀθησινίας, καὶ μάλιστα ἐν Μασσάβα), ὁμοιάζουσι πρὸς λευκοὺς ἡλιοκαεῖς, ἔχοντες χρῶμα λίαν διαφέρειν τοῦ τῶν ἰθαγενῶν, ὡχρολευκόφαιον, μετὰ τριχώματος ἰδίως κατὰ τὴν κεφαλὴν (κόμη γένειον) πυκνοτέρου καὶ ἀφθονωτέρου καὶ μακροτέρου. Τὰ τέκνα τῶν μιγάδων τούτων γίνονται βαθυχρόστερα, μελανώτερα ἢ οἱ γονεῖς αὐτῶν, καὶ μετὰ 4—5 γενεὰς ἀφομοιοῦνται τοῖς ἰθαγενέσι· τὸ τοιοῦτον παρατηρήσαμεν εἰς τὸν ἄνω που ἀναφερθέντα Ἀποστόλιν (τὴν ἀρχιχρυσόχον τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου), ὅστις ἔλκει τὸ γένος ἐξ Ἑλλήνων· ὁ πάππος αὐτοῦ, λευκός, ἐγέννησε τὸν πατέρα τοῦ Ἀποστόλου ἐν Ἀθησινίᾳ μετ' Αἰθιοπίδος· ὁ Ἀποστόλης, τέκνον τοῦ τοιοῦτου πατρὸς ἐξ Αἰθιοπίδος ἄλλης, ὁμοιάζει πρὸς Ἑλληνα ἐκ τῶν ἄγαν ἡλιοκαῶν· τὰ τέκνα δ' αὐτοῦ εἶνε ἔτι μελανώτερα, τὰ δὲ τέκνα τῶν τέκνων αὐτοῦ (ἑγγονοὶ) ὀλίγον τι διαφέρουσι σήμερον τῶν ἰθαγενῶν νέων. Προκειμένου δὲ περὶ τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως πῶν τοιούτων μιγάδων, παρατηρήσαμεν ὅτι οἱ τοιοῦτοι ἐπαισθητῶς ὑπολείπονται τῶν γονέων αὐτῶν, οἱ ἄμεσοι δηλονότι καρποὶ τῆς μίξεως λευκοῦ μετ' Αἰθιοπίδος, ἐνῷ ὡς πρὸς τὸ φυσικὸν πνεῦμα οὐδόλως ὑπολείπονται τῶν οὕτω δὴ πεπολιτισμένων καλουμένων λαῶν οἱ Ἀθησινόι.

Τοιούτους μιγάδας εἶδομεν καὶ ἐξ Ἑλλήνων καταγομένους (ἄρρενας καὶ θήλειες) καὶ ἐξ Ἀγγλων (δύο ἄρρενας). Ἄν Αἰθιοπὶς τεκοῦσα τοιαῦτα τέκνα ἐκ λευκοῦ πατρὸς ἐξηκολούθησε καὶ ὕστερον τοιαῦτα τίκτουσα μετ' Αἰθίοπος, ὡς παρετηρήθη παρ' ἄλλων, δὲν ἔτυχεν ἡμῖν νὰ ἴδωμεν.

Τὸ δέριμα τῶν Ἀθῆσινων εἶνε σκληρόν, οἰονεὶ κατειργασμένον, στυλ-
πνὸν καὶ λεῖον, χνοῦδες μετὰ τριχιδίων, ἔνεκα βεβαίως τῆς ἀμέσου ἐπι-
δράσεως τοῦ περιβάλλοντος ἐπὶ τοῦ ἑαυτῶν δέρματος, ὅπερ συνεχῶς μὲν
οἱ πλείστοι τῶν ἰθαγενῶν καὶ μάλιστα οἱ τῶν κατωτέρων τάξεων ἐπα-
λείφουσι «λίπ' ἐλαίῳ» καὶ ὀστέων μυελῷ καὶ βουτύρῳ ἀνάλω, ὥσπερ οἱ
ἄρχαιοι Ἕλληνες, σπκνίω; δὲ καὶ κατὰ τὸ θέρος λούουσιν ἐν τοῖς ποτα-
μοῖς, διότι, ὡς εἶπομεν καὶ ἄλλαχοῦ που, εἰσὶν εὐαίσθητοι εἰς τὸ ψῦχος
καὶ οἶονεὶ ὡς ὑδροφοβίαν πάσχοντες φαίνονται ὡσάντις τις παιδιᾶς χάριν
ῥαντίζει αὐτοὺς ὕδατι, πρῶτας μάλιστα· διὰ τοῦτο καὶ ὁ λαὸς σχεδὸν
οὐδέποτε νίπτουσι τὴν κεφαλὴν ἢ τὸ πρόσωπον, ἀλλὰ τοὺς πόδας κατὰ
τὰς ὁδοιπορίας, καὶ τὰς χεῖρας ὡσάντις πρόκειται νὰ φάγωσι, διότι διὰ
τῶν δακτύλων αὐτῶν τρώγουσι. Λουτρῶν χρῆσιν, τῶν ἐν ἀρχῇ ἀναφερο-
μένων θερμῶν ἀλιπηγῶν καὶ θειούχων, οἱ πάσχοντες πρὸ πάντων ποιοῦν-
ται. Δὲν εἶνε ὅμως καὶ τοσούτῳ σκληρόν τὸ δέριμα αὐτῶν, ὥστε νὰ μὴ
προσβάλληται ἐκ τῶν δηγμάτων τῶν κόρεων, φθειρῶν, φύλλων, κωνόπων,
μελισσῶν κ.τ.τ. Εἶδομεν ἓνα τῶν ἡμετέρων ἀνμαίων ὑπηρετῶν, ὅστις
μικροῦ δεῖν ἀπέθανεν ἔνεκα τῶν δηγμάτων σμήνους αμελισσῶν ἀδι-
νάων», ὅπερ δίκην βώλου ἢ τολύπης ἐπέκειτο κλάδου δεινῆριου περιέχον
καὶ περικαλύπτον καὶ περιβάλλον ἢ προασπίζον βόμβῳ καὶ κινήσει
παντοίαις καὶ πτήσεσι μικραῖς καὶ περιπτύξεσι τὴν βατίλειαν, ἣν ὁ ἄγρο-
κος ἀναζητήσας εὔρε καὶ ἐφρόνευσε· μόλις δ' ἐσώθη οὗτος τῇ ἐσωτερικῇ καὶ
ἐξωτερικῇ χρήσει τῆς ἀμμωνίας· ἀφηγήθη δ' ἡμῖν, ὅτι πρὶν ἢ φονεύσῃ τὴν
βασίλισσαν οὐδεμία τῶν μελισσῶν ἐβαλλεν αὐτὸν διὰ τοῦ κέντρου, ἀλλὰ
πᾶσαι προσεπάθουν νὰ περικαλύπτωσι τὴν διὰ ξυλαρίου ἀναζητουμένην
βασίλισσαν, ἣν συλληφθεῖσαν οὕτως ἡκολούθησεν ἅπαν τὸ σμῆνος, ὅπερ
μετὰ τὸν θάνατον αὐτῆς ἐπετέθη κατὰ τοῦ φονέως καὶ διεσκορπίσθη ἔ-
πειτα πρὸς ἀναζήτησιν ἄλλου ἀρτισυστάτου βασιλείου, ὡς λέγουσιν οἱ
ἰθαγενεῖς. Τοιοῦτον σμῆνος μελισσῶν καὶ ἄλλοτε εἶδομεν φερόμενον διὰ
κλαδίσκου παρ' ἄλλου ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐκεῖ (ἐν Ἀμάρῳ) στρατιωτῶν
πρῶταν τινὰ· αἱ μέλισσαι οὐδόλως προσέβαλλον τὸν στρατιώτην, οὐδ'
ἄλλον τινὰ ἐκ τοῦ πλησίον βλέποντα καὶ διὰ τῶν δακτύλων ἔτι τὸ σμῆ-
νος ἐξετάζοντα, ἀλλὰ πάντοτε, οἶονεὶ κρυόμεναι, προσεπάθουν ὅλ्लεπαλ-
λήλως νὰ προασπίζωσι καὶ καλύπτωσι τὴν βασίλισσαν· τὸ σμῆνος τοῦτο
ἐκρεμάσθη διὰ τοῦ κλαδίσκου αὐτοῦ ἐπὶ δένδρου καὶ ἀφέθη ἥσυχον.
Ταῦτα περιεργείας χάριν διὰ τὰ οὕτω ἐξηκριθωμένα ἔζη καὶ ἔθιμα τῶν

μελίσσων παρὰ τῶν εἰδικῶν ἐντομολόγων, παρεμπεσόντος τοῦ λόγου ἀνεφέραμεν.

Οἱ δὲ ὄνυχες τῶν Αἰθιοπῶν κανονικοὶ εἰσι, μικρόν τι βαθυχρόστεροι τῶν τῶν λευκῶν. Τὸ δὲ τρίχωμα εὐμοιρεῖ περὶ τὰ γεννητικὰ αὐτῶν μόρια, οὐλον, ἀλλ' ὥς προανεφέραμεν, οἱ ἰθαγενεῖς ξυρίζουσιν ἢ ἀποτίλλουσιν αὐτὸ πάντοτε. Τὸ γένειον μικρὸν θάλλει καὶ οὐλότριχον καὶ ὅλως μέλαν περὶ τὰς παρειὰς καὶ τὴν σιαγόνα ἰδίως τῶν ἀκμαίων καὶ τελείων ἀνδρῶν, πολὺν δὲ καὶ κατάλευκον παρὰ τοῖς γέρονσι. Σπανίως δύναται τις νὰ ἴδῃ καὶ ἀληθεῖς μακροπώγωνας. Παρατηρητέον δ' ἐνταῦθα, ὅτι τὸ γένειον καὶ ὁ μύσταξ λίαν βραδέως ἀναπτύσσονται παρὰ τοῖς Ἀθησινοῖς, ἀπὸ τοῦ 25ου καὶ ἐξῆς ἔτους. Πολλοὶ τῶν Ἀθησινῶν διατηροῦσι τὸν μικρὸν καὶ μελανὸν αὐτῶν μύστακα, ἄλλοι δὲ κείρουσιν ἢ ξυρίζουσιν αὐτόν· οὐδέποτε δὲ ποιοῦσιν οὕτως οἱ ἱερεῖς, οἵτινες καὶ τὸ γένειον αὐτῶν φέρουσι καὶ οὐδέποτε ξυρῶσι τὴν ἡβὴν, εἰ μὴ μόνον τὴν κεφαλὴν αὐτῶν διὰ καθαριότητα. Τινὲς τῶν ἰθαγενῶν κείρουσι καὶ τὸ γένειον αὐτῶν διὰ ψαλίδος, οὐδέποτε ὅμως ξυροῦσιν αὐτό. Δασείας ἐπίσης ἔχουσι καὶ τὰς ὀφρῦς οἱ Αἰθιοπες.

Τὴν κόμην ἔχουσι οἱ Ἀθησῖνοὶ μετρίαν, μελανήν, οὐλότριχον, πυκνήν. Οἱ δὲ γέροντες ἐξ αὐτῶν λευκαίνονται τὰς τρίχας ὥσπερ κατὰ τὸ σὺνηθες καὶ οἱ παρ' ἡμῖν· οὐδέποτε δ' ἔτυχέ μοι νὰ ἴδω νέον τὴν ἡλικίαν ἔχοντα τὰς τρίχας λευκάς, ὥς οὐ σπανίως παρ' ἡμῖν φαίνεται. Τὴν κόμην αὐτῶν οἱ Αἰθιοπες, «ὕακινθίνῳ ἀνθει ἐμοίαν» ὥς πρὸς τὸ σχῆμα καὶ τὴν μορφήν, τὴν ἐβενόχρουν, λίαν περιποιοῦνται καὶ κτενίζουσι κατ' ἰδιόχρονον τρόπον διὰ μεγάλης ἀργυρᾶς καὶ ἐπιχρύσου καρφίδος οἱ εὐπορώτεροι, διὰ σιδηρᾶς δὲ ἢ ὀστεῖνης οἱ ἀπορώτεροι, εἰς μικροῦς πλοκάμους ἀπὸ τοῦ μετώπου καὶ τῶν κροτάφων ἀρχομένους καὶ καταλήγοντας καὶ συνενουμένους εἰς τὸ ἰνιακὸν ὀστοῦν, καλύπτοντας δ' ὅλον τὸν αὐχένα ἢ ἐν μέρει. Αἱ δὲ γυναῖκες ἔχουσι μακροτέραν ἔτι τὴν κόμην, τὸ αὐτὸ δὲ εἶδος τῆς κομμώσεως. Πάντες δὲ ἀλείφουσιν ἢ χρίουσι τὴν κεφαλὴν αὐτῶν δι' ἀνάλου ἢ καπνιστοῦ βουτύρου ἢ εὐόδμου τινὸς ἐλαίου, ὥς προφυλακτικοῦ κατὰ τῆς ἡμερινῆς θερμότητος καὶ τῆς νυκτερινῆς ψύξεως. Εἴπομεν δὲ καὶ ἀλ' ἀχοῦ που, ὅτι οἱ ἄνδρες διὰ τιμὴν ἀνδρείαν κλπ., δικαιοῦνται νὰ πλέκωσι τὴν ἑαυτῶν κόμην, τοῖς πολλοῖς δὲ δὲν εἶνε ἐπιτετραμμένον τὸ τοιοῦτον, οὐδὲ τοῖς παρθένις (gamé), οἵτινες πλέκουσι μόνον ταινίαν τινὰ περὶ τὸ πρόσωπον καὶ ὀπισθεν τῶν ὠτῶν μέχρι τοῦ αὐχένος διήκουσαν καὶ εἰς πλοκάμους δύο καταλήγουσαν, κείρουσι δὲ ἢ ξυρῶσι τὸ λοιπὸν τοῦ κρανίου τῶν δὲ βρεφῶν καὶ τῶν τεκνίων πλέκουσιν ἢ κείρουσι τὴν κόμην αἱ μητέρες διαφοροτρόπως, καὶ ἐν γένει τὴν πλοκὴν τῶν τρι-

χῶν τῆς κεφαλῆς τῶν ἀνδρῶν μόνον αἱ γυναῖκες ποιοῦσιν, οἱ δὲ ἄνδρες χρησιμεύουσιν ὡς κουρεῖς τῶν ὁμοφύλων αὐτῶν.

Οἱ Ἀθησῖνοι εἰσι δολιχοκέφαλοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὀρθόγναθοι, μετὰ προσωπικῆς γωνίας 80°—90°. Κρανίον ἔχουσιν ὡσεὶδές, μέτριον τὸν ὄγκον καὶ ἀνάλογον ὡς πρὸς τὸ ὅλον σῶμα, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον μακρόν· εἰσι λεπτόρρινοι· μέτωπον ἔχουσιν ὑψηλὸν μᾶλλον καὶ μικρόν τι πρὸς τὰ ὀπίσω κλίνον, μετωπιαίους ὄγκους ἐμφανεῖς, ὑπερόφρυα τίξαι μὴ ἐξέχοντα. Πρόσωπον ἔχουσι μακρόν μᾶλλον, ῥινικὴν πρὸς τὴν ῥίζαν ἐντομὴν μετρίαν, ῥινικὴν δ' ἄκανθαν μὴ ἐξέχουσαν ζυγώματα μᾶλλον προέχοντα, ἐπίσης καὶ φατνιακὰς ἀποφύσεις· κάτω σιαγόνα μᾶλλον προέχουσαν πρὸς τὸ πωγώνιον καὶ στενουμένην πρὸς τὰς ὀπισθίας ἢ κονδυλοειδεῖς προβολάς. Ἰνίον μετ' ἐμφανὺς ἐξωτερικοῦ ἰνιακοῦ ὄγκου. Κόγχας κανονικάς. Ἐν γένει δ' εἰπεῖν, οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου τῶν Ἀθησῖνων εἰσι κανονικώτατοι, ὁμοιάζοντες μᾶλλον πρὸς τοὺς τῶν Ἑλλήνων ἢ κεφαλὴ τῶν ἰθαγενῶν εἶνε μᾶλλον καλλιτεχνική, μετὰ ῥινὸς καὶ κατατομῆς ἢ κατὰ κρόταφον καὶ πλαγίαν ὀφθαλμοῦ τοῦ προσώπου (profil) σχεδὸν Ἑλληνικῆς ἢ μικρόν τι κυρτουμένης πρὸς τὸ ἀκρορρίνιον ὁμοίως καλὴ εἶνε καὶ ἡ ὅλη προτομή. Αἱ ὀφρυὲς αὐτῶν ἐπίσης μετὰ χάριτος καὶ κανονικῶς ἐκφύονται, μὴ συνεννούμεναι πρὸς τὴν ῥίζαν τῆς ῥινός. Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν εἰσι μεγάλοι, ἐκφραστικοὶ μέλανες ἢ σπανιώτερον καστανόχροοι (τὸν κερατοειδῆ), μετὰ σκληρωτικοῦ ἐνειμένου συνήθως. Ὀδόντας δ' ἔχουσι συμμέτρους, λευκοτάτους, οὓς λίαν περιποιῶνται καθαρίζοντες αὐτοὺς διὰ ξυλαρίου χλωροῦ καὶ ἰνώδους ἀντὶ ψήκτρας. Ὄτια ἔχουσιν ἀνάλογα, χεῖλη δὲ λεπτά, ὡς τὰ τῶν Εὐρωπαίων, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὸ κάτω χεῖλος αὐτῶν εἶνε μικρόν τι παχύτερον πάντοτε, τὸ δὲ στόμα μεγαλείτερόν πως. Ἐννοεῖται δ' ὅτι τοιοῦτοί εἰσιν οἱ ἀμιγεῖς τῶν Ἀθησῖνων, οἱ μὴ προσερχόμενοι ἐξ ἐπιμιξίας μετὰ τῶν πέριξ μαύρων, λαῶν, οὓς προανεφέραμεν. Αὐτὸς εἶνε ὁ ἐπικρατῶν σήμερον ἐν Αἰθιοπία τύπος, ὃν ἀμυδρῶς ἐνταῦθα περιεγράψαμεν.

Ἡ δ' ἐξωτερικὴ ἐν γένει στάσις τῶν Ἀθησῖνων καὶ μάλιστα τῶν στρατιωτικῶν εἶνε ὑπερήφανος, οὐχὶ ἀγρία, ὅλως κάθετος. «κυρτοῦ γήρατος — curva senectus» κατὰ Οὐεργίλιον μὴ ἀπαντῶντος ἐν Αἰθιοπία, καὶ προσηνής. Τὰ αὐτὰ ῥητέον καὶ περὶ τῶν γυναικῶν, αἵτινες, ἄλλως τε, ἐν ταῖς μετὰ τῶν ἀνδρῶν ὁμιλίαις αὐτῶν εἰσι θερμόταται. Σημειωτέον δ' ἐνταῦθα προσέτι, ὅτι καὶ κατὰ τὰ γεννητικὰ μόρια διαφέρουσιν οἱ Ἀθησῖνοι τῶν πέριξ λαῶν, τοῦτέστι δὲν ἔχουσιν αὐτὰ οὕτως ἀνεπτυγμένα (οἱ ἄνδρες) καὶ δυσανάλογα ὡς πρὸς τὸ ὅλον αὐτῶν σῶμα, ὡς παρατηρεῖται τὸ τοιοῦτον παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις καὶ μάλιστα τοῖς Ἀραβῖν. Οἱ Ἀθησῖνοι, προκειμένου περὶ τοῦ ἡθικοῦ ἢ ψυχικοῦ αὐτῶν χαρακτῆ-

ρος, εἰσι λαὸς εἴπερ τις καὶ ἄλλος ὑπερήφανος καὶ ἐγωῖσθης, ἀγαπῶν τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ, μιῶν δὲ τὴν δουλείαν, ἣν διατηρεῖ μόνον διὰ τοὺς Γκάλλας, οὓς μεταχειρίζεται δίκην εἰλώτων, χωρὶς ὅμως νὰ πωλῇ αὐτούς. Εἰσὶ φιλοπόλεμοι, περίεργοι, νοσημονέστατοι καὶ κρυφί- νοοι· ἀγαπῶσι τὴν πατρίδα καὶ τὴν θρησκείαν, σέβονται τοὺς ἑαυτῶν ἀνωτέρους καὶ τιμῶσι τὰς ἀναδειχθείσας ἐν ταῖς μάχαις οἰκογενείας καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν, πρὸς δὲ καὶ πάντας τοὺς ἐπ' ἀνδρεία διακρινομένους. Εἰσὶ δὲ ἄγαν ζηλότυποι ὡς πρὸς τοῦτο, καὶ φιλοτιμούνται τὶς νὰ ὑπερβῇ τὸν ἕτερον καὶ νὰ ἀναδειχθῇ περισσότερον ἐν ταῖς μάχαις, ἐν αἷς εἰσὶν ἀκράτητοι οὐχὶ θρησκευτικῷ φανατισμοῦ ἕνεκα, ἀλλὰ διὰ τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν μᾶλλον, πρὸς δὲ καὶ διὰ νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἥρωες. Ὅταν δὲν μάχεται, εἶνε πρᾶος καὶ γλυκὺς καὶ προσηνέστατος εἰς τοὺς ἀνωτέρους αὐτοῦ ἐπίσης καὶ εἰς τοὺς ὑποδεστέρους αὐτοῦ· προσποιεῖται ὅμως καὶ πολλάκις ὅτι εἶνε τοιοῦτος ἐνῷ ἴσως ἄλλα μερμηρίζει κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν. Ὑπόπτως δ' ἔχει πάντοτε πρὸς τοὺς ξένους, ἂν καὶ δείκνυται φιλόξενος καὶ περιποιητικὸς ὅσῳ καὶ ἀπαιτητικὸς. Οἱ ἀνεπτυγ- μένοι τῶν Ἀθησινῶν ἀγαπῶσιν ὡς εἶπομεν καὶ ἄνω που, καὶ τιμῶσιν ἰδιαζόντως τοὺς ἀξιοπρεπῶς μεταβαίνοντας εἰς τὴν ἑαυτῶν πατρίδα ἐκ τῶν Ἑλλήνων, οὓς ἀποκαλοῦσι Ρῶμ ἢ Ροῦμ καὶ ἀδελφούς, πρὸς διά- κρισιν ἀπὸ τῶν Φράγκων ἢ τῶν Τούρκων, οὓς περιφρονοῦσι, διότι πολ- λάκις κατενίκησαν αὐτούς, καὶ ἰδιαίτερος καὶ δυσωνύμως ἀποκαλοῦν, ἔχουσι δὲ τὰς ἀρίστας καὶ καλλίστας περὶ τῶν Ἑλλήνων παραδόσεις παλαιόθεν ἐκ τε τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ ἐκ τῆς Βυζαντινῆς καὶ ἐκ τῆς μεταγενεστερᾶς πρὸς δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐρεπιῶν τῶν ἐν Ἀξοῦμ καὶ ἀλλαχοῦ εὑρισκομένων καὶ μαρτυρούντων τὴν Ἑλληνικὴν χεῖρα καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν θρησκείαν τὴν τε προγενεστέραν καὶ τὴν μετὰ ταῦτα. Τούτων ἕνεκα ἀπεριώνυμοι τινες τῶν Εὐρωπαίων περιηγητῶν κατὰ φαν- τασίαν μᾶλλον γράφοντες, ἐχαρρακτήρισαν τοὺς Ἀθησινούς ὡς ἀφιλοξέ- νους καὶ δὴ καὶ κλεπτιστάτους, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπιδείξωσιν αὐτοὶ ἑαυτοὺς παραδείγματα ἠθικῆς τοῖς ἀπολιτίστοις ἰθαγενέσιν. Ὁ Ἀθησινὸς ὑπη- ρέτης κλέπτει μικρὰ τινα πράγματα ἀπὸ τοῦ Εὐρωπαίου αὐτοῦ κυρίου, τὰ ὡς περιεργότατα αὐτῷ δοκοῦντα (μαχαιρίδια πυρεῖα κ.τ.τ.). οὐδέποτε ὅμως ἐπιβουλεύει αὐτόν, ἀλλὰ πιστότατα ὑπηρετεῖ καὶ μετ' ἀφοσιώσεως. Οἱ Ἀθησिनοὶ εἰσὶν ἄγαν ἐσκληρωγωγημένοι, ἀντέχοντες εἰς πᾶσαν κακουχίαν. Αἱ αἰσθήσεις αὐτῶν εἰσι λίαν ἀνεπτυγμέναι, μάλιστα δὲ ἡ ἀκοὴ καὶ ἡ ὄρασις. Εἰσὶν εὐθυμότατοι ὡς τὰ πολλὰ καὶ λαλίστατοι καὶ φίλοι τῶν ἀφροδισίων κατὰ φύσιν, ἐμπαθεῖς θηρευταὶ καὶ ἀπνευστίαστοι καὶ εὐτονώτατοι τὰς κινήσεις κατὰ τὰς ἀναβάσεις τῶν ἀποτομωτάτων ὄρεων τῆς ἑαυτῶν πατρίδος καὶ κατὰ τὰς δυσκολωτάτας καὶ ἄγαν ἐπι-

πόνους αὐτῶν ὁδοιπορίας, καθ' ἃς κολυμβητὴ διέρχονται τοὺς προστυγχάνοντας ποταμούς, μηδεμιᾶς ἐκεῖ γεφύρας ὑπαρχούσης τό γε νῦν ἔχον, μακροβιώτατοι δέ. Τὸ λεγόμενον δ' ἐν ταῖς Παθολογίαις, ὅτι εὐκόλως νοσοῦσιν οἱ αἰθίοπες, καὶ μάλιστα αἱ γυναῖκες αὐτῶν (μαῦροι), δὲν ἀποδεικνύεται ἄληθές ἐν τῇ Ἀθησινίᾳ.

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἔχει. Προκειμένου δὲ περὶ τῆς κινήσεως τοῦ Ἀθησινιακοῦ πληθυσμοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὰς γεννήσεις, τοὺς γάμους, τοὺς θανάτους, ἢ κατὰ τὰς διαφόρους τοῦ ἔτους ὥρας κ.τ.τ., καὶ ἀλλαχοῦ που μὲν ἐν τοῖς ῥηθείσιν ἀνεφέραμεν ὀλίγα, καὶ ἐξῆς δὲ σημειούμεν ἁπλῶς τινα, ἂν καὶ οὐχὶ ἀκριβῆ στατιστικῶς καὶ ἀριθμητικῶς. Δυναμέθα ὅμως νὰ εἰπωμεν ἐν γένει, ὅτι αἱ γεννήσεις ἐν Ἀθησινίᾳ εἰσὶ πολλαί, καὶ διότι, ὡς προείπομεν, τὰ ἦθη ἐκεῖ εἰσὶ λίαν ἐλεύθερα καὶ τὸ συζεῖν μετὰ γυναικὸς θεωρεῖται ὅλως φυσικόν, καὶ διότι ἡ στειρώσις καὶ αἱ ἐκτρώσεις εἶνε σπανιώταται ἐκεῖ, τῶν γυναικῶν πολυτόκων ἐν γένει οὖσων. Ἐκ δὲ τῶν γεννωμένων, τὰ ἄρρενα ὑπερτεροῦσι τῶν θηλέων, καθ' ἣμετέραν κρίσιν, τοῦλάχιστον ὡς 10:100, ὡς ἐπίσθημεν ἐκ πολλῶν παρατηρήσεων, τοὔτέστιν ἐπὶ 100 γεννήσεων, τὰ μὲν 55 εἰσὶν ἄρρενα, τὰ δὲ 45 θήλεα, ἐξ οὗ ἡ ἀναλογία 110:100. Ἐκ δὲ τῶν συλλήψεων αἱ πλεῖστα γίνονται κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούνιον, Ἰούλιον καὶ Αὐγουστον, δῆλα δὴ κατὰ τὸν ἐκεῖ χειμῶνα, καθ' ὃν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν στρατοπεδεύουσιν ἔνεκα τῶν βροχῶν οἱ κάτοικοι. Ὁργασμὸς δὲ τις παρατηρεῖται παρ' αὐτοῖς κατὰ τοὺς μῆνας Ὀκτώβριον καὶ Νοέμβριον, ἥτοι κατὰ τὸ ἐκεῖ ἔαρ. Ἄλλως τε δὲ, κατὰ τοὺς ῥηθέντας μῆνας, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἀναπαύονται οἱ ἰθαγενεῖς, τῶν γεωργῶν μόνον καταγινομένων περὶ τὴν ἀροτρίωσιν, τρέφονται καὶ κάλλιον δι' ἄζωτούχων οὐσιῶν, ἐκτὸς κατὰ τὰς νηστίμους ἡμέρας, ὡς προανεφέραμεν.

Ἡ δὲ θνησιμότης ἐν Ἀθησινίᾳ εἶνε μικρὰ σχετικῶς, τῶν κατοίκων μακροβίων ὄντων ἔνεκα τοῦ ἰδιάζοντος βίου αὐτῶν, ὃν περιεγράψαμεν, καὶ ἔνεκα τοῦ ὑγιεινοῦ τῆς χώρας, ἐν τῇ ὁποίᾳ καὶ αἱ ἐπιδημικαὶ νόσοι εἰσὶ σπανιώταται, καὶ ἔλη ἡ τέλματα δὲν ὑπάρχουσιν εἰμὴ μόνον ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῶν Γάλλων πρὸς τὰ νοτιοανατολικά μέρη τῆς Ἀθησινίας (Ζαμπούλ, Βουρμίδα, Κιάφα, Ἀργούμπα) καὶ παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Τακαζέ, ὡς ἐν τοῖς ἐξῆς θέλομεν ἶδει, πραγματευόμενοι περὶ τῆς Παθολογίας τῆς χώρας. Οἱ ἰθαγενεῖς ζῶσιν οὐ σπανίως ἕνα αἰῶνα, ὃν καὶ ὑπερβαίνουνσι, καὶ εἶδομεν ἕνα τῶν παρὰ τῷ Αὐτοκράτορι Ἰωάννῃ δικαστῶν, Abatie Oulde (=πατὴρ Οὐόλδε) καλούμενον, ὅστις ἄγει ἤδη τὸ 117ον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, ἔχοντα σῶας τὰς φρένας, εὐθυμότατον, μὴ κεκυρωμένον, λευκότριχον ἔχοντα τοὺς περισσοτέρους τῶν ὁδόντων, ὀξυδερκέστατον καὶ προτιμῶντα νὰ ὁδοιπορῇ πεζῇ, τρώγοντα καὶ πίνοντα κα-

λῶς, οὐ σπανίως δὲ καὶ ὀργῶντα πρὸς συνουσίαν. Θνήσκουσι δ' αὐτῶν οἱ πλείους; ἢ ἐν ταῖς μάχαις, αἵτινες δὲν εἶνε μυριόνεκροι ἕνεκα τοῦ ἰδιόζοντος αὐτῶν τρόπου τοῦ μάχεσθαι κατὰ τοὺς πολέμους, ἢ κατὰ τὰς κοπιωδεστάτας ὁδοιπορίας. Βραχυβιώτεροι δὲ σχετικῶς ὡς πρὸς τοὺς ἄνδρας, εἰσὶν αἱ γυναῖκες ἐκεῖ, ὧν οὐ σπανίως ὅμως τινὲς ἐξ αὐτῶν ὑπερβαίνουσιν ὁμοίως τὸν αἰῶνα. "Αν δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψει καὶ τὰς λοιπὰς αἰτίας τῶν προῶρων θανάτων, τοὺς ἐξ ἐγκλημάτων φόνους καὶ τὰς θανατικὰς ποινάς, μόλις δυνάμεθα ν' ἀναβιδάσωμεν ἡμεῖς, καθ' ὅσον ἀντελήφθημεν, τοὺς θανάτους ὡς 10 : 1000 κατωίκους. Ἡ αὐτοχειρία εἶνε σπανιωτάτη ἐν Ἀθησινίᾳ, καὶ αὕτη συμβαίνει παρὰ τοῖς στρατιωτικοῖς προσβληθεῖσι τυχὸν τὴν φιλοτιμίαν, ἢ ὅπως μὴ ἐμπέσωσιν εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν. Αὐτόχειρ ἐγένετο κατὰ τὸ 1867 ὁ τότε τυραννικὸς βασιλεὺς Θεόδωρος, ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ εἰς Μάγδαλα τῆς Ἀμάρας, ὅπως μὴ ἐμπέσῃ ζῶν εἰς χεῖρας τῶν ὑπὸ τὸν Νάπιαρ Ἀγγλων, ἐλθόντων, ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ νῦν εὐκλεῶς βασιλεύοντος Ἰωάννου, ὅπως τιμωρήσωσιν αὐτὸν δι' ἣν ὕβριν ἔγραψεν εἰς ἀπάντησιν τῶν ἐκ Λονδίνου ζητούντων τὴν ἀπελευθέρωσιν αἰχμαλώτων τινῶν ἁγγλων περιηγητῶν συγγενῶν τῇ Α. Μ. τῇ βασιλίσσει Βικτωρίᾳ.

Ὅποια δὲ τις ἐστὶν ἡ θνησιμότης ἐν Ἀθησινίᾳ γενικῶς καθ' ὥρας τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ κατὰ μῆνας δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ὀρίσωμεν ἐπακριβῶς, διότι τὸ τοιοῦτον πρὸ πάντων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς κινητοποιήσεως τῶν στρατῶν (καὶ εἶπομεν πολλάκις, ὅτι οἱ περισσότεροι τῶν Ἀθησινῶν εἰσι στρατιωτικοί), ἥτις συμβαίνει κατὰ τὰς περιπτώσεις εἰς διαφόρους τοῦ ἔτους ἐποχάς. Φαίνεται δέ, ὅτι ἐκ τῶν μὴ στρατευομένων, οἱ πλείους ἀποθνήσκουσι κατὰ τὸν ἐκεῖ χειμῶνα, ἥτοι κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούνιον, Ἰούλιον καὶ Αὐγούστον, ἢ κατὰ τὰς ἐπιδημίας εὐλογίας, αἵτινες δὲν εἶνε σπάνιαι ἐν Ἀθησινίᾳ καὶ ἐπιφαίνονται καθ' ὅλως διαφόρους ἐποχάς. "Αν δὲ καθ' ἡλικίας θελήσωμεν νὰ ὀρίσωμεν τὴν ἐν Ἀθησινίᾳ θνησιμότητα, δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν, ὅτι ἡ ἀπὸ τοῦ 17ου μέχρι τοῦ 40ου ἔτους ἡλικία εἶνε ἡ μᾶλλον θνήσκουσα σχετικῶς, καὶ τοῦτο ἕνεκα τῶν πολέμων καὶ τῶν ὁδοιποριῶν, διότι ἡ ἡλικία αὕτη πρὸ πάντων στρατεύεται καὶ ὁδοιπορεῖ. Ἡ τῶν παίδων δὲ θνησιμότης, ἥτις παρατηρεῖται μεγάλη εἰς ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης, ἐν Ἀθησινίᾳ εἶνε μικρά· ταύτην δὲ τὴν ἡλικίαν προσβάλλουσιν ἰδίᾳ αἱ ἐπιδημίαι τῆς εὐλογίας, ἀπὸ τοῦ 5ου μέχρι τοῦ 12ου ἔτους, ὡσάκις ἀναφαίνονται.

Μετὰ τὰ εἰρημμένα τ' ἀφορῶντα ἰδίως εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Αἰθιοπίας, ἥτοι εἰς τὰ ἥθη αὐτῶν καὶ τὰ ἔθιμα καθ' ὅσον σχετίζονται μετὰ τῆς ἱατρικῆς, εἰς τὸ ἐπάγγελμα καὶ ἐπιτήδευμα, εἰδικώτερον δὲ εἰς τὸν ἀνθρωπολογικὸν χαρακτῆρα τῶν Ἀθησινῶν, πρὸς δὲ εἰς τὴν κίνησιν τοῦ πληθυσμοῦ ὡς πρὸς τὰς γεννήσεις καὶ τοὺς θανάτους, πραγματευόμεθα ἐξῆς περὶ τῆς κατὰ τὴν **Αἰθιοπίαν Παθολογίας καὶ Ἱατρικῆς**, ἥτοι γεωγραφικῆς Νοσολογίας καὶ Ἐπιδημιολογίας, Ἱατρικῆς γεωγραφίας, γεωγραφικῆς Παθολογίας ἢ ὅπως ἂν.

Ἡ Ἱατρικὴ δικαίως θεωρεῖται καὶ εἶνε ἀνάγκη εὖρημα τοῦ ἀνθρώπου ἐνεργοῦντος καὶ πάσχοντος ὑφ' οὓς ὅρους ζῆ, κτῆμα κοινὸν ἔσσει πᾶσιν ἀνθρώποις οἰκοῦσιν ὅπου ἂν τῆς γῆνης σφαίρας, δῶρον ὡς εἰπεῖν θεῖον δωρηθὲν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν περὶ αὐτὸν ὠφελίμων καὶ βοηθῶν ἐμψύχων ἢ ζωϊκῶν δημιουργημάτων. Τὰ παρὰ τοῦ θεοῦ γέροντος τῆς Κῶ συστηματικῶς σπαρέντα σπέρματα τῆς φιλανθρωποπάτης τῶν ἐπιστημῶν μεγαλοπρεπέστατα ἐβλάστησαν πολλαχοῦ γῆς, καὶ ἡ ἀνθρωπότης εὐγνωμονοῦσα δόξης στεφάνῳ ἀφθάρτῳ ἐστεφάνωσε τὸν Ἱπποκράτην. Ἀλλ' ὁ ἀνθρώπος οὐπω πανταχοῦ γῆς ἔγνω αὐτόν. Ὅ,τι ὁ βραχὺς βίος τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου δὲν ἡδυνήθη ν' ἀποπερατώσῃ ἐν τῇ μακρᾷ τέχνῃ, ἀνέλαθοι ἐν τῇ σειρᾷ τῶν αἰώνων ἐργάται εὐγενεῖς ἄλλοι μετ' αὐταπαρνήσεως, ὧν τὰ ὀνόματα ἀθάλατα κατέστησεν ἡ Ἱστορία τῆς Ἱατρικῆς. Βλέπομεν δὲ σήμερον μεθ' ὀπόσης ἐπιμελείας καὶ μεθ' ὀπόσου ἀξιεπαίνου τῶνόντι ζήλου ἐφαμιλλῶς περισυλλέγεται πᾶν ὅ,τι χρήσιμον πρὸς γνῶσιν τῆς ἀπανταχοῦ τῆς ὑδρογείου σφαίρας ἱατρικῆς, τῆς κοσμοπολίτιδος τχύτης καὶ ἱερᾶς ὡς ἀληθῶς τέχνης καὶ ἐπιστήμης, τῆς σκοπούσης τὴν ἴασιν παντὸς πάσχοντος γηγενοῦς. Ἐντεῦθεν ἡ οὕτω δὴ καλουμένη σήμερον γεωγραφικὴ Παθολογία, ἡ ἀντικείμενον ἔχουσα τὴν σπουδὴν καὶ γνῶσιν τῶν κατὰ τόπους νοσημάτων, τὴν σύγκρισιν αὐτῶν καὶ τὸν ἐκ τούτων σχηματισμὸν νόμων, ὧν σκοπὸς ἡ τελειότερα θεραπεία τοῦ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μεταβαίνοντος ἀνθρώπου. Ὅπόσον μεγαλεπήβολον τὸ ἔργον καὶ ὠφέλιμον τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιστήμῃ τῇ ἐξ αὐτοῦ τοσαῦτα ἀντλοῦσῃ ὡς ἀπὸ πλουσίας πηγῆς, καὶ ὀπόση τιμὴ ἐπιπροστίθεται τῷ ἀθανάτῳ ἰδρυτῇ καὶ συγγραφεῖ τῶν *Ἐπιδημιῶν*, τοῦ *Περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων*, ὀπόσα δὲ ὀφείλονται τοῖς ἐργάταις τῆς ἐπιστήμης ἐκείνης τοῖς ἐν τοσοῦτοις κινδύνοις ἐργαζομένοις οὐ σπανίως καὶ αὐτοτελῶς! Ἡ τοιαύτη Παθολογία εἶνε οἶονεῖ ἡ Ἱστορία τῶν νόσων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὧν ἀναζητοῦνται τὰ αἷτια κατὰ τόπους, οὐ σπανίως δὲ ἐκ ταύτης καὶ ὅλως ἄγνωστοι μέχρι τοῦδε παθήσεις γίνονται τῇ ἐπιστήμῃ γνωσταί, συνηθέστατα δὲ γνωρίζει ἡμῖν αὕτη καὶ τὰς παραλλογὰς τῶν νόσων κλινικῶς καὶ τὰς

διαφορὰς αὐτῶν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν πορείαν, τὴν ἔντασιν κλπ., οὐκ ὀλίγας δὲ συμβολὰς παρέχει ἡμῖν εἰς τὴν προφύλαξιν κ. τ. τ.

Τοῖς Ἑλληνικοῖς παραδείγμασιν ἐπόμενοι, κατὰ τὸν Ὁράτιον, τοῖς παρεχομένοις ἡμῖν ἐκ τοῦ Ἱπποκράτους, τοῦ Γαληνοῦ, δὸς δ' εἰπεῖν καὶ ἐκ τοῦ Ἡροδότου καὶ Θουκυδίδου καὶ Ἀριστοτέλους καὶ Θεοφράστου καὶ λοιπῶν καίτοι μὴ ἱατρῶν, πρὸς δὲ καὶ τοῖς ἐκ τῶν τῆς σοφῆς Ἑσπερίας, οἷσι ὁ Hirsch, ὁ Lombard, ὁ Bouchut κλπ, θέλομεν προσπαθήσει ἔστω καὶ ἀμυδράν τινα ἰδέαν καὶ γενικὴν, περὶ τῆς Νοσολογίας τῆς γίλῃς καὶ ἀδελφῆς ἐκείνης χώρας, τῆς Αἰθιοπίας, νὰ παρέξωμεν, ἀναγραφῆς ἀξιοῦντες οὐκ ὀλίγα τῶν ὅλως ἀγνοουμένων παρὰ τοῖς ἄλλοις τῶν Εὐρωπαίων τῶν εὐτυχησάντων τυχὸν μετὰ τὸν ἡμέτερον Ἡλιόδωρον Αἰθιοπικὰ νὰ γράψωσι βιβλία ἔστω καὶ ὀλίγα καὶ μικρὰ ἄλλ' εὖ καὶ καλῶς.

Προκειμένου περὶ τῆς οὕτω δὴ καλουμένης ὠρικῆς ἱατρικῆς καταστάσεως* ἐν Αἰθιοπίᾳ, γινώσκομεν ἐκ τοῦ Ἡροδότου (Γ'. 114) τὰ ἐξῆς μόνον : « Ἀποκλινομένης δὲ μεσαμβρίας παρήκει πρὸς δύνοντα ἥλιον ἡ Αἰθιοπία χώρα ἐσχάτη τῶν οἰκεομένων· αὕτη δὲ χρυσὸν τε φέρει πολλὸν καὶ ἐλέφαντας ἀμφιλαφείας καὶ δένδρεα παντοῖα ἄγρια καὶ ἔβενον καὶ ἄνδρας (μεγίστους καὶ) καλλίστους καὶ μακροβιωτάτους. » Ἐκ Διοδώρου δὲ τοῦ Σικελιώτου, τοῦ οὐκ ὀλίγα ἐκ τοῦ Ἡροδότου ἀντλούντος περὶ τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Αἰθιόπων, ὅτι εἰς μέρη τινὰ τῆς Αἰθιοπίας ὑπάρχουσιν ἔλη καὶ τόποι ροσάδεις, ἀλλαχοῦ δὲ οἱ κάτοικοι αὐτῆς « τελευτῶσι... ὅταν τῶν ὀμμάτων ἀπογλαυκωθέντων τὸ σῶμα στερηθῇ τῆς ἀναγκαίας ἐκ ταύτης τῆς αἰσθήσεως χρειᾶς. » Ἀλλαχοῦ δέ, ὅταν πλησιάζῃ τὸ γῆρας, « ἐμψύονται τοῖς σώμασι φθεῖρες πτερωτοί, εἶδεχθεις ἀρξάμενον δὲ τὸ κακὸν ἀπὸ τῆς γαστροῦ καὶ τοῦ θώρακος ἐπινέμεται πάντα ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ.... ὁ δὲ πάσχων τό μὲν πρῶτον ὡς ὑπὸ ψώρας τινὸς ἐρεθιζόμενος μετρίως ὀδαξᾶσθαι φιλοτιμεῖται... μετὰ δὲ ταῦτα αἰεὶ μᾶλλον τῶν ἐγγενομένων θηρίων εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἐκπιπτόντων συνεχεῖται πλήθος ἰχώρος λεπτοῦ, τὴν δριμύτητα παντελῶς ἔχοντος ἀνυπομόνητον. Διόπερ ὁ συνεχόμενος τῷ πάθει βιαίότερον ἀμύττει τοῖς ὄνυξι, στεναγμούς μεγάλους προϊέμενος. Κκτὰ δὲ τὰς τῶν χειρῶν ἐξεκλώσεις τοσοῦτο πλήθος ἐκπίπτει τῶν ἐρπετῶν ὥστε μὴδὲν ἀνύειν τοὺς ἀπολέγοντας, ὡς ἂν ἄλλων ἐπ' ἄλλοις ἐκφαινόμενων καθάπερ ἐκ τινος ἀγγείου πολλαχῶς κατατετρημένου.... θνήσκουσι δ' οὗτοι οὕτως εἴτε διὰ τὴν ιδιότητα τῆς τρο-

* Πρβλ. J. Bouillet, Ἱστορία τῆς Ἰατρικῆς, μεταγλωττισθεῖσα ὑπὸ Ν. Π. Παρίση. Ἀθήνησι, 1885. Σελ. 136, 236, 371. Constitution médicale saisonnière. — Πρακτ. Συνδ. Ἑλλ. ἱατρ. ἐν Ἀθῇν. 1887.

φῆς εἶτε διὰ τὸν ἀέρα τοιαύτης τυγχάνοντες περιπετείας.» Παρ' ἄλλοις τέλος, «νόμιμον ἐστὶ τοὺς πηρωθέντας ἢ ῥόσοις δυσιάτοις συνεχομένους ἐξάγειν ἐκ τοῦ ζῆν.» (Πρβλ. Διοδ. Σικελ. βιβλ. Γ', 18, 24, 29, 33 κλπ.).

Ἡμεῖς εἵπομεν ἤδη ἐν τοῖς προηγουμένοις, ὅτι ὁ χειμὼν κατὰ τὴν Ἀθησινίαν διαρκεῖ ἐπὶ τρίμηνον μόνον (Ἰούνιον, Ἰούλιον καὶ Αὐγουστον), καθ' ὃν βρέχει κυρίως, τῆς θερμοκρασίας σπανίως κατερχομένης μέχρι τοῦ 10 — 8° ἄνω τοῦ 0 κατὰ τὸ θερμόμετρον τοῦ Κελσίου· ὅτι ἀποτόμως σχεδὸν ἄρχεται τὸ θέρος, ὅπερ δὲν εἶνε θερμώτατον, φθινοπώρου καὶ ἔαρος μὴ διαρκούντων, καὶ ὅτι αἱ νύκτες πάντοτε εἰσιν ὑγρὰ καὶ ψυχρόταται, ἰδίως εἰς τὴν ὑψηλὴν Ἀσμάραν τοῦ Τιγρέ, πολλάκις δὲ καὶ ἀποτόμως μεταβάλλεται κατὰ τὴν ἡμέραν ἡ θερμοκρασία· πρὸς δὲ εἵπομεν, ὅτι οἱ ἰθαγενεῖς καθ' ὅλον τὸν χρόνον τὴν αὐτὴν φέρουσιν ἐνδυμασίαν καὶ διαιτῶνται σχεδὸν ἐν ὑπαίθρῳ πάντοτε, ἐξοικειωμένοι ὄντες ἀπὸ τῆς ἐξωμητρίου αὐτῶν ζωῆς εὐθὺς εἰς τὰς ἐπιδράσεις τοῦ περιβάλλοντος, ὅτι σκληραγωγοῦνται καὶ τρέφονται λιτῶς μὲν ἀλλὰ πάνυ ἐπαρκῶς ἀναλόγως τοῦ κλίματος, ἐν τῷ ὁποίῳ ζῶσι καὶ ὅπερ δὲν ἀπαιτεῖ νὰ εἰσάγωνται ἐν τῷ ὁργανισμῷ ἄφθονοι καὶ θρεπτικώταται ὕλαι, οἷαι ἀπαιτοῦνται ἐν τῇ βορείῳ κλίμασι, πρὸς δὲ καὶ ὅτι ἡ χώρα αὐτῶν ἐλαχίστως ἔχει τὰς μiasματικὰς ἐστίας ἐξ ἐλῶν ἢ τελμάτων. πολλὰς δὲ τὰς φυσικὰς χάριτας καὶ ἥλιον ζωογονοῦντα ἀλλὰ καὶ καταξηραίνοντα καὶ καταστρέφοντα πάντα ἐπιβλαβῆ μικροοργανισμὸν ἐν τῷ γίγνεσθαι (in statu nascendi).

Ὅτι ἐν ἄλλοις μέρεσι παρατηρεῖται συμβαῖνον ἔνεκα τῆς πνοῆς ψυχρῶν ἀνέμων καὶ τῆς μεταβολῆς τοῦ καιροῦ ἐν γένει ἐπὶ τὸ ψυχρότερον, ἐν τοῖς βορείῳ πρὸ πάντων κλίμασι, τοῦτέστιν ἐμφάνις κορυζῶν, βρογχιτίδων, πνευμονιῶν κ. τ. τ., οὐδόλως συμβαίνει ἐν Ἀθησινίᾳ. Μόνον, κατὰ τὰς ἐορτὰς τὰς μετὰ πολλὰς νητείας ἡμέρας, ὁποῖαι αἱ κατὰ τοὺς μῆνας Μάρτιον (ἔνεκα τοῦ Πάσχα). Ἰούνιον (ἐορτὴ τῶν Ἀποστόλων), Αὐγουστον (κοίμησις τῆς Θεοτόκου), Δεκέμβριον (γέννησις τοῦ Σωτῆρος), παρατηροῦνται γαστροεντερικοὶ κατάρροι μετὰ ἢ ἄνευ πυρετοῦ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὰ ὀπωριαῖα δὲν καλλιεργοῦνται ἐκεῖ, οὐδ' ὑπάρχουσι τὸ παράπαν ὁποῖα παρ' ἡμῖν, δὲν παρατηροῦνται κατὰ τὸ ἐκεῖ θέρος αἱ διάρροιαι καὶ οἱ πυρετοί. ὁποῖοι ἀπαντῶσι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς ἄλλα τῆς Εὐρώπης μέρη ἔνεκα τῆς καταχρήσεως τῶν κατοίκων καὶ μάλιστα τῶν παίδων περὶ τὸ τρώγειν τοιαύτας. Πρὸς δὲ ἐπειδὴ μετὰ τὰς ἐκεῖ βροχὰς ἄρχεται σχεδὸν ἀποτόμως τὸ θέρος, ὡς πολλάκις ἐσημειώσαμεν τὸ τοιοῦτον, ὁ δὲ ἥλιος ἀποξηραίνει ταχέως τὴν χώραν, ἐλῶδεις πυρετοὶ δὲν ἀναπτύσσονται εἰ μὴ μόνον καθ' ἃ μέρη διατηροῦνται τέλ-

ματα ὡς ἐκ τῆς τοιαύτης φύσεως τοῦ ἐδάφους, ἀδιαβρόχου ὡς τὰ πολλὰ καὶ ῥγιλώδους.

Προκειμένου δὲ περὶ τῶν ἐν Αἰθιοπία ἀπαντωσῶν νόσων τὴν σήμερον, σημειοῦμεν τὰ ἑξῆς.

Ἐκ τῶν *λοιμικῶν*, τοὺς οὕτω δὴ καλουμένους ἐλειογενεῖς πυρετοὺς ἀπηντήσαμεν εἰς ὠρισμένα τινὰ μέρη ἐλώδη τῶντι.

Ἐλώδη μέρη ὑπάρχουσι παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ Τακαζέ (*äir* Τακαζέ, ὀφθαλμός), ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λάστα μεταξὺ Τιγρὲ καὶ Ἀμάρας, πρὸς δὲ ἐν Zaboul, Bourméda, Κιάφα, Ἀργούμπα τῆς Ἀμάρας, παρὰ τὰς μικρὰς λίμνας Χάϊκ, καὶ παρὰ τοῖς μέρεσι τοῖς κατοικουμένοις ὑπὸ τῶν Γκάλλα πρὸς τὰ νοτιοανατολικά τῆς Ἀθησινίας παρὰ τὴν Σόαν (*Wollc*). Τὰ μέρη ταῦτα εἰσιν ἀραιῶς κατοικημένα ἕνεκα τῶν ἐνδημούντων ἐλειογενῶν πυρετῶν, ὧν πλεῖστοι οἱ κακοῦθαι, καὶ ὧν ἕνεκα ἴσως καὶ οἱ ἰθαγενεῖς λέγουσι περὶ μέρους τινὸς τῆς νοτιοανατολικῆς, Ἀμάρας Gissen καλουμένου, ὅτι εἶνε ἀδύνατον νὰ πλησιάσῃ τις ἐκεῖ, «διότι ἡ γῆ τρέμει διαρκῶς»· ἐκεῖ, λέγουσι προσέτι οἱ ἰθαγενεῖς, «εὐρίσκεται ἡ χλαμὺς τοῦ Ἰησοῦ, ἣν ἔφερεν ὁ Δαβὶδ !.» Γνωστόν, ὅτι τοιαῦτα ἀνάλογα ἐμυθολόγουν καὶ οἱ Ἕλληνες περὶ Ἡρακλέους (*ἄθλοι*), Σφιγγός, Συμπληγάδων πετρῶν κ.τ.τ.

Ἀπλοὺς διαλείποντας πυρετοὺς ἀμνημερινοὺς σποραδικῶς καὶ πάνυ ὀλίγους εἶδομεν καθ' ὅλην τὴν διετὴ ἐν Ἀῆθισινίᾳ διαμονὴν ἡμῶν, μόνον δύο, ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ Τέβρα Ταβούρ (Ἀμάρα), παρὰ δυοὶ στρατιώταις, καὶ τούτους ὁμαλωτάτου· μετὰ μετρίου ῥίγους καὶ πυρετοῦ (39° K.) καὶ ἰδρώτος, θεραπευθέντας δ' εὐκολώτατα παρ' ἡμῶν διὰ τῆς θεικῆς κινίνης. Τὴν δ' οὕτω δὴ καλουμένην ἐλειογενῇ καχεξίᾳ μετ' ἐξογκώσεως τοῦ σπληνός ἔστω καὶ μικρᾷ· οὐδαμοῦ ἀπηντήσαμεν, οὐδὲ κατὰ τὰ ἄνω ἀναφερθέντα μέρη. Ἐκ τῶν εἰρημένων διαλειπόντων πυρετῶν οὐδὲνα ἄλλον τύπον παρετηρήσαμεν, καὶ αἱ περὶ τούτων πληροφορίαι ἡμῶν παρὰ τῶν ἰθαγενῶν εἰσιν ὅλως σκοτειναὶ καὶ ἀόριστοι, ἀποδεικνύουσαι μᾶλλον, ὅτι τοιοῦτοί τινες πυρετοὶ οὐδόλως οὐδαμοῦ ἀπαντῶσιν Ὡς πρὸς τὴν φυσιολογικὴν ἐνέργειαν τῆς κινίνης παρὰ τοῖς Ἀθησσινοῖς τοῦτο μόνον παρετηρήσαμεν, ὡσάκις ἐχορηγήσαμεν αὐτὴν διὰ διαφόρους θεραπευτικούς σκοποὺς, ὅτι καὶ ἀπὸ 15 σιταρίων ἢ ἐκ ταύτης μέθη ἐπῆρχετο ἐντονωτέρα, εἰς τινὰς δ' ἐπεγίγνετο καὶ πυρετὸς μέχρι 40° K., ἐνῶ οὐδόλως πρὶν ἐπύρεσσον· τρεῖς δ' ἐχρησίμευσεν ἡμῖν, παρασχοῦσι τὸ φάρμακον, καὶ ὡς ταινιοκτόνον τυχαίως, μετὰ χρῆσιν καθαρσίου ἐκ θεικῆς μαγνησίας, εἰς δύο γυναῖκας καὶ ἓνα ἀξιωματικὸν παθόντα κακοῦθῃ πυρετὸν ἐκ τῶν εἰς τὰ προαναφερθέντα μέρη ἀπαντώντων· αἵματούριαν δ' ἐκ κινίνης δὲν εἶδομεν οὐδέποτε ἐκεῖ, ἂν καὶ ἐχορηγήσαμεν τὸ φάρμακον εἰς γενναίας

δόσεις, ὡς περιέγραφεν αὐτὴν ἐκ τῶν ἡμετέρων ὁ καθηγητὴς κ. Καραμήτσας ἰδίᾳ.

Ἐκ τῶν προειρημένων μερῶν, εἰς τὰς ἐλώδεις ἐπαρχίας τῶν Γκάλλα Κιάφνι-ἰδία καὶ Ἀργούμ-αν ἱππιντῶσι πολλοὶ κακοήθεις ὑγέσιμοι ἢ ὑποσυνεχεῖς πυρετοὶ μετὰ δυσεντερικῶν φαινομένων, οὗ σπανίως ἐντερορραγιῶν καὶ ἰκτερικῆς χρώσεως τοῦ σκληρωτικοῦ τῶν ὀφθαλμῶν, ἀνευ καταφανοῦς ἐξογκώσεως τοῦ σπληνὸς οὐδὲ τοῦ ἥπατος, καὶ μετ' ἐλαφρῶν τυφοειδῶν φαινομένων. Τοὺς τοιοῦτους πυρετοὺς καὶ οἱ ἰθαγενεῖς γινώσκουσι, καὶ ἡμεῖς παρετηρήσαμεν κατὰ τοὺς μῆνας Ἰανουάριον, Φεβρουάριον, Μάρτιον καὶ Ἀπρίλιον. ἦτοι κατὰ τὸ ἐκεῖ θέρος καὶ ἐφεξῆς μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ χειμῶνος. ὁπότε τῷ 1886 διετρίβομεν μετὰ 300,000 στρατοῦ τοῦ Ἰωάννου καὶ τοῦ Μενελικ κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα, δι' ὧν διερχόμεθα πρὸς καταπολέμεισιν τῶν Γκάλλα. Οἱ πυρετοὶ οὗτοι ἐνδημοῦσιν ἐκεῖ. Ἐπαθον δὲ τοιοῦτους πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν, μάλιστα δ' οἱ κακῶς τρεφόμενοι καὶ οἱ ποιοῦμενοι κατάχρησιν τῶν καθαρσίων καὶ τῶν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς (ἰδίως τοῦ μετώπου) ἀφαιμάξεων, ὡς εἰ εἴθισται καὶ περὶ ὧν ἐξ ἡμῶν θέλομεν εἶπει. Οἱ ἰθαγενεῖς πάνυ δικαίως ἀποδίδουσι τοὺς πυρετοὺς αὐτοὺς εἰς τὰ ἐκεῖ ὑπάρχοντα πολλὰ τέλματα καὶ εἰς τὰ ποτάμια τῶν τοιούτων μερῶν ὕδατα, ἅτινά εἰσι σχεδὸν στάσιμα καὶ μονοουχὶ σιπόμενα. Πολλοὶ δ' ἐξ αὐτῶν καὶ ἀπέθανον ἕνεκα τῶν τοιούτων πυρετῶν. Δυστυχῶς δὲν μοι ἐπετράπη νεκροψία παρὰ τῶν συγγενῶν τῶν θανόντων, πρῶτον ἥδη καὶ μετ' ἐκπλήξεως μαθόντων, ὅτι ἐνεργοῦνται τοιαῦται ἐν ἄλλαις χώραις. Ἐπαθον δὲ τὸν τοιοῦτον πυρετὸν οἱ παθόντες εὐθὺς ἀνευ προηγουμένων διαλαϊπόντων. Οἱ πυρετοὶ οὗτοι εἰσιν ὅμοιοι τοῖς παρὰ τοῦ Griesinger ἐκτενῶς περιγραφεῖσιν. Εἰσέβαλλον μετὰ γαστρικισμοῦ καὶ πυρετοῦ 40° K. καὶ ἔτι ὁ ἐπιχειλῖος ἔρπης οὐ σπανίως ἀνεφαίνετο. ἐκ δὲ τῶν ὑποχονδρίων σπλάγχχνων, ἢ ἐξόγκωσις τοῦ σπληνὸς καὶ τοῦ ἥπατος δὲν ἦτο μεγάλη. Καὶ τὰς τρεῖς μορφὰς τοῦ πυρετοῦ τούτου παρετηρήσαμεν, τούτέστι τὴν *εἰλαφράν*, τὴν *ἐντονον* καὶ τὴν *βαρεῖαν*. Οἱ θνήσκοντες ἐξηντλοῦντο πρότερον ἐκ τῆς διάρροιας πρὸ πάντων. ἔθνησκον δὲ συνήθως δις δεκαταῖοι, σπανιώτερον δὲ καὶ τρεῖς καὶ τετρακτὶς δεκαταῖοι, ἀναφαινομένων περὶ χειρῶν καὶ γαγγραινῆς ἐκ κατακλίσεως ἰδίως περὶ τὰ ἰσχία, καὶ φαινομένων πνευμονικῶν, σπανιώτατα μετὰ κώματος. Εἰς τοὺς σωζομένους ἢ ἀνάρρωσις ἦτο βαθμιαία, χωρὶς περὶ τὰ τέλη τῆς νόσου νὰ λαμβάνῃ ὁ πυρετὸς διαλαϊπόντα τύπον. Ἡ ἐπίσταξις δὲ ἦτο συνήθης, οὐδὲ οἱ ἰδρώτες ἀφθονοί. τὰ παραληρήματα πολλὰ, ἐνίοτε καὶ μετὰ μικρᾶς μανίας. τὰς ἐντερορραγίας εἶδομεν συχνά, κίματέμεσιν δὲ καὶ αἵματουρίκν οὐδέποτε. Πάντες σχεδὸν οἱ θεραπευθέντες παρ' ἡμῶν διὰ τῆς κινήσεως ἐσώθησαν. ἐκ τῶν ἡμετέρων ὑπηρετῶν ἀπέθανεν εἷς, τῆς

νόσου μὴ υποχωρησάσης τῇ κινίνῃ. Τὸν τοιοῦτον πυρετὸν ἅπαζ εἶδομεν καὶ εἰς τὴν Ἀμπακιάραν τοῦ Τιγρέ, ὅπου δὲν ὑπάρχουσιν ἔλη, παρά τινι τῶν ἡμετέρων ὑπηρετῶν, ἐξυγιασθέντι μετὰ μῆνα. Σημειοῦμεν δ' ἐν τέλει, ὅτι τινὲς τῶν στρατιωτῶν ἐνόσησαν ὁμοίως ὕστερον, μετὰ 10 - 15 ἡμέρας, ἀφοῦ μετέβημεν εἰς ἄλλα μέρη ὑγιεινά. Ἡμεῖς ἂν καὶ νεήλudes εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, πρὸς δὲ καὶ οἱ λαμβάνοντες καθ' ἐκάστην πρῶταν 4 ἢ 5 σιτάρια κινίνης (ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης, πρὸς ὃν εἰύστησα τὸ τοιοῦτον, τινὲς τῶν ἀξιωματικῶν κλπ.) δὲν ἐνόσησαν, ἐκ δὲ τῶν ἄλλων ἐνόσησαν μάλιστα οἱ μὴ διατηροῦντες καθαριότητα ἐν τε τοῖς ἑαυτῶν σώμασι καὶ ἐν τῇ κατοικίᾳ αὐτῶν. Ὡς ἐκ περισποῦ δὲ σημειοῦμεν ἐνταῦθα προσέτι καὶ τὸ ὅτι οἱ στρατιῶται συχνάκις ἐπυροβόλουν ἰδίως τὴν ἐσπέραν καθ' ὃν καιρὸν εὐρισκόμεθα εἰς τὰ νοσώδη ἐκεῖνα μέρη, «ὅπως ἀπομακρύνωσι τοὺς πυρετιῖς,» ἥναπτον δὲ καὶ περισσοτέρας πυρὰς τὰ αὐτὰ ἐποιοῦν καὶ «διὰ τὰ καταπαύσωσι τὴν ῥαγδαίαν βροχὴν.» Πρὸς δὲ σημειοῦμεν, ὅτι κατὰ τὰ ἐλώδη ἐκεῖνα μέρη παρετηρήσαμεν, ὅτι καὶ οἱ ἵπποι καὶ οἱ ὄνοι, ἀλλὰ πρὸ πάντων οἱ ἡμίονοι ἔπασχον διαλειπόντως ἄλῃ καὶ στενοχωρίαν.

Ἄλλας μορφὰς ἢ εἶδη πυρετῶν, ὁποῖα ἀπαντῶσιν ἐν Ἑλλάδι, οὐδόλως ἀπαντᾷ τις ἐν Αἰθιοπία, οὐδόλως δὲ οὐδὲ τὴν ἐλώδη καχεξίαν μετὰ ἐξορκώσεως τοῦ σπληνός, ὡς προσέπομεν. Ἐν τῇ παραλίῳ Μασσάβᾳ ἐνδημοῦσιν ἐπίσης ὑφαίσιμοι πυρετοί, καλοήθεις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, προσβάλλοντες μᾶλλον τοὺς νεήλudas, ἐπίσης καὶ ἡ δυσεντερία καλοήθης ὁμοίως δὲν ὑπάρχουσι δὲ ἔλη καὶ τέλματα ἐκεῖ. παλίοροιαι μόνον συμβαίνουσι κατὰ τὰς παρακειμένας ἀβαθεῖς ἀκτὰς, ἐν αἷς καὶ σήψει τῶν φυκῶν. Τὴν ἐλειογενῆ καχεξίαν ἢ τοὺς διαλείποντας πυρετοὺς οὐδόλως ἀπηντήσαμεν οὐδὲ περὶ τὴν μεγάλην λίμνην Τσάναν ἢ Τεμπέαν (τῆς Ἀμάρας), ἥς τὰ πέριξ μέρη εἰσὶν ὑγιεινότετα καὶ τερπνότετα. Ἐπίσης καὶ ἡ δυσεντερία εἶνε ἄγαν σπανία ἐν Ἀβησσινίᾳ· ἡμεῖς τοῦλάχιστον δὲν εἶδομεν τοιαύτην, εἰμὴ μόνον δυσεντερίαν καταρροϊκὴν, οὐχὶ μiasματικὴν, ὀφειλομένην πρὸ πάντων εἰς διαιτητικὰς παρεκτροπὰς. Ἐπίσης σπάνιοι εἰσι καὶ οἱ οὕτω δὴ καλούμενοι γαστρικοὶ πυρετοί, οἵτινες ἀπαντῶσιν ἐν Μασσάβᾳ. Ὅπως δ' ἀποφύγωμεν τὰς ἐπαναλήψεις καὶ τὴν πολυλογίαν, δηλοῦμεν ὅτι ἐν τοῖς ἐξῆς οὐδεὶς λόγος γενήσεται περὶ τῶν μὴ κατὰ τὴν Αἰθιοπίαν ἀπαντῶντων νοσημάτων, τὴν σήμερον τοῦλάχιστον, ἢ ὅσων ἡμεῖς δὲν εἶδομεν. Προκειμένου περὶ τοῦ κοιλιακοῦ καὶ τοῦ ἐξανθηματικοῦ τύφου ὠρισμένως ἡμεῖς κατὰ τὴν διετὴ διαμονὴν ἡμῶν εἰς Ἀβησσινίαν, ἣν εἶδομεν σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν οὕτως εἰπεῖν, οὐδεμίαν περιέπτωσιν ἀπηντήσαμεν. Περὶ δὲ τοῦ οὕτω δὴ καλουμένου βουβωρικοῦ λοιμοῦ (πανώλης νόσου, λοιμώδους, λοιμικῆς, θανατικῆς κλπ.), la peste — pestis —, ἂν

καὶ ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Θουκυδίδου οὐδὲν θετικὸν ἱστορικῶς δύναμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν, τοῦτο μόνον ἱστορικῶς γινώσκουμεν, ὅτι ὁ λοιμὸς τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (430 π. Χ.) ἤρξατο ἐξ Αἰθιοπίας τῆς ὑπὲρ Αἰγύπτου (Βιβλ. Β', 48). Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς Προκόπιον, Ἀγαθίαν καὶ ἄλλους, καὶ ὁ οὕτω δὲ καλούμενος λοιμὸς *Ιουστινιανοῦ Α'*. (531 μ. Χ.) ἐξ Αἰθιοπίας ἔσχε τὴν ἀρχήν. Καὶ οἱ μεταγενέστεροι δὲ συγγραφεῖς οὐ σπανίως ἀναφέρουσι τὴν Αἴγυπτον τὴν πρὸς τὸ Σουδάν ὡς ἐστὶν τοῦ λοιμοῦ. Οἱ ἰθαγενεῖς ὅπως σκοτεινὰς ἰδέας ἔχουσι περὶ αὐτοῦ.

Τὴν *ἀσιατικὴν χολέραν* καλῶς περιγράφουσιν οἱ πρεσβύτεροι τῶν κατόικων καὶ ἐνθυμοῦνται μικρὰς ἐπιδημίας ταύτης ἐν Τυγγέ. Λέγουσι δ' οἱ οἱ Ἰνδοὶ ἔμποροι ἔφερον αὐτήν.

Ἐπιδημία *εὐλογίας* (varirole) δὲν εἶνε σπάνια ἐν Ἀθῆσσι, καθ' ὅς πληροφορίας ἔλαβον παρὰ τῶν ἰθαγενῶν τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν νεωτέρων, μάλιστα δ' ἐν Τυγγέ, καὶ ὡς ἐπείσθην ἐκ τῆς παρατηρήσεως· οὐ σπανίως τρώντι ἀπαντὰ τις ἀνθρώπους ἐκεῖ, ὧν ἀνεξίτηλα τὰ ἔγχη τῆς εὐλογίας (οὐλαί) φαίνονται ἐπὶ τοῦ προσώπου ἰδίως. Ἀπαντὰ δ' ἡ νόσος πρὸ πάντων ἐν Τυγγέ, διότι δι' αὐτοῦ κυρίως ἐκ τῆς Μασσαβας γίνεταί ἡ συγκοινωνία μετὰ τῶν Αἰγυπτίων καὶ ἄλλων, πρὸ οἷς συχιοτέρα ἡ εὐλογία· ἄλλως γὰρ δὲ ὁ δαμαλισμὸς (vaccination), ὁποῖον ἐννοοῦμεν ἡμεῖς σήμερον εἶνε ἐντελῶς ἄγνωστος τοῖς Ἀθησσινοῖς· ἐμβολίζονται δ' οὗτοι ἀπ' εὐθείας, κατὰ τὰς ἐπιδημίας τῆς εὐλογίας, ἀπὸ βραχίονος εἰς βραχίονα, διὰ τῆς αἵχμηρᾶς ἄκρας ξυρχαρίου, δι' ἧς λαμβάνουσιν ἀπὸ φλυκταίνης εὐλογιῶντος ὕλην, ἣν ἐναποθέτουσιν ἐπὶ τῶν ἀμυγῶν, κατὰ τὸ σύστημα, ὅπερ ὑπῆρχε καὶ ἐν Εὐρώπῃ πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ Jenner, καὶ παλαιότερον ἔτι ἐν Ἀραβίᾳ, Κίνᾳ κλπ. πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων, ὑπάρχει δὲ καὶ σήμερον ἔτι εἰς τινὰ χωρία τῆς Ἑλλάδος. Προτιμῶσι δὲ νὰ ἐνοφθαλμίζωνται ἀπὸ φλυκταίνων παιδίων πασχόντων *εὐλογιοειδές* (varioloïde) οἱ Ἀθησσινοί. Ἡμεῖς ἐνωφθαλμίσαμεν ἐπιτυχῶς διὰ δαμαλίδος ὕλης γαλλικῆς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην, τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν Μητροπολίτην, τὸ Τσεγιέ, τὸν Ῥάς-Ἀλούαν, πολλοὺς τῶν ἄλλων στρατηγῶν, τοὺς ὑποτελεῖς βασιλεῖς Μενελίχ καὶ Τακλαϊμανότ, ἄλλους τινας ἀξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας, καὶ πολλὰ παιδιά ἐν Ἀδοβᾷ, εἰσαγαγόντες οὕτω τὸν δαμαλισμὸν παρ' αὐτοῖς ἐκπληττομένοις διὰ τὸ πρωτοφανὲς τοῦ πράγματος· κατωρθώσαμεν δὲ δι' αὐτοκρατορικῆς διαταγῆς ν' ἀπαγορευθῇ εἰς τὸ ἐξῆς ὁ ἐνοφθαλμισμὸς τοῦλάχιστον ἀπὸ πάσχοντος κακοῦ ἢ εὐλογίαν εἰς ὕγιᾶ, καὶ νὰ ἀπομονῶνται οἱ πάσχοντες, λαβόντες ἀφορμὴν ἐξ ἐπιδημίας εὐλογίας, ἣν παρετηρήσαμεν ἐπὶ μῆνα ἡμεῖς αὐτοὶ εἰς Ἀδοβὰν τοῦ Τυγγέ, κατὰ Ἰούλιον (ἀρχαὶ βροχῶν

ἐκεῖ) τοῦ 1886. Ἡ ἐπιδημία ἐκείνη κακοήθους εὐλογίας προσέβαλλε πρὸ πάντων τὴν παιδικήν ἡλικίαν ἀπὸ 1—14 ἐτῶν, ἀπέθνησκον δὲ 2—5 παῖδιά καθ' ἡμέραν. Ἡ νόσος μετεφέρθη ἀπὸ τῆς Μασσάβας, ὅπου, ὡς θετικῶς ἐπληροφορήθην παρὰ τῶν ἐμῶν ὑπηρετῶν, καὶ ἐν Μασσάβᾳ κατόπιν, ἀνεφάνη ἡ νόσος ἀπὸ τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου τοῦ 1886, προσβάλλουσα ἐπίσης τὴν παιδικὴν πρὸ πάντων ἡλικίαν, μέχρι τοῦ 25 ἔτους· ἡ νόσος μετεφέρθη οὕτω βαθμηδὸν ἐκ Μασσάβας εἰς τὸ χωρίον Ἀϊλέτ, ἐκείθεν εἰς Ἀσμάραν καὶ ἐντεῦθεν εἰς Ἀδοβαν· ἀγνοῶ ἂν ἐξηκολούθησεν ἡ νόσος προχωροῦσα οὕτως εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ Τιγρέ, διότι κατὰ τὰς ἀρχάς Αὐγούστου ἀνεχώρησα ἐξ Ἀδοβας ἐρχόμενος εἰς Μασσάβαν, ὅπως ἐπανεέλθω εἰς τὴν Ἑλλάδα· τοῦτο μόνον σημειῶ, ὅτι κατὰ τὴν ἐπάνοδόν μου δὲν ἀπῆντησα ἢ τρία μόνον κρούσματα εὐλογίας εἰς Ἀσμάραν, οὐδὲν δὲ εἰς Ἀϊλέτ καὶ Μασσάβαν, παυσάσης οὕτω τῆς ἐπιδημίας. Μεταξὺ τῶν 7000 κατοίκων τῆς Ἀδοβας, ἀπέθανον, ὡς παρὰ τῶν ἱερέων ἔμαθον, περὶ τὰ 300 παῖδιά μεταξὺ 500 περίπου προσβληθέντων ἀπὸ τοῦ μηνὸς Ἰουνίου, καθ' ὃν ἡμεῖς εὐρισκόμεθα ἐνδοτέρω εἰς Μακκαλέ παρὰ τῇ Ἰωάννῃ. Τὸ ἐπικρατοῦν εἶδος τῆς εὐλογίας ἦτο τὸ *abductor* (v. confluyente) *αιμορραγικὸν* (μέλαν, sanguinolent) σπανιώτερον δὲ τὸ γαγγραινώδες. Εἰς τὰ σωζόμενα τῶν παιδίων αἱ ὑπολειπόμεναι οὐλαὶ ἦσαν βαθεῖαι. μελαίαι. Σημειωτέον δ' ἐνταῦθα, ὅτι εἶδον καὶ παῖδιά κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν πάσχοντα εὐλογιοειδές, ἐξ οὗ ἐπίσης οὐκ ὀλίγα ἀπέθανον. Ἀρεμοεὐλογίαν (*varicelle*) δὲν εἶδον οὐδεμίαν. Εἰς τῶν ὑπηρετῶν μου, 17 ἐτῶν, δαμαλιθεὶς ἐπιτυχῶς πρὸ δύο μηνῶν παρ' ἐμοῦ εἰς Μακκαλέ, ἔπαθεν εὐλογίαν εἰς Ἀδοβαν καὶ ἰάθη.

Ὡς ἐπέισθην ἐκ τῶν πληροφοριῶν, ἃς ἔλαβον παρὰ τῶν ἰθαγενῶν κατακλιῶν ἐρωτωμένων, ἡ *ελιρά* καὶ ἡ *όστρακιὰ* ἀπαντῶσιν ὁμοίως ἐν Ἀβηθαινίᾳ προσβάλλονται ἰδίως τοὺς παῖδας· δύο μόνον περιπτώσεις ἰλαρᾶς κακοήθους εὐλογίας ἦμιν νὰ ἰδῶμεν εἰς τὸ στρατόπεδον Τέβρα-Ταβούρ τῆς Ἀμάρας, τὴν μίαν παρὰ θυγατρὶν 5 ἐτῶν καὶ τὴν ἄλλην παρὰ διετεῖ παιδίῳ, κατὰ τὸν Σεπτέμβριον (τέλος τῶν βροχῶν) τοῦ 1885, μίαν δὲ περίπτωσιν ὀστρακιᾶς παρατηρήσαμεν εἰς 10ετὲς παιδίον, καλοήθην ἐπίσης, τὸν Μάϊον τοῦ 1885 ἐν Ἀμπακιάρᾳ τοῦ Τιγρέ (ἀρχαὶ βροχῶν). Μικραὶ ἐπιδημίαι ἰλαρᾶς ἢ ὀστρακιᾶς δὲν εἶνε σπάνιαι, ὡς ἔμαθον, ἰδίως κατὰ τὸν ἐκεῖ χειμῶνα, ἐν τοῖς στρατοπέδοις, ὅπου περισσότεραι αἱ γυναικες καὶ τὰ τέκνα τῶν στρατιωτῶν.

Ἐπιδημικὴ διφθερίτις καὶ ἐγκυαλωρωτικά μνηιγγίτις καὶ παρωτίτιδες (*oreillons*) καὶ γρίππης (*gripp*) ἐπιδημίαι καὶ ἐρυσσιπελάτων καὶ ὀφθαλμιῶν, καὶ κακοήθους γλύκταινα (*pustule maligne*) εἰσὶν ἄγνωστα τοῖς ἰθαγενέσι. Σπανιωτάτη ἐπίσης εἶνε καὶ ἡ λύσσα, ἣν γινώσκουσιν οἱ

ἰθαγενεῖς τὴν χοιράδωσιν καὶ τὴν γυματίωσιν (τῶν πνευμόνων ἰδίως) οὐδαμοῦ τῆς Ἀθησινίας ἀπὴντηται, οὐδ' ἄλλας ἐκ τῶν καθολικῶν καὶ τῆς ἰδ. ουστασίας ἢ τοῦ αἵματος νόσων, οὐδὲ ραχτισμοῖν, οὐδ' ἀρθρίτιδα, οὐδ' ὀστεομαλακίαν, οὐδὲ πελλάγαν, οὐδὲ ρευματισμοὺς τῶν ἄρθρων, οὐδ' ἄλλο τι τοιοῦτον. Ἀπαξ μόνον εἶδον γυναῖκα ἔγγαμον τριακονταέτιαν χλωρωτικήν (χλωρίαις) εἰς Ἀδοῦσαν τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1885, ἣν ἐπανεῖδον τῷ 1886 ὑγιαίνουσαν καὶ ἰαθεῖσαν τῇ χρήσει τοῦ κακχαρώδους ὀξειδίου τοῦ σιδήρου καὶ τοῦ περουβιανοῦ φλοιοῦ, ἅπερ ἐκ Μασάβης αὕτη ἐπρομηθεύθη. Ὡς θριάμβον δὲ τῇ ἐπιστήμῃ δύναται τις νὰ θεωρήσῃ τὰς περὶ τῶν αἰτίων τῶν διαθεσικῶν ἐν Εὐρώπῃ νόσων ἰδέας τοῦ Ch. Bouchard τὰς κφραζομένας ἐν ταῖς «Νότοις ἐκ βραδύτητος τῆς θ.έψεως», περισπουδάζων συγγράμματι, διότι τῶνόντι ἐν Ἀθησινίᾳ, ὅπου οἱ λάοικοι ὅλως διαφόρως ζῶσι, δὲν ἀπαντῶσι τοιαῦται νόσοι.

Ἐκ τῶν χροτίων μολυσματικῶν νόσων, ἡ συφιλις εἶνε ἀρχαίως διαδεδομένη ἐν Ἀθησινίᾳ. Ἐνταῦθα δὲ μετέφερον αὐτὴν ἐξ Εὐρώπης οἱ Πορτογάλοι ἀπὸ 300 ἥδη ἐτῶν, ἥτοι ἀπὸ τοῦ 1600, ἐπολλαπλασίασαν δ' αὐτὴν οἱ Ἀγγλοὶ τῷ 1867—68. Ἐκτὸς τῆς βλεννόρροιας ἥτις εἶνε κοινὴ ἰδίως μεταξὺ τοῦ ὄχλου, τὰ συφιλιδικὰ ἔλκη καὶ αἱ συφιλικαὶ ἐλκδηλώσεις εἰσὶν ὁμοίως συνήθη. Οὐ σπανίως ἀπαντᾷ τις πρόσωπον λευκὸν συφιλιδικὸν ἔλκος ἀπλοῦν ἢ πολλαπλοῦν, καὶ βλεννόρροϊαν. Καλοῦσι δ' ἰθαγενεῖς τὴν συφιλίδαν *bàba fràngui* (νόσος τῶν φράγκων). Σημειωτέον ὅμως, ὅτι ἡ συφιλις ἐν Ἀθησινίᾳ δὲν εἶρε ποσῶς κακοήθους τοῦ ναντίον μάλιστα, εἶνε ἡπία καὶ θεραπεύεται εὐκόλως δι' ἀπλουστάτων μέσων, ἅτινα οἱ Αἰθίοπες μεταχειρίζονται. Ἡ βλεννόρροια ὡ, ἐπὶ τὸ πλεῖστον θεραπεύεται ἀφ' ἑαυτῆς, ὥς εἰπεῖν αὐτομάτως. Οἱ πάσχοντες ἀποφεύγουσιν ὡς οἶόν τε τὸν κάματον, δὲν πίνουσιν οἶνον πολὺν (ὕδρῳ μελι), οὐδ' ἄλλα ποτὰ ἐρεθιστικά, οἶον καφέν, ῥακὴν κ. τ. τ., οὐδὲ τρώγουσι τὸ καυστικὸν αὐτῶν καρύκευμα *μπέμπερι*, ἀλλὰ γάλα πρὸ πάντων πίνουσι καὶ ὕδωρ περισσότερον τοῦ συνήθους· οὕτω δὲ μετὰ ἕνα συνήθως μῆνα θεραπεύεται ἡ βλεννόρροια παρ' αὐτοῖς. Πλείστοι, ὅσοις τῶν στρατιωτῶν ἐθεράπευσαν δι' ἐγγύσεων ἐν τῇ οὐρήθρᾳ ἀραιᾷ διαλύειν εὐσπερ χλωριούχου σιδήρου εἰς διάστημα μ. ἄς ἐβδομάδος. Καὶ τὰ συφιλιδικὰ ἔλκη εὐκόλως θεραπεύονται ἐκεῖ, μετὰ 20 ἡμέρας συνήθως ἢ μετὰ ἕνα μῆνα. Οἱ ἰθαγενεῖς πλύνουσι καὶ καθαρίζουσι τὸ ἔλκος δι' ἀπλοῦ ὕδατος ἅπαξ τῆς ἡμέρας, ἐπιπάσσουσι δὲ κόνιν καλομελάνου καὶ ἐπιδένουσι διὰ μικρᾶς ὀθόνης τὴν βίλανον· ἄλλοι ἐπικαίουσι τὰ ἔλκη διὰ χυτοῦ νιτρικοῦ ἀργύρου ἢ διὰ θειικοῦ χαλκοῦ στερεοῦ, πλύνουσι δ' αὐτὰ δι' ἀφθόνου ὕδατος· ἄλλοι δὲ τέλος, ἐπόμενοι τῇ ἀρχαίᾳ παρ' αὐτοῖς μεθόδῳ, διὰ μαχαιρίου ἢ ψαλίδος ἀποκόπτουσι τὸ ἔλκος καὶ καυτηριάζουσι διὰ τοῦ πε-

πυρακτωμένου σιδήρου πρὸς ἐπίσχεσιν ἰδίως τῆς αἱμορραγίας. Οὐδὲν ἀ-
πρόοπτον συνήθως συμβαίνει ἐκ τῆς τοιαύτης τῶν ἰθαγενῶν θεραπείας.
Οὐδέποτε εἶδμεν ἐκ βλεννορροϊῶν ὀρχίτιδας ἢ ἐπιδιδυμίτιδας ἢ ἄλλας
ἐπιπλοκάς ἐπελθούσας παρ' οὐδενί, εἰμὴ μόνον μικράς περιφριώτεις ἔστιν
ὅτε, οὐδὲ σαρκώδεις βλαστήσεις ἢ κονδυλώματα περὶ τὸν δακτύλιον κλπ.
Οὐδὲ τὰ συφιλιδικὰ τῶν ἰθαγενῶν ἔλκη εἶδ' μέν ποτε καταστάτα γαγ-
γραινῶδη ἢ διφθεριτικά ἢ φαγεδαινικά, οὐδ' εἶδμεν ποτε βυδῶνα. Πολ-
λοὺς δὲ τῶν πασχόντων ἐθεραπεύσαμεν δι' ἀπλουστάτων μέσων. παραγ-
γεῖλαντες νὰ καθαρίζωσι τὰ ἔλκη αὐτῶν καὶ νὰ ἐπιπάσωσιν ἰωδοφόρμιον
ἢ καλομέλανον. Τὰ δὲ δευτεροβάθμια συφιλιδικὰ φαινόμενα ἐκδηλοῦνται
ὀμαλῶς καὶ καλοηθέστατα παρ' αὐτοῖς δι' ἐλαφρᾶς συφιλιδικῆς ροδάνθης,
δι' ἐρυθήματος κατὰ τὸν φάρυγγα ἢ διὰ μικρῶν βλεννωδῶν πλακῶν
σπανιώταται εἰσιν αἱ ἄλλαι συφιλιδικαὶ δερματοπάθειαι· δις μόνον εἶδον
τὴν συφιλιδικὴν ψωρίασιν, καὶ ἅπαξ συφιλιδικὴν ἰριδίτιδα. Ἀρθροπαθείας
καὶ συφιλίδα τῶν νεογνῶν οὐδέποτε εἶδον. Αἱ δὲ τριτοβάθμιοι συφιλι-
δικαὶ παθήσεις εἰσὶν ὁμοίως παρ' αὐτοῖς καλοήθεις, περιοριζόμεναι μόνον
εἰς ἐξοστώσεις, ὀστεοκόπους πόνους καὶ κεφαλαλγίας νυκτερινὰς μετρίας
ἐντάσεως. Κομμιώδεις ὄγκους, βλάβας σπουδαίας συφιλιδικᾶς τοῦ ὄρχεως,
τοῦ ἥπατος, τοῦ ἐγκεφάλου, τοῦ νωτιαίου μυελοῦ κ.τ.τ. δὲν ἔτυχεν ἡμῖν
νὰ ἴδωμεν. Ὑποπεύομεν μόνον, ὅτι εἷς τῶν παρ' ἡμῶν θεραπευομένων
ἀξιωματικῶν τοῦ Ἰωάννου, 40ετῆς, ἔπασχε κομμίωμα τοῦ ἐγκεφάλου
συφιλιδικόν· διότι οὗτος μὴδὲν παρουσιάζων τὸ ἀνώμαλον ἐκ τῶν λει-
τουργικῶν συστημάτων, παρεπονεῖτο μόνον διὰ κεφαλαλγίαν νυκτερινὴν
πρὸ πάντων καὶ πόνους ὀστεοκότους· πρὸ μηνὸς ἐξήκολούθει λαμβάνων
εἰς καταπότια ἡμῖν σιτάριον διττοῦδούχου ὑδραργύρου καὶ 10 σιτάρια
ἰωδούχου καλίου δι' ἡμέρας· τὰ ὀχληρὰ φαινόμενα ἀρκούντως ἐμετριά-
σθησαν· ἡμέραν τινὰ ἔλαβε δόσιν κούσσου, τὴν συνήθη, ὡς ταινιοκτόνου·
ἡ ταιρία κατέπεσε μετὰ τῶν ὑποχωρημάτων, μετὰ ὥρας δέκα ἀπέθανεν
ἐκ κεραυνοβόλου ἀποπληξίας οὗτος. — Ἡ θεραπεία δὲ τῶν συφιλιδικῶν
ἐκδηλώσεων τῶν τε πρωτοβαθμίων καὶ τῶν δευτεροβαθμίων γίνεται με-
ταξὺ τῶν ἰθαγενῶν δι' ὑποκαπνισμῶν ὑδραργυρικῶν (κατὰ τὴν παλαιο-
τάτην τῶν Σινῶν καὶ Ἰνδῶν μέθοδον, ἥτις καὶ ἐν Εὐρώπῃ μεταγενεστέ-
ρως ἐφηρμόζετο) καὶ διὰ λουτρῶν θερμῶν θειούχων ἢ ἀλατούχων ἐκ τῶν
ὑπαρχόντων ἐκεῖ, ὡς εἴπομεν ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου, διαρκεῖ δὲ ἡμέρας
40—50, καθ' ἃς ὁ πάσχων φέρει ὑποδήματα, καλύπτει δὲ καὶ τὴν κε-
φαλὴν αὐτοῦ ὅπου ἂν εὐρίσκηται, καὶ τρέφεται διὰ γάλακτος πρὸ πάντων
καὶ θηράματος. Εἰς τινὰς περιστάσεις λαμβάνουσι καὶ ἐσωτερικῶς τὸν ὑ-
δραργυρον, οὕτω δὲ πᾶν εὐκόλως καὶ ἐπιτυχῶς ἐξακολουθοῦσι θεραπευό-
μενοι. Χρῶνται δὲ ἀποκλειστικῶς τῷ ἐρυθρῷ ἐνθιῷ ὑδραργύρῳ (κιννάβαρι).

ὃν κατασκευάζουσιν εἰς βολάκια μετὰ ψυχρὸς ἄρτου ἢ ἀλεύρων καὶ παρέχουσιν αὐτὰ ἐσωτερικῶς μέχρις ὑδραργυριάσεως ἢ σιελισμοῦ, ἢ κατασκευάζουσι μικρὰς καλύβας, ἐν αἷς ὄρθιος ἵσταται καὶ γυμνὸς ὁ θεραπευόμενος ἔχων τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐκτὸς τῆς καλύβης, ἐν ταύτῃ δὲ θέτουσιν ἀντιμέτους ἀνθρακας ὀλίγους, ἐπὶ τῶν ὁποίων ῥίπτουσιν ὠρισμένον ἀριθμὸν τοιούτων βολακίων, ἅτινα καίόμενα συναναδίδουσι μετὰ τοῦ καπνοῦ καὶ μόρια ἢ ἄτμους ὑδραργυρικούς, οἵτινες οὕτω προσβάλλουσι τὸ σῶμα τοῦ πάσχοντος· τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπικυανθάνεται καὶ τὴν ἐπιῦσαν, μετὰ μεσημβρίαν πάντοτε, ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, ὡς προείπομεν, καθ' ἑκάστην δὲ πρωΐαν λούεται ὁ πάσχων ἐν τῷ αὐτοφρεῖ λουτρῷ· ἄλλοτε δὲ, καθημένου τοῦ ἄρρώστου ἐν τῇ καλύβῃ αὐτοῦ γίνονται οἱ τοιοῦτοι ὑποκαπνισμοί, καθ' οὓς καὶ ἀναπνέει οὕτω τοὺς ὑδραργυρικούς ἀτμούς. Παρατηρήσαμεν, ὅτι οἱ ἰθαγενεῖς εἰσιν εὐπαθέστεροι εἰς τὰς ἄλλας φαρμακευτικὰςσκευασίας τοῦ ὑδραργύρου, ἐπίσης καὶ εἰς πάντα τὰ ἀήθη παρ' αὐτοῖς φάρμακα ἐκ τῶν ἡμετέρων, ἅτινα τυχύτερον καὶ διὰ μικροτέρων δόσεων ἐνεργοῦσι· τὰ αὐτὰ παρατηρήσαμεν καὶ ἀπὸ τοῦ ἰωδούχου καλίου, τῆς δακτυλίτιδος, τῆς μορφίνης κλπ· τὰ καθάρσια μόνον ἀνέχονται περισσότερο ἢ ἡμεῖς, οὐδόλως δὲ καταβάλλονται ἐκ τῆς καθαρκτικῆς ἐνεργείας τοῦ ὑδραργύρου, ὃν λαμβάνουσι καθ' ὃν χρόνον θεραπεύονται οἱ σφιλιθικοί.

Ἐκ τῶν νόσων τοῦ δέρματος, ἡ οὕτω δὴ καλουμένη ἐλεφαντίασις τῶν Ἑλλήνων ἢ λέπρα τοῦ μέσου αἰῶνος (ἐλέφας, λέων κατ' Ἀρεταῖον κλπ. ἐν τῷ περὶ χρόνιων παθῶν Β'. βιβλ., 13, καὶ σατυρισμὸς καὶ σατυρίασις παρὰ Γαληνῷ ἔτι) εἶνε ἀρχαίως διαδεδομένη καθ' ἅπασαν τὴν Ἀθηναίαν, ἢ τε φυματιώδης καλουμένη μορφή καὶ ἡ ἀραισθητικὴ καὶ ἡ κηλιδώδης καὶ ἡ μικτὴ, παρὰ τε τοῖς ἀνδράσι καὶ ταῖς γυναῖξιν, μάλιστα δὲ μεταξὺ τῶν ἀπορωτάτων, ἀπὸ τῆς εἰκοσαετοῦς πρὸ πάντων καὶ ἐξῆς ἡλικίας. Κατὰ τὸν ἐκεῖ χειμῶνα ἰδίᾳ (Ἰούνιον, Ἰούλιον καὶ Αὐγούστον) τοῦ 1885 ἐν τῷ στρατοπέδῳ Τέβρα-Ταβούρ τῆς Ἀμάρας μεταξὺ 25,000 ψυχῶν ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἴδω πλέον τῶν 100 λεπτῶν, ἐλθόντων, ὡς συνήθως γίνεται ἐκεῖ, ἐκ διαφόρων μερῶν ὅπως ζητῶσιν ἐλεημοσύνην. Οἱ ἰθαγενεῖς δὲν θεωροῦσι τὴν νόσον ὡς βεβαίως κολλητικὴν, διὰ τοῦτο καὶ πλησιάζουσιν εἰς τὰς κατοικίας αὐτῶν καὶ ἐπιτρέπουσιν αὐτοῖς νὰ κατοικῶσι πλησίον. Ἐξ αὐτῶν οἱ περισσότεροι ἦσαν ἄνδρες ἡλικίας μεταξὺ 20 καὶ 40 ἐτῶν. Λέπραν τοιαυτὴν εἰς ἔχοντες ἡλικίαν μικροτέραν τῶν 20 ἐτῶν δὲν ἔτυχεν ἡμῖν νὰ παρατηρήσωμεν. Ἐπεκράτει δὲ ἡ φυματιώδης μορφή· τὸν οἶκτον δὲ διήγερεν ἐν ἐμοὶ ἡ ὄψις τῶν δυστυχῶν ἐκείνων ὄντων, ὧν τὸ πρόσωπον δυσμορφώτατον, λεορτοειδές, ἐξηλασμένον, ἡ ρίς καὶ τὰ ὦτα καὶ τὰ χεῖλη ἀποκεκομμένα, ἐπίσης καὶ οἱ δάκτυ-

λοι καὶ τὰ ἄκρα, ἡ φωνὴ βραγχώδης, ἔρρινος ἢ ὄλως ἐσβεσμένη κλπ. κλπ! Οὐ σπανίως δ' ἐνέτυχέ μοι νὰ ἴδω συνυπάρχουσαν καὶ τὴν οὕτω δὴ καλουμένην ἐλεφαντίασιν τῶν Ἀράβων, ἥτις τὴν παχυδερμίαν τῆς κνήμης καὶ τῶν ἄνω ἄκρων, καὶ ἰδίως τοῦ ὁσχεύου μετὰ τῆς πόσθης καὶ τοῦ πέους παρὰ τοῖς πᾶσιν ἐκεί λεύραν ἐλληνικὴν. Ἀγνοῶ ἂν καὶ ἀλλαχοῦ ἢ παρ' ἄλλων πρότερον παρατηρήθη τὸ τοιοῦτον. Ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπερτροφικὴν ἀναισθητικὴν μορφήν τῆς λέπρας παρατηρήσαμεν ἰδίως κατὰ τοὺς πόδας μετ' ἐξελκώσεων καὶ ἡτοπτώσεως ὀλοκλήρων τῶν φαλάγγων, καὶ τὴν ἀτροφικὴν, ὡς πᾶν δικαίως διακρίνει τὰς παραλλαγὰς ταύτας ὁ ἡμέτερος κ. Καραμήτσας; (*Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις συνόδου τῶν Ἑλλήνων ἱατρῶν*, 1882, ἐν σελίδι 355).

Ἡ δὲ ἐλεφαντίασις τῶν Ἀράβων (διάχυτος ὑπερτροφία τοῦ δέρματος καὶ τοῦ ὑποδορείου κυτταρώδους συνεκτικοῦ ἱστοῦ) αὐτοτελὴς ἀπαντᾷ ὁμοίως κατὰ τὴν Αἰθιοπίαν, ἀλλ' οὐχὶ τοιοῦτον συχνὴ ὅπως ἡ λέπρα καταλαμβάνει· δ' αὕτη τὰς κνήμας ἰδίως καὶ τοὺς ἄκρους πόδας, σπανιώτερον τὸν ὁσχεον καὶ τὰ ἄνω ἄκρα. Ἀπαντᾷ εἰς ἀμφοτέρω τὰ φύλα, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀρμαίαν ἡλικίαν. Ἰσως ἡδυάμεθα ν' ἀποδώσωμεν τὴν νόσον καὶ εἰς τοὺς πολλοὺς καμάτους καὶ τὰς ταλαιπωρίας, ἃς ὑφίστανται οἱ πόδες τῶν ἰθαγενῶν, ἀνευ ὑποδημάτων μάλιστα ὁδοιπορούντων καὶ μακροτάτας ὁδοὺς συνεχῶς σχεδὸν πορευομένων ἐν μέσῳ ἀποτομῶν τάτων καὶ δυσβατωτάτων καὶ πλήρων ἀκανθῶν μερῶν. Εἶδομεν δ' αὐτὴν ἢ μονομερῆ, τὸν ἓν μόνον τῶν ποδῶν ἀλίσκουσαν, ἢ καὶ ἀμφοτέρους, οὓς σὺν τῷ χρόνῳ καταστρέφει.

Ἡ κοινὴ ἢ συνηθὴς λέπρα (lèpre ordinaire), ἐκ τῶν λεπιδοειδῶν (squame) δερμαγεργήτων, ὡς παραλλαγή τις τῆς ψωρίασεως (psoriasis) θεωρουμένη, ἀπαντᾷ ἐπίσης συχνὰ εἰς τὴν Ἀθησινίαν, διαχύτως, προσβάλλουσα ἰδίως τοὺς ἀνδρας καὶ ἐδράζουσα κατ' ἀραιὰ διαστήματα περὶ τοὺς μηρούς, τοὺς γλυτούς, τὰς κνήμας, τὸ ἀντιβράχιον, τὰς χεῖρας καὶ τὸ ὑπογάστριον, ἐν γένει περὶ τὰς ἀρθρώσεις. Προσβάλλει τοὺς ἄλλως ὄλως ὑγιεῖς, τοὺς εὐρώστους νέους πρὸ πάντων, καὶ τὰς γυναῖκας σπανιώτερον· εἶνε ἐξάνθησις κυκλική. Οἱ ἰθαγενεῖς θεραπεύουσιν αὐτὴν διὰ τοῦ θείου ὅπερ μετ' ἐλάιου (ἐκ τῆς *Guizotia oleifera*), βουτύρου καὶ αἰθάλης παρασκευάζουσιν εἰς αἰορήν.

Τὰ διάφορα εἶδη τοῦ ἐκζέματος ἀπαντῶσιν ἐπίσης ἐκεῖ, ἀλλ' οὐχὶ συχνά, οὐδὲ καθολικὰ ἐπίσης ἀπαντῶσι καὶ οἱ *λευχῆρες*, ἀλλὰ συχνότεροι οὗτοι (*λευχῆρ τῶν τροπικῶν*), καὶ τὰ ἐκθύματα. Τὴν ἰχθύωσιν ὀλιγάκις μόνον εἶδομεν, καὶ ταύτην ἀπλὴν, ἐπίσης καὶ τὴν ἀπλὴν πιτυρίασιν. Ἐκ τῶν δυσμορφιῶν τοῦ δέρματος, οὐχὶ σπανίως εἶδομεν τύλους (callosities), μυρμηκίας (verrucae), τὴν λεύκην ἢ ἀλγὸν (vitiligo)· ἢ φαλάκρα

(salvitie), σπανιωτάτη ὅλως εἰς νέους, *μόνον εἰς τοὺς γέροντας* ἀπαντᾷ ἐν Αἰθιοπία. Ἐκ τῶν φλεγμονῶν τοῦ δέρματος, οὐδὲ *δοθιῆνα* οὐδ' *ἀνθρακα* παρετήρησα, τὸ δ' *έρυσίπελας* ἅπαξ μόνον εἶδον κατὰ τὴν ἀρστέραν κνήμην στρατιώτου, καὶ τοῦτο τραυματικόν, εὐκόλως ἰαθέν. Ὀλιγάκις ἐπίσης εἶδον καὶ τὸν *ἐπιπόσθιον ἔρπητα* (*herpes praeputiali*). Συχνότερον ἀπαντᾷ παρὰ τοῖς Αἰθίοσιν *κρήνη* ἢ *φθειρικὴ* (*prurigo pediculari*). Τὴν *λύκον* ἢ *ἔρπητα τὸ ἐσθιόμενον* (*lupus*) ἅπαξ μόνον εἶδον κατὰ τὴν βένενομεν-βράνην τῆς ῥινὸς παρὰ συμφυλιδικῶ ὑπερήτη, οὕτινος κατεστράφη σχεδὸν ὁλόκληρος ἡ ῥίς. Ἐκ δὲ τῶν παρασιτικῶν δερματοπαθειῶν, ὁ *ἀχώρ* (*favus, leign*) κατὰ τὴν κεφαλὴν δὲν εἶνε σπάνιος, ἐπίσης καὶ ἔρπης ὁ *τριχοκείρας* (*herpes tonsurans*), πρὸς δὲ καὶ ἡ *ψώρα* (*scabies, gale*) ἰδίως μεταξὺ τῶν δακτύλων καὶ κατὰ τὰς ἄλλας ἀρθρώσεις.

Ἐλκη δερμικὰ τῆς κνήμης ἰδίως κατὰ τὴν προσήϊαν αὐτῆς ἐπιφάνειαν καὶ τὸ κατώτερον μέρος, ἢ ὅπιθεν κατὰ τὴν ἀνωτέραν ἐπιφάνειαν τῆς πτέρνης, ἐρεθιστικά, ἰχωρώδη, μυκητώδη, ἄτονα, τυλώδη, ἀναπτυσσόμενα συνήθως ἐκ φυλκταίνων ἐκθύματος εἰς νεανίας καὶ ἄνδρας, πολλὰ ἀπαντῶσιν ἐν Αἰθιοπία, δυσίατα καὶ ἐπίμονα· πολλὰ ὅμως τούτων ἐθεραπεύσαμεν δι' ἐπανειλημμένων θερμῶν λουτρῶν τοπικῶς μετ' ὀρυκτοῦ ἁλτος καὶ δι' ἐντομῶν σταυροειδῶν ἐπὶ τε τοῦ ἔλκους καὶ πέριξ, ἐπιπάσσοντες ἰωδοφόρμιον ἢ ἐπιδένοντες μετὰ μοτοῦ ἐμβεβαπτισμένου ἐν διαλύσει φανικοῦ ὀξέος ἀραιᾷ.

Καρκινώματα κατὰ τὸ δέριμα οὐδόλως οὐδαμοῦ τῆς Ἀθησινίης εἶδομεν, ἂν καί, κατὰ διαστήμους χειρουργούς, «οἱ ἐν τοῖς ἀγροῖς διαιτῶμενοι καὶ βιοῦντες πάσχουσι συχνότερον καρκίνον τῶν χεῖλεων ἢ οἱ ἐν ταῖς πόλεσιν.»

Ἐκ τῶν *νευρώσεων*, ὁ ὑστερισμὸς σπανίως ἀπαντᾷ, καὶ οὗτος εἰς μικρὸν μόνον βαθμόν. Τὴν δ' *ἐπιληψίαν* ἅπαξ μόνον ἔτυχεν ἡμῖν νὰ ἴδωμεν παρὰ νεαρῷ στρατιώτῃ Τέτανον, ἐκλαμψίαν, ὑποχονδρίαν κ. τ. τ. οὐδέποτε εἶδομεν.

Ἐκ δὲ τῶν *ψυχικῶν παθήσεων* ἢ φρενοπαθειῶν *δυνάμεθα* νὰ εἰπωμεν, ὅτι ἀπαντᾷ ἐν Ἀθησινίᾳ ποῦ καὶ που παρὰ τοῖς ἀνδράσιν ἰδίως ἢ οὕτω δὴ καλουμένη *μορομαρία* τοῦ *μεγαλείου* (ἢ. ἢ *folie des grandeurs*), πρὸς δὲ ἐκ τῶν μελαγχολιῶν ἢ λυπομανιῶν ἢ *ροσταλγία*, ἣν σχεδὸν πάντες οἱ Ἀθησिनοὶ πάσχουσι, διὰ τοῦτο δὲ καὶ οὐδέποτε ἐκπατρίζονται, οὐδὲ δύνανται νὰ ζῶσι μακρὰν τῆς ἐαυτῶν πατρίδος· πολλὰ δὲ τῶν δημῶδων αὐτῶν ἁσμάτων εἰσὶν ὕμνοι εἰς αὐτήν. Ἐκ τῶν ψυχικῶν ἀδρανειῶν λίαν σπανίως ἀπαντᾷ ἡ *ἡλιθιότης* καὶ ἡ *βλακεία* (*stultitia, stupiditas* καὶ *idiotie*) *Μαριαχὸν* οὐδένα εἶδομεν. Διόδωρος ὁ Σικελιώτης (*Βιβλιοθήκης ἱστορικῆς* γ'. βιβλ., 18) περιγράφει ἔθνος Αἰθιόπων *ἀπαθῶν* ἐκ τῶν

Ἰχθυοφύγων. Σημειωτέον ἔτι ἐνταῦθα, ὅτι αἱ οὕτω δὴ καλούμεναι γυναῖκες καὶ ὄρμη καὶ τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ συναισθήματα καὶ αἱ ὀρέξεις ἢ ἐπιθυμίαι εἰσὶ λίαν ἀνεπτυγμέναι παρὰ τοῖς Αἰθίοψι, μάλιστα δ' ἡ γυναικῶν ὄρμη εἰς τὸ κατὰ φύσιν. Καὶ ὅμως τὰ φρικώδη κακουργήματα, ἅπερ ἐν Εὐρώπῃ πρὸ πάντων συμβαίνουσιν, οὐδόλως ἐν Ἀθησινίᾳ λαμβάνουσι χώραν, ὅπου καὶ τὰ ἐγκλήματα ἐν γένει δὲν εἶνε συχνά. Ὑποβάσιαν οὐδέποτε παρατηρήσαμεν.

Ἐκ τῶν νόσων τοῦ νευρικοῦ συστήματος τῶν ἐντοπιζομένων ἐν τῷ ἐγ κεφάλῳ, ἡ ἀποπληξίς εἶνε σπανία καὶ μόνον παρὰ ταῖς γέρουσιν ἀπαντᾷ, κεραυνοβόλος σχεδὸν πάντοτε. Μηνιγγίτιδες δὲ καὶ ἐγκεφαλίτιδες πρωτοπαθεῖς καὶ ὑποκείμενοι κ.τ.τ. πιθανὸν ν' ἀπαντῶσι σπανιώτατα. Ἡμεῖς οὐδέποτε εἶδομεν τοιαύτας παθήσεις, οὐδ' ἐκ τῶν τοῦ νοτιαίου μυελοῦ. Ἀπαξ μόνον παρὰ συφιλιδικῶ, ἡλικίας 35 ἔτων, πρὸ ἐπταετίας λαβόντι συφιλιδικὸν ἔλκος καὶ μὴ ὑποβληθέντι εἰς οὐδεμίαν θεραπείαν ἀπηντήσαμεν τὴν ἀταξίαν περὶ τὴν κίνησιν ἀπαξ δ' ἔτι παρὰ γυναικὶ τριακονταετίδι, λαβούσῃ πρὸ διετίας βλεννοροϊκὴν κολπίτιδα καὶ ἔλκη συφιλιδικά, ὑποβληθείσῃ δ' εἰς τὴν συνήθη ἐκεῖ θεραπείαν, παρατηρήσαμεν τὴν μεταξὺ τῶν νευρώσεων παρὰ τοῦ Charcot τασσομένην τρομώδη παράλυσιν (paralysie agitante). Ἐκ δὲ τῶν νόσων τῶν περιφερικῶν νεύρων, σπανίως ἀπαντᾷ ἡ ἡμικραλία, σπάνια δ' ἐπίσης εἰσὶ καὶ αἱ διάφοροι νευραλγίαι καὶ αἱ παραλύσεις καὶ αἱ ἀναισθησίαι (εἰς τοὺς μὴ λεπρούς). Ἰσχυράς ἔτυχεν ἡμῖν πεντάκις νὰ παρατηρήσωμεν, ἀλλ' ἀπαντῶσι συχνότερον.

Ἐκ τῶν νόσων τῶν οὐροποιητικῶν ὀργάνων, ἀπαξ μόνον εἶδομεν γυναῖκα ἡλικίας 25 ἔτων χρορίαν Βρίχθειον νόσον μεθ' ὕδρωπος πάσχουσαν, τρεῖς δ' αἱματοουρίαν ἕνεκα αἱμορραγίας ἀπὸ τῶν νεφρῶν διὰ μὴ καταφανῆ αἰτίαν παρὰ τρισὶ στρατιώταις, οἵτινες οὐδέποτε ἠσθάνθησαν πόνοους ἰσχυροὺς κατὰ τὰς νεφρικὰς χώρας, εἰς τὴν κύστιν δὲ καὶ τὴν οὐρήθραν οὐδὲν τὸ ὀδυνηρόν, οὐδὲ παρατήρησαν ποτὲ λιθώδη συγκρίματα ἐκ τῶν οὕρων. Ἰσως ἐπρόκειτο περὶ διστόμου τοῦ αἱμοβίου. Σπανίως ἀπαντῶσι καὶ κυστίτιδες, καὶ αὗται ἐπέρχονται εἴτε ἕνεκα βλεννορροϊῶν, εἴτε ἕνεκα καταχρήσεως ὑδρομέλιτος καὶ πιπερίδων. Ἀγνωστον ἂν ἀπαντῶσι παρὰ τοῖς Ἀθησinois λιθιάσεις τῆς κύστεως· ἡμεῖς τοῦλάχιστον οὐδένα εἶδομεν δίδοντα ἡμῖν ἀφορμὴν νὰ ὑποπτεύσωμεν τοιοῦτόν τι. Δυσουρίας καὶ ἰσχυρίας ἔτυχεν ἡμῖν νὰ παρατηρήσωμεν, ἀλλ' αὗται ὠφείλοντο εἰς παθήσεις τῆς κύστεως ἐκ βλεννορροίας. — Οὐδεὶς παρεπονέθη ποτὲ ἡμῖν δι' ἐκσπερματώσεις καὶ σπερματορροίας καὶ ἀνικανότητα καὶ ἀδυναμίαν τῶν γεννητικῶν μορίων.

Προκειμένου περὶ τῶν νοσημάτων τῶν γεννητικῶν ὀργάνων τῆς γυν-

καιρός, ἔτυχεν ἡμῖν ἅπαξ νὰ ἴδωμεν γυναῖκα ἑγγαμον, 37 ἐτῶν ἡλικίας, πολυτόκον, πάσχουσαν ὑδρωπα ἀμφοτέρων τῶν ὠθηκῶν ἐκ κύστεων πρὸ πενταετίας, ἀπὸ καιροῦ δὲ εἰς καιρὸν ἐξεχέοντο ἀπὸ τε τοῦ κόλπου καὶ τοῦ ἀπευθυμένου ὕδαρες ὕλαι, βλεννώδεις. Κατάρροι τῆς μήτρας καὶ φλεγμοναὶ καὶ μετχβολαὶ περὶ τὴν θέσιν καὶ κάμψεις καὶ ἀνωμαλῖαι τῶν ἐμμήνων ἀπαντῶσι μὲν, ἀλλὰ σπανίως. Ἐκ τῶν παρεχομένων εἰς ἐμὲ παρὰ τῶν ἰθαγενῶν πληροφοριῶν δὲν ἠδυνήθην νὰ πεισθῶ ἂν ἀπαντῶσι νεοπλάσματα κατὰ τὴν μήτραν. Τὰ αὐτὰ ῥητέον καὶ περὶ τοῦ οὗτω δὴ καλουμένου ἐπιλοχείου πυρετοῦ (*fièvre puerpérale*).

Αἱ ἐκτρώσεις καὶ οἱ πρόωροι τοκετοὶ εἰσιν ἐκ τῶν σπανίων, ἂν καὶ αἱ γυναῖκες ἐκεῖ λίαν κοπιᾶζουσιν ἐργαζόμεναι ἢ ὁδοιποροῦσαι πεζῇ ἢ ἐπὶ ἡμιόνου· ἐπίσης δὲ ὀλίγαι ἀπαντῶσιν αἱ στεῖραι γυναῖκες. Ομοίως καὶ αἱ δυστοκίαι ἐκ τῶν σπανίων φαινομένων εἰσίν, ἔτι δὲ καὶ αἱ πολλαπλαζὺς κυήσεις. Αἱ γυναῖκες ἐκεῖ κατὰ τε τὴν κύησιν καὶ τὸν τοκετὸν δὲν ἔχουσι βεβαίως τὰς ἀπαιτουμένας περιποιήσεις, οὐδ' ὅσας αἱ παρ' ἡμῖν χωρικάι. Εἶδον γυναῖκα, ἥτι, τὴν ἐπιούσαν τοῦ τοκετοῦ ἐξηκολούθησε συνοδοιποροῦσα μετὰ τοῦ συζύγου αὐτῆς, φέρουσα ἐπ' ὤμων καὶ τὸ ἑαυτῆς ἄρρεν νεογνόν· πολλὰ δ' ἐξ αὐτῶν τίκτουςιν ὅπου ἂν τύχῃ καὶ πάνυ εὐκόλως, ματαῖα δέ, ὥς καὶ ἐν τοῖς προηγουμένοις παρεμπιπτόντως εἶπομεν, οὐδόλως ὑπάρχουσι. Καὶ ὁμῶς τὰ ἐπιλόχεια καλούμενα νοσήματα οὐδόλως ἀπαντῶσι μεταξὺ αὐτῶν.

Ἐκ τῶν νόσων τῶν πεπτικῶν ὀργάνων, αἱ κατὰ τὸ στόμα ἄφθαι ἀπαντῶσιν ἔστιν ὅτε παρὰ τισὶ παιδίοις. Ἡ οἰσοφαγίτις, οἱ χρόνιοι γαστρικοὶ κατάρροι, οἱ ὀξεῖς γαστροεντερικοί, αἱ αἰμορραγίαι ἀπὸ τοῦ στομάχου, αἱ δυσπεψαίαι καὶ αἱ γαστραλγίαι, οἱ ἀνευρυσμοὶ τοῦ στομάχου, εἰσιν ἐκ τῶν συνήθων μεταξὺ τῶν Ἀθησινῶν καθ' ἅπασαν τὴν Αἰθιοπίαν νοσημάτων, ἅτινα ὀφείλονται, καθ' ἡμᾶς, πρὸ πάντων καὶ κυρίως εἰς τὸ εἶδος καὶ τὸ ποῖον καὶ τὸ ποτὸν τῶν τροφῶν, δι' ὧν τρέφονται καὶ περὶ ὧν ἐν τῷ οἰκίῳ μέρει ἀνεφέρχμεν ἤδη, μάλιστα δὲ εἰς τὸ καυστικώτατον αὐτῶν καρύκευμα τὸ μπερμπερι, εἰς τὰς νηστείας καὶ εἰς τὴν ἀποτομον μεταβολὴν τῆς διαίτης. Ἐπίσης ἀπαντῶσι καταρροϊκαὶ ἐντερίτιδες, αἰμορραγίαι ἀπὸ τῶν ἐντέρων, νευρώσεις αὐτῶν. — Ἡ τῶν παιδῶν διάρροια, ἥτις εἶνε τοσοῦτον θανατηφόρος ἐν Ἑλλάδι (καθηγ. κ. Α. Ζίννης) καὶ ἀλλαχοῦ, ἢ ἀτροφία αὐτῶν καὶ ὁ μαρasmus, ἢ φυματίωσις τῶν μεσεντερίων ἀδένων, πάντα ταῦτα οὐδόλως ὑπάρχουσιν ἐν Ἀθησινίᾳ. Περὶ ὑπάρξεως καρκινωμάτων καὶ ὄγκων κατὰ τὸν γαστροεντερικὸν σωλῆνα οὐδέποτε οὐδ' ἐλαχίστη ἀφορμὴ ἐδόθη ἡμῖν νὰ ὑποπτεύσωμεν. Ἐκ τῶν κατὰ τὸ στόμα ὄγκων, ἅπαξ μόνον εἶδομεν κυστεῶδη βάρτραχον (*ranula*) μεταξὺ τῶν φατνωμάτων τῆς κάτω σιαγόνης καὶ τοῦ χαλινοῦ

τῆς γλώσσης παρὰ νεάνιδι, ὃν ἐντελῶς μετὰ 10 ἡμέρας ἐθεραπεύσαμεν παρακεντήσαντες αὐτὸν διὰ πικρίας τριγώνου ἀκίδος, διακλύσαντες πολ-
λάκις καὶ ἐγχύσαντες διὰ τοῦ καλαμίσκου βάμμα ἰωδίου· τὴν νεάνίδα
αὐτὴν ἐπανείδομεν μετὰ 15 μῆνας μὴδὲν ἔχνος βατράχου ὑπὸ τὴν γλῶσ-
σαν αὐτῆς ἔχουσιν. Ρευματικὴν περιτονίτιδα οὐδέποτε εἶδομεν.

Ὡς πρὸς τὴν *ελμινθίασιν*, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι *ἀπαρτες* οἱ κά-
τοικοι τῆς Ἀθησινίας ἔχουσι *ταιρία*, οἳ τε ἄρρενες καὶ οἱ θήλειαι, ἀπὸ
τῆς ἐφηλικῆς ἡλικίας ἢ καὶ ἀπὸ τῆς μικροτέρας ἔτι καὶ ἐξῆς, χωρὶς νὰ
ἐξαιρῶνται μὴδὲ οἱ ἐπὶ ἡλυδες οἱ συμμορφούμενοι μὲ τὰ ἦθη τῶν ἰθαγε-
νῶν καὶ τρώγοντες ὁμὸν κρέας. Ἐκ τοῦ Θεοφράστου (*Φυτῶν ἱστορία*, Θ'.
20, 5) γινώσκουμεν, ὅτι ἡ *ταιρία* ἦν συχνὴ παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις, τοῖς
Ἀραβί, τοῖς Ἀρμενίοις κλπ, πρὸς δέ, ἐκ τῶν Ἑλλήνων, παρὰ τοῖς Θη-
βαίοις τοῖς φοιτῶσιν ἐν τοῖς *γυμνασίοις* καὶ παρὰ τοῖς Βοιωτοῖς, οὐχὶ δὲ
καὶ παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις· πρὸς δέ, ὅτι ἡ ρίζα τῆς πτέριδος ἐκτινάσσει
τὴν *πλατεῖαν ταιρία*. Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Πλίνιος (Plinii,
Histor. Natur. L. XXVII, 119). Γινώσκουμεν ἐπίσης, ὅτι οἱ ἀθληταὶ
ἐτρέφοντο δι' ὁμοῦ κρέατος. (Πρόβλ. Πλάτων. *Πολιτεία*, Α'. — Διογένην
Λαέρτιον, ΣΤ'. 49. — Γαληνόν, *Περὶ τροφῶν*, Γ'. 2. — Σχόλια εἰς Ὁρά-
τιον, Schol. ad Hor. A 3 poetica, 445, κλπ.). Κατὰ τὸν Niemeyer
(Εἰδικ. Νοσολ. Τόμ. Α'.) οἱ ἐν Ἀθησινίᾳ χαλόγηροι οἱ τρώγοντες μό-
νον ἰχθὺς δὲν ἔχουσι *ταινίαν* (;). Κατὰ τὸν Jaccoud (Ἑσωτερικὴ Παθ.
Β'), οἱ καρποὶ τοῦ *talzé* (;), φυτῶν τῆς Ἀθησινίας εἰσὶ ταινιοκτόνα. Τέ-
λος κατὰ τινος Παθολογίας, «ἡ *μονόβιος ταινία* — *solium, armé*, —
ἐνδημεῖ ἐν Ἀθησινίᾳ!» Πολλὰς ἐκατοντάδας *ταινίαν* ἐχόντων ἀτόμων
παρετηρήσαμεν, διὰ τοῦ μεγεθυντικοῦ δὲ φακοῦ καὶ τοῦ μικροσκοπίου
τοὺς σκώληκας αὐτοὺς ἐξητάσαμεν, *σχεδὸν δὲ πάντοτε τὴν ἀόπλον ται-
ρία* — *inermis, mediocanellata* εὔρομεν, τὴν δὲ *μονόβιον* εἰς Σόαν
πεντάκις καὶ τὴν βοθριοκέφαλον δὲς. Τῶντι αἱ παρατηρήσεις τοῦ Kue-
chenmeister, τοῦ Leuckart καὶ τοῦ Knock ἐπικυροῦνται καὶ ἐντε-
θεν· οἱ Αἰθίοπες ὕδωρ μὲν πίνουσι πάντοτε τὸ ποτάμιον, ὡς εἴπομεν ἐν
τῷ οἰκείῳ τόπῳ, ὅπερ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μολύνουσιν οἱ βόες καὶ τὰ λοιπὰ
τῶν κτηνῶν, τρέφονται δὲ πρὸ πάντων διὰ τοῦ ὁμοβοείου κρέατος (*brun-*
do), ἐκ τούτων δὲ καὶ μόνων τῶν συνθηκῶν ἐξηγεῖται ἡ γένεσις ἐν Ἀθη-
σινίᾳ τῆς ἀόπλου ταινίας, ἥς ὁ κυστίκερκος, ὡς γνωστόν, κατοικεῖ ἐν τοῖς
βουσί. Ὁ χοῖρος, ἐν τῷ σώματι τοῦ ὁποίου ἀναπτύσσεται, ὡς γνωστόν,
ἡ οὕτω δὴ καλουμένη *χάλαζα* (κυστίκερκος τῆς *μονοβίου ταινίας*, καὶ
τριχίνες), οὐδὲ ὅλως ὑπάρχει καθ' ἅπασαν τὴν Ἀθησινίαν ὡς κατοικίδιος·
μόνον ὁ ἀγριόχοιρος ἀπαντᾷ πολλαχοῦ καὶ ἰδίως εἰς τὴν Σόαν καὶ τὸ
Γκοτζάμ, ἐπίσης δὲ πολλαὶ εἰσὶ καὶ αἱ δορκάδες καὶ ἐν τοῖς ποταμοῖς

καὶ ταῖς λίμναις (ἐξαιρουμένης τῆς λίμνης Χασεγκιέ) οἱ ἰχθῦς πολὺ ἀκάρθοι. Δικαίως δ' ἐσημείωσεν ὁ Νειμεύερος, ὅτι ἡ σύγχυσις τῆς ἀόπλου ταινίας μετὰ τῆς μονοβίου ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι δυσκόλως πάνυ καταπίπτει καὶ ἡ κεφαλὴ τῆς ἀόπλου τῆς λίαν τῇ μονοβίᾳ ὁμοιάζουσης. Εἶδομεν δὲ γέροντας μοναχοὺς πατέρας τρεῖς, ἔχοντας ταινίαν, ἃν καὶ οὐδέποτε τρώγουσι κρέας ὠμόν, ἀλλὰ πάντοτε ὀπτόν· ἄλλως τε δὲ καλόγηροι ἢ ἐρημίται μὴ τρώγοντες κρέας οὐδόλως οὐδάμῃ τῆς Ἀθησινίας ὑπάρχουσιν· ἐγνωρίσαμεν δὲ καὶ τὸν ἐκ Σμύρνης ἄριστον ἑλληνα κ. Μάρκον Λορέντζον, ἔμπορον, ὅστις χωρὶς οὐδέποτε νὰ φάγῃ ὠμοβόειον εἶχε ταινίαν, ἥτις μετὰ τῆς κεφαλῆς κατέπεσεν (ἀοπλον) μετὰ καθάρσιον ἐκ κικίνου ἐλαίου καὶ δόσιν 30 σιταρίων θεικῆς κινίνης, ἣν εἰς Ἀδοβαν ἔλαβεν, ὅπως θεραπεύσῃ ἑαυτὸν πάσχοντα διαλείποντα πυρετόν.

Ὁ Αἰθίοψ καὶ ἡ Αἰθιοπίς, ἃν μετὰ δόλην δὲν λάβῃ καὶ πάλιν κόσσοι παρατηρεῖ κατεξερχόμενα ἄρθρα ὑποσαλεύοντα ταινίας κεχωρισμένα ἢ μὴ ἢ τεμάχια ταύτης ἐκ τῶν τελευταίων αὐτῆς ἄρθρων (προγλωττίδων), μετὰ ἢ ἄνευ συναφοδύσεως, ἢ καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ ἀτόμου, ὡς παρετήρησεν ἐν Παρίσις καὶ ὁ καθηγ. Laboulbène ἃν καὶ οὐχὶ ἀκριβῶς (Les Taenias, κλπ. Société méd. d. hôpit. 1876), ἐν ἐγρηγόρει καὶ καθ' ὕπνον. Συμπτώματα ἐκτακτὰ ἀπὸ τοῦ γαστροεντερικοῦ σωλῆνος καὶ ἀπὸ τοῦ νευρικοῦ συστήματος (ἀντανεκλαστικά) παρὰ τοῖς ἔχουσι ταινίαν οὐδέποτε παρετηρήσαμεν· συνήθως ὑπάρχει ἀνορεξία τις, ἄλλοτε βουλιμία, κωλικὸὶ πόνοι σπανιώτερον ἢ διάρροια μετὰ φουσῶν, καὶ ἀφοδύσεις τεμαχίων ἢ ἄρθρων τοῦ σκόληκος, καρηβαρία καὶ μικρὰ τις θόλωσις τῆς δράσεως ἰδίως ὅταν κύπτῃ ὁ πάσχων μετὰ διαστολῆς τῆς κόρης οὐχὶ ἀξιοσημειώτου· πάντοτε δ' ὑπάρχει κνισμὸς καὶ γαργαλισμὸς περὶ τὸν δακτύλιον. Παρατηρήσαμεν, ὅτι ἃν καταπέσῃ καὶ ἡ κεφαλὴ τῆς ταινίας μετὰ τὴν λήψιν τοῦ κόσσου (οὐχὶ σύνθητες φαινόμενον), ἀναφαίνεται νέα ταινία μετὰ 5 μῆνας παρὰ τοῖς ὠμοβόροις ἰθαγενέσιν· εἰς τὸν ἡμέτερον ἀκόλουθον κ. Σταῦρον Μερκούρη ἐθισθέντα εἰς τὴν βρώσιν τοῦ ὠμοβοείου ἐπεφάνη ἡ ταινία μετὰ 6 μῆνας ἀφ' ἧς ἡμέρας ἤρξατο τρώγων ὠμά.

Ταινιοκτόνα ἔχουσιν οἱ Ἀθησῖνοι ἐκ τοῦ φυτικοῦ βασιλείου τὰ ἐξῆς: Μετσά-μετσά, βολβοὶ μικροί, ὠσειδεῖς, ὠχροέρυθροι, ἄσμοι, ὁμοειδεῖς τὴν τομὴν, λευκοὶ τὴν σάρκα καὶ ὑπόπικροὶ τὴν γεῦσιν, — τὸ δραστηκώτατον τῶν ἐγγχωρίων ἐμπειρικῶν κατὰ τῆς ταινίας φαρμάκων· 5—7 τοιοῦτοι βολβοὶ ἀρκοῦσι διὰ τὸν σκοπὸν· πτίσσουσιν αὐτοὺς καὶ μεταβάλλουσιν εἰς πόλτον, ὃν συνήθως μετ' ἀνθέων κούσσου καὶ ὑδρομέλιτος πίνουσι· μεθ' ὧραν μίαν ἢ δύο ἐπέρχονται κενώσεις διαρροϊκαί. Μουσενά-κερφέτ, φλοιὸς — Albixia anthelminthica — οὐχὶ βέβαιον ταινιοκτόνον. Γιέ-καλοά-φρί, σπέρματα. Γιε-ταμπελέλ-κετέλ, φύλλα. Για-κατσάμ-φρί, σπέρ-

μα. *Οὐγκοκὸ φρί*, σπέρματα δραστικώτατα ἐκ τινος παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν φυομένου θάμνου. *Ὀγκέρτ-σείρ*, ρίζα — *Radix Pan-nae*? — *Για-Ρωμὰν-κερφέτ*, φλοιοὶ ἀγρίας ροιᾶς — *Punica Granatum*, *L. Myrtaceae*. *Για-Ντοῦμπα-φρί*, σπέρματα κολοκύνθης ἐν χρήσει καὶ παρὰ τοῖς Ἀθησινοῖς ὡς βέβαιον ταινιοκτόνον παρ' οἷς ὁ τε *Hanemann* καὶ ὁ ἡμέτερος Ἀχελωΐδης ἀγνοοῦνται. Συνηθέστατον δὲ πάντων τῶν ταινιοκτόνων μέσων εἶνε παρ' αὐτοῖς τὰ ἄνθη τοῦ *Κούσσου*. Τὰ ὅρη τῆς Ἀθησινίας γέμουσι δένδρων Κούσσου, οὔτινος τὰ θήλεα ῥοδοειδῆ ἄνθη μετὰ τῶν ἀρρένων ἀναμιξήσονται ὡς ταινιοκτόνα. *Ubi morbus, ibi remedium!* Γνωστὴ δὲ καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλληνισιν ἡ Ἀντίκυρα διὰ τὸν ἐλλέβορον. Ἡ δόσις δὲ τοῦ κόσσου ποικίλλει κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν ἔξιν. Ἀνὴρ Ἀθησινὸς λαμβάνει νῆστις πρωτὰν τινὰ ὅσον χωρεῖ τῷ κοίλῳ τῆς ἑαυτοῦ παλάμης ὑπερπληρωθείσης ἀνθέων κούσσου ξηρῶν, λειοτρίβει αὐτὰ καὶ ἀναμιγνύει μεθ' ὑδρομέλιτος (τέκι, ὑποσάντος τὴν γλυκεῖαν ζύμωσιν μετὰ φύλλων φυτοῦ τινος καλουμένου *Γκέσσο*) ὅσον ἀρκεῖ εἰς σύστημα λεπτορρεύστου πόλτου, ὃν πίνει ἐφάπαξ, καὶ κατακλίνεται. Οὐδὲμία προπαρασκευὴ διὰ σκοροδίσεως κλπ. γίνεται. Μετὰ δῖωρον ἐπέρχονται κενώσεις, ἡ δὲ ταινία συγκαταπίπτει νεκρά, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀναλαμβάνει μετὰ γεῦμα ἄφθονον. Σπανίως σχετικῶς καταπίπτει καὶ ἡ κεφαλὴ. Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνονται μετὰ δίμηνον πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν, ἢ λαμβάνουσι τὴν αὐτὴν δόσιν τοῦ κούσσου ὡς καθαροῦ ἀπλῶς, διότι οἱ Ἀθησिनοὶ συχνὴν χρῆσιν ποιοῦνται αὐτῶν. Οὐ σπανίως συνέβη ἡμῖν δοῦσι θεικὴν μαγνησίαν, ἢ καταπότια ἀλόης, ἢ σταγόνας δύο κροτανίου ἐλαίου, ἢ γράμμα καλομελάνου ὡς καθάρσιον, νὰ ἐπιδειχθῇ ἡμῖν καταπεσοῦσα ταινία· δις παρατηρήσαμεν τὸ τοιοῦτον παρὰ τῷ ἡμετέρῳ νεαρῷ διερμηνεῖ Ἡλίᾳ Ἰωάννου.

Ἡ *στρογγύλη ἑλμινς* καὶ ὁ *οἰδύουρος* καὶ ἡ *τριχοκέφαλος* σπανίως ἀπαντῶσιν. Ἡ δὲ νόσος τῶν *τριχίνων* εἶνε ἄγνωστος ἐν Ἀθησινίᾳ.

Ἐκ τῶν νόσων τοῦ ἥπατος οὐδὲμίαν ἀπηντήσαμεν κατὰ τὴν ἡμετέραν ἐν Αἰθιοπίᾳ διατριβήν, οὐδὲ πνογόνον ἥπατίτιδα ἢ ἀποστήματα, οὐδὲ καρκινώματα τοῦ ἥπατος, οὐδὲ ἐκτέρους ἄπαξ μόνον παρ' ἀνδρὶ κατοκοῦντι τὰς ἐλώδεις χώρας τῶν Γκάλλα καὶ πίνουντι πολὺ τέκι καὶ οἶνο-πνευμα ἐκ τοῦ σιτηροῦ *ragoussa* ἢ *dagoussa* διέγνωμεν *κίρρωσιν* τοῦ ἥπατος *ἀτροφικὴν*, συνυπάρχοντος καὶ ὑδρωπὸς ἀσκίτου. *Κύστεις* δ' ὑδατῶν παρατηρήσαμεν δις πρὸς δυσὶν ὑπηρέταις, μονοχόρους, κατὰ τὸν δεξιὸν τοῦ ἥπατος λοβόν, ἃς καὶ παρεκεντήσαμεν διὰ μετρίας τὸ πάχος τριγώνου ἀκίδος· οὐδὲν δὲ τὸ δευτεροπαθὲς φαινόμενον ἐκ τῆς κενώσεως τοῦ ὄγκου ἐπῆλθεν. Οὐδὲν οὐδέποτε παρατήρησα ἀπὸ τοῦ σπληνός.

Ἐκ τῶν νόσων τῆς καρδίας οὐδὲμίαν ἐπίσης εἶδομεν, οὐδὲ φλεγμονὰς

αὐτῆς, οὐδ' ὀργανικὰς ἀλλοιώσεις. Ἀπαξ μόνον ἐν Ἀμπακιάρᾳ τοῦ Τι-
γρέ ἀπὴντησα νεαράν γυναῖκα πάσχουσαν παροξυσμοὺς νευρικοῦ παλμοῦ
ἢ καρδιοκτύπους ἀνευ ἀλλοιώσεων βαλβιδικῶν. Καὶ ἀλλαχοῦ που ἀνω-
τέρῳ ἐσημειώσαμεν, ὅτι τῶν ἄρθρων ρευματισμοὶ δὲν ἀπαντῶσιν ἐν Ἀθησ-
σινίᾳ. Καί, ἂν καὶ οἱ ἰθαγενεῖς σχεδὸν συνεχῶς ὑποβάλλονται εἰς ὑπερ-
βαλλούσας μυϊκὰς συντονίας ὁδοιποροῦντες καὶ ἀναβαίνοντες ἀπότομα
ὕψηλὰ ὄρη, ὅμως ἡ ὑπερτροφία τῆς καρδίας οὐδόλως ἀπαντᾷ οὐδὲ πνευ-
στιῶσι τὸ παράπαν οὗτοι.

Τὰ ἐκ τοῦ συστήματος τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων νοσήματα ὅλως
σπανίζουσιν ἐν Ἀθησινίᾳ, ἢ, διὰ τὰ μεταχειρισθῶμεν τὸν ἀληθεύοντα
ὅρον, ὅλως ἐλλείπουσιν. Οὐδ' ἡ καταρροϊκὴ φλεγμονὴ τῆς ρινὸς ἢ τοῦ
λάρυγγος εἶνέ τι ἐκ τῶν συνήθων ἐκεῖ· σπανιώτατα ἀπαντᾷ ἀβληχρά
τις ρινίτις καὶ λαρυγγίτις καὶ βρογχίτις πρὸς τοῖς στρατιώταις τοῖς
ὁδοιποροῦσιν εἰς μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα, ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους, ἐγεί-
ρονται νέφη κοινοῦ. Ἡ κοκκύτις βῆξ εἶνε ἐκ τῶν ἀγνώστων ἐκεῖ, ἐπί-
σης καὶ ἡ φυματίωσις τῶν πνευμόνων ἢ τόσον συχνὴ ἐν Ἑλλάδι ἀφθί-
σις. Παρὰ τοῖς γέροισι μόνον ἀπαντᾷ, ἂν καὶ οὐχὶ συνήθως, ἐμφύσημα
τῶν πνευμόνων, ὅπερ σπανίως εἰς τοὺς ἄνδρας. Τοῦτο μόνον ἔχομεν νὰ
σημειώσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι ἂν καὶ αἱ ἀτμοσφαιρικαὶ μεταβολαὶ καὶ αἱ
τῆς θερμοκρασίας εἰσὶ συχναί, ὡς ἐσημειώθη ἐν τῷ οἰκείῳ μέρει, ἂν καὶ
ἡ χώρα εἶνε ὑψηλοτάτη καὶ ὄρεινοτάτη καὶ διαπνεομένη ὑπὸ πολλῶν
ἀνέμων ψυχρῶν καὶ καταβρεχομένη ὑπὸ βροχαιοτάτων βροχῶν μετὰ
χαλαζῆς συνήθως, ἂν καὶ αἱ κατοικίαι τῶν ἰθαγενῶν εἰσι παντὶ ἀνέμῳ
ἀναπεπταμέναι καὶ ὑπὸ πάσης βροχῆς διαβρεχόμεναι, ἂν καὶ οἱ κάτοι-
κοι ἐλαφρότατα ἐνδύονται καὶ πολλάκις βρέχονται χωρὶς ν' ἀλλάξωσιν
ἐνδύματα, δὲν ἔχουσι δὲ τὸ παράπαν τὰ μέσα τῆς εὐζωίας καὶ τὰ τῆς
προφυλάξεως ἀπὸ τῶν μεταβολῶν τοῦ περιβάλλοντος ὅπως παρ' ἡμῖν,
ὅμως τὰ φλογιστικὰ νοσήματα τῶν πνευμόνων, τῆς πλευράς, τῆς καρ-
δίας, τῶν ἄρθρων κ. τ. τ. a frigore οὐδόλως ἀπαντῶσιν ἐν Αἰθιοπίᾳ,
οὐδ' οἱ ἐπὶ ἡλυδες ἔτι πάσχουσιν ἐκ τοιούτων νοσημάτων ἂν καὶ δὲν εἶνε
δυνατὸν εἰς αὐτοὺς νὰ διάγωσιν ὡς ἦσαν συνειθισμένοι. Φαίνεται λοιπόν,
ὅτι οὐχὶ μόνον ἕνεκα τῆς συνηθείας τοῦ ὀργανισμοῦ εἰς τὰς ἐπηρείας
τοῦ περιβάλλοντος δὲν ἀπαντῶσιν ἐκεῖ αἱ πνευμονίαι καὶ αἱ πλευρίτιδες
καὶ ἡ ἀφθίσις κ.τ.τ., ἀλλὰ καὶ ἕνεκα παντελοῦς ἐλλείψεως ἀπὸ τῶν
μερῶν ἐκείνων ἐιδικῶν μικροβιακῶν μiasμάτων, ἂν παραδεχθῶμεν ἀνε-
πιφυλάκτως μίασμα καὶ εἰς τὰ τοιαῦτα τῶν νοσημάτων ἢ καὶ μόλυ-
σμα. Ἡ πεῖρα δὲ δύναται ν' ἀποδείξῃ ἡμῖν, ἂν ἄρρωστοι εὐρισκόμενοι
εἰς τὰ «πρῶτα στάδια τῆς φθίσεως τῶν πνευμόνων» δὲν θεραπεύονται
μεταβαίνοντες καὶ διαμένοντες ἐπὶ τινα χρόνον εἰς τὴν πάγκαλον Ἀ-

θησινίαν, συμμορφούμενοι τοῖς ἥθεσι καὶ ἐθίμοις καὶ συνθηαίαις τῶν ἰθαγενῶν, ὡς ἡμεῖς τοῦλάχιστον πιστεύομεν. —

Συγκεφαλαιοῦντες τάνωτέρω τ' ἀφορῶντα εἰς τὴν Παθολογίαν τῆς Αἰθιοπίας ἢ τὴν Εἰδικὴν Νοσολογίαν αὐτῆς, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι κακοήθεις ἐλειογενεῖς πυρετοὶ ὑβέσιμοι ὑπάρχουσι κατὰ τὰ ἐλώδη μέρη τῶν Γκάλλχ, ὅτι ἐπιδημίαι εὐλογίας δὲν εἶνε σπάνιαι, ὅτι ἡ συφιλις εἶνε διαδεδομένη ἐκεῖ ἄλλ' οὐχὶ κακοήθης, ὅτι ἡ ἐλεφαντίασις καὶ ἡ λέπρα εἶνε συνήθεις, ὅτι παθήσεις τοῦ γαστροεντερικοῦ σωλήρος πάσχουσι πολλοί, ὅτι ταιρίαν ἔχουσιν ἅπαντες οἱ Ἀθησινοί. Καὶ ἄρα τὴν Αἰθιοπίαν δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν μεταξὺ τῶν ὑγειροτάτων χωρῶν ἐν τῇ Ἱατρικῇ Γεωγραφίᾳ.

Ἄν δ' ὑπὸ χειρουργικῇ ἐποψίᾳ μὲ τὴν γενικωτέραν σημασίαν τῆς λέξεως ἐξετάσωμεν τοὺς κατοίκους τῆς Ἀθησινίας καὶ κατὰ τὰς διαφόρους τοῦ ὀργανισμοῦ συσκευὰς τοπογραφικῶς καὶ γενικῶς, παρατηροῦμεν τὰ ἐξῆς, ἅτινα ἠδυνήθημεν νὰ συλλέξωμεν κατὰ τὴν ἡμετέραν ἐκεῖ διαμυνήν.

Ἐκ τῶν ὀφθαλμικῶν νοσημάτων ἢ παθῶν, ἡ ὑπεραιμία τοῦ ἐπιπεφυκότος εἶνε συνήθης ἐκεῖ, μάλιστα δὲ παρὰ τοῖς ὁδοιποροῦσι· πάντων σχεδὸν τῶν Ἀθησινῶν ὁ σκληρωτικός εἶνε ἐρυθρὸς ἔνεκα ὑπεραιμίας ἐνεργητικῆς, παρερχομένης ὅμως Αἰ ἀπλατὶ δὲ ὀφθαλμοὶ οὐχὶ ἔντονοι ἀπαντῶσιν ἂν καὶ οὐχὶ συχναὶ παρὰ τοῖς παισὶν ἰδίως τοῖς σχεδὸν οὐδέποτε νίπτουσι τὸ πρόσωπον. Τὸ πτερύγιον ἐπίσης δὲν εἶνε σπάνιον, ὁμοίως καὶ τὸ γεροντότοξον ἐκ τῶν παθήσεων τοῦ κερατοειδοῦς, Ἐκ δὲ τῶν νόσων τοῦ φακοῦ ὁ καταρράκτης ἀπαντᾷ σπανίως ἐπίσης. Ἐκ τῶν νόσων τῶν βλεφάρων οὐ σπανίως παρὰ τοῖς γέρουσιν εἶδον ἐκτρόπιον τῶν κατωτέρων συνήθως βλεφάρων. Ἐκ τῶν τῆς δακρυακῆς συσκευῆς παθήσεων πεντάκις εἶδον στένωσιν καὶ ἀπόφραξιν τῶν δακρυακῶν σημεῖων καὶ πόρων τυγγενῇ. Ἐκ τῶν νοσημάτων τῶν ὀφθαλμικῶν μυῶν ἀπαξ μόνον εἶδον στραβισμόν ἐσωτερικόν τοῦ ἀριστεροῦ ὀφθαλμοῦ εἰς ἄνδρα, ἄνευ διπλωπίας. Ἡ μυωπία εἶνε ὅλως ἄγνωστος ἐν Ἀθησσηνίᾳ. Αἱ παθήσεις δὲ τῶν ὀφθαλμῶν αἱ ἔχουσι συφιλιδικὴν τὴν ἀρχήν, σπανίως ὁμοίως ἀπαντῶσιν. Οὕτω γενικῶς εἰπεῖν τὰ πάθη τοῦ εὐγενεστέρου τῶν ὀργάνων, δι' οὗ κυρίως συνδέεται ὁ ἄνθρωπος μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου σπουδάζων αὐτόν καὶ ἐκφράζων τὰ μυχαίτατα τῆς καρδίας αὐτοῦ συναισθήματα καὶ τοῦ νοῦ τοὺς διαλογισμούς, εἰσὶν ὅλως σπάνια καὶ ἀσήμαντα ἐν τῇ ὡραίᾳ ἐκείνῃ χώρᾳ.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὰ τσαύματα, ταῦτα ἀπαντῶσιν ἐκεῖ συχνότατα, ποικίλα καὶ παντοειδῆ πανταχοῦ τοῦ σώματος, καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς συσκευὰς ἢ τὰ συστήματα, καὶ ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην τὴν χειρουργικὴν δύ-

ναταί τις νὰ θεωρήσῃ τὴν Ἀθησινίαν ὡς μέγιστόν τι *Χειρουργεῖον*, ἐν τῷ ὁποίῳ ἄριστα σπουδάζει τις τὴν χειρουργικὴν ἐν γένει. Οὕτω συχνότατα βλέπει τις τὰ διὰ τομῆς τραύματα τῶν ἀπαλῶν μορίων τὰ παραγόμενα διὰ μαχίρας, σπάθης καὶ δόρατος ἢ ἀκοντίου, κρημνῶδη, μετ' ἀπωλείας τῆς οὐσίας, διαμπερῇ, ἐπιμήκῃ, μετ' ἀφθόνων αἱμορραγιῶν κλπ. Ἐπίσης συχνά εἰσι τὰ διὰ ρύξεως τραύματα, παραγόμενα δι' ὀξέων δοράτων βελονοειδῶν, αἱ πλήξεις καὶ θλάσεις τῶν ἀπαλῶν μορίων ἀνευ λύσεως τῆς συνεχείας αἱ ἐκ πτώσεων κλπ. παραγόμεναι, ἢ διακίνησις τοῦ ἐγκεφάλου. αἱ ὑποδόρειοι ρήξεις τῶν ἀγγείων (ἐσωτερικαὶ αἱμορραγίαι), οἱ μώλωπες καὶ αἱ ἐκχυμώσεις, καὶ αἱ μετὰ ρήξεως καὶ θλάσεως τρώσεις τῶν ἀπαλῶν μορίων. Ὅμοιῳ; συχνάκις ἀπαντῶσι τὰ κατάγματα τὰ τε ἀπλᾶ καὶ τὰ ἐπιπεπλεγμένα ἢ διηνοιγμένα πρὸς δὲ αἱ παθήσεις τῶν ἀρθρώσεων, οἷον διαστρέμματα, θλάσεις, διαρροίαι αὐτῶν, ἐξαρθρώματα τραυματικὰ ἐντελῇ ἢ ἀτελῇ. Ἐκ τῶν διὰ πυροβόλων ὅπλων τραυμάτων καὶ καταγμάτων, μόνον τὰ διάφορα διὰ σφαιρῶν τουφεκίων ἀπαντῶσιν, ὧν ἐπικρατέστερον ἐκεῖ σύστημα εἶνε τὰ ἐμπροσθογεμῇ μετὰ σφαιρῶν στρογγύλων μολυβδίνων ἢ σιδηρῶν ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῇ κατασκευαζομένων, καὶ τὰ ὀπισθογεμῇ ὅπλα Remington. Τὰ δὲ ἐγκαύματα σπανιώτατα ἀπαντῶσι, τὰ δὲ κρυοπαγήματα καὶ τὰ χείμετα οὐδόλως. Ἐπίσης σπανιώτατα ἀπαντᾷ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐσημειώσαμεν τοῦτο, ἡ ἡλιοπληξία (σειρίασις), ἥτις ποῦ καὶ ποῦ προσβάλλει μόνον τοὺς ὁδοιποροῦντας ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Αἰλῆτ (Χαμασὲν) καὶ τὰ πρὸς τὴν Μασσάβαν μέρη (Σαχάτ), ἰδίᾳ δὲ τοὺς Εὐρωπαίους. Οὗτοι πάσχουσι συχνότερον καὶ τὸ οὕτω δὴ καλούμενον ἡλιακὸν ἔκζεμα. Πάντες οἱ ἰθαγενεῖς θεωροῦσιν ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἀνευ τὴν ἐπίχρισιν τοῦ δέρματος καὶ μάλιστα τῆς κεφαλῆς δι' ἀνάλου βουτύρου προσφάτου, ἀφθόνου, ἢ διὰ λίπου; ἢ μυελοῦ τῶν ὀστέων. Ἡ δὲ κεραυνοπληξία εἶνε συνήθης ἐν Ἀθησινίᾳ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ποῦ τοῦτο ἐσημειώσαμεν. Αἱ ὀξεῖαι φλεγμοναὶ τοῦ δέρματος, τῶν βλερρομεμβρανῶν, τῶν μυῶν κλπ, αἱ μὴ τραυματικῆς φύσεως, εἰσὶν ἐκ τῶν σπανίων πάντως ἢ μηδόλως ἀπαντωσῶν εἰς ταύτας καταλεκτέον καὶ τὴν γάγγραιναν, καὶ τὴν σηψαιμίαν καὶ τὴν πυαιμίαν καὶ τὸν τέτανον καὶ τὴν μανίαν τῶν οἶνοποτῶν (delirium potatorum) ἢ τὴν νευρικὴν τραυματικὴν κλπ, αἵτινες οὐδόλως; εἰσὶ γνωσταὶ ἐν Ἀθησινίᾳ ἢ ὅλως ἐξαιρετικά. Ἡμεῖς τοῦλάχιστον οὐδέποτε τοιοῦτόν τι παρατηρήσαμεν. Ἐκ δὲ τῶν ἰοδόλων τραυμάτων, ἡ ἐντομοπληξία ἐκ μελισσῶν ἰδίως καὶ γαλαγρίων καὶ σκορπίων εἶνε ἐκ τῶν συνήθων, ἀλλὰ σχεδὸν πάντοτε οὐχὶ θανατηφόρος· τὰ αὐτὰ ρητέον καὶ περὶ τῶν δηγμάτων τῶν ἰοδόλων ὄφρων, τῆς κοινῆς ἐχίδνης πρὸ πάντων. Καὶ αἱ χρόνιαι φλεγμοναὶ οὐδόλως ἀπαντῶσιν ἐν Ἀθησινίᾳ, αἱ ἐκ νοσηρῶν διαθέσεων ἢ δυσκρασιῶν, οὐδὲ ψυχρὰ

ἀποστήματα, οὐδὲ νεκρώσεις, οὐδὲ ἀρθροπάθειαι (λευκὸς ὄγκος) ἢ ὕδρω-
 πες αὐτῶν, οὐδὲ ἰσχυοκᾶκη κλπ. Σπανιώτατα ἀπαντῶσιν ἀγκυλώσεις,
 ἐπίσης καὶ κίρσοι καὶ ἀνευρύσματα. Τὰ αὐτὰ ῥητέον καὶ περὶ τῶν ὄγκων
 ἢ ρεοπλασμάτων τῶν τε καλοήθων καὶ τῶν κακοήθων, ἐξ ὧν μάλιστα,
 τῶν τελευταίων, οὐδὲν εἶδομεν. Δυνάμεθα δὲ νὰ εἰπώμεν, ὅτι αἱ κατὰ
 χώρας τοῦ σώματος χειρουργικαὶ παθήσεις αἱ ὀφειλόμεναι μᾶλλον εἰς ἐσω-
 τερικὰς αἰτίας ἢ εἰς ἀνωμαλίας τῆς διαπλάσεως καὶ ἀναπτύξεως τοῦ ὁρ-
 γανισμοῦ, ὅποῃαι εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς πόλεις εἰσὶ συνήθεις, σχεδὸν οὐδό-
 λως ἀπαντῶσιν ἐν Αἰθιοπία. Οὐδένα οὐδέποτε ἐπίσης εἶδομεν ἔχοντα
 κήλην ἐκ προπτώσεως τῶν ἐντέρων κατὰ τὴν βουβωνικὴν χώραν κλπ, οὐδ'
 ἐπίκτητον, ἂν καὶ οἱ ἰθαγενεῖς ὑποβάλλονται εἰς πλείστας ὅσας κακώσεις
 τοῦ σώματος ἕνεκα τοῦ ἀνωμάλου ἐδάφους τῆς αὐτῶν χώρας, οὐδὲ συγ-
 γενῇ. — Πάσχουσι δὲ τὰς τοιαύτας τῶν χειρουργικῶν παθήσεων οἱ Ἀθησ-
 σινοί, οἵας προανεφέραμεν, πρῶτον μὲν κυρίως ἕνεκα τοῦ βίου αὐτῶν, ὅσ-
 τισ, ὡς πολλάκις εἶπομεν, εἶνε στρατιωτικὸς πρὸ πάντων καὶ πολεμικός,
 δεύτερον δὲ καὶ ἕνεκα τῶν ἀενάων σχεδὸν καὶ ἐπικινδυνωδεστάτων ὁδοι-
 ποριῶν αὐτῶν εἰς ἔδρυφος ἀγριώτατον καὶ ἀνωμαλώτατον καὶ πάσης
 ὁδοῦ στερούμενον, κλπ.

Ὡς πρὸς τὴν ἴασιν ἢ θεραπείαν τῶν νοσημάτων καὶ παθῶν ἐν Ἀθησινίᾳ
 καὶ ὡς πρὸς τὴν πορείαν αὐτῶν καὶ τὰς ἐκβάσεις ταῦτα ἐν γένει ἔχομεν
 νὰ παρατηρήσωμεν. Ἐκτὸς τῶν ἀνιάτων ἢ δυσιάτων νόσων, ὅσας ἐν τῇ
 Παθολογίᾳ τῆς χώρας ἀνεφέραμεν, οἷα φέρ' εἰπεῖν ἢ ἐλεφαντίασις, αἱ λοι-
 παὶ ἔχουσιν ὁμαλὴν πορείαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον καὶ ὡς εἰπεῖν ὀξέως
 ἢ συντόμως καὶ ταχύτερον ἢ ἄλλαχοῦ διατρέχουσι, μετ' ἐκβάσεως εἰς
 ὑγείαν συνήθως. Ἡ ἰήτειρα φύσις — nature médicatrice — τοῦ Ἱππο-
 κράτους καὶ τῶν φυσιστῶν (naturismus)* καταφανῶς ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ
 ἐξαγγέλλεται, ὅπου ἡ ζωὴ ὡς δημιουργία ἀκμαία κατισχύει τῆς κατα-
 στροφῆς μέχρι τοῦ μοιραίου τέλους. Ἡ συphilis δὲν ἐπιφέρει ἐκεῖ τὰς κα-
 ταστροφάς, τὰς ὁποίας εἰς τὰ βόρεια τῆς Εὐρώπης κλίματα. Μικρὸν δέ
 τις ἂν ὑποβοηθήσῃ τὴν φύσιν ὡς ὑπουργὸς αὐτῆς κατὰ Κέλσον, ἥτοι ἂν
 θεραπεύσῃ τὴν νόσον ἀναλόγως τῶν ἀπὸ τῶν αἰτίων ἐνδείξεων, ἡ ἴσις
 ταχέως ἐπέρχεται. — Καὶ βλέπομεν κατὰ τὰς χειρουργικὰς παθήσεις
 ὁμοίως, τὰς τρώσεις π. χ. καὶ τὰ κατάγματα, καὶ κατ' αὐτὰς τὰς με-
 γάλας χειρουργίαις (ἀκρωτηριασμοί) τὰς παρὰ τῶν πρακτικῶν ἰθαγενῶν
 βαναύσως ἐκτελουμένας ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀντισηπτικῆς μεθόδου ἢ περιποιή-
 σεως τοῦ τραύματος καὶ τοῦ τραυματίου, ὡς παρ' ἡμῖν διὰ τοσούτων
 φαρμάκων καὶ μέσων ἢ ὀργάνων γίνεται, βλέπομεν, ὅτι ἡ μὲν τραυμα-

* Πρβλ. Ἱστορ. ἱατρ.

τική φλεγμονή ἐπιγίγνεται μετρία, ἐπίσης καὶ ἡ γενικὴ μετὰ τὰς τρώσεις ἀντιδράσεις καὶ ὁ τραυματικὸς πυρετός, αἱ δὲ κατὰ πρῶτον σκοπὸν ἰάσεις τῶν διὰ τομῆς τραυμάτων εἰσὶ συχνόταται, τὸ δὲ πῦον κατὰ τὰς πυορροούσας ἐπιφανείας πάντοτε χρηστὸν, τὰ δὲ σαρκία οὐδέποτε σχεδὸν νοσοῦσιν. Ὁ πῶρος κατὰ τὰ κατάγματα ταχέως πλάσσεται ἢ σηψαιμία οὐδόλως ἀπαντᾷ, κλπ. Ἦν ποτὲ δὲ καιρὸς, καθ' ὃν ἐν Εὐρώπῃ ἐλέγετο, ὅτι θεραπεύειν τὰ τραύματα ἐστὶ ξηραίνειν αὐτά· αὐτὴν δὲ ταύτην τὴν ξηρασίν τῶν τραυμάτων, ἣν ὑπαγορευομένην οὐ σπανίως εἰς τινὰς περιστάσεις διὰ διαφόρων μέσων κατορθοῦμεν, ἀφ' ἑαυτῆς ἡ φύσις ἐν τῇ Αἰθιοπίᾳ ἀπεργάζεται ἕνεκα τοῦ θερμοῦ περιβάλλοντος, ὅπερ ταριχεύει οὕτως εἰπεῖν τὰ τραυματικά ὑγρὰ καὶ ἀποξηραίνει καὶ καταστρέφει τὰ ἀπὸ τῶν τραυμάτων μολύσματα καὶ τὰ ἐν τῷ ἀέρι μιάσματα, ἅτινα διὰ τῶν ἀντισηπτικῶν μέσων πολεμοῦμεν ἐν Εὐρώπῃ, καὶ δὴ διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Lister τῆς παρὰ τοῦ Pasteur ἐμπνευσθείσης διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν μικροοργανισμῶν ἢ μικροβίων τῶν σήμερον ἐν τῇ Παθολογίᾳ ὡς τῶν μόνων αἰτίων τῶν νόσων καταγγελλομένων παρὰ πάντων. Καὶ παρετηρήσαμεν τῶνόν τι, ὅτι ἡ τῶν τραυμάτων ἐν γένει θεραπεία εὐχερέστερον καὶ ταχύτερον κατορθοῦται ἐν θέρει ἢ ἐν χειμῶνι κατὰ τὴν χώραν ἐκείνην· ὅ,τι δὲ τὸ ψῦχος παρ' ἡμῖν κατορθοῖ πρὸς ἀναστολὴν τῆς σήψεως, τοῦτο ἐκεῖ ἡ θερμότης ἢ ἐκ τοῦ ἡλίου καὶ τὸ λαμπρὸν περιβάλλον, ἐν τῷ ὁποίῳ ζῶσιν οἱ κάτοικοι, — ἐν πλήρει ἀέρι. Γνωστὸν δὲ καὶ παρ' ἡμῖν πόσον συντείνει ἡ ἐξοχὴ εἰς τὴν θεραπείαν ἐν γένει τῶν πασχόντων. —

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἔχει. Ὑπολείπεται δ' ἐτι ἡμῖν νὰ πραγματευθῶμεν ἐν ὀλίγοις καὶ περὶ τῆς παρὰ τοῖς Αἰθίοφιν Ἱατρικῆς, ὥς αὕτη ἔχει σήμερον παρ' αὐτοῖς, μεθ' ἧς καὶ παύομεν τοῦ ἔργου.

Ἡ Ἱατρικὴ παρὰ τοῖς Αἰθίοφιν. — Ἐκ τῆς Ἱστορίας τῆς Ἱατρικῆς, τῆς περιλαμβανούσης ὅ,τι γνωστὸν ἔκ τε τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων περὶ τῆς Ἱατρικῆς ἔθους τινός, γινώσκομέν τινα περὶ τῆς Ἱατρικῆς τῶν Βαβυλωνίων, Περσῶν, Αἰγυπτίων, Ἑβραίων, Ἰνδῶν, Σινῶν, Γαλατῶν, μάλιστα δ' ἐκτενέστατα τὴν Ἱατρικὴν τῶν Ἑλλήνων. Περὶ δὲ τῆς Ἱατρικῆς τῶν Αἰθιοπίων, τοῦ γνωστοτάτου ἐκείνου ἀπάσῃ τῇ ἀρχαιότητι ἔθνους, τοῦ ἔχοντος ἴδιον πολιτισμὸν καὶ φημιζομένου ὡς θεοσεβοῦς, γενναίου καὶ πολεμικοῦ ἐν τε τοῖς Ψαλμοῖς τοῦ Δαβὶδ καὶ ἐν ταῖς Διαθήκαις καὶ ἐν τοῖς Ἑπεσι τοῦ Ὀμήρου, καὶ ἐν ταῖς Ἱστορίαις τοῦ Ἡροδότου καὶ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου, καὶ ἄλλα· χοῦ ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν μεταγενεστέρων (Γίββων ὁ ἄγγλος ἱστορικός κλπ.), ἀμυδρὰν ὅλως ἰδέαν ἔχομεν παραδόξως.

Περιορίζονται ἀπλῶς ν' ἀναφέρωσιν, ὅτι οἱ Αἰθίοπες εἰσιν ἐγκρατεῖς, μακρόβιοι καὶ ὅτι σπχνίως νοσοῦσι. «διὰ τὴν ἀπλότητα τῆς τροφῆς» κατὰ Διόδωρον, πρὸς δὲ ὅτι περιτέμνονται (Ἡροδ. Β'. 77 καὶ 104) καὶ ὅτι ἀταφὰς τῶν τελευτησάντων ἰδίας ποιοῦνται, ταριχεύοντες τὰ σώματα καὶ περιχέοντες αὐτοῖς πολλὴν ὑελον, ἢ κατασκευάζοντες χρυσῇν εἰκόνα κοίλην, ἢ ἀργυρᾶν ἢ κεραμίνην, εἰς ἣν ἐνθέτουσι τὸν νεκρὸν πρότερον καὶ περιχέουσι τὴν ὑελον.» (Διόδ. Σικελ. Β'. 15). Οὐδὲν ἕτερον σχῆσιν ἔχον μὲ τὴν ἱατρικὴν καὶ τὴν θεραπευτικὴν καὶ τὴν βοτανικὴν γινώσκομεν ἡμεῖς τοῦλάχιστον ἀναφερόμενον παρὰ τῶν ἀρχαιοτέρων συγγραφέων εἰς τοὺς Αἰθίοπας.

Τὴν σήμερον ἀπαντᾷ παρὰ τοῖς Ἀθησσινοῖς ἱατρικὴ τις δημώδης, ὑπαγορευομένη αὐτοῖς ἐκ τῆς ἀνάγκης καὶ ἕνεκα τοῦ ἐνστίκτου τῆς αὐτοσυντηρήσεως, ἱατρικὴ εἰς τὴν ὁποίαν διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους καὶ κατὰ τὸν Ἱπποκράτην (Ἀρχ. Ἱητρ.) ὠδηγήθη ἡ ἀπτόχουσα ἀνθρωπότης ἀνέκαθεν, ἱατρικὴ τέλος ὅλως ἐμπειρικὴ καὶ ἀπλουστάτη. Οὐδόλως παρ' αὐτοῖς ἐπιστημονικὴ τις ἰδέα οὐδὲ περὶ τῆς ἱατρικῆς ὑπάρχει, οὐδ' ἐκ παραδόσεως, οὐδ' ἀποδίδουσι τὴν γένεσιν αὐτῆς εἰς τὸ θεῖον ὡς οἱ ἀρχαιοτάτοι τῶν λαῶν ἐπίστευον καὶ ἐφρόνουν, διότι οὐδόλως ἀποδίδουσιν αὐτῇ καὶ εἰς τὰς ἐπιστήμας ἐν γένει τσαύτην τιμὴν καὶ ἀξίαν, ὁποῖαν τὴν σήμερον μάλιστα ἄλλοι λαοί, οὐδὲ νομίζουσι τὸ παράπαν τὸν παρ' αὐτοῖς ἐμπειρικὸν ἢ ἱατρὸν (= hakim, ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ) ὡς «ἰσόθεον» ἢ ὡς «πολλῶν ἀντάξιον ἄλλων». (Ἱπποκρ. *Εὐσχημοσ.* 5. Littre ἐκδ. Τόμ. 9, σελ. 232. — Ὁμήρ. Ἰλ. Α. 514). Τοῦτο δὲ βεβαίως δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ὀφείλεται εἰς τὴν ἀνατροφὴν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ὅστις οὐδόλως εἶνε φιλόζωος. ὡς καὶ οἱ ἀρχαιοτέροι τῶν συγγραφέων εἶχον σημειώσῃ τὸ τοιοῦτον (Διόδ. Σικελ. Γ'. 7, καὶ 33, 6), δὸς δ' εἰπεῖν καὶ εἰς τὸ ὑγιεινὸν τοῦ κλίματος τῆς χώρας, ἐν τῇ ὁποίᾳ οὐδόλως ἀπαντᾷ ἡ πληθὺς ἐκείνη τῶν βαρυτάτων παθήσεων τῶν παρ' ἡμῖν ἀπαντωσῶν.

Οἱ ἰθαγενεῖς ἀναφέρουσιν ἅγιόν τινα Τακλαῖμανότ (*Τάκλα-χαῖμανότ* = στῦλος — πίστευ.) ὡς ἱατρὸν, ὅστις ἐθεράπευε διὰ θείας χάριτος πᾶσαν νόσον, πηγαὶ δὲ τινες ὕδατος εἰς πολλὰ τῆς Ἀθησσινίας μέρη φέρουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ πολλοὶ εἰσιν οἱ εἰς αὐτάς προστρέχοντες ὅπως ἰαθῶσι, λουόμενοι ἐν αὐταῖς καὶ ἀλειφόμενοι διὰ τοῦ πηλοῦ αὐτῶν καὶ πίνοντες τὸ ἐξ αὐτῶν ὕδωρ. Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι τοιαῦται πηγαὶ πολλαχοῦ ἐν Ἀθησσινίᾳ ὑπάρχουσιν ἄλλων ἁγίων ὀνόματα φέρουσαι, ἀνάλογοι μὲ τὰ παρ' ἡμῖν ἁγιάσματα (ἁγίων Ἀναργύρων Κοιμᾶ καὶ Δαμιανοῦ κλπ.), κείμεναι δὲ πλησίον ἐκκλησιῶν ἐν καλλίσταις τοποθεσίαις. Ὡς ἀριδῆλως φαίνεται, τὸ τοιοῦτον ἀναμιμνήσκει ἡμῖν τοὺς ναοὺς τοῦ Ἀσκληπιοῦ

(*Ἀσκληπιδία*) τῶν ἀρχαίων, εἰς οὓς προσήρχοντο οἱ πάσχοντες ὅπως θεραπευθῶσιν.

Ἴδιοι ἱατροὶ ἢ ἱατρικὸν σῶμα ἢ συντεχνία, ὅποια καὶ παρ' Ὀμήρῳ καὶ παρὰ Ξενοφῶντι καὶ ἄλλαχού ἐν τοῖς μεταγενεστέροις* ἀναφέρονται, οὐδόλως ὑπάρχουσιν ἐν Ἀθησινίᾳ, οὐδὲ λέξις τὸ παράπαν ὑπάρχει ἐν τῇ σήμερον Αἰθιοπικῇ γλώσσῃ σημαίνουσα ἱατρός, εἰ μὴ ἡ ἀραβικὴ *χακίμ* (= ἱατρός), δι' ἧς καλοῦσι καὶ πάντα σοφόν, ὡς οἱ αἰγύπτιοι, ἀφ' ὧν οἱ Ἀθησῖνοι ἔμαθον τὴν λέξιν. Ὑπάρχουσι μόνον πρακτικοὶ ἢ ἐμπειρικοὶ ἀκέστορες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἢ ἀκεστορίδες, συνήθως οἱ πρεσβύτεροι αὐτῶν, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ οἱ ἱερεῖς, οἵτινες ἐκ παραδόσεως οἰκογενειακῆς ἢ ἐξ ἰδίας πείρας ἢ καὶ παρ' ἄλλων διδασκόμενοι καὶ μεμαθηκότες τὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν χρῆσιν βοτανῶν τινῶν καὶ φαρμακευτικῶν μέσων ἢ τὴν ἐκτέλεσιν χειρουργίας τινός, ἣν δὲν δύναται πᾶς τις νὰ ἐκτελέσῃ, μετέρχονται καὶ τὸν ἱατρὸν ὥσπερ Μαχάονες καὶ Ποδαλείριοι ἐν τοῖς στρατοπέδοις ἰδίως. Οὐδὲν βέβλιον ἱατρικὸν εὑρηται παρ' αὐτοῖς· ἡμεῖς τοῦλάχιστον μεθ' ὅλας τὰς προσπαθείας καὶ τὰ παντοειδῆ ἡμῶν διὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου μέσα οὐδὲν ἡδυνήθημεν νὰ εὑρωμεν, οὐδ' ἀπλοῦν σημείωμα· καὶ εἰκότως, διότι ἡ τοιαύτη ἱατρικὴ εἶνε βιοποριστικὸν μέσον παρ' αὐτοῖς, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἡμετέροις *κομπογιαρνίταις* ἐν τε τοῖς χωρίοις καὶ ταῖς πόλεσι, μὴ ἐπιτρέπον τὴν δημοσίευσιν τῶν τοιούτων ἱατρικῶν γνώσεων αὐτῶν. Πρὸς τοῦτοις ὑπάρχουσι καὶ γόνιτες καὶ μάγοι, οἵτινες ὅμως οὐχὶ ρανερῶς ἀσχοῦσι τὸ ἔργον αὐτῶν διὰ φόβον ἐκ τε τοῦ πλήθους καὶ ἐκ τοῦ βασιλέως, ὅστις αὐστηρῶς τιμωρεῖ τοὺς τοιούτους. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἱερεῖς οὐκ ὀλίγον τῆς τοιαύτης ἱατρικῆς μετέχουσιν, ἐπωφελοῦμενοι τῆς δεισιδαιμονίας τοῦ λαοῦ, ὅστις, ἀγνοῶν τὰς αἰτίας τῶν νοσημάτων καὶ παθῶν, πιστεύει εἰς τὸν βάσκανον ὀφθαλμὸν καὶ εἰς τὰς μαγείας, ἃς ὑποθέτει ὅτι ἐχθρὸς τις παρεσκεύασε πρὸς βλάβην ἢ πρὸς πρόκλησιν νόσου, πρὸς δὲ καὶ εἰς τὰ κακοποιᾶ πνεύματα· διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἱερεῖς πρὸ πάντων εἰσὶν οἱ κατασκευάζοντες τὰ περίεργα φυλακτῆρια πιττάκια, τὰ ἐνέχοντα τεμάχια μεμβράνης ἐγχωρίου, ἐφ' ἧς εἰσὶ γεγραμμέναι εὐχαὶ ἢ καθβαλιστικαὶ λέξεις, μαγικαὶ (κατὰ τοὺς Ἑβραίους), ἢ τεμάχια ῥιζῶν, φύλλων, λιθαρῶν κ.τ.τ., ἅτινα κρεμῶσι διὰ σπρικοῦ θάμιγγος βαθυκυανόχρου περὶ τὸν λαιμόν, τοὺς βροχίονας, τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας· τοιαῦτα δὲ ἀλεξητήρια ὑπάρχουσι καὶ εἰδικὰ δι' ἕκαστον πάθος, οἷον τὴν ἡμικρανίαν, τὰς αἰμορραγίας κ.τ.τ. ἀπο-

* Πρὸλ. Τὴν περισπούδαστον «πραγματείαν περὶ στρατ. ἱατρῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις», ἀναγν. ἐν τῇ ἐν Ἀθήναις Ἱατρ. Ἑταιρ. ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Καθηγ. κ. Παν. Γ. Κυριακοῦ.

τελούμενα ἐκ κρίκων ἀργυρῶν, χρυσῶν, ἐξ ἐλεφαντόδοντος, κόκκων κομπολογίων κλπ. τοιαῦτα, ὅποια καὶ ὁ παρ' ἡμῖν λαὸς φέρει. "Ἄξιον παρατηρήσεως ὅμως εἶνε, τὸ ὅτι οἱ Ἀθησῖνοι δὲν ἔχουσιν *ἄγια λείψανα*, οὐδὲ τεμάχια *τιμίου ξύλου*, ὅποια ἐν Εὐρώπῃ ἀποδίδουσιν ὅμως ἱαματικὴν δύναμιν εἰς τὸ ὕδωρ τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ, ὅπερ φέρουσιν ἐξ Ἱερουσαλήμ, ὅπου διατηροῦσιν ἰδίον μοναστήριον, λέγουσι δ' ὅτι καὶ ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ εὐρίσκεται εἰς Gissèn τῆς Ἀμχάρας, εἰς μέρος, ὅπερ διαρκῶς τρέμει, ἐξ οὗ οὐδεὶς δύναται νὰ πλησιάσῃ ἐκεῖ! Ἀλλὰ καὶ φίλτρα ἔχουσιν οἱ ἰθαγενεῖς, δι' ὧν ἐπιδιώκουσι τὸν Ἑρῶτα καὶ ἐπωδάς, δι' ὧν ἀπομακρύνουσι τὰς νότους, καὶ λούσεις ἢ ῥαντισμοὺς δι' ὕδατος ἀκολουθουμένους ὑπὸ ἀναγνώσεων εὐχῶν ἢ ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων.

Ὡς βλέπομεν, ἡ ἱατρικὴ παρὰ τοῖς Ἀθησῖνοῖς εὐρίσκεται τὸ δὴ λεγόμενον ἐν σπαργάνοις ἔτι, ἐπικρατουτῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον θεοκρατικῶν ἰδεῶν ὡς παρὰ τοῖς πάλαι λαοῖς, πολλοὶ δ' ἔτι αἰῶνες θέλουσι παρέλθῃ μέχρις οὗ καὶ ὁ γενναῖος ἐκεῖνος λαὸς παραλάβῃ τὸν ἐξ Εὐρώπης πολιτισμὸν καὶ μετ' αὐτοῦ καὶ τὴν Ἱατρικὴν.

"Ἐκθεσις ἀρρώστων ἐν τῇ ἀγορᾷ ἢ παρὰ τοὺς ναοὺς, ὅποια ἐγίγνετο παρὰ τοῖς Βαβυλωνίοις καθ' Ἡρόδοτον (Α'. 197) κλπ, οὐδόλως λαμβάνει χώραν ἐν Ἀθησῖνίᾳ, ὅπου, ἄλλως τε, ἕκαστος ἐπισκέπτεται οἶκον τὸν πάσχοντα καὶ παρέχει τὰς συμβουλὰς αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐαυτοῦ πείραν. Ἀτελεῦτῃτοι προσευχαὶ καὶ ἰδιόρρυθμοι ἱεροτελεστικά οὐδόλως ἐπίσης γίνονται παρ' αὐτοῖς, οὐδὲ πληρώνουσι τὸ παράπαν ἰδιαιτέρως τοὺς ἐμπειρικοὺς αὐτῶν ἱατρούς, εἰς οὓς ἀπλᾶ τινα δῶρα οἰκειοθελῶς μόνον δωροῦνται, οἷον πρόβατα ἢ οἱ πλουσιώτεροι ἀγελάδα, διότι τὴν τοιαύτην αὐτῶν ἱατρικὴν θεωροῦσι καθήκον. Ἀλλ' οὐδὲ ἱατροὶ εἰδικοί (spécialistes) ὑπάρχουσι παρ' αὐτοῖς, ὅποιοι ὑπῆρχον ἐν Αἰγύπτῳ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου (Β'. 84) καὶ ἐν Ἰνδίαῖς ὑπάρχουσι σήμερον, οὐδὲ φαρμακοποιοί, οὐδ' ἱατροὶ τῆς αὐλῆς ἢ τοῦ βασιλέως ἱδιοί, οὐδ' ὑπῆρξαν ποτὲ τοιοῦτοι, ἐνῶ ἐν Κίνᾳ ὑπάρχουσι παρὰ τῷ αὐτῷ τοῦ οὐρανοῦ τῷ αὐτοκράτορι τῆς Σινικῆς σήμερον, καὶ ὑπῆρχον ἄλλοτε, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου ἐπίσης, ἐν ταῖς αὐλαῖς τῶν βασιλέων τῆς Περσίας, οἷος ὁ ἑλλήν Δημοκίδης κλπ. (Ἡροδ. Γ'. 129). Σημειοῦμεν δ' ἐνταῦθα περιεργείας χάριν, ὅτι ἡμεῖς ὀνομαζθέντες ἱατροὶ πρῶτος (μπάσσα-χακίμ = ἀρχίατρος) παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου, ἐπεσκεπτόμεθα αὐτὸν κατὰ τὴν ἡμετέραν συνθήκειαν, μετὰ πάσης ἐλευθερίας, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἰδιορρύθμου ἐθιμοτυπίας, ὅποια ἀπαντᾷ ἐν Σινικῇ, κατὰ τὸν Morache (Dict. des scien. méd. ἐν ἄρθρῳ Chine).

Ἡ Αἰτιολογία καὶ ἡ Παθογένεια εἰσὶν ὅλως στοιχειώδεις παρὰ τοῖς ἰθαγενέσιν· ὁ ἀνεμος, τὸ ψῦχος, ἡ ὑγρασία, αἱ περὶ τὴν δίξιταν παρεκ-

τροπαί, τοιαῦται εἰσι σχεδὸν αἱ παρ' αὐτῶν νομιζόμεναι ὡς νοσογόνοι αἰτίσι· γινώσκουσιν ὅμως, ὅτι ἡ εὐλογία εἶνε κολλητικὴ νόσος, ἐπίσης καὶ ἡ συφιλίς καὶ ἡ βλεννόρροια, καὶ ὅτι ἡ ταινία (ἡ ἄσπλος), ἣν πάντες φέρουσιν, ἀφείλεται εἰς τὴν βρῶσιν τοῦ ὤμου τῶν ἀγελάδων κρέατος (μπροῦντο), ὡς ἐκεῖ εἴθισται, καὶ τὴν πόσιν τῶν ποταμίων ὑδάτων ἅτινα θεωροῦσιν ἔτι καὶ ὡς αἷτιον τῶν κακοήθων ἐλαιογενῶν πυρετῶν τῶν ἀπαντῶντων εἰς μέρη τινὰ ἐλώδη, ὅποια αἱ πηγαὶ τοῦ ποταμοῦ Τακαζέ, ἡ ἐπαρχία Λάστα ἐν Ἀμχάρα καὶ αἱ παρὰ τῶν φυλῶν Γκάλλα κατοικοῦμεναι ἀραιῶς ἐπαρχίαι Κιάφα, Ἀργούμπα, Ζαμπούλ, Βουρμέδα, εἰς τὰ νοτιοανατολικά μέρη παρὰ τὴν Σόαν (Woll). Πιστεύουσιν ἔτι, ὡς προείπομεν, καὶ εἰς τὰς μαγείας καὶ εἰς πάντα τὰ μέσα, ἅτινα νομίζουσιν ὅτι ἐχθρὸς τις παρασκευάζει πρὸς καταστροφὴν τῆς υἰγείας αὐτῶν ἢ πρὸς θάνατον διὰ δηλητηρίων φυτῶν κ. τ. τ. Διὰ τοῦτο καὶ ὑπάρχει παρ' αὐτοῖς ἡ καὶ παρὰ τοῖς ἱεραϊκτάτοις ἀνατολικαῖς λαοῖς ἀπαντῶσα συνήθεια τοῦ μὴ τρώγειν ἢ μὴ πίνειν τι τῶν προσφερομένων ἂν μὴ πρότερον ἂ προσφέρων γευθῇ αὐτῶν.

Αἱ παθολογικαὶ νόσοι, ἃς καλῶς γινώσκουσιν οἱ ἰθαγενεῖς, εἰσὶν, ὡς προείπομεν, οἱ κακοήθεις πυρετοί, ἡ εὐλογία, ἣν παραδέχονται ὡς ὁρμωμένην ἐκ τοῦ βορειοτέρου μέρους τῆς Ἀθησινίας, τοῦ Χαμασὲν ἐν Τιγρέ, δι' οὗ μετὰ τῶν κατοίκων (Αἰγυπτίων, Ἀράβων, Ἰνδῶν, Εὐρωπαίων) τῆς παραλίου Μασσάβας (νησιδίου) συγκοινωνοῦσιν οἱ ἰθαγενεῖς, ἡ συφιλίς, ἣν μετέφερον ἐκεῖ οἱ Πορτογάλοι, ἡ ἐλεφαντίσις τῶν Ἑλλήνων (λέπρα), ἣν δὲν θεωροῦσιν ὡς κολλητικὴν, ἡ ἐλεφαντίασις τῶν Ἀράβων (παχυδερμία), ἣτις συνυπάρχει ἐνίοτε ἐν τῷ αὐτῷ ἀτόμῳ, αἱ διάφοροι δερματοπάθειαι, λειχήν ἰδίως, καὶ ὁ παράσιτος, σκώληξ ταινία.

Αἱ δὲ ἀνατομικαὶ γνώσεις τῶν Ἀθησινῶν εἰσιν ὅλως σκοτειναὶ καὶ λίαν περιορισμέναι, καὶ ταύτας ἔχουσιν οἱ παρευρισκόμενοι εἰς τὰς μάχας, καθ' ἃς τυχαίως ὅλως συμβαίνει νὰ παρατηρῶσι τοὺς δεινῶς τιτρωσκομένους· νεκροψίαι δὲ ἢ ἀνατομαὶ οὐδόλως γίνονται παρ' αὐτοῖς· οὐδὲ γινώσκουσι τὸ παράπαν οἱ ἰθαγενεῖς, ὅτι εἶνε δυνατόν τοιαῦται νὰ ἐκτελῶνται ἐν ἄλλαις χώραις. Εὐκόλως δ' ἐννοεῖται, ὅτι οὐδὲ τὰ πρῶτα στοῖχεα ἐκ τῆς φυσιολογίας γινώσκουσιν.

Οἱ Ἀθησिनοί, ἂν καὶ εἶνε χριστιανοὶ ἀπὸ τοῦ πέμπτου μ. Χ. αἰῶνος, παραλαβάντες τὸν χριστιανισμόν ἀπὸ τῶν ἐλλήνων τῆς Ἀλεξανδρείας ἰδίως, διετήρησαν ὅμως τὴν κατὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον περιτομὴν, ἣν ἀπὸ τῶν Αἰγυπτίων ἔμαθον, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου (Β'. 104). Περιτέμνουσι δὲ τὰ ἑαυτῶν τέκνα οἱ γονεῖς διὰ μαχαίριου ἢ ψαλιδίου τὴν ὀγδόην μετὰ τὴν γέννησιν ἡμέραν, ἀποτέμνοντες τῶν μὲν ἀρρένων τὴν ἀκροβυστίαν, τῶν δὲ θηλέων τὴν κλειτορίδα. Τὴν περιτομὴν οὐδέποτε ἐκ-

τελοῦσιν οἱ ἱερεῖς, ἀλλ' ἢ οἱ γονεῖς, ὡς εἵπομεν, ἢ τις τῶν γειτόνων γραῦς ἢ ἔμπειροτέρα· ἐπίσχουσι δὲ τὴν αἰμορραγίαν συνήθως διὰ κόνεως στυπτικῶν τινων φύλλων.

Μαῖται ἢ μαιευτῆρες, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἵπομεν, οὐδόλως ὑπάρχουσι παρ' αὐτοῖς ἐξ ἐπαγγέλματος, ἀλλὰ κατὰ τοὺς τοκετοὺς, οἵτινες ταχύτατα ἐκτελοῦνται ἐκ φύσεως, ἅγαν δὲ σπάνιαί εἰσιν αἱ περιπτώσεις τῆς δυσστοκίας ὡς ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Φαραῶ (Βίβλ. Ἑξοδος, Α'. 15, 19), ἢ προστυχοῦσα γυνὴ ἐκτελεῖ χρέη μαίας παρὰ τῇ τικτούσῃ. Οὐ σπχνίως δὲ συμβαίνει νὰ τίκτωσιν αἱ γυναῖκες ἐν τοῖς ἀγροῖς. Οὐδεμία ἐπιστημονικὴ γνῶσις, ἀλλ' οὐδὲ πρακτικὴ ἢ τεχνικὴ, ἐκ τῆς Μαιευτικῆς ἀπαντᾷ παρὰ τοῖς ἰθαγενέσιν, οἷον ὁ μετασχηματισμός, ἡ ἐμβρυοτομία ἢ ἐξέλευσις τοῦ ἐμβρύου· ἂν δὲ τυχὸν βραδύνη ἢ ἐξώθησις τοῦ πλακοῦντος, εὐκολύνουσι τὴν ἀπόπτωσιν καὶ ἀποκόλλησιν αὐτοῦ διὰ μαλάξεων τῶν τοιχωμάτων τῆς κοιλίας. Παρουσιαζομένης τυχὸν δυσστοκίας τινός, καθ' ἧς αἱ ἐπφδαὶ καὶ αἱ γοντεῖαι οὐδὲν δύνανται, ἡ τίκτουσα μωραίως θνήσκει μετὰ τοῦ ἐμβρύου. Οὐδεμία προπαρασκευὴ διὰ τὴν τίκτουςαν γίνεται ἐκτακτός· τίκτει δ' αὕτη ὅπως ἂν, ἢ ὀρθία ἵσταμένη, ἢ γονυκλιτῶς, ἢ κατακλινομένη ὑπτία. Παρέχουσι δ' αὐτῇ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ποσότητά τινα ὕδρομέλιος (τέκι), ἢ ζύθου ἐγχωρίου (σόα). Ὀλίγας ὥρας μετὰ τὸν τοκετὸν ἢ τὴν ἐπιούσαν ἢ μετὰ 2—3 ἡμέρας ἡ γυνὴ ἐπαναλαμβάνει τὰ οἰκιακὰ αὐτῆς ἔργα. Τὸ νεογνόν, μετὰ τὴν περὶδεσιν καὶ ἀποκοπὴν τῆς ὁμφαλίδος, λούει ἀπλῶς διὰ χλιαροῦ ὕδατος ἢ βοηθοῦσα γυνή, καὶ περιτυλιξασα ὀθόνην τινὴ παραδίδει αὐτὸ τῇ μητρὶ πρὸς γαλούχῃσιν.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Χειρουργικὴν, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι οἱ Ἀθησῖνοι ὡς ἐκ τοῦ ἰδιάζοντος βίου αὐτῶν, ὅστις πρὸ πάντων εἶνε στρατιωτικὸς καὶ πολεμικός, καὶ ὡς ἐκ τῆς ἀγρίας φύσεως τοῦ ἐδάφους, ἔχουσι συχνὴν τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρατηρῶσι πολλὰς παθήσεις ὑπαγομένας εἰς τὴν χειρουργίαν, ὅποῃαι αἱ διάφοροι τρώσεις, τὰ κατάγματα, τὰ ἐξαρθρήματα, ἐκ τοῦ παραχρῆμα δὲ πᾶς τις ἐκτελεῖ ἐν ἀνάγκῃ τὸν ἀκρωτηριασμόν ἢ μᾶλλον τὴν ἀπεξάρθρωσιν τῶν δακτύλων· τὴν κατὰταξιν δὲ τῶν ἐξαρθρημάτων ἐκτελοῦσιν οἱ ἔμπειρότεροι μετὰ ποιᾶς τινος εὐκολίας· προκειμένου δὲ περὶ ἀπλοῦ κατάγματος χρῶνται προχείροις ἐπιδέσμοις καὶ νάρθηξιν, ἐπὶ ἐπιπεπλεγμένων δὲ καταγμάτων τοῦ ἀντιβραχίου ἢ τοῦ ἄκρου ποδὸς καὶ τῆς χειρὸς καὶ τῆς κνήμης, προτιμῶσι τὴν ἀπεξάρθρωσιν, ἢν διὰ κοινοῦ μαχαίριου ἐκτελοῦσι κατὰ περιχάραξιν, σείροντες πρὸς τὰ ἄνω ὅσῳ τὸ δυνατόν περισσότερον τὰς σάρκας, ὅπως ὡς οἶόν τε μείζων σχηματισθῇ ὁ κρημνός· μεταχειρίζονται δὲ ἀντὶ πιεστικῆς ἐπιδέσμου (Ἑσμαρχείου οἶονεἰ) κατὰ τὴν χειρουργίαν ταύτην τεμάχιον ὀθόνης, δι' οὗ περιδένουσιν ἰσχυρῶς ἄνω τοῦ χειρουργηθησομένου μέρους, ὡς καὶ παρ' Ὀρει-

βασίῳ ἀναφέρεται (Βιβλ. ΜΖ'. 13). Ἀπεξαρθρώσεις τῶν ἄκρων χειρῶν καὶ ποδῶν καὶ ἐξορύξεις τῶν ὀφθαλμῶν διὰ τοῦ πεφυρακτωμένου σιδήρου οὐχ ὅλως σπανίως ἐκτελοῦνται παρὰ τῶν ἰθαγενῶν πρὸς τιμωρίαν τῶν κακούργων. Ἄλλαι χειρουργαὶ σπουδαῖαι ἢ μεγάλαι ἢ λεπταὶ εἰς εὐγενῆ ὄργανα (ὀφθαλμοὶ) οὐδόλως ἐκτελοῦνται ἐκεῖ· λιθοτομίαι δὲ ἢ λαπαροτομίαι ἢ παρακεντήσεις ἢ ἐμβρυουλκίαι εἰσὶν ὅλως ἄγνωστοι παρ' αὐτοῖς, οὐδ' ἀπαντῶσι τὸ παράπαν λιθιάσεις. Ὁ εὐνουχισμὸς οὐδόλως ἐπίσης ἐκτελεῖται. Ἐκτελοῦσιν ὅμως μικράν τινα χειρουργίαν αἱ γυναῖκες, ὅπως τέχνη πλεόν ἢ παρθένους τὰς τυχόν διακορευθείσας καταστήσωσι· νεαροποιοῦσι δηλονότι διὰ ψαλιδίου μέρος τῶν μικρῶν τοῦ αἰδοίου χειλέων καὶ συρράπτουσιν. Ἐν ταῖς μάχαις δὲ ἰδίως, πᾶς τις τῶν ἀνδρῶν προσπαθεῖ νὰ περιποιηθῇ προχείρως τὸν πλησίον τρωθέντα, ἐπίσχω ἀίμορραγίαν τινὰ περιφερικὴν διὰ στοιχειώδους περιδέσεως, ἢ ἐξελκύων τὸ εἰς μέρος τι τοῦ σώματος ἐμπεπηγμένον δόρυ, ὡς ἐν γῇ Ὀμηρικῇ ἐποχῇ, μέχρις οὗ βραδύτερον, μετὰ τὴν μάχην, τύχη ὁ τρωθεὶς τῶν δεουσῶν περιποιήσεων παρὰ τῇ οἰκογενεῖᾳ αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν ἐξαγωγήν τῶν ἐκ πυροβόλων ὀπλῶν σφαιρῶν ἔχουσιν ἐμπειρίαν τινὰ οἱ ἰθαγενεῖς.

Ὁ δὲ χειρουργικὸς ὀπλισμὸς αὐτῶν εἶνε ἐπίσης ἀπλούστατος. Τὸ κοινὸν καὶ πρόχειρον μαχαίριον, δι' οὗ κόπτουσι τὸ κρέας ἢ σφάζουσι τοὺς ἀμνούς καὶ τὰς ἀγελάδας, τὸ ξίφος ἢ ἡ σπάθη αὐτῶν, τὸ ξυρόν, τὸ προστυχὸν καρφίον, ἢ ἄκαυθα, ἢ ψαλὶς, ἢ βελὸν καὶ τὸ ἀπλοῦν νῆμα, ὁ βάμβαξ, τὸ λίπος, αἱ μόξαι, ὁ πεφυρακτωμένος σίδηρος, οἱ πρόχειροι ἐπίδεσμοι καὶ οἱ ἐκ ξύλων νάρθηκες, τοιαῦτά εἰσι τὰ χειρουργικὰ αὐτῶν μέσα.

Ἡ θεραπευτικὴ καὶ ἡ ἱατρικὴ ὕλη (φάρμακα) αὐτῶν εἶνε ἐπίσης ἀπλῇ. Αἱ ἀφαιμάξεις εἰσὶ συνηθέσταται παρ' αὐτοῖς, ὅλως ὅμως ἀγνοοῦσι τὴν φλεβοτομίαν ἢ τὴν ἀρτηριοτομίαν· ἐκτελοῦσι δὲ τὰς ἀφαιμάξεις ὡς ἐξῆς· προκειμένου ν' ἀφαιμάξωσιν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, ὅπερ τὸ συνηθέστατον, σφίγγουσι τὸν λαιμὸν τοῦ χειρισθησομένου διὰ τῶν χειρῶν ἢ διὰ ζώνης ὅσον ἐπιτρέπεται ἐκ τῆς ἀναπνοῆς, κατόπιν δὲ ἢ χαράσσουσι τὸ δέρμα σταυροειδῶς καὶ πολλάκις διὰ τοῦ ξυροῦ (κατὰ τὸ μέτωπον πρὸ πάντων), ἢ ἐπιθέτοντες τὴν ἀκμὴν τοῦ ξυροῦ πλήττουσι διὰ τοῦ μέσου δακτύλου· ἀλλὰ καὶ ἀφ' ὅλων τῶν μερῶν τοῦ σώματος ἀφαιμάσσουσιν, ὅπου ἢ πόνον αἰσθάνονται (ἄρθρωδυνία, κεφαλαλγία, νευραλγία κ. τ. τ.), ἢ φλεγμαίνει τὸ μέρος. Κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας περιστάσεις χρῶνται καὶ τῷ πεφυρακτωμένῳ σιδήρῳ, δι' οὗ καυτηριάζουσι καλῶς τὸ μέρος (points de feu)· συχνάκις δὲ βλέπει τις καὶ πολλοὺς διὰ τοῦ μέσου τούτου πολυλαχοῦ τοῦ σώματος αὐτῶν παραγαγόντας ἐκουσίως μεγάλας καὶ στιλ-

πνὰς οὐλὰς ἢ στίγματα πρὸς ἐπίδειξιν ἢ δεῖξιν θάρρους· ἐν γένει δ' εἰπεῖν οἱ ἰθαγενεῖς συχνότατα εἰς τὸν πεφυρακτωμένον σίδηρον καταφεύγουσι· καὶ καθ' ὅλων τῶν τραυματικῶν αἱμορραγιῶν, καὶ καθ' ὅς περιστάσει, δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι ζητοῦσι νὰ ἐφαρμόσωσι τὸν Ἱπποκρατικὸν ἀφορισμὸν : «Ὁκόσα, φάρμακα οὐκ ἵηται, σίδηρος, ἵηται· ὅσα σίδηρος οὐκ ἵηται, πῦρ ἵηται· ὅσα δὲ πῦρ οὐκ ἵηται, ταῦτα χρὴ νομίζειν ἀνίατα.» (Ἀφορ. τμ. Ζ'. 87). Μόξας ἐπίσης μεταχειρίζονται, ἀλλὰ κατ' ἴδιον τρόπον· ὑπάρχει δηλονότι παρ' αὐτοῖς ῥίξα τις καυστικωτάτη, ἣν μεταβαλόντες εἰς πόλτον ἐπιθέτουσιν ἐπὶ τῶν ἀλγούντων τόπων· μετὰ 10—15 ὥρας παράγεται ἐσχάρα· ἡ οὐλή, ἣτις καταλείπεται, ἐξέχει τῆς λοιπῆς ἐπιφανείας· διὰ τοῦ μέσου τούτου παράγουσιν οὐλὴν περὶ τὸν βραχίονα δίκην ψελλίου πρὸς σκολισμόν· τὴν χρῆσιν τῶν ἐλδορίων οὐδόλως γινώσκουσιν. Ἀγνοοῦσι δ' ἔτι παντελῶς καὶ τὰς ἀπολινώσεις τῶν αἱμορροούντων ἀγγείων. Εὐτυχῶς δὲ κατωρθώθη νὰ διδαχθῶσι παρ' ἡμῶν τινες τῶν ἰθαγενῶν ἀπολινώσεις τινάς, δοθείσης περιστάσεως πολλάκις, θαυμαζόντων πάντων διὰ τὸ καινοφανὲς τοῦ πράγματος. Ἐπίσης ἐδιδάξαμεν αὐτοῖς καὶ τὸν ἐμβολιασμόν (vaccination δι' ἧς εἵχομεν μεταφέρει ἐκεῖ ἀρκετῆς δαμαλίδος ὕλης γαλλικῆς λίαν ἐπιτυχῶς, τοῦ ἐμβολιασμοῦ γινομένου ἐκεῖ ἀπὸ βραχίονος εἰς βραχίονα ἐξ ὕλης φυλκταίνης εὐλογίαν πάσχοντος, ἣν διὰ τῆς αἰχμῆς τοῦ ξυροῦ παραλαμβάνουσι καὶ ἐνοφθαλμίζουσι διὰ μικρῶν σταυροειδῶν χαραγμῶν ἢ ἀμυχῶν· οἱ κλυστῆρες ὅλως ἄγνωστοί εἰσιν ἐπίσης παρὰ τοῖς ἰθαγενέσιν, ἐμετικὰ δὲ φάρμακα οὐδόλως μεταχειρίζονται. Κατὰ τῶν δερματοπαθειῶν, τὸ θεῖον εἶνε εἰς μεγίστην χρῆσιν.

τὴν συφιλίδα δὲ θεραπεύουσιν ὡς ἐξῆς· τὰ μὲν ἔλκη ἀποκόπτουσι συνήθως διὰ ψαλιδίου ἢ μαχαιρίου καὶ καυτηριάζουσι διὰ τοῦ πεφυρακτωμένου σιδήρου ἢ, σπανιώτερον, διὰ τοῦ χυτοῦ νιτρικοῦ ἀργύρου ἢ τοῦ θεϊκοῦ χαλκοῦ, ἅτινα γινώσκουσι τινες τῶν ἐκεῖ ἐμπειρικῶν, ἀποθεραπεύουσι δὲ διὰ πλύσεων μεθ' ὕδατος ἀπλοῦ καὶ ἐπιπάσεως καλομελάνου, ὅπερ ἐπίσης γινώσκουσι τινές· τὰς δὲ δευτεροβαθμίους συφιλιδικάς ἐκδηλώσεις καὶ τὰς τριτογενεῖς θεραπεύουσιν ἐπὶ 40 ἡμέρας ἢ 50 διὰ τῶν ὑδραργυρικῶν ὑποκαπνισμῶν (κιννάβαρι) καὶ τῶν θερμῶν λουτρῶν τῶν αὐτοφυῶν, ἅτινα πολλὰ τῆς Ἀθησινίας ἀπαντῶσιν, ἀλιπηγαί, θειοὺχοι. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑδροθεραπευτικὴ ἀπαντᾷ ἐν τῇ θεραπείᾳ τῶν ἰθαγενῶν, στοιχειωδῶς, διὰ βάντισμῶν, ὡς προείπομεν, καὶ λούσεων τοῦ σώματος καὶ σμύξεως δι' ὀθόνης ἐμβεβρεγμένης ἐν ὕδατι ψυχρῷ, καθ' ὅς ἱερεύς τις ἢ αὐτὸς ὁ πάσχων ἀναγινώσκει· εὐχὰς ἢ βιβλίον τι ἐκκλησιαστικὸν (συναξάριον πρὸ πάντων τοῦ ἁγίου Τακλαϊμανότ).

Οἱ ἰθαγενεῖς δύναται τις εἰπεῖν ὅτι εἶνε οἰονεὶ ὕγροπαθολόγοι· λίαν δὲ

φιλοῦσι τὰ καθάρσια καὶ κατάχρησιν αὐτῶν ποιοῦνται. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἔχουσιν ἴδια φάρμακα φυτικά, ὧν πολλὰ δηλητήρια, ρίζας τινάς, βολβούς, φύλλα, μάλιστα δὲ τὸ κόσσον, ὅπερ φύεται ἐπὶ τῶν ὁρέων τῆς Ἀθησίνιας, καὶ ὅπερ αὐτοῖς εἶνε τὸ συνηθέστατον ταινιοκτόνον. *Ubi morbus, ibi remedium!*

Ἐν γένει δ' εἰπεῖν, τὰ φάρμακα τῶν Ἀθησινῶν εἰσιν ἀπλούστατα, ἐπίσης καὶ τὰ τοπικὰ αὐτῶν μέσα, ἡ θεραπευτικὴ δ' αὐτῶν μετέχει μυστικισμοῦ καὶ θεοκρατίας, ὡς ἡ τῶν πάλαι Αἰγυπτίων καὶ Περσῶν, καθ' ἃς μαρτυρίας ἀπὸ τοῦ Ἡροδότου καὶ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου ἔχομεν, ἔτι δὲ καὶ ἡ τῶν Ἑλλήνων κλπ. Τί ἐστὶ σφυγμὸς ὅλως ἄγνωστον παρὰ τοῖς ἰθαγενέσιν. Οὐδὲν ἐπίσης ἀντισηπτικὸν μέσον μεταχειρίζονται, οὐδ' ἀλοιφὰς εἰς τὰ τραύματα, ἐκτὸς τοῦ λίπους, δι' οὗ περικαλύπτουσι συνήθως τὰ κολοβώματα, ἡ ὅπερ καίόμενον στάζουσιν ἐπὶ τῶν αἱμορραγουσῶν τραυματικῶν ἐπιφανειῶν. Καὶ ὅμως ἡ θεραπεία κατὰ τὰς τρώσεις βαίνει ὀμαλωτάτη πάντοτε. Ἀγνοοῦσιν ἐπίσης καὶ τὴν κινίνην καὶ πάντα σχεδὸν τὰ παρ' ἡμῖν φαρμακευτικὰ μέσα, ἐκτὸς τῶν ὧν προαναφέραμεν. Παρὰ τοῖς Αἰθίοψι δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι ἰσχύει τὸ τοῦ Κέλσου : «*Natura medetur, medici naturae ministri!*»

Κ Ο Λ Ε Τ

Ἐπίλογος.—Μετὰ τῆς Ἱατρικῆς πρὸς τοῖς Αἰθίοψι παύομεν τοῦ ἔργου, ὅπερ, ἐπόμενοι τῷ ἀρχαίῳ «τέρπειν ἅμα καὶ διδάσκειν», συνετάξαμεν οὕτως, ὥστε εἰ δυνατόν πᾶσι τοῖς ἡμετέροις ἀναγνώσταις νὰ ᾖ ἀρεστόν, τοῖς τε ἰατροῖς ἰδίως καὶ τοῖς ἄλλοις· μὴ παραλειπόντες δὲ τὸ γ' ἐφ' ἡμῖν μηδὲν τῶν στενωτάτην σχέσιν ἐχόντων μετὰ τῆς ἡμετέρας ἐπιστήμης, κατὰ τὴν σοφωτάτην ἐκείνην τοῦ πατρὸς τῆς Ἱατρικῆς ῥήτραν, ἣν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀνεφέραμεν (Ἱπποκρ. "Εκδ. Kühn, τόμ. I, σελ. 523, καὶ III, 719 κλπ.), παρενεβάλομεν καὶ ἄλλα πόρρωθεν τῷ ἡμετέρῳ κυρίῳ σκοπῷ συντείνοντα, σχετιζόμενα δὲ μὲ τὸν ἐθνικὸν ἐν γένει χαρακτῆρα τοῦ φίλου ἐκείνου λαοῦ, περὶ τῆς χώρας τοῦ ὁποίου ἐπίσης συγκεχυμένης ἔτι ἰδέας ἐν Εὐρώπῃ ἔχουσι, καὶ ταῦτα πάντα, τὰ τελευταῖα, χάριν τῶν καὶ ἄλλως ἐνδιαφερομένων φιλομαθῶν, τῶν μὴ ἐπομένων τῷ δὴ λεγομένῳ «*purus mathematicus, purus...*» δυσωνύμως, μηδ' ἀγνωμόνων κατὰ Σωκράτην καὶ φιλαιτίων κριτῶν τυγχανόντων (Ξενοφ. Ἀπομν. Β'. η, 5).

Καὶ δημοσίᾳ δ' ἐνταῦθα καθῆκον ἡμῶν ἀπαραίτητον νομίζομεν προσέτι νὰ ἐκφράσωμεν τὴν ἄκραν ἡμῶν εὐγνωμοσύνην τῇ Α. Μ. τῷ φιλοστόργῳ Ν. Π. ΠΑΡΙΣΗ, Η ΑΙΘΙΟΠ. ΥΠΟ ΙΑΤΡ. ΕΠΟΨΙΝ.

τοῦ Ἑθνους ἡμῶν Βασιλεῖ Γεωργίῳ Α'. τῷ εὐδοκήσαντι ἡμῖν νὰ ἐπι-
στευθῇ τὴν θεραπείαν τοῦ ἐκ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἰατρὸν αἰτησαμένου
Βασιλέως τῶν Αἰθιοπῶν, Ἰωάννου, πρὸς δὲ καὶ τῇ Κυβερνήσει τῆς πα-
τρίδος τῇ ὡς προθυμότητα πραγματοποιήσασθαι τὴν ἀποστολὴν ἡμῶν,
ἥτις, εἰρήσθω ὡς ἐν παρόδῳ, παρὰ τισι τῶν πολιτευομένων ἐν ἀδελφῷ
τινι ἔθνεϊ, τῷ Ἰταλικῷ, πάνυ ἀδικαιολογήτως ἐθεωρήθη, κατὰ σκληρὰς
εἰσηγήσεις, ὡς ἀντιστρατευθεῖσα δῆθεν τῇ νῦν ἐν Ἀθησινίᾳ σφαλερᾷ
πολιτικῇ αὐτῶν, δι' ἣν ἐκ καθήκοντος πολλάκις δημοσίᾳ τὰ δέοντα
ἐξεθέσαμεν.

Ἐν Ἀθήναις, Μαΐου ἱσταμένου, 1887.

Τ Ε Λ Ο Σ.

«Quod possum facio,
faciant meliora potentes.»
(Horatius).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Εισαγωγή	5

ΜΕΡΟΣ Α'.

Ἡ χώρα.

Γεωγραφία	7
Ἱστορία	10
Φυσιογεωγραφία.	
Γεωλογία καὶ ὀρυκτολογία	14
Βοτανικὴ	16
Ζωολογία	18
Κλιματολογία καὶ μετεωρολογία	22
Ἀνακεφαλαίωσις	33

ΜΕΡΟΣ Β'.

Οἱ κάτοικοι.

Κατοικίαι	34
Πόλεις, χωρία, σκηναί	35
Ἦθη καὶ ἔθιμα ἐν γένει	40
Δίαιτα καὶ τροφή	42
Ἐνδυμασία, βίος	47
Κάτοικοι.	
Ἐπάγγελμα καὶ ἐπιτήδευμα	53
Χαρακτήρ καὶ τύπος ἀνθρωπολογικός	58
Κίνησις τοῦ πληθυσμοῦ	65
Παθολογία	67
Ἱατρικὴ	89
Ἐπίλογος	97

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελ.

1. Εισαγωγή 5

ΜΕΡΟΣ Α'

1. Ήχος

7	Τεωρητικά
10	Πρακτικά
	Φυσιογνωσία
14	Τεωρητικά και θεωρητικά
16	Πρακτικά
18	Χωρολογία
22	Κλίματος και γεωγραφίας
23	Αερομετεωρολογία

ΜΕΡΟΣ Β'

Οι κλίμακες

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

	Κλίμακες
	Ποσοτήτων, ποσοτήτων
	"Μέγεθος και μέγεθος
	Διαστάσεων και ποσοτήτων
	"Εμβαδόν, όγκος
	Κλίμακες
	Εμβαδόν και επιμέτρηση
26	Χαρακτήρες και τιμές εμβαδόνων
26	Κλίμακες των εμβαδόνων
27	Εμβαδόν
28	Τετράγωνο
27	Εμβαδόν

ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ

Σελ.	15,	στίχ.	24 — καὶ νίτρον
»	16,	»	8 — καὶ ἐν Ἀἰλῆτ (Χαμασέν).
»	35,	»	22 — ἡ... ἡ
»	»	»	39 — Bruce (1769)
»	36,	»	19 — (ἄσυλα οἱ ναοί),
»	53,	»	21 — νεαροποιοῦντες
»	75,	»	21 — δ' οἱ
»	78,	»	8 — ἀποπτώσεως
»	79,	»	7 — τὸν

....Πρὸς Διδ. Σικελ. Α'. 47 καὶ 55. — Καὶ Waitz, Anthropologie der Naturvölker. — Oscar Peschel, Völkerkunde, κλπ.

Καὶ εἴ τι ἄλλο, καταλείπεται εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ἐμπείρου ἀναγνώστου
 «καίτοι πολὺ ῥᾶον ἐξευρεῖν τι τῶν παροφθέντων καὶ μέμψασθαι καὶ
 μεταθεῖναι, τοῦ πάντ' ἐξ ἀρχῆς ἀμέμπτως κατασκευάσει.» (Γαληνός).

Σημ. — Πᾶρ γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφήν μου

Νικ. Π. Κασίου

ΔΙΟΡΟΤΕΑ

24	— και νύκτα	15	Σελ.
8	— και εν ἡμέρᾳ (Χαράς)	16	"
22	— 2... 2	35	"
30	— Βίβλος (1769)	"	"
19	— (ἀνὰ κ. οὐκ)	36	"
21	— νεοπολιτικῶς	53	"
21	— 2... 2	75	"
8	— ἀποστολῶν	78	"
7	— τῶν	79	"

... Ημερ. Διδ. Σελ. Α'. 47 και 55.—Και Wallis, Anthropologie der
Naturvölker.—Oscar Poschel, Völkerkunde, xlv.

Και ἐν τῇ ἀλλῇ, καταλαμβάνεται εἰς τὴν κτίσιν τοῦ ἐκτελεσθέντος ἀποφύγετος
... καὶ οὐκ ἔστιν ἐν τῇ παροφθέντι καὶ ἀποφύγετος καὶ
καταβίβας, τοῦ πάλιν ἐν ἀρχῇ ἀφύγετος καταβίβας (Τελος).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μ. ΦΑΛΑΤΤΕ

Σελ. — Ημερ. Διδ. Σελ. Α'. 47 και 55.—Και Wallis, Anthropologie der
Naturvölker.—Oscar Poschel, Völkerkunde, xlv.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μ.ΘΑΛΑΤΤΕ

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

DE L'ILE D'HYDRA (Grèce) au point de vue Médicale, et part. du *Tsanaki* maladie sp. de l'enfance, et des *Maladies des plongeurs*, par N. P. Parissis et J. Tetzis. — *Paris*, 1881. I vol. gr. in 8°. de 150 p. Prix. 3 fr. Chez M. Berthier, 104, Bd. St-Germ. in.

ΠΕΡΙ ΑΙΜΟΡΡΑΓΙΩΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ, Διατριβή ἐπὶ Ὑφηγεσίᾳ, ὑπὸ Ν. Π. Παρίση. — Ἐν Ἀθήναις, τυπογρ. *Κορίνθης*, 1882. (Δρ. 2). 8ον ἐκ σελ. 86 ἢ 6 τυπ. φύλλ.

J. BOUILLET, ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ, μεταγλωττισθεῖσα καὶ συμπληρωθεῖσα ὑπὸ Ν. Π. Παρίση. — Ἐν Ἀθήναις, τύπ. *Κορίνθης*, 1885. (Δρ. 7) 8". σελ. 460 ἢ 30 τυπ. φύλλ.

Ὑπὸ τὰ πιεστήρια, ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΘΟΛΟΓΙΑΣ, κλπ. προσεχώρ.

Τιμᾶται Δρ. 2. 50 λ.

(Ἐν τῷ βιβλιοπωλεῖ τῆς Ἀ' Εστίας, ὁδὸς Σταδίου).